ثقافت کاتو،
حڪومت سنڌ

گينڊيون منجهه گينڊير

(لطيفيات)

عطا چانهيون

گينڊيون منجهه گينڊير (لطيفيات)
عطا چانهيون
ثقافت کاتو،
حڪومت سنڌ

naeemdeswali

ثقافت کاتو،
حڪومت سنڌ

ڳنڍيون منجهه ڳنڍير

لطيفيات

ليکڪ

عطا چانيهون

ثقافت کاتو، حڪومت سنڌ

هن ڇاپي جا حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ آهن

ڪتاب جو نالو:	ڳنڍيون منجهه ڳنڍير
ليکڪ:	عطا چانيهون
لي آئوٽ:	ظفر علي چانگ
ٽائيٽل ڊزائن:	نعيم ديسوالي
سال:	2018ع
ڇپيندڙ:	نيو انڊس پرنٽنگ پريس
ڇپائيندڙ:	ثقافت کاتو حڪومت سنڌ
قيمت:	250/_

ملڻ جو هنڌ

ثقافت ڪتاب گهر

سامهون ايم. پي. اي هاسٽل، غلام حسين هدايت الله روڊ

ڪراچي، سنڌ. 77400

فون: 021_99206073

فھرست

پبلشر پاران 5
پنھنجي پاران 7

مونکي ماءُ مجاز، پڇياري جيئن پڇيو 13
سورھ مرين سوپَ کي، 21
کو جو کنھن پار، اکيون پسي آئيون 27
تون پُڻُ کَريجُ تيئن، 35
سِرُ سانداڻ کري پُڇج گھرُ لوھار جو 41
پائي پانڌ کپاھ، جان مون آتَڻَ نھاريا 47
ککر منجھ کپار، جھڙ نيٽئون نه لَھي 53
مونکي چاڙھي چينءَ، ويو وڄھارو اوھيري 61
وَرُ اھا ئي وير جيئن ڏَڻُ تسي تڙ اچي 67
جاءِ نه سارو ڏينھن، ھينئڙو اوٺي وڳَ جيئن 77
جو ڳَ نه جو ڳوتون، کرين پچارون جو ڳَ جون 81
عشق ايئن کري، جيئن چارو چامَ ڪُلھي تي 89
سنھا پانءِ مَ سَپَ، وياءَ واسينگن جا 97
اُتَنِ وِھَنِ اَدَبَ سِينِ، ڳالھائين نرم 103
ھُئس وڏيرو وَڳَ جو 109
ھنجنِ سِينِ ھيڪار، جي ٻاجھ کري نھارينِ 113
وَڳَر کِئو وَتَنِ، پِرتِ نه ڇنن پاڻَ ۾ 121
تَنِ سُورَنِ کي شاباس، جَنين مُون سِينِ گھاريو 127
کانگ نه کوڙا ھُونِ، پريان سندي پارَ جا 135
گھوڙن ھَنيُون گھٽيُون، اُنَنِ ھَئِي آءُ 143
چندَ چَوَئِين سچُ، مَرُ مَنِيائِين پانئِيين 153
آٽينِ ۾ چاڙھينِ، ڏُٿُ ڏِھاڙي سومرا 159
لاکا لَکَ سُجَنِ، ڦلاٽيءَ ڦيرُ ٻيو 169
جي پائين پرين مڙان 177

اگھڻ تازي ٻَھَرِ کُنڍِيُون، پَکا پٽ سُونھَن 183
مُومَلَ کي مجازَ جا اکڙين ۾ اَلِماسَ 189
موکي منڌُ پيارُ، اُونچو اُونچي مَٽَ مان 205
جي لِيلائي نه لَھِين، ته پُڻُ لِيلائيجُ 215
محرم موٺي آئيو، آئيا تان نه امام 225
رَچي جي ريتو تيان، کِينَ اُباتِجَنِ اُوءِ 235
کَڙھي ۾ کَڙي، پَرَ ۾ پيرُ پُنّھونءَ جو 241
پونچا ڏِنُمُ پيرَ، ڍَکَڻَ مٿي ڍولَ جا 247
مارِيءَ ميرا کپڙا، بَغَلَ منجھ بندوق 259
ھيرائي ھَٿِ کيو، ھينئڙو حبِيبَنِ 267
مينھيُون ھِنَ ميھارَ جون، الله سَپِ بَچَنِ 273

پبلشر پاران

شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي شاعريءَ تي ڪيترين ئي شرحون لکيون ويون آهن. ڪيترن ئي محققن ۽ دانشورن شاهه سائين جي بيتن ۽ واين جون سمجهاڻيون ڏنيون آهن. سندس شاعري مان اشارا ۽ رمزون هٿ ڪري ناول لکيا ويا آهن. ڪهاڻيون ۽ سفرناما به لکيا ويا آهن ته ڊراما پڻ تحرير ڪيا آهن. مطلب ته هر محقق، ليکڪ ۽ ناولنگار پنهنجي سمجهه آهر لطيف سائين جي شاعريءَ جي سمنڊ مان موتي ميڙيا آهن. پوءِ ڪن کي تصوف جو جهان مليو آهي ته ڪن علامتون ڪڍيون آهن. ڪن کي جماليات جا جلوا مليا ته ڪن کي وري سنڌي ثقافت جا روشن باب مليا ته ڪن کي وري قومي ۽ فڪري ڏارائون هٿ آيون آهن. پر پوءِ به محقق چون ٿا شاهه جي شاعريءَ ۾ اڃا ڪيئي املهه موتي پيا آهن. جيڪي اسان جي ڏاهن کي هٿ ناهن آيا. عجيب صورتحال آهي ته شاهه سائين جي شاعري هر دؤر ۾ نئين ۽ نرالي ٿي سامهون اچي ٿي ۽ هر ماڻهوءَ کي الڳ انداز سان متاثر ڪري ٿي.

زير نظر ڪتاب ”**ڳنڍيون منجهه ڳنڍير**“ ڀٽائي جي ئي هڪ چاهيندڙ عطا چانهيون جي محبتن ۽ محنتن جو ثمر آهي. هن ڪتاب جي خاص ڳالهه اها آهي ته ليکڪ ڪوشش ڪري شاهه سائين جي شاعريءَ ۾ ڪتب آندل شين، پکين، جانورن، هنڌن، ماڳن، ريتن، رسمن، سنوڻن سائن، ڪِرت ۽ پورهين کي جديد انداز ۾ بيان ڪيو آهي. يقيناً لطيف سائين جي شاعريءَ کي نئين طرز سان سمجهڻ جي ڪوشش ڪارگر

ثابت ٿيندي ۽ اميد آهي ته شاهه سائين جي آفاقي شاعريءَ جا اڃا پيا به رخ سامهون ايندا. ڇاڪاڻ ته شاهه سائين جي شاعري جو هر پاسو عظيم آهي!

هنج مڙيوئي هنج، ميرو منجهن ناهه ڪو!

غلام اڪبر لغاري
سيڪريٽري ثقافت، سياحت ۽ نوادرات کاتو
حڪومت سنڌ، ڪراچي

پنهنجي پاران

تہ ڳر ڪنهن سُئي، جي سيرَ نہ گهڙي سُهٽي

سرڪار جي هن سٹ منجهان متاثر ٿي مون فيصلو ڪيو تہ.

آئون بہ ڪجھ اڳيري ٿيان،

بنيادي طور تي آئون ڪو ليکڪ تہ نہ آهيان ۽ لکڻ تہ مون کي ايندو ئي ناهي، وري بہ لکيم سو بہ لطيف تي، ڊپ بہ وڏو هو پر وري لطيف جي هن سٹ همت وڌائي.

چاهت پائي چٽَ ۾، رندا روڙيا جَنِ،

سو ڪينم پنهنجو موبائيل ۾ ان تي لکڻ شروع ڪيم. منهنجو پهريون ليک لطيف جي هنن سٹن جي ڳولا جو هو.

جي پائئين پرين مڙان، تہ سِڪُ چوران ڪي ڏاڪ.

هري ڏاڍي اهو ليک سنڌ ايڪسپريس اخبار ۾ ڇپيو. ڪجھ دوست يارن وڏو همٿايو تہ يار ان ڪم کي جاري رکينس. ان همت افزائي منهنجو حوصلو وڌايو ۽ مون بہ لطيف سرڪار جي هيٺين سٹ جو ڏڍُ وٺندي اهو فيصلو ڪيو تہ.

گهِڙيا سي چَڙهيا، ايئن اٿيئي،

لکڻ ۾ وڏي ۾ وڏي منهنجي مدد لطيف پاڻ ڪئي، هن جي هڪ هڪ بيت ۾ رهنمائي، همراهيءَ، همت، حوصلو، عشق، مجاز، قرب، ڪمائي، جهجهڻُ، جُهوري، لنءُ، لوري، سِڪَ، اُڪيرَ، ڏنڌا ڏاڙيون، ريتون، رسمون، سنوڻ سانسٹ، عزت، غربت، لَڄَ، حياءُ، چڙ تہ هڪ وڏي سمنڊ کي هڪ ڪوزي ۾ پري ڇڏيو اٿس، جنهن جي شاهدي هن سٹ ۾ ملي ٿي.

جيڪي منجھ جهان، سو تاري ٽَڳي تنهنجي،

مطلب تہ پوريءَ ڪائنات کي هڪ سٹ ۾ پروئي ڇڏيو اٿس. ان هستيءَ تي مون جهڙي اَلهڙ جو لکڻ ڄن ايئن آهي جيئن،

تري پڳي ڪنگري، ٽلها ڦيرا ڏي،

نہ آٽي نہ نئي، تہ سلهاڙي وتي ساٿَ سِين.

هن ڪتاب ۾ مون ڪوشش ڪئي آهي هر داستان يا سورميءَ مان ڪجھ ورچ ڪڍان، لطيف تي لکندي الاهي اديبن جو اکيون انڌيون ٿي ويون، پر پورائو ڪري ڪو نہ سگهيا سو مون مسڪين جي ڪهڙي مجال جو رسان ان جي رمز کي،

ڪنگُ ويچارو ڪيرُ، جو رَسي ان رمَز کي.

ان سڄي سفر ۾ محسوس ڪيم لطيف جي هڪ هڪ بيت تي جيڪڏهن ڪتاب لکجن تہ بہ گهٽ آهن. لطيف تمام وسيع ۽ گهرو آهي، هن جي هڪ ئي بيت کي هر پيري پڙهڻ سان هڪ نئي راهہ ملي ٿي. تنهنڪري لطيف تمام گهرو لکيو آهي ايترو گهرو جو ڪنهن جي رسڻ جي مجال ئي ناهي.

منهنجي هن ڪم ۾ خاص رهنمائي لطيف ئي ڪئي آهي، جيڏاهن بيت وٺي ويندا هئا آئون بہ هڪ مقناطيسي ڪشش وانگر اوڏانهن ڇڪبو ويندو هئس. ايئن ئي قصو هلندو رهيو. لطيف پاڻ رهنمائي ڪندو رهيو. جڏهن لطيف جي ڳالهہ هجي تہ اسان جا سنڌي سمورا لطيف جا عاشق آهن تن اڇي هٿ وندايو. جن مان اچڙي ٿر ۾ لوڪ ڏاهپ جو ڏاڏو حاميد فقير، بدين جو ڪاهوڙي ماٺهو چاچو موسيٰ جوکيو، بدين مان ئي عشق جو ڪاريل عبدالڪريم لنڊ، عمرڪوٹ مان سنڌ جو المست عاشق جمن دربدر، ڊوري ناري مان لطيف سان نئون نينهن لڳل غلام نبي سمي، ۽ ٻين دوستن هن فقير جي هن ڪتاب لکڻ ۾ وڏي رهنمائي ڪئي.

قاتل ڪمائي ڪري، وهءُ ماڪي جي ڪن،

وٺان ويهي ٽَن، پُيُجُ ڪي پيالِيون.

هڪ راز جي ڳالهہ اها تہ هنن لڪٽين ۾ جنهن فقير جو ذڪر آهي سو آئون ئي آهيان، اهي ڳالهيون، اهي پنڌ اهي پيچرا مون کي لطيف ڏيکاريا، آئون لطيف جي انهن گسن، انهن پنڌن، انهن پيچرن، انهن پيٽين تي ويس جن تان لطيف گذريو هو ۽ هر شيءِ منجهہ لطيف کي پسڻ جي ڪوشش ڪيم. انهن ڪردارن سان ملاقاتون بہ ڪيون جيڪي لطيف جا آئيڊيل رهيا. ۽ پوءِ مون کي محسوس ٿيو تہ جيڪر آئون انهنس ان نہ ملان ها تہ اهو ڪم مون لاءِ لطيف جي هن سٽ وانگر آهي.

آئون ڪُهہُ جاڻا پنڌ ڪيچَ جو

سچ ۾ انهن لطيف جي گسن پنڌن کان پهريان مون چڱي ريت سنڌ بہ ڪو نہ ڏٺي هئي. جڏهن سرڪار کي پڙهيم تہ سرڪار مون کي سنڌ سموريءَ تہ ڏيکاري ئي ڏيکاري پر ان سان گڏوگڏ دنيا جا ٿيويهہ ڏيهہ ڏيکاري ڇڏيا.

ٿورا مَ ٿورا، مون تي ماروئڙن جا.

هن ڪتاب ۾ مون گهڻو ڪري لطيف سرڪار جي ڪلام وارو لهجو ۽ لفظ رکيا آهن، ڇو جو لطيف پنهنجي ڪلام ۾ جن ڪردارن جو ذڪر ڪيو آهي تن جو بہ سادڙ و نِجُ ٻهراڙي وارو لهجو آهي ۽ مزي جي ڳالهہ اها تہ آئون جنهن علائقي اچڙي ٿر جي ڳوٺ ٻانڪو چانهيون ۾ رهان ٿو اتي بہ اهي لطيف جي ڪلام وارا لفظ ۽ لهجي سميت ڳالهايا وڃن ٿا. سو مون لاءِ لطيف جي ڪلام ۽ ان جي ڪردار جي ٻوليءَ وارو لهجو هڪ طرح سان ٿورو آسان بہ رهيو.

جي پڇن پنڌُ پري، تہ اُماٽيو اوراهون ڪري.

هن ڪتاب ۾ مون جيڪو لطيف جي ڪلام کي گواهہ ڪندي

لکيو آهي تنهن جو خاص مقصد اهو آهي تہ لطيف جي فڪر ۽ ڪردارن تي مختصر ۽ جامع ڪهاڻيون لکي لطيف جو پيغام ڪي توهان تائين پهچايان.

پانڌي پرين پونهارن ڪي، ڏِجُ نياپا نيڪي،

هن ڪتاب جي هر ڪهاڻي جي عنوان جي چونڊ لطيف سرڪار جي ڪلام جي سٽن سان ئي ڪئي اٿم. ڇو جو منهنجو هي ڪم سچو لطيف جي ڪلام تي آهي ۽ اهي عنوان ئي انهن ڪهاڻين لاءِ موزون آهن.

جڏهن مون لطيف کي لَنوَ سان پڙهيو تڏهن لطيف جي ڪلام ۾ جن شين جو ذڪر ڪيل آهي تَن جي ڏسڻ جو شوق ٿيو. پوءِ انهن، وٽن، ٽِڙن، پوتن، پکين، پکڻ، جانورن، ٻلائن، مطلب هڪ هڪ ڪري سڀ ئي شيون وڃي پنهنجي اکين سان ڏٺم. ان سان گڏوگڏ جن پيٽين جو سرڪار پنهنجي ڪلام ۾ ذڪر ڪيو آهي جهڙوڪ، لوهار جي پيٽي، ڪنيار، سونار، واڍو، ڪتي، ڌوٻي، آتڻ مطلب تہ انهن جي ڪم جي هر اها شيءِ جنهن جو لطيف جي ڪلام ۾ ذڪر ڪيل آهي اها مون نہ صرف ڏٺي ۽ ان جو ڪارج سمجهيم پر انهن شين جنهن کي لطيف سرڪار ڳايو آهي. اهي ڪٽي اچي پنهنجي وطاق تي بہ رکيون ۽ انهن سان هڪ ميوزيم پڻ ناهيو اٿم. انهن سڀني شين جو تصويري ڇاپو شاهہ جي بيتن سان گڏ جلدي آڻڻ جو ارادو پڻ اٿم. جنهن جو نوي فيصد ڪم پڻ تي چڪو آهي. شاهہ سائين مون کي انهن رولاڪين ۾ سيکاريو تہ ڪتيءَ ڪپڙي کي ڪوڙ ۽ پاهہ ڪيئن ٿو ڏي، ڌوٻيءَ جو ڪنپُ ڪپڙن کي ڪيئن ٿو ڪاري، لوهار جي مترڪن جي مارَ سان سانداڻ ڪيئن ٿي سهڪي، ڏَوَڙَ جي ڏَٽِڙَ سان اڱار ڪيئن ٿا ٻرن، ڪنيار ڇا ٿا مٽيءَ ۾ پايو مَنين، يا انهن جي نهائينءَ وانگر نيهن ڪيئن ٿو نبيرجي، واڍو وڻ کي ڪيئن ٿو وَڍِ ڏئي. سيراهي ڪيئن تي سَلَ ڪيڊي، ڪرت ڪپار ۾ ڪيئن ٿو وهي، ڪونجَ ڪيئن تي

ڪُرلائي، هنجُ ڪيئن ٿو هيرائي، ڪانءُ ڪيئن ٿو ڪُرنيشيون ڪري، بابيهو ڇا ٿو ٻولي، تاڙو ڪيئن ٿو تنواري، هرڻ ۾ هماءُ ڪيئن ٿا سنسار ۾ سرگردان ٿين. اُٺن جا اوٺار ڪهڙا آهن. توڏا تڙپنگ ڪيئن ٿيا. گورا نيش ڪيئن ٿيا. موڏا مهيري ڪيئن ٿيا. پلن جا پاٽا، وَڇُن جا وٿاڻ ۽ ڪُنڊيين جا پُورَ ڪهڙا ٿيندا آهن.

گهوڙا ۽ گهوٽ ڪيئن ٿا سينگارجن. رُڃَ ۾ رُهي ڇا آهي. ٿرَ جي ٿاڌيل ڪهڙي آهي. مليرَ جا ڏوٿيڙا ڪيئن ٿا ڏُٿَ لاءِ ڏورين. لنبُ سان لاپسي ڪيئن ٿي پيٽجي. ڏنورا، پسي، پڪا ڇا آهن. ٿرَ جا ٿوهر، ڪارا ڪبڙ، منيون مڪٽيون، ڳاڙهيون ڳولهون، ٿهڪيل ٿوهرَ ڪهڙا ٿا ٿين. پيرون مَڪُون ٿينديون ڪيئن وڃي ڪوڪڙ ٿين ٿا. انهن مَڪُن جون مارئڙيون ڪيئن ٿيون ڦڪون پرين. مومل جو مجاز ماڻڻ لاءِ ڪهڙا لوڏي لڏاٽي تي آيا هئا. ڳجميل جي ڳجرين عمرڪوٽ جي راجائن جي دلين تي ڪهڙيون تيرون هنيون. سسئيءَ کي سيڻ ڪهڙو وڇوڙي جو ورهُ ٿا ڏين. پوءِ هوءَ وڃي هاڙهي کي هڪلي ٿي. مِروئن سان ملي، پيرَ پٽون ڪري رائو رُلي ٿي. نوريءَ جو نياز ڪهڙو آهي. لِهورَ جي ليلان ڪيئن مَٽين تان موهجي ڏهاڳڻ ٿي. سورٺ جا سوال، راءِ ڏياچ جي سخاوت، لاکي جون لوڙايون ڪهڙيون هيون. اوڏن جا ڪهڙا ٽڪاٽا ۽ ٽول آهن.

ساموندڪو سَڱُ ڪيئن ٿو وڇوڙي جون وايون ڳارائي. پيڙياتا ڪيئن سُڪاڻ کي سولو جهلي وڃي پنهنجي منزل ماٽيندا آهن. سُهڻي ڪيئن سهَ سياري جي راتين ۾ سيٽاهه تي سوار ٿي درياهه جي پرئين ڪپ تي ميهار سان ملڻ ويندي هئي. ماروئڙا مينهن جي ملهاڙَ ڏسڻ لاءِ ڪيئن ٿا تاڙي جي تنوار جو انتظار ڪن. پوءِ جڏهن مينهن وسي ٿو تہ ڪيئن ٿي ڳاهن جي گلزاري ٿئي، ڪاپاٽتين جو سُٽُ ڪيئن ٿو سفرو ٿئي. ترڪُ ونگي هوندي تہ پوءِ مالهہ ڪيئن ٿي ڏري ٿئي، سهيليون پوٽيون

۾ پهيون ڪيئن ٿيون ساهہ کي سانيڍي صاف ڪن. ڳهاتو ڇو نہ گهر آيا، مارئيءَ جي ملڪ ۾ مارو ڪهڙو ٿا ڏُٿُ ڏورين. عمر مارئيءَ تي ڪوهہ تان کڻي وڃي ڪوٽ ۾ قيد ڪري ٿو پوءِ سهيبيلون سِيلُ جَهلڻَ لاءِ مارئيءَ کي ڪهڙا سنيها ٿيون ڏين. عاشق زهر پياڪ ڇو ٿا ٿين. موکيءَ جي منڌ ۾ ڪهڙو مزو آهي. جوڳين جون جوڳون. سامِيَن جو ساٿُ، ڪاهوڙين جي ڏِسِ ڏورڻ، چورين جا چالَ ڏيڻ پوءِ بہ لاهوتين جو لنگهي وڃڻ. ٿَرَ جا ٿوري، ڍَٽ جا ڍاٽي، ملير جا مارو لُڏاٽي جا لوڏي، ڪاري جا ڪيڙائو موکيءَ جا مستانا، اهو سڀ ۽ ان سان گڏ ٻيون انيڪ ڳالهيون هن ڪتاب ۾ آهن.

غلطين جي معافي ڏيندا ڇو تہ لطيف سائينءَ تي قلم کڻڻ بہ هڪ وڏي همت جي ڳالهہ آهي. ڪجهہ ڪلام جيڪو لطيف سائينءَ جي انهن موضوعن سان ٺهڪندڙ هئڻ سبب ٻيهر بہ آيو آهي پر ان جي تعداد نہ هئڻ برابر آهي. لکڻ ۾ ڪچاين کي نظر انداز ڪري اصل مقصد کي سمجهڻ جو عرض ڪندس. جيڪڏهن ڪٿي ڪنهن کي لڳي تہ لطيف جو بيت غلط لکيو آهي يا حوالو غلط ڏنو آهي تنهنجي بہ معافي.

جلد ئي لطيف سرڪار جي ڪلام ۾ آيل شين جو تصويري ڇاپو آڻيان پيو دعا ڪريو تہ ڪامياب وڃان، ساٿ سلامت، سنگت سلامت.

جيئي لطيف، جيئي سنڌي ٻولي!

عطا محمد چانيهون

ڪپرو

مونکي ماءُ مجاز، پِڇياري جيئن پڇِيو

سندس ۽ محبوب جو نالو راز ۾ رکڻ جي شرط تي مجاز جي ماريل المست عاشق سان ڪچهري ٿي: چيم ڏي خبر؟ چيائين خبر وري ڪهڙي.

مونکي ماءُ مجاز پڇياري جيئن پڇِيو
هتِن چڙي هاجَ، وئي سار سندَن مان.

چيم "فقير مجاز ۾ ئي ڪيپي وئين اجان ته وڏو پنڌُ آهي." چيائين "هائو پر اوڏانهن وڃڻ لاءِ مَنُ ڪري ئي نه ٿو." پڇيمُ "ايڏو مزو آهي چا؟" وڏي آهَ ڪري چوي ٿو "منا مجاز جي مزن جو مزو ئي پنهنجو آهي." مون چيو "ماٺهو چون ٿا عشق الاهيءَ ۾ مزو آهي" چوي ٿو "جي چون ٿا انهن کي مزو ايندو هوندو پر اسان کي ته مجاز جي قرارن ئي ڪُهي ڇڏيو آهي."

سِڪَڻُ وڏو سُورُ محبت وڏو مامرو
اَنَئِي پَهَرَ ملُورُ ساعتَ نه سکهو جندڙو.

چوي ٿو هڪ ڏينهن نما شام ڏاري سڄڻ جي ايڏي ته اُڪِير ٿي جو دل ڪري محبوبن سان گڏ هجان. مون پنهنجي ساٿي اوٺارن کي عرض ڪيو يار موڪل ڏيو ته وڃي محبوب سان ملي اچان. گهٽا ڏينهن ٿيا آهن محبوبن سان مليوئي ڪون آهيان.

ڏني ڏينهن ٿِيامِ ڪوهُ جاٽا ڪهڙا پرين،
سَهَسِين سِجَ اُلَهِي، واجهائيندي وِيامِ،
تَنِ رِيءَ سالَ پِيامِ جَنِ رِيءَ ساعتَ سَهان نه هيڪڙي.

يارن وڏي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي، چوڻ لڳا. رات ٿيڻ واري آهي، پنڌ پري آهي، ملڪ ڀيو آهي، چريو اچي ٿيو آهين.

واهڙَ وَهَنِ نوان، اجان وَهُ اڳي ٿيو
گهر وينيُون گهٽا ڪريو سرتيُون سڱ سنوان،
صورتَ جا ساهڙَ جي، سا جي ڏني آن،
هوندَ نه پليو مان، گِهڙو سڀ گهڙا ڪٽي.

نيٺ وڏيون منٿون ڪرڻ بعد ساٿين موڪل ڏني، پوءِ آئون هٿس، ٽڙ هو رات انڌيري هئي، ۽ پرين ڏانهن پنڌ هو نه پاٽيءَ جي پرواهه هئي، ۽ نه ئي ڪا ٻُڪَ جي.

هلندي هوتَ پُنهوءَ ڏي، ڪُهجَن ڪي ڪوتِيُون،
پَهَڻُ تَني پَٽُ ٿئي، جي لالَنَ لاءِ لُوتِيون،
سَڀِ سهيلون سِڪَ ڪي، چُنجهيُون ۽ چُوتِيُون،
ٻانيڻِ ٿي ٻوتِيون، ته ڪُتا ڪيڻَئِي ڪيچَ جا.

محبوبن جو ڳوٺ هندستان ۾ هو دنگ لتاڙي وڃي ملڻو هو انهن ڏينهن ۾ هندستان پاڪستان جي دنگ تي ڪا به تار بڌل ڪو نه هئي، ڪليل بارڊر هو هيڪڙِ ٻيڪڙِ رينجرِ وارا گشتُ ڪندا هئا. انهن کان لڪي وڃي هن پار پهتس.

اکيون منهن ميهار ڏي، رکيون جنهن جوڙي،
اُپَ ڪپي اوڙاهَ ۾ تارِ گهڙنِ توڙي،
تَني کي ٻوڙي، ساهڙُ سِگهو ڪِينَ ڪِي.

سياري جي راتِ هئي سيءَ سامهون پنڌُ هو گهُپُ انڌيرو هو پر مون کي پرواهه ئي ڪون هئي.

سيارو، پاٽي پارو، جِتِ جُهڙُ جَهڪَ ۽ جهولَ،
مَنَ اندر ميهارَ جا، هينئڙي اچن هولَ،
جيلانهن ٻَڌِيسِ ٻولَ، تي آڙانگي آرِ ترَان.

وڃي فجر مهل پرينِ جي پِڌَنِ جي ويجهو رسيسُ، اتيُ. اها سڄي

رات بنا پاڻيءَ بنا مانيءَ جي گذري. پر مون کي پاڻيءَ يا مانيءَ جي ڪا پرواهه ئي ڪون هئي.

نَڪا طَلَبَ طعامَ جي، نَڪا بُکَ نہ اُڃَ،
اَصُلُ اباڻي ڏيجَ تي، ساري ڏِنمِ سُڃَ،
رائو رُلَڻُ رُڃَ، ڪميڻيءَ ڪُوتَ ٿيو.

راتِ جو آخري پَهَرُ هو پنڌُ پري هو دل ۾ اهو خوف هو تہ سج اڀري ڪان پهريان وڃي جانبِ جي جوءِ ۾ رسان.

جيئن جيئن پڇي رات، تيئن تيئن تاڻي پنڌَ ۾،
پوري پِئي نہ تاتِ، جيڪا سا جَتَنِ جي.

وڏيءَ تيزيءَ ۾ هلندي ٿابو اچي ويو جنهن سان ڪِرِي پيس تنهن تان پير ۾ موچَ اچي وئي پوءِ هلڻَ کان اصل معذور ٿي پيس ڪجهه دير ساهي کائي وري پنڌُ ڇڪيمُ پير ۾ سور بہ وڌو هو ۽ ٿڪل بہ ڏاڍو هوس. پر مون همت نہ هاري.

آءُ اوراهون پرين، وڃ مَ اڳاهون،
ٿڪي ڪٽي ٿَرِنِ ۾، ٻاڪاريو ٻاهون،
موٽُ محبَ ٻانهون، تاڪُنِ تَڪِي آهيان

وڃي جانب جي جوءِ ۾ رَسِيُسُ هاڻ بَسِ اُلڪو اهو هو تہ نڪو ڪو سڄڻن جي ملڻ جو. ڪو آجام آهي ۽ نڪا ڪا انهن کي خبر آهي تہ ڪو آئون هتي آيل آهيان. ۽ دل ۾ اهو ڊپُ ٿيو تہ جيڪڏهن ڪنهن مونکي هت ڏسي ورتو تہ سڄڻن تي ڪا آگر نہ ڪٽي.

ڪُهُ ڄاڻا، ڪُهُ ٿيو ڪيڏانهن تي وڃان،
هَٿَ ڪرايون آڱريون، سَڀِ مروڙي پڇان،
ٻين گهرِ ڳڃان، مون هاريءَ هوتُ وڃايو.

ڏينهن سارو جهنگ ۾ گذاريم اچي شام تي جيئن ئي انڌيرو ٿيو

آئون سِري وڃي سڄڻن جي ويڙهي جي ويجهو ٿيس. اتي هڪ ڪِرڙَنِ جو ويڙهو هو جنهن ۾ اسين اڳي ملندا هئا سين.

وِڻَنِ وينا ڪانگ، وِڇِيين تي ويلا ڪري،
ڳِهڙِي ڳهڙو هَٿِ ڪري، سُٽِي سانجهي ٻانگ،
سي ئي ڍونڍي سانگ، جِتي ساهڙُ سُپَرين.

ان ڪرڙن جي ويڙهي ۾ ويهي رهيس. پوءِ سڄو ڪجهه ياڻ ئي ٿيندو ويو جنهن ۾ منهنجي ڪا بہ ڪارستاني ڪون هئي. گهٽي رات گذرڻ ڪانپوءِ ڏسان تہ ڪو ماڻهو پيو اچي مونکي ڊپُ ٿيو تہ ڪو شايد مونکي ڪنهن ڏسي ورتو آهي. جڏهن ويجهو ٿيو تڏهن ڏسان تہ اها تہ هڪ عورت آهي. اها عورت سڌي اچي مون واري ڪِرِڙَنِ واري ويڙهي ۾ گهڙي، ڏسان تہ اهي تہ مون وارا محبوب آهن.

سُڪِيءَ ٻُڏَنِ جي، ساهڙُ ساڻِي تَنِ جو
لَهَرن سِرِ لَطِيفُ چئي، ڪُلَهَنِ چاڙيو نِئِي،
جي پُڄَنِ پنڌُ پري، تَنِ اُماڻِيو اوراهُون ڪري.

هڪ ٻئي کي ڏسي حيران بہ ٿيا سين ۽ خوش بہ ٿيا سين. مونکان پڇيائين تون هتي ڪيئن؟ چيم تنهنجيءَ ياد اچي وراڻيو جنهن اچي هتي رسايو آهي. سڄڻن کان پڇيمُ توهين هتي ڪيئن؟ چوي ٿي ٻن ڏينهن کان ننڊ نہ پئي آئي سو سوچيمُ وڃي ياڻ واري ملڻ واري ويڙهي مان ٿي اچان شال ننڊ اچي وڃي.

سُتي سنيرِيومُ، ڪو ڳُڻُ ٻاروچن جو
ڳَلِ وِهاڻو ٻِنُو، هَرِيو هَٿُ ٿِيومُ،
پرينءَ پُورُ پِيومُ، جاڙ جيان تي جيڏيون.

سڄي راتِ وِرهُ وِهايو سِين، محبوب منهنجي هنجه ۾ هئا. ۽ دل ايئن پئي چيو شالَ ڏينهن ٿئي ئي نہ.

ڏولَ مَ ڪٽي ٻانهڙي، پِرهَ مَ ڪٽي پانڌُ،
آئون پنهنجو ڪانڌُ، لوڪان لِڪِي رائِيان.

فجر مهل ملين ٻانگَ ڏني تڏهن هوش آهيو سڄڻن موڪلائڻ جي ڪئي. مون ڪان پڇيائين تنهنجو ڇا پروگرام آهي. مون چيو جيڪو سڄڻن جو حڪم.

جيڪر چونمُ بَسِ، تہ روحُ پريان ڪان نہ رهي،
ساهَ جي سِيدُ چئي، واڳَ پِريان جي وَسِ،
جي ٻيهارين تہ بَسِ، جي هلائين تہ هليو وڃان.

چوي پئي اڄوڪي راتِ مون لاءِ وڏي ڀاڳِن ڀري آهي. آئون ڪيئن چوان تہ تون هليو وڃُ دل تہ چوي ٿي ساري حياتي ساڻِ هجون.

رهيا اٿئي راتِ، صُبحَ ويندئي صابري،
لَئُون، لَئُون منجهِ لطيف چئي، ڪَرُ تَنِين جي تاتِ،
سندي جوڳين ذاتَ، ٻئي ٻيري مَس ملي.

پڇيم "پلا سڄڻن ڪو ماني ٽڪر بہ ڪارايو يا نہ؟" چوي ٿو "فقير اسان جون صدين جون اڃون، بکون هڪ لحظي ۾ لهي ويون."

محبت جَنِ جي مَنَ، تَنُ تَشِنگي تار
پي پيالو اُڃَ جو اُڃَ سِين اُٿيارُ،
پنهُون پاڻَ پيار، تہ اُڃَ سِين اُڃَ اُجهائيان.

پُڇيمُ "اهو پيچُ ڪيئن پيو؟" چوي ٿو "هن سان پيچ پراڻو هو هن جو ڳوٺ اسان جي ڳوٺ جي ويجهو هو هنن جو ۽ اسان جو پاڻي پيئڻ وارو کوهُ هڪڙو هو. هوءَ پاڻي ڀرڻ لاءِ ايندي هئي ۽ آئون اُنِين کي پاڻي پيارڻ ويندو هُئَس. اکين ئي اکين ۾ پيچَ پيا. پورا ٻہ سال اکڙين اکڙين جي عشق ۾ گهاريو."

ڪوڙي ڪڙُ مَ سپرين، ڪنيئي تان ڪوڙ
اهلَ اکڙين جا نيئي نيائجُ توڙ
مون ۾ عيبن ڪوڙ، تون پاڻ سڃاڻجُ سپرين.

سو بہ وڃي اسان جي هڪ ويجهي دوست ملڻ جا انتظام ڪيا. ملڻ واري ڏينهن اسان ٻئي ڏاڍا رُنا هئا سين. پڇيم "رنا وري ڇو؟" چيائين "محبوبن سان ٻن سالن کانپوءِ ڳالهائڻ ٿئي روئڻ تہ ضرور ايندو."

اڄُ پُڻُ اکڙيون، ساريو رُوئڻ سڄڻن کي،
جانبَ جي جمالَ لَءِ، تاتِڻ ٿيون تَڪِڙيون،
جي وَهَمَ پِريان وَڪِڙيون، تِنِ اُڃَ نہ لهي اکڙين.

اها ڳالهہ ڪندي پاڻ روئي ڏنائين. چيم اڃان بہ اوترا ئي پيار آهن يا ڪجھ ويڇو آيو آهي. چوي ٿو "يار تون تہ ڪو پورو ماٺو آهين پلا سڄڻ بہ ڪي ڪنهن کي وسريا آهن. اهي جيترا پراڻا ايترا ئي نوان."

هِنَ تاري هُنَ هندَ، هُتِ منهنجا سُپرين،
سَجَڻَ، ماڪي، مندُ، ڪوڙا ٿين نہ ڪڏهين.

پوءِ گهڻا ئي سال اسان جا هڪ ٻئي سان انگلَ هلندا رهيا. هُوءَ مون سان گهڻي محبت ڪندي هئي ۽ آئون هن سان. پوءِ هڪڙي سال اسان وٽِ ڏڪار آيو محبوب جي گهر وارا مالَ چاري جي سانگي لڏي وڃي سرحد جي هُنَ پار ويا. اهي ڏينهن مون لاءِ جهڙ عذاب هئا.

سي ئي جوين ڏينهن، جڏهن سڄڻَ سفر هليا،
رُئان رهنِ نہ سُپرين، آيلَ ڪريان ڪيئن،
مونکي چاڙهي چِيئن، ويو وڻجارو اوهيري.

پوءِ گهڻو عرصو آئون اڪيلو اڪيلو پيو ٻرَ ٻَنِن ۾ ڀٽڪندو هوس.

سڄڻَ نہ ساڻِ پيتِ، ڳُجهہ ڳِرهيان ڪن سين.
ڳالهيون انهيءَ ريتِ، سَلا ٻڌي مورئون.

هڪ ڏينهن همٿ ڪري وڃي سڄڻن جي پارِ نڪتسُ پوءِ اهو سلسلو هلندو رهيو جدائيءَ جا ڏينهن جيءَ جهوريندا رهيا.

سڄڻَ ساعَتَ هڪڙِي، جي ٿِئي اکيان ڏارَ،
تہ ڪر سڀ جمارَ ڪونَ ڏِٺو سِين ڪڏهن.

پڇيم "محبوب جي غيرموجودگي ۾ ڇا محسوس ٿيندو آهي."
چيائين "سڄڻن جي ساڻ نہ هوندا آهن تہ ان جون يادون جيءَ کي جهوريندڙيون آهن."

پَلِ پَلِ پَلِيانسِ، پَلُ نہ رهي پِرِيَنِ رِيءَ،
جيئن جهوريءَ ڪان جَهلِيانسِ، تيئن جهِجِيو پئي جهوريءَ ۾.

چوي پيو "اسين ڪڏهن بہ جدا ڪون ٿيا آهيون. جي ڳڏ نہ آهيون تہ انهيءَ جو اهو مطلب تہ ڪون آهي جو اسين جدا آهيون."

ڳڏِيا آهن ڳڏُ ساهَ ڪان بہ اوڏا سُپِرِين،
ڪهڙو ڪريان سَڏُ، اهڙَنِ اوڏَڙَنِ کي.

پڇيم "ڪيتريءَ ساعتَ ڪان پوءِ ملڻ ٿيندو هو." تڏهن وڏي اوڇينگار ڏئي چوي ٿو "يار هاڻ سڄڻ هن جهانَ مان هليا ويا، ۽ اسان کي وڇوڙي جو وِهُ ڏئي ويا آهن. هاڻ مولا ڪان اها ئي آسَ آهي تہ جلدي مِلاءِ محبوبن سان."

جي قيامَ مِڙَنِ تہ ڳرِ اوڏا سُپرين،
تهان پوءِ سُڄَنِ واڌايون وصال جون

سورهَ مرين سوپَ ڪي،
تہ دل جا وهمَ وسار

سورهہَ مرين سوپَ ڪي تہ دل جا وهمَ وسارِ،
هَڻُ ڀالا، وڙهُ ڀاڪرين، آڏي ڍال مَ ڍارِ،
متان تيغ ترار، مارُ تہ متارو ٿيين.

سورهَ بادشاهه ڪي12 سالن جي عمر ۾ پاڳاري جو لقب مليو. خوبصورت نوجوان، وطن پرستي جو رَڱِن ۾ رَتُ هو ۽ مريد بہ جان قربان ڪرڻ لاءِ اتاولا هئا. هن جي خاندان پهريان بہ ظلم خلاف حق ۽ سچ جو آلمُ کنيو هيو. ڪنٽڊو بہ ڪيئن ڪون، جو هن جي رَڱن ۾ حسيني رَتُ هُيو.

چون ٿا سورهه جڏهن جوان ٿيو تہ هُن انگريز سامراج جي ظلم خلاف پنهنجا جوهر ڏيکاريا. تنهن تان انگريز ڪي ڊپُ ٿيو تہ ڪٿي سورهہ اسان جي حڪومت خلاف ڪا تحريڪ نہ هلائي. سو هنن سورهہَ ڪي پهريان تہ دڙڪا دابا ڏيڻ شروع ڪيا، پر هيءُ ڪو مڙي ڏڻائون هاڻِ قصو چڙهي پيو تہ سورهہَ ڪي هڪَ ڪوڙي ڪيس ۾ ڦاسايائون. ۽ ان ڪيس ۾ سزا بہ ڏنائونس ۽ سنڌ کان ٻري وڃي رتنا ڳِرهي جيل ۾ قيد ڪيائون. اُتي سورهہَ جي ملاقات آڳَ قيد ٿيل، ڀڳت چندر شيڪر، ۽ ٻين آزادي جي متوالن سان ٿي.

قاتل ڪمائي ڪري، وِهُ ماڪي جي ڪن،
وٽان ويهي تن، پِيُڄُ ڪي پياليون.

قيد ڪاٽي وطن ڏانهن وريو تہ ايندي ئي سامراج خلاف تحريڪ

۾ زور آٽي چڙهيائين. گڙنگ بنگلو تحريڪ جو مرڪز هو. حر ايندا ويا تحريڪ ۾ شامل ٿيندا ويا. حرن کان پنهنجي گهرن وارين هيءُ وعدو وٺي تحريڪ ڏانهن اماڻيندين هيون.

ڀڳو آئون نہ چوان، ماريو تہ وسهان،
ڪانڌَ منهن ۾ ڏڪڙا، سيڪيندي سُنهان،
تہ پڻ لَڄَ مران، جي هئنس پُٺِ ۾.

مرشد جو حڪم هو ۽ وطن تان سِرُ ڏيڻو هو سو هَرُ حُرُ گهر کان نڪتو اچي گڙنگ بنگلي تي گڏُ ٿيو. مرشد جا ديدار وٺي، حڪم تي عملُ ڪرڻ لاءِ وڃي مڪيءَ ٻيلي ۾، مخالف سان وڙهڻ جي سکيا ورتائون.

پتنگن پَهُ ڪِئو، مڙئا متي مَڇَ،
پسي لَهَس نہ لڇئا، سَڙِئا متي سَچَ،
سنداڳچين ڳَچَ ويچارن وڄائيا.

انگريز سختيون ڏيڻ شروع ڪيون، ۽ حرن ڪاروايون ڪرڻ شروع ڪيون. سورهُ ساٿِن گڏ هو هنن ڪي ٻئي ڪنهن جي پرواهه ئي ڪون هئي. سورهَ انگريزن جي ڪاروبار ڪي ڌڪُ رسائڻ لاءِ حُرن ڪي حڪم ڪيائين تہ پرديسي ڪپڙو، تماڪ، ربڙ جون جوتيون پائڻ ڇڏي ڏيون اِهي تئي شيون انگريز جي واپار جا اهم ايتم هئا. تنهن تي انگريز حرن سان گڏو گڏ سورهَ سان سختيون ڏيڻ شروع ڪيون پر هيءُ ڪو مُڙي.

اڳيان اڏين وَتِ، پوين سِرَ سنباهيا،
ڪاتِ تہ پوي قَبُولَ ۾، مَڃِڻِ پانيين ڳَهَتِ،
متاَ مهاڙِن جا، پئانہ پسين پٽِ،
ڪلاڙڪي هَٽِ، ڪُسَڻَ جو ڪوپُ وَهي.

نيٺِ حر تحريڪ ڪي ڪچلڻ لاءِ انگيز سورهَ ڪي وري گرفتار

ڪري ڪيس هلائڻ شروع ڪيو. ۽ هوڏانهن حرن جي ڪاروائين ۾ شدت اچي وئي. جڻ تہ سامراج جي نانگ تي پير اچي ويو.

پهرين ڪاري نانگ جي، ڪو چرڪيلُ چيڙَ ڪري،
جي هٽي ڏنگُ ڏسائيو، ويجهو ڪينَ وري،
جيڪي ٽُپُ مري، جيڪي سِڪي صحت ڪي.

انگريز سوچيو تہ حرن جي اڳواڻ کي قيد ڪرڻ سان حر ڪمزور ٿي ويندا. پر ان جي اُلٽ حرن جي قهري ڪاروائين ۾ تيزي اچي وئي. ڪٿي انگريزن جي ڪيمپن تي حملا ٿيا، تہ ڪٿي جوڏا جيل ٽوڙائي نڪتا، ڪٿي ريل جي پٽڙين کي اکيڙيو ويو تہ ڪٿي انگريزن جي خابرن ۽ واڻن کي موت جي گهاٽ لاٿو ويو. اصل ممڻ مچي ويو. بدلي ۾ انگريز مکيءَ ٻيلي ۽ پر پاسي جتي حُرَ رهندا هئا، اتي هوائي جهازن سان بَمَ اڇلايا. اهڙي قهري ڪاروائي برِ صغير جي تاريخ ۾ پهريون ڀيرو ٿي هئي. جنهن سان حرن کي وڏو نقصان ٿيو پر حرن کي مرڻ جي تہ پرواهہ ئي ڪونہ هئي، سِرُ وڃي پر فرنگيءَ وطن کان ٽڙٽو آهي.

اصل عاشقن جو، سِرُ نہ سانديڻُ ڪمُ،
سئو سسيان اڳرو، سندو دوسان دَمُ،
هيءُ هڏو ۽ چَمُ، پِڪَ پريان جيءَ نہ پڙي.

حُرن جون آباديون گهڻو ڪري نارا ڪئنال جي ٻنهي ڪنڌين تي هيون، سو انگريز ناري جي ڪابي پاسي جنهن پاسي اَڇڙو ٿَرُ هو اُتي عام واهپي جي شيئُ جي رسَدَ تي پابندي لڳائي ڇڏي جيڪا سکر کان وٺي عمر ڪوٽ تائين هئي. ۽ ساڄي پاسي جي حرن جي ڳوٺن کي لڏائي شهرن جي ويجهو لوڙهن جون ڪئمپون ٺاهي قيد ڪيو ويو.

سِڪَڻُ سپوئي سُورُ، محبتَ وڏو مامرو،
انئي پهرَ مَلُورَ، ساعتَ نہ سِکهو جندڙو

فرنگين ڪيسُ هلڻ دوران سورهہَ بادشاهہ کي وڏيون آڇون ڏنئون تہ تحريڪ تان هٿُ ڪڻُ بدلي ۾ جيڪا شيءِ گهرين سا ملندي، پر سورهہَ انڪارُ ڪندي فرنگيءَ اڳيان هيءَ نعرو هنيو. وطن يا ڪفن، آزادي يا موت، چيائين.

سورهہَ مرين سوپَ کي، تہ جنگ جامي سين جوڙ
وهم حيلا خطرا، منجهان منَ واڍوڙ
آرڻِ جا عشق جي، تنهن کان مُنهنُ نہ موڙ
ناڃِي نفسُ نِهوڙُ، تہ رازُ پَسين هِنَ رِڻَ جو.

انگريز سوچيو تہ سورهہَ کي ڦاهي ڏينداسين تہ تحريڪ ختم ٿي ويندي نيٺ ظالم سورهہَ کي حيدرآباد جيل ۾ ڦاهي ڏني ۽ سندس مڙهہ مائٽن جي حوالي ڪون ڪيائين.

سُوري آهہ سينگارُ، اڳهِين عاشقن جو،
مُڙڻ موٽڻ مهٽو، ٿيا نظاري نِروار،
ڪُسَڻَ جا قَرار، اصل عاشقن کي.

سورهُ شهيد ٿي ويو پر حُرَنِ پنهنجون ڪاروايون جاري رکيون. هاڻِ تہ حُرَ تہ اهو مـجڻ لاءِ ئي تيار ڪونہ هئا تہ انهن جو اڳواڻ شهيد ٿي ويو آهي. هو تہ ائين ئي مرندا ۽ ماريندا رهيا جڻ سورهہُ ساڻن گڏُ هجي.

ڪاناريا ڪُٽِڪَنِ، جَنين لوهَ لڳَنِ ۾،
محبت جي ميدان ۾، پيا لال لُڇن،
پاڻهين ٻڌنِ پٽيون، پاڻهين ڇِڪيا ڪنِ،
وٺان واڍوڙين، رهي اڇجي راتڙي.

سورهَ جي ٻنهي شهزادن کي انگريز سرڪار انگلينڊ موڪلي ڇڏيو. درگاهہ شريف واري گهر کي ڍاهي ڇڏيو. گادي ختم ٿي، گاديءَ کي حاصل ڪرڻ لاءِ ٻيا وارث دعويدار ٿي ويا. پر انگريز سمجهيو تہ

Header Page 14 of 141.

جيڪڏهن گادي اصل وارثن جي حوالي نہ ٿي ۽ ٻين دعويدارن ي حوالي ٿي تہ حر ان گادي نشين کي ماري ڇڏيندا ۽ جيڪڏهن گادي اصل وارثن سورهہ جي شهزادن جي حوا ٿي تہ رکي حُرَ وڙهندا رهيا مرندا رهيا ۽ پٽڪندا رهيا.

ڏاگهَنِ، ڏيرنِ، ڏونگرنِ، ٽِنِهي ڏِنَمِ ڏُکَ،
سي سَڀِ پانيَمِ سُکَ، هيڪاند ڪارڻ هوتَ جي.

حرنِ وجي ٿَرُ ۽ جنگلَ وسايا. جيڪڏهن ڪو حرُ بيمار يا زخمي ٿيندو هو تہ ان جو علاج هو پاڻ ڪندا هئا،ڇوجوجيڪڏهن ڪنهن ڊاڪٽر انهن جو علاج ڪيو تہ ان ڊاڪٽرتي انگريزسرڪارسختي ٿي ڪئي تنهن ڪري جهنگ جي جڙي ٻوٽين ۽ لانڍڪي علاج مان فائدو وٺندا هئا.

سگهنِ سُڌِ نہ سور جي،گهايل ڪيئن گهارين،
پيَلَ پاسو پَٽَ تان. واڍوڙ نہ وارين
پَر ۾ پَچَنِ پرينءَ لئي. هئي هنجون هارينِ.
سَجَڻَ جي سارينِ، تَنِ رويو وهامي راتڙي.

سورهَ جا ٻئي پُٽَ 1952 ۾ پاڪستان موٽي آيا گادي بحال ٿي سورهَ جي وڏي پُٽَ کي پاڳاري جي پڳ ٻڌرائي وئي.

پاڇاٽِئان پئي وُٺو آڳاٽِئان بہ آڳرو
ڇُڪَسُ سَڀِ ڇئي، ٽِهان پوءِ مولا مينهنَ وسائيا.

ڪو جو ڪنهن پار، اڪيون پسي آئيون

ڪو جو ڪنهن پار اڪيون پسي آئيون،
ٿيون ديوانيون دل ۾ اپر لڳيون آر،
تهان پوءِ قرار، سُتيون ڪينَ سيد چئي.

هالار چيو هاٺي تہ "منهنجن ٻڪرين ڪي بہ ان گس سان عشق ٿي ويو. جنهن گس تي ڪونج جو گهر هو." هالارَ ۾ ڪونج جو عشق اڪين ٿي اڪين جي اشارن ۾ عروج تي هو. هو روز ٻڪريون ڪاهي ڪونج جي گهر وٽان متيندو هو. اڪين ٿي اڪين ۾ ملاقاتون. محبتون، مهٺا ناز نخرا، جڻ تہ اڪين ٿي آڪين ۾ پرينءَ پاتو سُپرينءَ ڪي.

اڪيون آسروسنديون، هنئن حُبَ گهٽي،
سَرَهيون ٿيون سيد چئي. ساجن جو سٽي،
جنهن جي گهُرِجَ گهٽي، سو پرين پيهي آيو.

ٻنهي جيونِ راتيون جڻُ عذاب هيون اِجهو ڏينهن ٿئي تہ دلبر جا ديدار پسن. اڪ ملي اڪ سان تڏهن وجي هينيون ٺري.

ڪوڙي ڪڻُ مَ سپرين، ڪَيُئي تان ڪوڙ
اهل اڪڙين جي نيهي نياڻج توڙ
مون ۾ عيبن ڪوڙ تون پاڻ سجاڻج سپرين.

هڪ ڏينهن ڏسان تان هالار جون اڪيون ڳاڙهيون هجن ۾ بيحال هجي. حال پڇيمُ چيائين بہ ڏينهن ٿيا آهن جو محبوب جو ديدارڪو نہ ٿيو آهي. ڏسان تہ پسان تڏهن وجي اڪڙين آرام ٿئي. نہ تہ نياڳين ننڊ نہ ٿي اچي.

اڪڙين آرام ڪڏهن تان ڪين ڪيو
هيون منجهه حمامَ ڪاٽيون ڪوريءَ وچ ۾.

ڪجهه ڏينهن ڪانپوءِ مونکي چيائين "يار هاڻ سهٺيءَ جو ديدار مشڪل ٿي ويو آهي، ۾ جي ديدار ٿئي تو تہ پري ڪان اها بہ ڪا جهلڪ. اڪڙيون ڏسي ڏيءُ رڪڻ ڪان سِڪي ويون آهن لڳي ٿو تہ ڪنهن ڪونج ڪي روڪيو آهي."

اَڄُ پُرِڻُ اڪڙيون، ساريو رونِ سجَڻَنِ ڪي،
جانب جي جمال ڏانهن تاڙِن ٿيون تڪڙيون،
جي وهَمَ پريان وڪڙيون، تنِ اُڄَ اڪڙين نہ لهي.

هڪ ڏينهن وچان تہ هالار ڏاڍو خوش هجي، وجهہ پڇيمر چيائين "يار اڄ مون ٻڪريون پئي چاريون ڏسان تہ ڪونج ساهيڙين سان گڏ ڪاٿيون ڪرڻ لاءِ نڪتي آهي. جڏهن منهنجي ويجهي لنگهي خمار مان اهڙيون نظرون وڌيئن جو اصل دل ڪي قرار اچي ويا. چيائين هن جو هرُ حربو ديدار ڪرڻ ۾ ڪرائڻ وارو هو. منهنجي ٻڪرين جي ننڍڙن چيلڙن ڪي پاڪرَ ۾ پائي اهڙو پيار پئي ڪيائين جڻ منهنجي روح جيون تارون پئي وجيون. ان مهل سجڻن جو نظرون مون ڏانهن هيون.

پڇيم صرف ديدار ٿيا، ڪا ڳالهہ ٻولهہ؟ مسڪرائي چيائين "يار ڳالهين ڪان قصو چڙهيل هو" هڪ تہ؛

ٻنيپيون هڏ مَ پيرِ، ڪَڻ سبتون سپرين،
تو جي چاهَ چلائيون، تنِ وڏو جيءَ سين ويرُ،
ڪجلُ اڪين مَ قيرُ، تنهنجُين رُڪين ٿي رِڻُ ڪيو.

هڪ ڏينهن مون وٽ آيو چيائين يار رات لِڪي لِڪي سُهڻن جا ديدار ڪري آيا سين. مون پڇيو اهيو وري ڪيئن چيائين، ڏينهن جو ديدار ڪون ٿيا هئا سو اڪڙين آرو ڪيو تہ هَلُ تہ پرين پسون. سو سج لٿي جو

وڃي محبوب کي ڏسان تہ چلهہ تي پيو ماني پچائي. پڇيم توکي ڏٺائين، ڇيائين نہ رڳو مون ديدار پسيا ۽ گهڙيءَ دير تائين ڏسي ڍءُ ڪيمُ.

اکين کي آئون جان کِي جَهلُون پائيان،
لوڪُ لتاڙي نِندَ ۾، ساجنُ سوٽائون،
مون کي ماريائون، پاڻ پرچي آئيون.

همراهن جو عشق عروج تي هجي، ڇيائين هڪ ڏينهن آئون جيئن ئي ٻڪريون ڪاهي ڪونج جي گهر اڳيان گذريسُ تہ اسانجون اکيون هڪ ٻئي سان ايئن اڙيون جو گهڙيءَ دير تائين هوش ئي ڪون رهيو جو منهنجيون ٻڪريون ٽِڙِپِکڙِ ٿي ويون ۽ ڪونج کي اُگڻ تي ٻهارو ڏيڻ وسري ويو. هوش تڏهن آيو جڏهن ڪونج کي ماءُ سڏ ڪيو.

ڪُتيون ڪِينَ ڪِسنِ، ڪنهن جنهن آگمَ آئيون،
نيٽِنِ جهيڙو پاڻَ ۾، ويٽين ڪينَ وڙهنِ،
اکين ۽ پرين، پوريون پاتيون پاڻ ۾.

هڪ ڏينهن مليو حال احوال پڇيم، ڇيائين "اڄ تہ اکيڙين هڪٻئي تي ميارنِ ۽مهڻن جا تيرهلايا. پاڻ ۾ گهڻو تقرارڪيئون پر آخر ۾روئي پاڻَ ۾ پرچي ويو."

اکڙيوُن اکڙِيُن تي، ڏَمَر ڏوسَ ڪَرينِ،
جيلانَه سِڪَڻُ سِڪيون، تيلانَه دعويٰ منجه دَرينِ،
کِلن ۽ کَرينِ، رُسَنِ پَرچِنِ پاڻَ ۾.

پڇيم "جنهن ڏينهن ملاقات نہ ٿيندي آهي تہ اهوڏينهن ڪيئن گذرندوآهي" تڏهن هيءُ بيت ڏنائين.

اُپرندي ئي سج، پرين جي نہ پسنديون،
ڪِڏي ٻيئي ڏج، اکڙيون ڪانگن کي

پڇيم پلا ڪڏهن ملڻ لاءِ مَنَ ڪري ٿو؟ ڇيائين ملڻ ڪنهن ڏنو آهي اسان ملڻ، وڇڙڻ، رسڻ، پرچڻ اکين ئي اکين ۾ آهي. مٺا اسين تہ اکين جي عشق مان ئي آجاڪون ٿيا آهيون تون تہ ملڻ جون ڳالهيون ڪرين ٿو.

اکيون سي ئي ڏار، جِنِ سان پسين پرينءَ کي،
ٻئي ڏانهن ڪيمَ نهارِ، گهڻو ريسارا سپرين.

هڪ ڏينهن وينا هئا سين مون چيو تہ "ڪونج تنهنجي نظرن کان پري هلي وئي تہ پوءِ تون ڇا ڪندين؟" "مسڪرائي ڇيائين "مٺا اهي ڏور نہ دل ۾ آهن. دلين جي ڳانڍاپي کي ڪو پري جو پنڌ ڏور نہ ٿو ڪري سگهي. ڏور اهي هوندا آهن جيڪي وسرندا آهن. اسان کي تہ اٿندي وهندي سارَ سڄڻِ جي هوندي آهي."

ڪي اوڏائي ڏور. ڪي ڏور بہ اوڏا سپرين
ڪي چڙهن نہ چت تي، ڪي وسرن نہ مور،
جيئن مينهن ڪنديءِ پورُ، تيئن دل وراڪو دوست سين.

هڪ ڏينهن وينا هئاسين، تہ ٿاريءَ تي ڪانوَ ٻوليو. هالارَ جو ڏيان ڪانوَ ڏانهن ويو ۽ اکڙين مان لڙڪَ لهي آيس. پڇيم ڇا ٿيو؟ ڇيائين پرين جا پيغام ڪٽي آيو آهي. ڇَپُمُ ڇريو ٿيو آهين ڪانوُ ڪهڙو پيغام آڻيندو؟ مڙئي ويچارو ٻُکَ مرندي پيو رڙيون ڪري. مون ڏانهن ڏسي اکين ۾ آب آڻي ڇيائين مٺا منهنَ ۾ تڪينس پرينِ جا موڪليل ڪانوَ ڪڏهن بہ ڪوڙُنہ ڳالهائيندا آهن

اڇئو اڇئو پوُنِ واڪا ڪِئو وٽن ۾،
سنيها سيٽن جا، چوٽيءَ چڙهئو چونِ،
ڪانگ نہ ڪوڙاهون،پريان سندي پارجا.

پڇيم تون ڪهڙو پيغام ٿو ڏئين. شاهہ سائين کي ياد ڪندي

چيائين.

ڪيڏي ڪي ڪانگا تو ڏيان، هنيُون ساڻ هٿنِ،
وڃي ڪاءُ ولاتَ ۾ اِڳيان عجيبن،
پرين مان پڇن، تہ هيڏ قربان ڪير ٿيو.

هڪ ڏينهن هالار مون وٽ آيو چيائين يار ٻڌو آهي ڪونج جي شادي ٿئي پئي. پڇيم ڪنهن سان؟ چيائين آهي ڪو خوش نصيب. چيم تون چونٽو شادي ڪرين. چيائين منهنجا اهڙا نصيب ڪٿي، آئون غريب ٻڪرار اِهي تہ ڪونج جا قرب جومون ڏانهن نيڻ ڪٽي نهاري ٿي. نہ تہ مون مسڪين جي ڪھڙي مجال جو آئون ڪونجَ جي قيمتَ لَهان.

اکڙين آرو مونهان پُڇي نہ گيو،
اتي وڃي اڙيون جتي چوڻ نہ چارو،
هنئڙو ويچارو، واتون جهليووجُهلي.

شام تي آئون هالار جي ٻڪرين جي وٿاڻ تي ويس، ڏسان تہ همراهہ اُڪڙيو اُڪڙيو ويٺو آهي، چيمُ چا ٿيو؟ اکين ۾ آب آٽي چيائين يار اڄ سمجھ تہ اکڙين جي آخري ملاقات هئي. چيم وري چا ٿيو؟ چيائين يار اڄُ اکين جي اشارن ۾ وڇوڙي جون وايون هيون، اکڙيون آب ۾ پريل هيون. ۽ هڪ ٻئي سان وري ديدارن جو وعدا. هڪ ٻئي جو خيال رکڻ جون پارتون ڪندي وڇڙيون. مون ٿهڪُ ڏئي چيو تہ واعدا وري ديدار جا ڪيا. ملڻ جا چونہ؟ تنهن تي چيائين يار اکڙين جي عشق جي ڳالھ ئي پنهنجي آهي. ملڻ ڳالهائڻ جو ڪڏهن سوچيو ئي ڪونہ. تڏو ساهہُ پري مونکي ڏسي چيائين اڙي پورا ملڻ ۾ چا رکيو آهي. گڏ ڪي ڏسڻ جيون ڳالهيون. اتي مونکي شاه سائين جو هي ُ بيتَ ياد آيو.

ڳوليان ڳوليان مَ لَهان، شَالَ مَ مِلان هوتَ،
مَنَ اندر جا لوچَ، مَچُڻُ ملڻُ سان ماني ٿئي.

ڪونج جي شادي ٿي وئي، پڇيم ڏي خبر ڪي ديدار ٿيا. چيائين ها منا ڪونج جي شادي واري ڏينهن لڪي ديدار ڪيا سين ۽ ٻنهي جي اکين ۾ لُڙڪَ هئا. انهن لڙڪن ۾ هڪ ٻئي جون پارتون، وري ملڻ جا وعدا هئا. اهي لڙڪَ نہ هئا پرروحُ تڙپي پي اکين مان ٻاهرپئي نڪتو.

اکين ڪين ڪيو رَتُ نہ رنائون،
پلاٽيندي پرين، بيني ڏنائون،
تن اکين کي آئون، ڪھڙو ڪجل پائيان.

چيائين محبوب جي نظر تہ اهڙاڪرم ڪياآهن جو هاڻِ جنهن ڏانهن بہ نظرٿوڪٽا،ان ۾ محبوب جوعڪس ٿوڏسڻ ۾ اچي.

مون تي اکڙين وڏا تورا لاتيا،
تہ پُڻ ُپرين پسن جي ڪٽا ڪَرَ سامُھيون.

پڇيم يار اوهين نہ مليا، نہ ڪليا، نہ ڪڏهن ڳالهايو پوءِ بہ ايڏي محبت، اهو وري ڪيئن؟ اک اک سان ملائي چيائين لڳي تو تنهنجي ڪڏهن ڪنهن سان اک ناهي لڳي نہ تہ اهي ڳالهيون ڪونہ ڪين ها.

ديکُ مَ توُن سين تَنِ، هي جي مَجازِياٽيوُن مُنهن ۾،
ڪِينَ سُجاتو سُپرين، نهاري نيڻَنِ،
پرين سي پَسَنِ، ٻَئي جنيِن ٻوُتيوُن.

چيائين تنهنجي ڪنهن سان اک اڙيل هجي ها تہ هيئن محبوب سان ملاقات ٿئي ها.

اُپٽيان تہ انڌيون، پُوريان تہ پرين پسنِ،
وڃيو روز رَسِنِ، حبيباٽي حُجري،

چيُمُ هاڻِ محبوب تہ وياهليا.تنهنجي اکين جي عشق جو ڪيئن تو پورائو ٿئي. مسڪرائي چيائين اڙي درويش اهو تہ تون ٿو چوين تہ محبوب ويا هليا. پر منهنجي مَنَ کان تہ پُڇُ محبوب مون ۾ ٿي آهي. ويندا انهن جا آهن جيڪي مَنَ جا ڪچا هوندا آهن سچن جي دل ۾ محبوب ديرو ڏئي رهندا آهن. اسان سان تہ ستي ويٺي سڄڻ ساڻِ آهن.

جي ٿيا حَل حبيبَ سين، سُمهڻُ تن ثواب،
نيڻ هيرائي ننڊَ سين، خوش ڳيائون خواب،
اوسيِئڙو عذابُ، دِليان تنيِن دُورِ ٿيو.

ജ്ഞ

تون پڻ ڪريجُ تيئن،
جيئن ڪنيار ڪرنِ ڪمَ سين

نيهُن نهائينءَ جيئن، ڍڪِئو ڪوهُ نہ ڍڪئين
جہ جَرَ جيري ڇڏي، تہ رَڇَ پچندا ڪيئن،
تون پڻ ڪريجُ تيئن، جيئن ڪنيار ڪرن ڪمَ سين.

هن بيت جي ڳولا ۾ وڃي هڪ جھوني ڪنيار کي ڳولي لڌمُ. پُٽَنِ تان لٿلُ هو متيءَ تي ڏُڪيءَجي اصل وارو وار هئي. ڇيمُ چاچا متيءَ کهڙو ڏوھ ڪيو اٿئي؟ نماڻو نِهاري چيائين متي ڪونَ پنهنجو ڪرمُ پيو تو ڪُٽِيان، هجين جي مون واريءَ جاءِ تي تہ اهي خبرون ڪون ڪرين ها. بابَلَ سائين اهي ڏَڪَ متيءَ تي نہ پر منهنجي پيٽ بکئي تي پيا لڳن، اها متي منهنجي ٻچن جي روزي آهي. انهيءَ متيءَ کي ماري اصل ميڻُ ڪرڻو آهي تڏهن تہ وڃي ٿانوَ پچندا. متي ڪُٽي سنهي ڪپڙي چاڻ (ڪپڙي سان بہ ڇٽي وڃي) ڪري پاٽي ڏنائين. پوءِ تہ اصل چا، اچي متي کي پيرن سان لتاڙيائين. پيرن سان لتاڙي ٿَڪو تڏهن ڪجھ دير ساهي پٽي، هٿن سان ڳوهڻ شروع ڪيائين. ڳوهي متيءَ کي ميڻ ڪري هڪ وڏو ڳوڙهو ناهي رلِيءَ سان ڍڪي ڇڏيائين.

ڪي جو ڪنيارن، متيءَ پائي مَنَيو
تنهن مان تِرَ جيتري، جي پئي خبر ڪرن،
هي تان هوندَ مَرَنِ، هنَ اگڻ اوراتو ٿئي.

انهي ڳوهيل متيءَ کي وري ڳوهَ ڏئي نندا متيءَ جا پنوڙا ناهي ڇَڪَ جي پرسان رکندو ويو. ڇڪَ کي چورڪو ڏئي ڳوڏو منڊي دِلا ناهڻ شروع ڪيائين. جو اصل منتن جا فيصلا ٿيا. انهن دلن کي ڪجھ هوا تي رکي وري پاڳوڻي ڪوڙي هڪڙي هٿ ۾ ڪُنيرُ تہ ٻئي هٿ ۾ فريءَ سان ٺپڻ شروع ڪيائين. اهڙي تہ ڪاريگريءَ سان ٺپيائين جو دِلو ننڍڙيءَ سائيز جو هو سو وڏو ٿي ويو. وري انهن دِلِن کي هوا ۾ سُڪڻ لاءِ اونيڻگائي اچي وري ڇڪُ چوريائين. هاٽي مٽَ، ڪُنا، ماتورا، تسيا، پيالا ۽ ٻيا ٿانوَ ناهڻ شروع ڪيائين.

پر ۾ سندس زال دانگي پئي ناهيا. مون سوال ڪيو تہ دانگي ڇڪَ تي نہ نهندي آهي ڇا؟ چيائين دانگي، پاٽِ، ٽپڙو نادي ۽ تندور ڇڪ تي نہ پر هٿ تي نهنديون آهن. ۽ اهي خاص ڪري ڪنياريون ناهينديون آهن. اوچتو گڏهَ هينگ ڪئي، انهيءَ تي زال کي چيائين تہ ويچارو بکيو ٿيو آهي ڪو داڻو پاڻي ڏئي اچ. پڇيمُ اهي ٿانو پچائيندين ڪڏهن؟ چيائين تن ڏينهن کانپوءِ اچجانءِ تہ توکي نهائينءَ جو رنگ ڏيکاريان.

انهيءَ ڏينهن آئون بہ اچي حاضر ٿيس، همراهَ نهائينءَ واريءَ جاءِ تي پئي مال جو ياڻُ وڇايو. ياڻ کي پاهوڙيءَ سان سڌو ڪري اچي ٿانو رکيائين. سي بہ اونڌا. پڇيمُ اهو وري ڇو؟ چيائين ٿانوَ سِڌا هوندا تہ اصل پچندائي ڪونہ. انهن مٿان ڀَڳَل ٺڪر رکي مٿان سُڪلَ گاهہ جوَ ڪُ ڏئي وري ياڻ جو تَهُ ڏنائين. انهيءَ نهائينءَ ۾ هڪ نالي رکي جنهن جو منهن ٻاهر ڪڍيائين. اُن مُنهنَ کي مو کي چوندا آهن.جنهن مان نهائينءَ کي باهہ ڏنائين. اتي مون کي هيءُ بيت ياد آيو.

نيڻَ نِهائينءَ جان، سُتي لوڪَ ڏِکيان،
اُجهاميو ٻران، توکي ساريو سُپرين!

پڇيمُ ٿانوَ ڪڏهن پچندا؟ چيائين تي ڏينهن، تي راتيون اها

نهائين مسلسل ٻرندي رهندي تڏهن وڃي ٿانوَ پچي راس ٿيندا. پڇيم "ڪيئن خبر پوندي تہ نهائين پچي وئي آهي؟" چيائين "پڪل نهائينءَ جي خوشبوءِ ئي سِڃاڻي"

مون بہ ٽئي ڏينهن وڃي ٽڪاءُ ڪيو. ڏسان تہ همراهہ خوش آهي ۽ منهنجي انتظار ۾ ويٺو آهي. چيمُ ڏي خبر نهائي پچي وئي؟ چيائين هائو سائين. مون ڦري ڏٺو تہ باهہ ڪٿان بہ ٻاهر ڪونہ نڪتي هئي. اتي مون کي شاهہ سائين جو هي بيت ياد آيو.

نهائينءَ کان نينهن، سِکُ منهنجا سُپرين!
سڙي سارو ڏينهن، ٻهرِ ٻاڦ نہ نڪري.

ٿانوَن مٿان رڪَ لاهڻ شروع ڪيائين ڏسان تہ چار ڊلا ڪچا هئا. پڇيم اهو وري ڇو؟ چيائين اها اسان جي ڏاڏي جي دعا آهي. چيائين هڪڙي دفعي ٻليءَ جا ٻچا ڪنهن دلي ۾ هئا ۽ ڏاڏي نهائينءَ کي باهہ ڏئي ڇڏي. ٻليءَ اچي نهائينءَ جي چئوطرف ڦيريون پاتيون. تنهن تي ڏاڏي کي شڪ ٿيو تہ شايد ٻليءَ جا ٻچا اندر آهن. تنهن تي ڏاڏي اچي الله کي ٻاڏايو. جڏهن نهائين کوليائين ڏسي تہ ٻچن وارو دلو ۽ ان جي چئوطرف دلا ڪچا ۽ ٻچا جيئرا هئا تنهن ڏينهن کان نهائينءَ ۾ ڪجهہ ڪچا دلا ضرور هوندا آهن.

سَرَ ۾ پکي هيڪڙو، ماري هجنس لک،
جي اٿس رب سندي رک، تہ سَرَ هو گھمي سرِ ۾.

ٻرِ ۾ هڪ ننڍڙو چوڪرو ٻوڙيندو ناهي رهيو هو مون چيو هن کي وڄائي ڏيکار. جنهن تي هن ٻوڙيندي مان ڪجهہ سُرَ ڪڍيا. مون چيو سريلو ڪونہ آهين. چيائين ڳچِنِ مان ڪهڙا سُرَ نڪرندا. اهي جڏهن نهائينءَ ۾ پچي راسُ ٿيندا تڏهن سريلا سُرَ ڪڍيندا. اُتي ٻر ۾ هڪڙيءَ ننڍڙيءَ چوڪريءَ دلي تي چٽَ پئي چٽيا. چيمُ تہ ننڍڙي ڏاڍا پيارا چٽ چٽي پئي. چيائين هائو سائين خاص ڪري اسان جون چوڪريون ٿانون

تي چٽ چٽينديون آهن. اتي مون کي هيءُ بيت ياد آيو.

پيلي پُلائي، پَسي چِتَرَ چَرِي تي،
بَرِ بَرِ ٻُڌي سهٽي، ويرنُ ۾ وائي،
ڪچي ڪيرائي لال لَهرِنِ وچ ۾.

چَيمُ توهان سهٽيءَ سان چڱو ڪون ڪيو ويچاريءَ کي پيلو هٿ ۾ ڏئي ڇڏيو؟ چيائين سائين سهٽيءَ تہ اسان جي ڪم جي واکاڻ ڪئي آهي هُنَ اسان کان ڪون پنهنجي ڪرمَ کان پانئيو آهي. اتي هيءُ بيت ڏنائين.

پڪا رَڃَ ڪنيار جا، پڪي نهائين،
مون کي تتائين، پيلو پاڳي آئيو.

اِتي مون چيو تہ شاهہ سائين هيئن بہ چوي ٿو.

ڪيڍيا جي ڪلالَ سي پسي خالَ خوشِ ٿئي،
پاٽيءَ چِٽَ پُسائيا، ڏاءَنءَ جهلي ڏمالَ،
سُپَڪَ پانئيا سهٽيءَ، جوڀنَ جي جَمالَ،
آڪي جا احوالَ، مُعلُمُ ٿيا مهراڻَ ۾.

چيائين نہ سائين سهٽيءَ کي تہ انهيءَ دريا ۾ ٽِپو ڏيڻو هو پيلو دلو تہ مڙئي بهانو هو. نہ تہ پڪي تي تہ هوءَ روز درياهہ پار ڪري ويندي هئي. پر هُنَ کي آرام ڪونہ هو. پيلي تہ هُنَ کي محبوب سان ملايو. اتي هيءُ بيتُ ڏنائين

گهڙو پڳو تہ گهوريو، پاٽان هو حجاب،
واڄٽُ وڃي وجودَ ۾، رهيو روحَ رباب،
ساهڙَ ريءَ صوابُ، آئون گهٽو ئي گهوريان.

سائين اسان جو تہ ٿورو آهي سُهٽيءَ تي جو ڪچو ڪنيائين جيڪڏهن پڌي نہ مري ها تہ ڪنهن کي خبر پوي ها تہ سهٽيءَ ڪير هئي

نہ ئي شاھ سائين ڳائي ھا، نہ وري تون آئون ھُنَ جو ذڪر ڪريون ھا. شاھ سائين چوي ٿو.

تہ ڪَرَ ڪينءَ سُئي؟ جي سيرَن گهڙي سهڻي،
هتِ حياتيءَ ڏينهڙا، هڏهن تان نہ هئي،
چَڪيءَ تنهن چري ڪئي، جو ڏنُس اُنَ ڏُهي
سهڻيءَ ڪي سَيَدُ چئي، وڏو قُربَ ڪُهي
هنئين هوندَ مئي، پَرَ ٻُڏيءَ جا ٻيٽا ٿيا.

ٺَهڪُ ڏئي چيائين انهيءَ ميهار ڪان تہ سنوٿيو سهڻيءَ درياءَ ۾ ٽپو ڏنو. نہ تہ چَري پئي لوڙي ھا. پڇيمُ اھو وري ڪيئن؟ اِتي شاھ سائينءَ جو ھي بيت ڏنائين.

اُپيو تَرِ ميھارُ ملاحن سَڏَ ڪري،
آئون پرڻُ وجهان هٿڙا، اَئين پُرڻُ وجهو ڄار،
گهوريُون ڪارُونيارُ، مانَ ملَنِئُوَن سُپرين.

چيائين سهڻيءَ جو سچو عشق ھو جيڪا نڪو ٿي ملاح کي سڏي ۽ ئي وري ڪنهنجو ٿورو ٿي کڻي. ھوءَ تہ اھو بہ چوي ٿي.

سُپيرِيان جي ٿُرهي ٻُڏين، هٿُ نہ لاهِ،
سُپاءِ ائين چونداءِ تہ اسان تو اُڪاريو.

ميهارُ سچو هجي ها تہ ڪاهي پئي ها ڪُنَنِ ۾، جيئن سهڻيءَ صدقو ڪيو.

گهڙيا سي چڙهيا، اِئين اَٿيئي،
مئي متي مهراڻ ۾، پئوَ ٽِپو ڏيئي،
تہ ميهارُ مليئي، سنيُوڙو سيِڻاهہ سين.

پُڇيُمِ ڪهڙا ٿانو سَوِلا نهندا آهن؟ مسڪرائي چيائين، جي سچو عشق آهي تہ سِراڙي ۾ سئو ڪوهہ ۽ جي ڪچو آهي تہ اڱڻ بہ اَسِي ڪوهہ

اتي مون کي هيءُ بيت ياد آيو.

محبتي ميهار جون، دل اندر دونهيون،
آٽيو وجهي آرَ ۾، لُهاٽو لوهيون،
جي ساهڙ جون سونهيون، سيرَ سِراڙو تن کي.

پڇيم پڙهيو آهين؟ ٽڏو ساھ پري چيائين پيٽ پڙهڻ ئي ڪو نہ ڏنو. ننڍي لاڪون گڏھ تي متي ۾ پاڻ کڻي ايندو هوس ڪجهہ وڏو ٿيس تہ ابي ٿانوَ ناهڻ سيڪاريا، چَڪُ هلائڻ جي شوق ۾ رات ٿي ويندي هئي ٿڪبو ئي ڪونہ هوندو هوس. تان جو اجان چڪ پيو هلايان.

پڇيم اڄ ڪلهہ مٽيءَ جي ٿانوَنِ جو وڪرو تہ گهٽ آهي پوءِ گذارو ڪيئن ٿئي؟ چيائين دنيا پليل آهي سون چڏي وجي ڪوڙ پي وٺي. چيُمُ اھو وري ڪيئن؟ چيائين مٽيءَ جا ٿانو صحت لاءِ سون آهن، اڳي دنيا مٽيءَ جي ٿانون ۾ کائيندي هئي هاڻ تہ اسپتالون اصلً پريون پيون آهن. مٽي تہ دوا بہ آهي تہ پرهيز بہ اسان جو مالڪ سائين ڪو پيو روزگار جو در کوليندو پر دنيا کي ڪنپارن جهڙا ڪاريگر ڪونہ ملندا. اتي مون کي شاھ سائين جو هيءُ بيت ياد آيو.

قاتل ڪمائي ڪري، وِھُ جي ماکي ڪن،
وٿان ويهي تن، پِيُجُ ڪي پيالِيون.

سِرُ سانداڻ ڪري، پُڇج گهرُ لوهار جو

سِرُ سانداڻ ڪري پُڇج گهرُ لُهارَ جو!
ڏکڻِ هيٺ ڏري، مانَ گڏينئي رُڪَ سين!

ڏسان تہ لهار جي هٿ ۾ هڪ وڏو انبور هجي جنهنجي جي مدد سان تَتَل لوهہَ کي سانداڻ تي رکي مٿان اصل هٿوڙن جي وارووار هئي. زال جي هٿ ۾ وڏو هٿوڙو جيڪا بيئي ڏڪَ پئي هٽي، مڙس جي هٿ ۾ ننڍڙو هٿوڙو جيڪو وينو ڏڪ هٽي زال جو هڪڙو وارُ ڪري تہ مڙُس ايتريءَ دير ۾ ٻہ ڏڪ هٽيو ڪڍي. اُنَ مان جيڪو آواز پئي نڪريو سوتہ ايڏو سُريلو هو جو مون کي تہ سلام وارڻ ئي وسري ويو. وڃي ماٺ ڪري ڏکن جي آواز ۾ گُمُ ٿي وهي رهيس.

جيئن ئي لوهہُ ٺڏو ٿيو تہ لوهہ کي ڪُوريءَ ۾ رکي ڏَئِڻِ سان هوا ڏيڻُ شروع ڪيائين، تانجو وري لوهہُ تپي ٿاندو ٿي ويو. وري ساڳئي سانداڻ تي رکي مترڪن (هٿوڙن) جي مارَ ڪڍيائون. انهيءَ سانداڻ جي باري ۾ پٽ ڏٺي چوي ٿو.

سَهي جيئن سانداڻ، ڏَڳن مَٿي ڏَڳڙا،
وَهُ وڄائي پاڻِ، ڏي ڏوائون ڏُنگرين.

ڪوريءَ جي باهِ وسامي وئي جنهنکي وري باه ڏنائين ۽ مون ڏانهن نهاري پڇيائين ڀائوُ تون ڪير؟ چيمُ يار تنهنجو ڪم ڏسڻ آيو آهيان. چيائين نيڪ آهي پر ٿورو وٿيرڪو ٿي ويهہ متان باهِ جي چڻنگن ۾ سڙي نہ وڃين.

ٻارئو اُجهائين پرين، اُجهايو ٻارين،
مون کي ٿا مارين، لونئا لُهارن جا.

پڇيم چا پيا ٿاهيو؟ چيائين ڪُهاڙي پيا ٿاهيون. جواب ڏئي، وري اصل ساڳئين ڌُنَ ۾ لڳي ويا. هاڻ جڏهن ڪهاڙي پهنجي شڪل ۾ آئي تہ لهار پنهنجي زال کي چيو تہ ڪوئلا ڪٽي ڪُوريءَ جي پَر ۾ رکُ ۽ پاڻ ڪهاڙيءَ جي ڌارَ ٺاهيندو ويو ۽ اُنَ کي پاڻي ڏيندو ويو جڏهن تيار ٿي تہ سراڻ سان ڪهاڙيءَ جي ڌار تکي ڪرڻ لڳو. پڇيم پاڻي چو ٿو ڏيئين؟ چيائين پاڻي تہ ڌار کي پڪو ڪندو، نہ تہ ڪُهاڙي ڌَڪَ ۾ ٽُٽي پوندي.

اَڄُ آڳڙيا آئيا، سُوڌا سراڻِي،
پياري پاڻي، تيغون ڪندا تکيُون.

انهيءَ وچ ۾ هڪ همراهہ هڪ ڪوڏَرِ ۽ ڪجهہ ڏانٽا جيڪي ڪَٽُ ۾ پريل هئا سي اچي لوهار کي ڏنائين، جنهن تي مون کي ڏسي چيائين اُهي هاري ئي هاڻِ ڪونہ رهيا، نہ تہ ڪوڏر ۽ ڪٽُ چا لڳن، اڳي هاريءَ جا اوزار ڳَنَلَ هوندا هئا پر ڪَٽُ ڪڏهن ڪونہ هوندي هئي، هاڻ ڏسِين پيو ڪَٽُ جا انبار آهن.

ويا سي وينجهارَ هيرو لال ونڏينِ جي،
تني سندي پوئيان، سيهي لَهَنِ نہ سار،
ڪُٽين ڪَٽ لُهارهاڻِ انئينءَ پيٽين.

ڏانٽن کي گرم ڪري مترڪن سان ماري سڌو ڪري تيز ڌار واري بليڊ سان ڏندا ڪڍڻ شروع ڪيائين. ڏانٽا تيار ڪري اچي ڪوڏر کي لڳو. ڪوڏر ڪوريءَ ۾ گرم ڪري ساندارِ تي رکي اچي مُترڪنِ جي مار ڏنائين جو ڪَٽ بہ لهيوئي ۽ ڪوڏرماپ ۾ بہ وڏي ٿي وئي. پوءِ سراڻِ تي آرائڻ شروع ڪيائين تانجو ڪوڏر چوي وهائڻ وارو ڪٿي.

سَرھا ڏِٺمِ سي، جَنِ ساجاءِ سِراڻ سين،
تيغ تَني جي ڪي، ڪَٺُ نہ لڳي ڪڏھين.

سليماني ڳُڙَ واري چانھ چاڙھي، مائيءَ کي چيائين ماني ڏي جيڪا چَپِري ۾ ٽنگيل ھئي، سا کولي مون کي صلاح ڪيائين، مون کي بہ بک لڳل ھئي پر حجاب مان انڪار ڪيُمِ، چيائين اسان غريبن جي ماني اوھان کي ڪٿي ٿي وڻي، سو مون کي بہ ھِلُ مليو اچي ماني کائڻ شروع ڪيمِ، مانيءَ ۾ چماٽن جي چٽڻي ۽ بصر جي پتي ھئي، سا ايڏي تہ لذيذ ھئي جو وچي ٿيا ست خير، ماني کائي سليماني چانھ جو ڪوپُ بہ ڏنائين. چانھ پوري ڪري پَنَ جي ٻيڙي دکايائين مون کي صلاح ڪيائين پر مون انڪار ڪيو تنھن تي چيائين توھان ھيءُ غريباڻي ٻيڙي ڪٿي ٿا پيئو توھين پيئندا "گولڊليف" تنھن تي مون چيو تہ اھڙي ڪا ڳالھ ناھي ڏي مون کي تہ آئون بہ سوٽان ھڻان. جيئن ئي پھريون سوٽو ھنيم تہ کنگھ اچي شروع ٿي تنھن تي ٺھڪُ ڏئي چيائين سائين مون سچ چيو ھو نہ. ھو وري اچي ڪم کي لڳو. اڱارن کي ڪولريءَ ۾ وجھي باھ ڏنائين ۽ ڏَٺِڙ سان ھوا ڏئي مچُ ٻاريائين.

اِيءَ پَرِ اڱارنِ، ٻَڏاھين ٻَرنِ جي،
ھڪ ڪوُريءَ ڪائيا، ٻيو ڏوڏيءَ ساڻِ ڏٻِگِن،
پاٽا لُھارن، ميڙي رکيا مَچَ تي.

پُڇِيُمُ ڏَمَڙَ (ڏٺڙ) ڪير ٺاھي ٿو چيائين يار اُھي موچي مري ويا جيڪي ننڍڙي گھيٽي (رِڍَ جو ڦر) جي کَلَ ماري ٺاھيندا ھئا جيڪا عُمرِ ڏيندي ھئي ھاڻ تہ اھا اٺئي جيڪا ڏسين پيو. ڏنئي ڏنئي اچي بغل ڏُکَڙَ آيا آھن مجالُ ڪو ھوا ڏئي.

ڏَنءُ ڏَنءُ ڏَمَڙَ وارَ، اَڄُ پُڻ آڳِڙِينِ جي،
ٻاري مچُ مجازَ جو، اوتيائون اَڱارَ،
ڏوڏِئان ٿيءُ مَ ڏارَ، جم ڪچو رُڪُ ڪِٽيون ٿئي.

ٽريڪٽر جي ھَرَ جي ٿالھي ڪڍي. مختلف سائيزن ۾ چيٽيءَ جي مدد سان ٿالھيءَ کي ڪٽيندو پئي ويو ۽ مَچَ تي رکندو ويو. ۽ ڏٺِڙ سان ھوا ڏئي مَچَ کي تکو ڪندو ويو. ۽ انبور جي مدد سان انھن لوھ جي ٽڪرن کي سانداڻ تي رکي مترڪن جي مار ڏئي مختلف لوھند (لوھ جا اھي اوزار جيڪي وَڍِ ڪُٺَ جي ڪم اچن) ٺاھيندو ويو.

ڪَٺُ ڪَڙھي، لوھُ ٻَري ڏُوڏا جِتِ ڏَٻِگِنِ،
مُترڪنِ منھ ڪيڏا، سانداڻِيُون سَنگَنَ،
اَڄُ پُڻِ آڳِڙِين، ميڙو آھي مچَ تي.

پُڇيمُ لوھَ ۽ رُڪَ ۾ ڪھڙو فرق آھي؟ چيائين لوھُ ڏکَ سان مُڙي ويندو ۽ رُڪُ ڏَکَ سان بہ اَڏ تي ٽُٽي ويندو آھي.

پَچائي پَھاڻُ، جَنِ رساٽئو رُڪَ کي،
تنيِن سندو، جاڻُ، آھي آڳِڙِينِ کي.

جيئن ئي ڏٺِڙ جي تيز ھوا اڱارن کي لڳي تہ باھ پڙڪو ڪاڏو ڪجھ باھ جون چڻگون اچي مون کي لڳيون آئون بہ پاڻ بچائڻ لاءِ اتان ٽِپو ڏئي اُٿيس تنھن تي لُھار کِلي ھيءُ بيتُ ڏنو.

ڏُوڏا! تون نہ ڏنين! آڳ اوڏو نہ وڃين
اُلا جي عشق جا سي تان تون نہ سَھين!
اُيو اِيَ چئِين تہ آئون آڳڙيو آھيان.

پڇيُم پلا ڪا موڪلَ ڪو آرامُ ڪريو؟ چيائين سائين آرام ڪٿان باھِ سان ڪيڏڻ وارن کي آرام ڇا جو، رات جو گھر، صبح سوير اچي آگِ سان ڪيڏيندا آھيون. سڄو ڏينھن اڱارَ اجھايون، اڱارَ ٻاريون، اِھي مترڪا، اھي سانداٽيون، اھي ڏٺيون، اِھا باھِ ۽ اھي اسين.

اجان تنُوراءِ، ڪاله ڪڍياسون سَڄَٽين،
پُڻُ تايائون تڪڙو، وحدت جي وَڏاءِ،
محبتين مٿاءِ، مَچُ مُورائين نہ لھي!

پِتِ تي ڪجهه چنگ تنگيا پيا هئا. پڇيُم اهي تو ٺاهيا آهن؟ چيائين هائو چنگ تہ ٺاهيندو هو بابو اسين تہ مڙي لَڪَڻَ پيا ڪريون بابي جو ٺاهيل چنگُ وڃڻ ۾ ايئن جو جڻُ مينهن جو سانير پيو وڃي. پري پري کان شوقينَ چنگُ ناراهڻ لاءِ ايندا هئا. هاڻ تہ اهي شوقين ئي مري ويا ۽ اسان کان بہ اهڙا سريلا ساز نہ ٿا ٺهن. بابا سائين تہ بندوقون تلوارون پالا، بڇيون، ڏٿا ٺاهيندو هو. اسان جو ڏاڏي جي ٺهيل زَرهہَ ۾ ڏال اجان بہ اسان وٽ محفوظ آهي. اُهي ڪاريگر نہ رهيا آهن ۽ نہ ئي وري قدردان. اڳئين زماني ۾ سنو اوزار ٺاهڻ تي انعام اڪرام ملندا هئا. هاڻ تہ اصل معاوضو بہ ڪونہ ٿو ملي. شوقين واري شيءِ ٺهرائڻ لاءِ پلو گهوڙو اٺ يا ڍڳو ڏيندا هئا. هاڻ تہ ڪاگر وارا لوٽ سي بہ مٿيئن مَنَ سان شامَ تي لُهار ٺپَڙَ ويڙهڻُ شروع ڪيا. اُتي پاسي ۾ ڪجهه پيٽون ويران هيون مون پڇيو هنن پيٽن جا ڏٽي ڪيڏانهن ويا. اُتي ٺڏو ساهہ پري چيائين تہ سائين لُهار ڪو ڪم هاڻ ڪٽي رهيو آهي هاٽي تہ اسان جو ڪم مشنيون پيون ڪن. انهن پيٽين جي ڏٽين لڏي وڃي پيا ويڙها وسايا مون کان تہ پيو ڪو ڪم نہ ٿو ٿئي سو پيو لوهہُ ڪُٽيان.

لَڏي ويا لُهار ڪونهي ڪِڙاڪو ڪِرَّ تي،
ڏٽِيِن ڏٺِڙُ چڏيو اُجهي ويا اَڱار
سانداٽين تان سيَدُ چئي لٿي متر ڪن جي مارَ
اُجهائي اڱار هيڪاندا هليا ويا.

ﮧﮨﮩ

پائي پانڌ ڪپاھ، جان مون آتڻَ نهاريا

پائي پانڌ ڪپاھ جان مون آتڻَ نهاريا،
ڪٽي ڪان پساھُ سرتيون وڃي سُتيون.

آتڻ ۾ وينل ٻُڍڙيءَ جو چهرو سَرَنِ جي لڪيرن ۾ سينگاريل هو ائين پئي لڳو ڄڻ شاھ سائين جو ڪاپائتي سُرُ چهري تي لکيل هجي. ٻيڙيءَ چرخو هلايو پئي، ننڍڙيءَ اڳڻُ ٺاهيو پئي، جوان ڇوڪريءَ سُٽَ مان پهيون ٺاهي رهي هئي ٿورو پريان اڌڙوٽ عمر عورت پرٽُ پئي پريو ۽ آئون به انهيءَ آتڻ ۾ هئس.

مون مٽيون بيٺ چيو تنهن تي ٻُڍڙيءَ چيو اڙي پورا تون ڪٿي شاھ سائين جي پنڌن کي ٻُجندين. شاھ سائين سمجهين ها ته ايڏو وڏو پنڌُ ڪونه ڪرين ها. اهي آتڻَ اهي ارٽَ اهي ڪاپائتيون. اهي سڀ مُرشدَ لِڪون ۽ اڙُون ڏنوين آهن. ڳالھ جو ڳُجهه مڙئي پيو آهي.

ڳالھ پريان جي ڳُجهَ جي، ڳالہ مِڙيائي ڳُجھ.
هيئنڙا اُجهه مَ منجهه، سگها ملندئي سُپرين.

چرخي جو آوازق ايڏو ته سُريلو هو جو مون چندُ گهڙيون خاموش ٿي اُن موسيقي جو مزو پئي ورتو. ٻيڙيءَ چيو بابا کهڙي جهانَ ۾ گُمُ ٿي ويو آهين. چيمُ نه بَس اِتي ئي آهيان. چيائين هيءَ دنيا جو چرخو آهي ئي اهڙو جو انسان کي پنهنجي گردش ۾ گُمُ ڪريو ڇڏي. جوان ڇوڪريءَ کي چيائين جيڪي پَهيُون پجايون اٿئي سي ته ڏي. جيئن ئي ڇوڪريءَ پهيون ڏنيون تنهن تي ٻيڙيءَ مون ڏانهن نهاري چيو ابا هيءَ اوڳي صبحَ

ويني آهي ۽ پهتيون ڏِسين پيو ڪيترين پچايون اٿسِ نه ڄاڻان کهڙن خيالن ۾ گُمُ آهي ڪم تي ڪوڏيان ڪون آهي

پهي ڪِيمَ پچاءِ، اَمَڙِ منهنجي آسري،
هَٽي لَتَ چرخي کي، پوٽيون پاٽيءَ پاءِ،
ڪَتيِمُ جنهن لاءِ، سو ڪوهيارو ڪيچ ويو.

پُڇِيم پهيون ۽ پوٽيون ڇا آهن؟ چيائين پهيون انهن کي چئبو آهي جيڪي رِڍَ جي اُنَ کي سنواري ننڍڙا ٻُڙا ٺاهيا ويندا آهن انهن صاف ٿيل اُنَ جي ٻُڙِن مان چرخي جي مدد سان ڌاڳا ٺاهيا ويندا آهن. ۽ پوٽيون ڪپھ کي صاف ڪري ننڍڙا ٻُڙا ٺاهي انهن مان به چرخيءَ جي مدد سان ڌاڳو ٺاهيو ويندو آهي انهن کي چئبو آهي.

ارٽَ کي هلائيندي مالھ ڪلي وئي ته ڌاڳو ٽهڻ بند ٿي ويندو سو ٻيڙيءَ چرخو بيهاريو پڇيم ڇا ٿيو چيائين مڙي ابا اهو ارٽ مون پوريءَ سان پيو پوڳَ ڪري. هن ويچاري به منهنجووڏوساٿُ ڏنوآهي. هاڻ هن جا ڪڏهن مونا (ارٽ ۾ ڪاٺيءَ جا ننڍا ڪِلا جنهن ۾ ترڪُ لڳندي آهي) اُکڙن ٿا ته ڪڏهن مالھ ڍري ٿئي ٿي.

نه ڪِين ڪتوءِ ڪالھ اڄ پُڻُ اُجهَڙَ کي مرين
منا مَنجِيءَ اُکڙيا، آرٽ ڍُرُڪي مال،
هئي تني جي حالَ، جَنِ ڪاپي منجهان ڪينَ ڪِئو.

چيمُ ارٽُ هاڻِ جام پجي پيو آهي اهو ماٽي هلڻَ ۾ ته وڏي تڪليف ڏيندو هوندو. اتي ٻيڙيءَ هيءُ بيت ڏنو.

تانسِينءَ ڀِڳوئي ڀِيرِ، جانسِينءَ رتو راسُ ٿئي،
ٻُريءَ بيڪاريءَ سين، هاري پاڻُ مَ هيرِ،
ڳٽُ ڳتنديِ ڪير، نئين سِين نِجاڻجِي.

چرخو هلائيندي پئي وئي ۽ ننڍڙي آواز ۾ ڳائيندي پئي وئي. چيمُ

ڏاڏي تورو وڏي آواز ۾ ڳائجو مسڪرائي چيائين اڙي ابا. ڳائڻ وري ڪهڙو مڙئي رُوح پئي راضي ڪريان. هاڻ ته جاڙيءَ ۾ ڏند ئي ڪونه رهيا آهن جو توڪي سُرَ سان ٻُڌايان. سُٺَ جي ڏاڳن جيون ناوڙيون(ڍيرون) ڏاهي لوهَ جي سيخَ مان ڪڍيندي وئي جيڪا ارٽ جي مونن ۾ لڳل هئي ۽ انهن کي پَرِ ۾ رکندي وئي. پڇيم انهيءَ سيخَ کي ڇا چئبو آهي چيائين ان جو نالو ترڪُ آهي اها ب ويچاري تيزي تي وئي آهي. پِٺَ ڏٺي چوي ٿو.

ترڪُ وِنگي وَرَ گهٽا، ڳتِيان ڪُجاڙو؟
ڪاپي مٿان ڪيترو آٽيان اُڏارو؟
جي ورُ ڏي وارو ته سُونهان، سَرتِيُن وِچَ ۾.

مون سامهون ويٺل عورت ڏانهن اشارو ڪري پڇيو ته هوءَ چونه پئي ارٽ ڪتي؟ چيائين اُها منهنجي نُهن آهي هن جو وَرُ(مڙس) ڇَهَ مَهينا ٿيا آهن فوتُ ٿي ويو آهي تڏهن کان هوءَ خاموش آهي نڪو ٿي ڪنهن سان ڳالهائي ڪڏهن ڪڏهن آٽڻ ۾ اچي ٿي چرخو هلائيندي وڃي ٿي ۽ روئيندي وڃي ٿي.

آٽڻُ چونُم ڳٺُ، تاٽيان تندُ نه نڪري،
ساجَنُ منهنجو ساهُ هاڃي منجهه هٽي ويو.

جوان ڇوڪري ڪمُ ڇڏي وڃڻ لڳي. تڏهن ٻڍڙيءَ هنَ کي وڃڻ کان جهليو چيو ته ڏيءَ گهٽين ۾ رُلڻَ کان سٺو آهي ڪجهه ڪم سيکي وٺ.

سونَ ساريڪا هٽڙا. ڪوهڪتين رَڌ.
ويهِي ڳُنڍَ ڪاپو ڳرِ، گهٽيين گوهيون ڇَڏِ.
ته صرافاني سَڏِ سَرَ ڪئو هوندَ مٿائيين.

ڇوڪريءَ کي ارٽ حوالي ڪرڻ کان پهريان تلقين ڪندي چيائين ته منهنجي ڏيءَ تنهنجي شادي ٿيڻ واري آهي. ڪجهه ڪم سکي

وٺ. جيڪو عمر ڀرِ ڪمِ ايندئي. اهو ڪم توکي ساهُرنِ ۾ ڪيرُ ڪو نه سيکاريندو. ڪجهه سکيلُ هوندين ته تنهنجي عزت به هوندي نه ته پئي مهڻا ڪائيندي.

پائي ڏورِ ارٽ ۾، ڳتِين نه ڪُوڙي.
وِنهانءُ جي واڏائين، ٻُوٽِي سنيوُري
مٿي جِنِ مُوري سا ڪيئَن ويهي ويسَري!

ارٽ ڇوڪريءَ جي حوالي ڪري ٻڍڙي پوٽيون ۽ پڇيوُن سنوارڻ لڳي. منهنجو ڌيان ڇوڪريءَ جي ارٽُ ڪتڻَ واري انداز ۾ هو. هن جي پڇي واري هٿُ جي اُچَلَ اهڙي ته هيٺڻ سارو جهان ان اُچَلَ ۾ هو.

ڪتي مٿي آئيون، ڪري تندُ تيارُ
اُچَلَ اوڏاهين ٿئي، جيڏانهن پرينءَ پارُ
ڪاپاٽيءَ قرارُ منجهان پوٽيءَ آئيو.

اوچتو ڇوڪريءَ جي هٿ مان پهو ڪِري پيو.

نئون نيهنُ لڳوس، ڳري ۽ ڳالهيون ڪري،
ارٽ سوريندي اوچتو پرينءَ پوُرُ پيوس،
پهو پَٽِ پِيوسِ، هوُ هَٿُ هُٿِ رهيو.

آٽڻَ جي پَرِ جي ۾ هڪ نِمَ جو وڻ هو جنهن جي ٽاريءَ تي هڪ ڪانوُ ٻولڻ شروع ڪيو اسان سيني جو ڌيان ڪانوَ جي ڪان ڪان ڏانهن ويو. تنهن تي ٻڍڙيءَ چيو الله خير ڪري مون چيو ڇا ٿيو؟ چيائين ابا ڪانوُ ڏائي هٿ تي ڳالهائي ته سمجهه سڄڻ ڏانهن خير ڪونهي ۽ جي سائي هٿَ واري پاسي ڳالهائي ته سمجهه سڄڻ ڏانهن خير آهي.

ڏائي چڙهي ڏارَ تي، ڪو جو ڪانوَ ڪُهيو
سورائتيءَ سور پئي، ڪامي ارٽُ ڪنيو
پهو پَٽِ هنيو ويچارِيَ ورونهن مان.

سوال ڪيمُ ته سٺُ سنو ڪيئن ڪتبو آهي تنهن تي پِٺَ ڏٺيءَ

كي ڳائيندي ٻڌايائين.

سُٽُ اُنهي جو سَفرو، جي پر پچائين،
آوازُ آرٽ جو ساهہ نہ سٽائين،
جي ماڻِڪَ متائين، توءِ مُلہ مهانگو اُنِ جو.

اتي مون بہ سرڪار جا هي بِيتَ ڏنا.

چاڻُتِ پائي چِتَ ۾، سنهُون ڪِتو جَنِ،
تَنِ جو صرافنِ، ڏُڪو داخل نہ ڪِئو.

محَبَتَ پائي مَنَ ۾ رنديا روڙيا جَنِ،
تَنِ جو صرافنِ، اَڻَ تورئو اگهائيو.

پڇيمُ تہ اهو ڪم ڪڏهن سکيو. مون ڏانهن مُڙي اکيون اکين ۾ ملائي پنهنجو داستان ٻڌائيدي چوي ٿي. منهنجي مائٽن جو ڳوٺ هتان کان سَتِ ميل پري آهي. آئون چوڏهن سالن جي هئسِ مونکي امان ارٽ ڪتڻُ سيکاريو. روز صبح جي سانجُهِ ڪري سڀ ساهيڙون اچي آتڻَ ۾ گڏ ٿينديون هيون سين، ڪمَ ۾ ڪچهريءَ ۾ خبر ئي ڪونہ پوندي هئي جو وچئين بانگ اچي ويندي هئي. تہ بہ گهر وڃڻ لاءِ دل ڪون ڪندي هئي. تڏهن اسان جي ڳوٺ جو سُٽُ ملڪن ۾ مشهور هو ۽واپاري وڏي شوق سان ڪٽندا هئا.

ڪوا جو وَهُ ڪاپائتين، ڪنبَن ۽ ڪَتَنِ،
ڪارڻِ سُوَدَ سواريُوَن، آتڻَ منجهہ اچنِ،
اُنِ جي سونهن سيڌُ چئي، صرافَ ئي سِڪنِ،
اَگهيا سُٽَ سَندنِ، پائي تارازيءَ نہ تُريا.

پڇيمُ تون ان وقت ڪم جي ڪيتري سُگهڙ هئين. چيائين آئون مڙي ڪم ۾ ڪسي هُئَسِ. شروع ۾ منهنجي سُٽَ ۾ مڙي پڙا

(ڳنڍيون) هوندا هئا سو ساهيڙيون مون تي کلنديون ۽ ٽوڪوُن بہ ڪنديون هيون. پوءِ امان مونکي سيکاريو ۽ مون کي بہ ڪم جو عشق هو سو آخر ۾ آئون سيني کان ڳوءِ کٽي ويندي هُئس.

تاڃيءَ توريائون، تہ عيبَ نِڪتا اڳيان،
ڪوٺي ڪاپاٽِتين کي، پَرَ ۾ پُڇيائون،
چي اڳلِڙي آئون، مون کان پڙا پگها نہ ٿيا.

پڇيم ٻيا ڪي هتي آتڻ آهن؟ چيائين اڳي هتي هر گهر ۾ آتڻُ هوندو هو هاڻي تہ صرف ٻِن گهرن ۾ آتڻ جو ڪمُ هلي ٿو. هاڻ اسان جو ڪم ڪير ٿو پڇي. هاڻ تہ رهڙ جي ڪپڙن جو زمانو آهي. هِنَ نسل کي ڪهڙي خبر تہ سُٽَ جي ڪپڙن جي ڪهڙي اهميت آهي هاڻ تہ نہ اهي آتڻ رهيا نہ ئي ڪاتاريون ۽ ارٽ ويچارا تہ اُسَنِ سڙي ختم ٿي ويا.

ڪتي ڪتي ڪالهہ اَڄ نہ آتڻ آئيون،
اَرٽ اُڪلي مالهہ پوري ويئيوُن نجهرا،
نہ سي ووڙَ وٽِن ۾ نہ سي ڪاتاريون،
پسيو بازاريون هينڙو مون لوڻُ ٿئي.

ڪڪر منجهہ ڪپار، جهڙ نيٽئون نہ لهي

ٿر جو ڳوٺ هو. مينهن جي موسم هئي اُپُ ڳڳرِنِ سان ڀريل هو. سڄي ڳوٺ جا مرد مال چارڻ سانگي ٻين علائقن ڏانهن ويل هئا. عورتون گهر جو ڪمُ ڪري رهيون هيون، اوچتو تاڙي ٻوليو. سيني جو ڌيان تاڙي جي تنوار ڏانهن ويو. مايون مسڪرائڻ لڳيون. ٻارڙا تاڙو ٻوليو تاڙو ٻوليو ڪري تاڙي کي ڳولڻ لڳا.

مُندَ ٿي منڊَل وَڄئا، تاڙي کي تنوارَ
اَڄُ پُڻُ منهنجي يارَ، وَسڻَ جا ويسَ ڪئا.

مينهنِ جي ڏينهنِ تاڙو ٻوليو تہ جڻ اجهو مينهنُ آيو مارُئريون مالڪ ڏانهن هٿَ ڪٽي مينن جي موڪل پيون گهُرن

رحمت ڀريا راڄيا، مولا مينهنُ وَساءِ،
ماڻهون ڍِيين مانِيين، ڌَڻَ ڍِيين سِين گاهً،
ايڏي سگه سچا ڏٽي، توهي کي جُڳاءِ،
ميڙائي جو ماءُ، ڪانگُ لوندو ڪڏهن.

ڪانگ پيو تاريءَ تي ٻولي ۽ سنگهاريون پنهنجي وَرَنِ ڏانهن ڪانگ ذريعي هيُ نياپا پيون موڪلين.

ڪانڌَ تهنجي پانڌَ رِيَ، سيءَ مران سَپِ رات،
ڪامل ڪپاهن ۾ جهپ نہ اچي جهات،
اچين جي پرڀات تہ آئون سنجهي سِيءُ نہ ساريان

ٻئي سنگهاري وري هي نياپو پئي ڏي.

ڪانڌَ تنهنجي پانڌَ رِيَ، سنجهي سِيءَ مران،
ڪامِلَ ڪپاهِنِ ۾ پيئي ٿارَ ٺران،
تاريءَ تو تران، جئن وَرُ وِهاڻي وارئين.

۽ ٽين سنگهاري ڪانوَ کي وري هيءُ نياپو ٿي ڏي.

اوچَڻُ گهرجي آجِڪو، جهوپو سهي نہ سِيُ،
سُٽائجُ سُوَڙَکي، حالُ منهنجو هئي،
اَڱڻَ آيو ٿيُ، تہ ڍوليا! ڪنهن ڍنگ ِ ٿيان.

ڳڳرَ اُڀَ ۾ ايئن پئي ڏناٽا جڻُ مينهن اِجهو آيو. ۽ نارينُ جي سڄو ڏينهن اُڀَ ۾ اکِ هُئي.

ڳڳرَ مَنجِه ڪَپار، جُهڙُ نيٽَئون نہ لَهي،
راتِ مُنهنجي روُح ۾ اُٺاپرين اَپار،
آءُ ساجنَ لہُ سارَ، وِرهہَ ويڙهي آهيان

شامَ ٿي اُٺَرَ کان ڪاراڻ ڏِسڻَ ۾ آئي عورتن جَهٽَ ۾ ٿانوَ ڪپڙا، اوڍڻَ جا ٽَپڙَ اندر ڪري، ٻارڙن کي سڏي اندر ويڙهجي ويهي رهيون. اوچتو طوفان آيو، جهوپڙن کي ڍاهي هليو ويو پر مينهن ڪونَ وُٺو. چئوڌاري ڪنوٽين کِلِڪا ڪيا گوڙ ٻہ ڪڙڪي پر هِنن ويچارين تي مينهَن جي ڦڙي ٻہ ڪونہ ڪِريَ، ماحول ۾ مايوسي ۽ خاموشي ڇانجي وئي سڄي رات اوسيئڙي ۾ گزري تہ اجهو مينهنُ آيو پر مينهن ڪون آيو.

ڪُڙِڪِنِ ڪاندُ ڇِٽِ ڪيو، جهڙُ ڀِسيو جهڙِڪِنِ،
سُٽِيو رَڙ رَعدَ جي، ڳلِيون ٿيون ڳنبَنِ،
ڳليون ڪينَ ڪُڇِنِ، ويچاريون وَرنِ رِيءَ.

--

ڪُٽڪَنِ ڪانڊُ چِتِ ڪيو، جُهڙُ پَسِيو جُهٽِڪَنِ،
وَرَنِ رِءَ واڻيين آڏيا، پَڪا سي مَ پُسَنِ
آترُ ڏاهي اُنِ جا تہ ڪنهن کي ڪارون ڪَنِ
وارثُ وَري تَنِ، اچي شال اولو ڪري.

صبح ٿيو مايوسيءَ مان وري بہ ڏانهن ڏسڻ لڳيون، اُيَ ۾ اُبَ پاڻ ۾ ڳالهيون پيون ڪن تہ ٻيلي اجان آڱمُ آهي هڪڙيءَ چيو خلفيا اٿس تہ پاليندو ضرور ٻيءَ چيو تہ وڇوڙا ڪيا اٿس تہ ملائيندو بہ ضرور. اتي تاڙو ٻوليو تہ ويچاريءَ رڙ ڪري چيو تہ مون سچ چيو هونءَ

ڪکَرَ هُون نہ هونِ، مينهن منجهائين نِڪري،
ساريون سُپيرين کي، لُڙَڪَ لَڙيون پون،
سي مَرُ رويون رونِ، جَن مُسافِرَ سُپرين

هاڻ ڪاٽڻ لاءِ بہ ڪجهہُ ناهي، کوهہَ بہ سُڪي ويا، مال متاع بہ ڏُبِرا ٿي ويا آهن ڪاٽڻ لاءِ جيڪو ڳُنڌَڻ (کير، لسي، ڏڌڙو) هو سو بہ ڏڻَ جي ڏبري ٿيڻ جي ڪري ختم ٿي ويو آهي. ڏَڻُ پتارو ايڏو تہ ڪمزورُٽي ويو آهي جو پنهنجن ڦرڙن کي بہ نہ پيو پالي سگهي. هاڻ تہ ويچارين جي صبح شام هيءُ وِروُنهنَ آهي.

وَسي تڏهن وَسَ، مندَ مِڙيئي مينهنَ جِي،
کَتَرُنِ کيتا چڏيا، جي مِڙيون متي مَسَ،
ڳابا متي ڳَسَ، ڏُکُ نہ ڪنداڏُبرا.

ٻِپهريءَ جو اُتَرَ کان وري ڪکَرَ نڪرڻ لڳا، مارئڙين جي منهنَ تي وري مرڪ آئي. هڪڙي ويچاري تہ دانهن ڪري هيءُ بيت ڏنو.

اَڄُ پُڻُ اُتَرَ پار ڏي، ڪَڪَرَ ڪَي چوٽي،
منداڻتي مينهن جي، کِنوڻِ نہ ڪوٽي،
آءُ لالڻَ موٽي، گهوريا رُسڻ ڏينهڙا.

پوياڙي جو اُتَرِ کان اچي وسڻَ لڳو جو بادل بَسِ ئي نہ ڪن، ماروئڙن جا منهنَ مُرڪڻ لڳا. مينهن جو پَلَرُ پاڻي پيئن ۽ خوشي مان ائين ٽڙ پيون ڪن، ڄڻ تہ نئين زندگي ملي هجي.

بَرَ وُٺا ٿر وٺا، وُٺي ڪَڇَ ڪِنارَ،
پوڄاڙيءَ جو پٽَنِ تي ڏسُ نايائين نار،
سباجهي ستارَ، لاٿا ڏُرِتَ ڏيہَ تان.
آڱمجي آيو اُتران ڪري اورِ،
جي پرين هٿڙامِ ڏورِ، سي مونکي مينهن ميڙيا.

سڄي رات وٺو تلَ ترايون پري صُبحَ جو بَسِ ڪيائين.

وَسين ساري رات، صبحَ جو ساهُ کٽين،
منجهيئي مينهنَ پرينءَ جي تَنَ ۾ هُئَئي تاتِ،
تہ وهاٽي پِرِيات بادلَ بَسِ نہ ڪرين.

ڪنهن ڳُڙَ واري تاهِري رڌي ته ڪنهن لاپسي هِڪَ ٻئي کي پيون ڪاڏا موڪلين ۽ هاڻ خوشيءَ مان هڪ ٻئي کان مينهنَ جون خبرون پيون پُڇن، پاڻ بہ خبرون ڪندي خبر پئي تہ راتو ڪي مينهن جو ريجُ ڪٿي ڪُرنڊُ، تہ ڪٿي ٻاڙي ڪٿي هڏي. تہ ڪٿي نٽِ ڪٿي هَٿُ، تہ ڪٿي ڏونئرو، ڪٿي ڪاهو ۽ ڪٿي تہ اَڙَمَ بہ ٿي ويو. مينهنُ تہ وسي ويو پر هاڻ وري وَرَنِ جي ورڻَ لاءِ وڇوڙي جون وايون ڳائين ۽ پيون واٽون يون نهارين.

محبَ منهنجا سُپرين آٽيئي اﷲ،
توکي سارئو ساهہ، اُڪنڊئو آهون ڪري.

۽ ڪي ناريون ڪارن ڪڪرن ڏانهن ڏسي اندر جي مينهن جا ٻاهر ٻاقارا هيئن پيون ڪِڏن.

مينهان ۽ نيهان، ٻئي اکر هيڪڙي،
جي وسڻ جا ويس ڪري، تہ ڪڪرڪن ڪيهان،
بادل تي بيهان، جي آگمُ اچڻ جا ڪري.

ڪجھ مارئڙا مال ڪاهي وري وٿاڻن تي آيا. ۽ ڪجھ اڃان ڪون آيا. جنين جا وَرَ آيا سي تہ خوشيءَ مان نہ پيون ماپن ۽ جنين جا نہ آيا سي اندرو اندر ٻين کي ڏسي پيون رُت روئين. پٽائي گهوٽُ چوي ٿو.

سجو صاف نہ اُپري سَرلي وِچان سِڄُ
منهنُ چڙهيو کي مارُئين، ڏٺي واڏايون وڄُ
هينئڙا ڪَپُ مَ ڪڄُ، سِگها مِلندءِ سُپرين.

اندر جهُڙُ جهورَ وهي ٻَهرِن بَرسي ٻُوندَ،
سَجَڻَ جنهين هونڊ، سي اوڪاٺيون اکيون.

هَري هري سيني جا وَرَ وري آيا وٿاڻن تي. وڇوڙي جا ڏينهن ختم ٿيا، ڏُک ڏور ٿيا، ميلاپَ ٿيا، خوشيون ٿيون. هاڻِ سيني جي واتن تي هِي وايون آهن.

اَڳڻ تازي ٻَهرِ ڪُنڍِيُون، پَڪا پَٽِ سُونهِن،
سُرهي سيجَ پاسي پرين، مَرُ تا مينهنَ وَسَنِ،
اسان ۽ پرين، شالَ هونِ برابر ڏينهڙا.

هاڻِ روز تازا پيا تنوارين گوڙيون پيون ڳجَنِ، وڄون پيون وَسنَ، گاهَ پيا ڦٽن، ٽويا، (جتي مينهن جوپاڻي گهٽو گڏُ ٿئي) تانڪا(زمين ۾ پلر پاڻي گڏ ڪري رکڻ لاءِ تاهيا ويندا آهن)، تَلَ، ترايون، سڀ پرجي ويون. سڄي ملڪ ۾ سرهائي آهي.

ڏِٺَ ڏري پٽ پيئيُون، وڄون ويسَ ڪري،
مينهَن وَسِي ملڪ جا، ڇڏيا تَلَ پري،
قادرَ ڪَرم ڪري، سُڪا پٽ ساوا ڪيا.

ڪوهَنِ ۾ پاڻي اچي ويو ويران ڪوهَ وسي ويا. سنگهاريون سينگار ڪري دِلا چيلهہ تي رکي پاڻي پرڻ لاءِ نڪرڻ لڳيون. تَسِياري ڌَرِڻ بہ پاڻيءَ جي پيٽ پريا.

اَڄُ پُرڻُ اُتر پارَ ڏي، ڳڪِريون ڪاريون،
وسي تو وَڏُڙُو، ٺمِڪِنِ ٿيون تاريون،
لَٽِيِنِ لُکَ لطيفُ چئي، ڏايُون ڌاسارِيون،
پِڄندي پَتارِيُون، وري وٿاڻين آئيون.

سارو ٿر سائو ٿي ويو گاهَنِ جا ڍِبَ لڳي ويا. ڌڻُ چاري ڦَرَ ميڙي، ڪير ڏُهي، ولوڙا ڪري مکڻ ۽ لَسي پيون کائين، ۽ هي وايون پيون ڳائين.

ٻَرَ وِٺا، ٿَرَ وِٺا، پريون تَرايون،
پِرِهَ جو پِٽَنِ تي ڳَنِ ولوڙا وايون،
مَکَڻَ پريِنِ هتڙا، سنگهاريون سايُون،
ساري ڏُهَنِ سامُهيُون، ٻولهايُون ۽ رايون،
ٻانهيون ۽ ٻايون، پَکي سُونهَنِ پانهنجي.

ريجُ ريجَ سان مليو سنگارَ پنهنجن کيتن (پوکڻ وارن زمينون) کي کيڙڻ لاءِ ڏاند ڇوڙي، هَرَ ڪُلهن تي رکي همرِچا ڳائيندا روانا ٿيا.

مندَ تي مَنَدِل مندِيا، تازي کي تنوارَ،
هارين هَرَ سَنباهيا، سَرَها ٿيا سنگهار،
اَڄُ پُرڻُ منهنجي يارَ، وسڻَ جا ويسَ ڪيا.

وڇوڙا ختم ٿي ويا، سنگهار سکيا ٿي ويا. مال وٿاڻن تي وري آيا فصل پوکجي ويا، اتي پٽَ ڏٺي آسمان ڏانهن ٻئي هٿ کڻي مالڪ ڏانهن ٻاڏائي ٿو.

موٽي مانڊاڻ جي، واري ڪيائين وارَ
وڃون وسڻَ آئيون، چئوڏس چئوڏارَ
ڪي اُٺيون استنبول تي، ڪي مڙيون مغرب پارَ
ڪي چمڪن چين تي، ڪي لهِن سمرقندين سارَ
ڪي رمي ويون روم تي، ڪي قابل ڪي قنڌار
ڪي دلي ڪي دکن، ڪي گُڙنِ مٿي گرنارَ
ڪي جنبيون جيسرمير ڏي، ڪي بيڪانير بڪار
ڪي پُريون پنجاب ڏي، ڪي هلن مٿي هالارَ
ڪني ڀُڄُ ڀڄائيو ڪني ڍَٽَ مٿي ڍارَ
ڪن اچي عُمرَڪوٽَ تان، وسايا وَلهار
سائين! سدائين ڪرين، مٿي سنڌ سُڪارَ
دوست مٺا دلدار، عالم سڀ آباد ڪرين.

Header Page 32 of 141.

مونکي چاڙھي چينءَ، ويو وٽجارو اوھيري

سمنڊ ڪناري مھاڻن جي مياڻِ تي ھڪ ٻيڙيءَ کان چينءَ جو مطلب پڇيم چيائين ابا ڪُنَلَ ٻَڪري کي ڪلَ لاھڻ لاءِ جنھن ڪونٽيءَ تي ٽنگيو ويندو آھي ان ڪونٽيءَ کي چين چئبو آھي مون چيو آئون تہ ڪجھ بيو سمجھيو وينو ھُئس، چيائين ابا لطيف جو ھرڪو ڏٽي آھي جيڪو جيڏانھن وٺي وڃي، پر آئون تہ اھو تي سمجھان تہ جَنِ ونئن جا وَرَ ٻارھئين ماھءَ موٽَنِ انھن جي اھا حالت ھوندي آھي جيڪا اُن ٽنگيل ٻڪري جي ھوندي آھي. مون کي چيائين اھو بيت تہ ڏي

سپيئي جويَنَ ڏينھَن، سَجَڻ سَفَر ھلئا،
رُئان رَھَن نہ سُپرين، آيل! ڪريان ڪِيئن،
مون کي چاڙھي چيئن، وِئو وٽجھارو اوھري

اِتي وڏي واڪي رَڙ ڪري چوي تي، واہ سھڻا لطيف تو ئي اسان جا درد سمِدان دنيا کي ڪھڙي خبر تہ ڪتي تا وٽجھارا رھن ۽ ڪيئن ٽيون وٽجھاروين گھارين ھينيون بيت ڏيندي ٻيڙيءَ جا نيڻ پرجي آيا.

ٻيڙيءَ جي پوٽڻ نيھن ڪِجي اُنِ سين،
اُيا ڏنيَ ڏسَنِ سِڙَھ ڏيئي سِيرَ ٽِئا.

چيائين ابا اھا ويڌَنِ صرف اسان وَنِيِنِ سان ڪونھي ھوندي آھي، اسان جا وَرَ بہ وڃوڙي جا درد سھَنِ تا. اسين گھر وينيون پيون ياد ڪنديون آھن. ۽ وٽجھارا اسان لاءِ ڪارو ڪيڙي، طوفانن کي منھن ڏئي. روزي روٽي جو بندوبست ڪَنِ تا.

سامونڊِريَڪو سگُ، آھي گُونڌَر گاڏُئون،
اَنگھُنِ چاڙھي آگُ، وئو وَٽِجھارو اوھَري

وٽجھارا اسان کي سمونڊ ۾ پيا سارِيندا آھن. ۽ اسين پيون تڙن تي وڃوڙي جيون وايون ڳائيندِيون رھنديون آھيون

سمُونڊِي ساري، مَٿي تَڙَ گذاريان،
مونکي تي ماري، اُنِي سَندِي ڳاھڙي،

مون پڇيو تنھنجا ڪيئن ڏينھن گذريا؟ مسڪرائي چيائين تہ منا آئون ڪا جامَ تماچيءَ جي نوري تہ ڪون ھُيَسِ جو ويني ھندورن ۾ لُڏان، مون بہ بين وٽجارين وانگر فراقن ۾ ڏينھن گھاريا آھن.

ڪارو جي ڪيڙِين، سيئِي منھنجا سُپرين،
رُئان رَھِن نہ لِڪَ سِين. جھليان جھَلَ نہ ڏين،
وِرھَ ويڏُ ڪرين، آيلِ سامُونڊرين جا.

پڇيُمُ اھو وري ڪيئن؟ چيائين منھنجي شادي جَنِ ڏينھنِ ۾ ٿي اھي ڏينھن سياري جا ھئا. منھنجو وَرَ بہ چندُ ڏينھن مونسان گھاري سگھو سفر تي روانو ٿيو ھو.

لڳي اُتَرَ اوھَرِئا، واھُوندن وَرَنِ،
آءُ گھٽو ئي گھوريان، سودو سامُونڊين،
اَگَڻِ اَچِنِ ھيءُ وَرُ ٿِئي اُنِ کي.

چيائين وڃڻ کان ڪجھ ڏينھن پھريان وڃڻ جيون وايون پيا ڪن ۽ ٻيڙيون پيا مکنِ، جارَ پيا سنوارينِ ۽ مونکي اھو اُلڪو پيو ماري تہ اِجھي جاڻ ويا.

آئي اُتَرَ مُندَ، ھنيين اُڊڪو نہ لھي،
وَنِين لاجُون بندَ، ٻيھَرَ مَکِينِ ٻيڙيُون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن ڏينهن ۾ اسان جي مياڻ جي ملاحن کي سال ٿي ويو هو سمنڊ ۾ وِيَنِ کي سي وَرِيا ڪون هئا. آئون انهن جي ونيُنِ کي ڏسي پئي ڏَران تہ ڪو مون وَرُ وڃي نہ نہ ڪي ڳچُ ڏينهن گهاري سو مون بہ پنهنجي وَرَ کان وڏا وڇنَ ورتا هئا سگهو ورڻ جا.

جي وِئڙمُ اڄُ، سي ڪڏهن ايندا مان ڳري،
پريان جي هُنَ پار ڏي، وڃي دونڪي ڏَڄُ.
ساموندڪو ڏجهُ، ماءُ مارينديم ڪڏهن.

پڇيم سياري جي شروع ۾ وڃن ٿا يا وچ ۾، چيائين ابا ڏياريءَ جو ڄُڻُ ڏيئو ٻريو ناهي ۽ هِنَنِ سانپاها ڪيا ناهِن.

ڏني ڏياري ساموندين، سِڙَهہ سنبائيا،
وڃهيو وَرُ وَنجهَ ڪي، روئي وڻجاري،
مارينديءِ ماري، پِرِهَ سُورَ پريَنِ جا.

پڇيُمُ ان سال تو وارو وڻجارو ڇهين ماهہ وريو يا ٻارهين ماهہ؟ چيائين منهنجا پاڳ پلا جو مون وَرُ ٽئين ماهہ موٽي آيو. چوي پئي ايندو بہ ڪيئن نہ جو مون نہ ڪو پير چڙهيو هون فقيرُ. اڃي باسون ۽ پڙَ باسِيُمُ جو وڻجهارو جلدي وري آيو وطن تي.

جَرَ تَڙَ ڏيا ڏي، وَڻَ تِڙَ ٻڏي وانئٽيوُن،
اَلا! ڪانڌُ اَچي، آسائتي آهيان!

پڇيم تون تہ ڏاڍي خوش ٿي هوندين. چيائين تہ ابا ان چڪر هنن جو واپار ڏاڍو پلو لڳو هو سو ايندي ئي وڃڻ وايون ڪيئون تِنِ وايُنِ منهنجو جيءُ ئي جهوري وڌو سو خوشيءَ کان وڌيڪ اهو الڪو تہ اڃهي ڇان ويا.

لاهيندائي ڪَنِ ڳالهيون هَلَڻَ سَنديوُن،
ڏيندا مون ڏُکَنِ، وَهِ وِڃهندا جندَڙو.

چيائين هڪ هفتو مون سِين گهاري وري وڃڻ جا سانپاها ڳيائين. وڃڻ واري رات وڇوڙي جي ڊپ ۾ مون کي ننڊ ئي ڪون آئي. صبحُ ٿيو سجڻَ سَنبِري نهي ڪاري ڏانهن ڪيڙائو ٿيا. آئون بہ کوها ۽ ڄارا ڪٽائي تڙَ تائين وِيس. اکينُ ۾ آبُ آڻي موڪلايوسين. آئون اوستائين روئندي رهيس جيستائين نظر پئي آيا.

مون اُپي تَڙَ وَٽِ، پرينِ پَڳَهَ ڇوڙيا،
ڪامُونهين ۾ گهٽِ نہ تہ سَجَڻَ سباجها گهٽو

چوي پئي وڻجارن کي وئي مَس ويہَ ڏينهن ٿيا هئا. اسان ساهيڙين گڏجي تَڙَ تي ڪپڙا پئي ڌوتا سين. ڏسون پري کان ڪجهُ ٻيڙيون پيون اچن. سيني وڻجارين جي مُکَ تي مُرڪُون اچي ويون. ڪا پنهنجي وڻجاري جي ٻيڙيءَ جو وائنٽيون سڃاڻي پئي سرهي ٿئي.

وانٽيون ٿيون وَڙَڳنِ، اَڄان سِڙَهہ نہ پڌرا،
اُپيون سي مَرَڳن،ڄَنِي سَندا آئيا.

۽ ڪي وري سندن وَرَنِ جي ٻيڙين جا سِڙِهَ سنيائي پيون سرهيون ٿين.

اڃن سِڙِهَ اُپَڙِئا، مَٿِنِ ڪَپَڙَ ڪوٺَ،
سامونڊِي مُون گهوٺَ، لڪا لُوپي آئِيَا.

اُنَ مهل ڳَنِ ويچارين جا وَرَ ڪون وريا هئا. تَنِ لاءِ اهي گهڙيون ڄڻُ عذاب هيون. ۽ آيل وڻجهارن کان سندن وَرَنِ جيون خير خيريت جيون خبرون پيون پڇن.

پَتَرَ پوءِ پچارَ، آن ڪي ويندا گڏِئا،
اُڪندَ مُون اَپارَ، شالَ مُنهنجا موٽِئا!

منهنجي دل چئي تہ ڪنهن بهاني رُڪي پوي. هيڪَرَ دل چيو تہ سَسُ کي چوان تہ روڪي پر حجاب وچان چئي ڪونہ سگهيس.

وَڻجهاري جي ماءِ وَڻجهارون نہ پلِئين؟
آيو بارهين ماهہ پُرڻ تو سَفرِ سنبهي.

وڃڻ مهل آئون بہ پوئيان پڳي ويس، تَڙَتي رسي مون کي چيائين ونجھہُ کوليسِ تہ ٻيڙي رواني ڪريان

اُلوڙڻُ نہ ڏئي وَرُ وڏائين وَنجهہَ کي،
رَهہ اجوڪي راتڙي لالَڻا! مون لائي،
وَڃُ مَ ڦوڙائي، ايڏي سفرِ سُپرين!

ونجھہُ ويڙهي ٻيڙيءَ کي اونهي پاڻيءَ ڏانهن ڌڪڻ لڳو ۽ مونکي چيائين تون بہ ڌڪو ڏئي ۽ منهنجي دل چوي تہ ٻيڙيءَ جو ڳريو جهلي ويهي رهان.

ڳِريو جهَليو روءِ، متي مُهري هتڙا،
ڪُوءِ! سودو سَندوءِ، جو تون، ڊوليا! سِڪيو.

انهن ڏيهنِ ۾ ڪجھ ٻيڙياتن سان سمنڊ ۾ حادثو آيو هو جنهنجي ڪري اُهي ٻيڙياتا فوت ٿي ويا هئا.

اُونهين ۾ اوهَري، جڏهن وئا جي،
موتي ماڳِ نہ آئيا ماءِ! ساموندي سي،
ڪاروتَنِي ڪي،جيڪس وَهُ وري وِئو.

سو مون پنهنجي وَڻجاري کي جَتَنَ ڪرڻ لاءِ وڏيون وايون ڪيون هيوُن، تہ ٻيلي ٻيڙيءَ کي سنڀالي هلائجاءِ

ساموندي تون سَنِبهي، ساڃو جَهلِ سُڪاڻُ،
لَڳِي واءُ وڏاندَرو، مُنجهائي مِهراڻُ،
جَنِي پانيو پاڻُ، ڪري تَوائي تَنِ کي

پُڇيم وڻجارا ورڻَ مهَلَ اوهان لاءِ ڇا ڪڻي ايندا هئا، چيائين اڳي اسان جي زماني ۾ جواهر موتي، لال، ماڻڪن جو واپار ٿيندو هو ۽ اسان جا وَرَ انهن موتين ۽ ڪوڏن جي تلاش ۾ سيلون تائين وڃي نڪرندا هئا.

ڪاري ڪيڙائو متي منِي موتِئا،
سودو ڳنِ نہ سون جو وڏا وِهائو
موتي جي مهراڻَ جا تَنِ جو طاماڻُو
ساموندي سائڻُ لَڪا لُوپي آئيا.

موٽن مهلَ اسان لاءِ بہ موتين جا هارَ ڪپڙا، سينگار جو سامان ۽ ٻيو سامان ڪڻي ايندا هئا. ۽ اسان جو سڄو سال خوش گذرندو هو.

سي پونجِيارا پُرِ ٿِئا، سَمُنڊُ سيوِئو جَنِ،
آنداڻُون عَميقَ مان، جهوتي جَواهِرَنِ،
لَڌائون لطيفُ چئي، لَعلون مان لَهرِنِ،
ڪانهي قيمَتَ تَنِ، مُلُ مهانگو اُنِ جو.

پڇيم اجان بہ اهي ڳالهيون آهن يا نہ؟ تہ تڏو شوڪارو ڀري چيائين ابا اڳي اسان جا وڻجهارا سيلون، پور بندر، ڪولاچي وڃي وکر وهائيندا هئا، هاڻ اهي ڳالهيون ڪٿي هاڻ تہ مُلڪَ نهي ويا. فوجون اچي ويون حدورن ورهائجي ويون، هاڻ تہ تڙتان لهندي رينجرِ نالو لکي ٿي، ۽ چوي ٿي تہ جلدي موني اچجا. هاڻ تہ ماڻڪ موتي گهوريو مڃي نہ ٿي ملي، مياڻين تا ملاح بہ لڏي پيا، تڙَ پيا، تڙَ ويران ٿي ويا

نہ سي تڙِ هوڙاڪَ نہ وايون وايُون وڻجهارن جِيُون،
سَرَتيون سامُونڊين جا. اڄ پُڻ ڇِڪيمِ چاڪَ،
ماريمِ فراق، ويچاريءَ وَتن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وَرُ اهائي وير جيئن ڌَڻُ تسي تڙاچي

باک ڦٽيءَ هلڪي هلڪي ماڪَ پئي وسي تَڙَ (ڪوهه) تي پهتس پري ڪان ڏسان ڪير بہ ڪونهي ۽ خاموشي آهي.

ٻري ٻڪر ڏانهن، ان جو پوڙَ پٽڪون سُٽان،
ميان ماروئڙن جا، اوٺا ڏنم آنهن،
جن تي سائيڪا؛ سنجيا، سي ڏٺي ڪيئي ڪانهن،
پڪا ڪٽي پرانهن، جيڪس لڏيو لوئڙياريُن.

ويجهو وڃي ڏسان تہ پکي تڙ جي آنهن (آوڙو هود) مان پاٽي پيا پيئڻ ۽ سنجَ (ڪوهہ مان پاٽي پرڻ وارو سامان ٻوڪو ورت) پوڙَ تان لٽلَ آهن ۽ تڙَ جي پرِ ۾ ويڙهيا پيا آهن.

پنيءَ جي پوٽن، پيچ پٽُڪون سُٽان،
سنجڻ واريون سُتيون، وڃي ويڙهہ وَرَنِ،
پيا سيٽَ سَڙَنِ، تَرهي ڀِنهي ڪنڏين

جيئن ئي سِج گني ڪيڏي ڏسان تہ ڪجهہ سنگهارين کي ڏِلا مٿين تي تہ ڪن کي چيلهہ تي، تڙ ڏانهن اچن پيون، اچڻ سان ئي وَرتَ ٻوڪي ۾ وجهي پاٽي ڪيڏڻ شروع ڪري ڏنائين.

سَپِ نہ وڃي سُتِيُون، آجان ڪي سنجن،
پيو سي پهرَنِ، جي اُجائجي آئيون.

ڪجهه ئي دير ۾ ٻيون سنگهاريون ڏلا جَندَنِ تي رکي جيڪي

گڏهن تي هٿا، ۽ ٻڪريون ڪاهينديون اچن پيون.

بيرَ ڪنيائون بَرَنِ ۾، پياريِن پهوُن،
سنجن سائيڪن تي، وڏيءَ ويرَ وهوُن،
پائيو جَرُ جندَنِ ۾، ڪوڏان ڪن ڪهوُن،
ڏيهان ڏينهن نئون، مون ڪي ورهُ ويڙهيچن جو

پاٽي پري ڪجهه سنگهاريون گهرن ڏانهن روانيون ٿيون، ۽ ڳَنِ ٻارڙا وهنجارڻ شروع ڪيا، ڳَنِ وري ڪپڙا ڌوئڻ شروع ڪيا. ڪپڙا ڌوئڻ واريءَ ڏُڪيءَ ۽ ڌاٻڙي جو آواز پٽَنِ ۾ ايئن پئي گونجيو جڻ نغارا پيا وڄن.

هنَ ڏيهہ سندا ڪپڙا، هن تڙ نہ ڌوئندياس،
موٽائي نينديَاس، ميرائي ملير ڏي

اوچتو ڏسان تہ ڏِڳين جو وَلڙ تَڙَ ڏانهن رنيات ڪندو ڀڳو پيو اچي. سنگهارين پڄي وڃي ورتَ ۾ وَرُ وجهي پاٽي آنهن ۾ پرڻ شروع ڪيو. ڌڻُ آيو پاٽي پي ڏِهَ ڪري وڃي وڻ هيٺيان ڦوڪارو ڪيڏڻ لاءِ ويهي رهيو.

وَرُ اُها ئي ويرَ، جيئن ڌڻُ تسئي تَڙِ اچي،
سرتين ڏُٺَ سبيلَ ڪيو اگڻ ڊوئي ڊير،
هينئون اُنَ جي هيرَ، تو جهجي جهروڪن ۾

ايتريءَ دير ۾ ڪوهَ تي پاٽي پيارڻ لاءِ ننڍڙا ٻارڙا چيلڙا ۽ گهيٽڙا ڪاهي آئيا.

هِنَ مُندَ مارُو سنرا، ويڙهين وَڳَ وارين،
ڇَڇِيا چيڪاريو چيلڙا، پٽين پهرائين،
نيڻَ منهنجا اُنِ ڪي، جهجهو جَرُ هارين،
تاڙا تنوارين، مينهن وسندا، موٽ تون.

هڪ سنگهاريءَ کان سوال ڪيم تہ مارئي ڪير هئي؟ چيائين مارئيون اسين آهيون ۽ مارئي اسان مان هئي. چيم اهو وري ڪيئن؟ چيائين جنهن عورت ۾ شرم، لَڄَ، غيرت، ۽ وطن جي اُڪيرَ هوندي، اها ئي مارئي آهي.

ستي تنهنجي سَتَ ۾، ڳاله گهرجي ڳُجُ،
وڏيو چيريو چِچريو پَرَ ۾ اُپجي پَڄُ،
ساڻ امانت اڄُ، تہ ٿئين سماني ساٿيھ ۾

چيائين مالڪ سائين جوتَرَ وارن تي ٿورو جنهن عمر کي اِها مَتِ ڏني جو مارئيءَ کي ڪوهَ تان ڪنيائين. نہ تہ ڪنهن کي خبر پوي ها تہ سنڌ جون نياڻيون ڪيئن پنهنجي لڄَ، پچائينديون آهن. ۽ وطن جي اُڪير چا آهي.

جيئن سُتي منجھ سير، تيئن تون قابو رهجُ ڪوٽَ ۾،
سِپَ سمندين سِپجي، نندي پيئي نہ نيرُ،
جيئن هُوءِ اَبَرَ آسري، تيئن تون مَنُ ملير،
ڪاڻِڙ پئين ڪيرُ، جي امانت اُتي رسي.

مارئي تہ اسان جي لڄ خاطر عمر جا سونا زيور ٺڪرائي لوئيءَ ۾ لَڄَ بچائي.

تورا منجھ ترنِ، مون سين مارو جي ڪيا،
عمر ان ڳٽنِ، آئون ڪيئن لوئي لڄايان.

اِيَ نہ ماروئن ريت، چِئن سيڻَا! متائين سونَ تي،
اچي اُمرڪوٽ ۾، ڪنديَس ڪانَ ڪُريتِ،
پَکَنِ جي پريتِ، ماڙيءَ سين نہ متيان.

مون کي چيائين تو ٻڌو ناهي شاهہ سائين مارئي جو ماروئن سان ايئن ڳانڍاپو ڏيکاريو آهي جيئن ڳنڍير ڳاهہ جون ڳنڍيون پاڻ ۾ ڳنڍيل آهن.

جيئن ڳنڍيون منجھ ڳنڍير، تيئن مون مَنُ ماروئڙن سين،
ڏنيون لَسَ لطيف چئي، هينڙي کي حمير،
وڃي منجھ ملير، سڀ چوڙينديس سومرا.

پڇيم مارئي پرڻيل هئي يا ڪنواري؟ چيائين لڳي ٿو تہ تو شاهہ سائين پڙهيو ڪو نہ آهي. شاهہ سائين جي هن بيت ۾ شاهدي ملي ٿي تہ مارئي پرڻيل هئي.

مون ماروءَ سين لڏيون لوئيءَ ۾ لائون،
سون برابر سڳڙا، مونکي پانهن پڏائون،
عمر ڪيئن آئون، پَٽُ پهريان سومرا!

چيائين تون اهو ڏس تہ مارئي سنڌ جي نياڻي هئي، جنهن اسان سنڌياڻين جو مان مٿاهون ڪيو. هُنَ جيون جڙون ڌرتيءَ ۾ ايتريون ڪُتلُ هيون جو انهن کي وقت جو بادشاهہ بہ هِلائي ڪون سگهيو.

جي لوڻُ لِڱيين لائين، چيري چيري چَمُ،
مون ڪَرُ اڳي نہ ڪيو اَهڙو ڪو جهو ڪم،
جان جان دعوا دَمُ تان تان ، پرت پنهوار جي،

چيم مارئيءَ کي جنهن مهل عمر ڪوهَ تان ڪٽيو پئي ويو تنهن مهل توهان ماروئڙن نڪو روڪيو نڪو ٽوڪيو ۽ وري اُنَ جو حال احوال پڇڻ لاءِ پوئيان ڪون ويا.

نہ ڪا خبرَ نہ ڪو خواب نَڪو اوني آئيو
هُتي جَنِ هِتِ اچي ڏنو ڪو نہ جواب،
هميرَنِ حِسابُ، ڪُهُ جاڻاڻ ڪيئن ٿيو!

چيائين ادا هڪ تہ عمر بادشاهہ پيو مارئي کي دوکي سان ڪوهہ تان ڪٽي ويو. اسين مسڪين ماروئڙا ڪٿي ٿا هن سان وڙهي سگهون. پر اسان

مارئيءَ کي وساريو ڪڏهن ڪونہ هو مارئي کي سهاور ڏيڻ لاءِ وياسين تہ متان ڪو ماروئڙن جي لڄ لڄائين.

اُتان اوٺي آئيو. خَبَر ايَ ڪَري.
وسارجُ مَ وَرَ ڪي، پئجُ مُنڌُ هري،
ويندينءَ اُتِ وري، ڪو ڏينهن آهين ڪوٽَ ۾.

مون چيو توهان سنگهارين تہ اُلٽا مهڻا ۽ طعنا مارئيءَ ڏانهن ڏيارائي موڪليا.

اَڄُ اَڏنگا ويڙَ، موکي مُڪا جيڏيين،
هارِيا! هميرن جا جيڪسِ ڪاڏئي ڪيڙَ،
سانڀِيَڙا ۽ سيڙَ، ڪِ تو وِئڙا وسري!

چيائين ها تون سچُ ٿو چوين اسان کي هُنَ ڏانهن اهڙو نياپو ڪونہ موڪلڻو هو پر مارئي کي پنهنجي ارادي تي ايڏو يقين هو جو هُنَ اسان ڏانهن هيءُ نياپو موڪليو.

مونسين ماروئڙيون، ڪهڙي ريتِ رُسنديوُن،
چوٽيءَ ۾ چيڙُ پيو، پِيَنِ رَتَ جَيُون،
نيٽين ننڊَ وِهُ ٿي، ساري ساڏوهيون،
هِتي جي هُيوُن، تہ سُڏِپوينِ سِيلَ جي.

چيمُ مارئيءَ قيد ۾ رهي اوهان ڏي ميارون ڏئي موڪليون. پوءِ بہ اوهان ڪونہ ويا، پر مارئي اوهان وَٽِ موٽي آئي.

لوءِ وجي ڪو چوءِ، منهنجي ماروئڙنِ کي،
چانگان چڄي چيلڙو، جي ڪنهن جو هوءِ،
سهي وَڙولين سوءِ، آئون ڪيئن ويَسِ وِسري.

چيائين تون چا ٿو سمجهين اسين عمر وٽ وڃون ها تہ چا هو مارئي اسان جي حوالي ڪري ها. چيائين عمر مارئي جي لوهہَ جهڙي لڳڻ ۽ پٿر جهڙي ارادن جي اڳيان مجبور ٿي موڪل ڏني.

عمر ٿي اُميدون رکان، من لهي لوهہَ وڃن،
مانَ ميڙائو مون ٿئي، سُتَت سنگهارن،
اندر اباڻن، اڪنديو ٿو آهون ڪري.

مون چيو عمر مارئيءَ کوهہَ تان زوريءَ کڻي تہ ويو پر ان سان زوريءَ شادي ڪونہ ڪيائين. انصاف ڪري مارئي جهڙي هئي تهڙي ئي ماروئن ڏانهن موڪلي ڏنائين.

مينڌيا ڏوءِ نہ مارئي، آهسِ مَنِ ملير،
ڪڏي تہ ڪاڻِ لهي، هتان هيءُ هَمير،
ڪاٿڙِپيَنِ ڪير، جي امانت اُتِ وڃي.

چيائين عمر جي انصاف ڪري ها تہ کوهہ تان ڪونہ کڻي ها، اها تہ مارئيءَ جي همٿ عمر کي مجبور ڪيو. مارئي تہ اهو بہ عمر کي چيو هو جيڪڏهن آئون تنهنجي قيد مري وڃان تہ منهنجو مڙهہُ ملير ڏي موڪلجانءِ، تہ سمجهندس تہ جٺري ئي مائٽن سان ملي ويسُ.

واجهائي وطن کي آئون جي هِتِ مُياسِ،
گور منهنجي سومرا ڪِج پهنوارنِ پاسِ،
ساري ڏين سرتيون، منجهان وَلِينِ واس،
مُيائي جِياس، جي وڃي مڙهُ مَليرَ ڏي.

مون چيو هُنَ ٿَرَ وارن جي لَڄَ رکڻَ لاءِ وڏيون سختيون سٺيون.
چيائين صرف ٿر نہ پوري سنڌوارن جومانُ مٿانهون ڪيائين.

جھڙي آيسِ جيئن، تھڙي وڃان تنِ ڏي،
ڦران ۽ ڦرَ چاريان، هينئون چئيمُ هيئن،
وڃان ڪيئن وطن ڏي، ڪاڻِ لھنديمِ ڪيئن،
مدائتي مينھن، سونھان سرتين وچ ۾.

چيائين اُهي سختين وارا ڏينھن مارئي تہ پنھنجي پاڻ لاءِ پلارا ٿي سمجھي مارئي چوي ٿي شُڪرُ ٿيو جو عمر جي قيد ۾ ويس، جنھن منجھان آئون پڇي راس ٿ آيس نہ تہ ڪھڙي خبر تہ وطن جي سِڪَ اُڪير، لَڄَ چا ٿيندي آهي.

سَڪرَ سي ئي ڏينھن، جي مون گھاريا بند ۾،
وسايمُ ٿي وَڏَ ڦُڙا، مٿي ماڙِيَنِ مينھن،
نيِرَ منھنجو نيھنُ، اُجاري اڇو ڪيو.

شام ٿي ۔ مرد مالَ ڪاهي اچي تڙَ تي ڪَنا ٿئا، انھن سنگھارين سان گڏجي کوهَ مان پاڻي پرڻ شروع ڪيو پاڻي آنھن ۾ پريندا ويا ۽ مالُ پاڻي پيئندو ويو.

انھن مان هڪ سنگھار پنھنجي سانگھاريءَ کي ڦوڳي آڻي ڏنيءِ. چيائين ان ڦوڳيءَ جي گھر هلي چنٽي ناهينس تہ اسين مال کي ڪاهي ٽا اچون.

ڪُوهرَ ٿُوهَرَ ٿَرَ، جتِ سانيڪا سَتيوُن،
چارينِ اُتِ چاهَ پِئو، ڦوڳِنِ پاسي ڦَرَ،
ڪيئن لَھندَمِ ڪَرَ، جيئن مارو پاڻَ اپاريا.

سج لٿو مارئڙا مال ڪاهي گھرن ڏانھن روانا ٿيا مونکي کي بہ گھر ڏانھن هلڻ جي صلاح هنيائون. آئون بہ انھن سان گڏ هليسُ رات ٿي گھر پھتا سين، چانه پاڻي پي ٿورڙو ڊاپو ڪيو سين. ايتري دير ۾ ماني ڪجي

آئي، مانيءَ ۾ ڦوڳيءَ جي چنٽي، ڏونرَنِ جو ساڳ هو گنبو يَٽُ هو ۽ ڳنڊڻ ۾ ڍڳيءَ جو کير هو سو ڪائي سمھي پيا سين.

تن وَنھينِ ويڙيچنِ، ۾ سدائين سُڪارُ
چُونڊئو آٽِئو چاڙهين، سندا ڏونرَنِ ڏارَ
جَنِ جو ويڙينِ سين واپارُ سي ڏوٽِي هُونِ نہ ڏُبرا.

آٽينِ ڪي چاڙهِين، ڏُٿُ ڏيھاٽي سومرا!
سَٿا ڪَيو سَيِدُ چئي، سائوُن سڪائينِ،
منجھان لَنبَ لطيف چئي، چائرَ ڪيو چاڙهين،
پُلاءُ نہ پاڙينِ،عمرَ! آراڙيءَسين.

فجر ٿي ڏسان تہ ڪجھہ سنگھاريون ڦرن کي پيون ميڙين، ڪي جنڊَ پيون پيھن، ڪي وِلورا پيون ۽ ڪي تہ وري دِلا ڪٽي کوهن ڏانھن روانيون ٿيون.

چُرَنِ چُٽِڪنِ چِٽَ ۾، رَهيا اَندرِ رُوحَ،
اُنِي وِٽڙا اُڪَري، مارُو مٿي مُوهَ،
ويرُون وِلوڙَنِ جون، ساريان گھٽو صُبوُحَ،
وَرُ سي ڪارا ڪُوهَ، سِنجَئمِ جي ساٽيھہ جا.

اهي سڀ منظر ڏسي مارئيءَ جي هيءَ آسَ دل تي وري آئي.

ڪُوءِ آسُون عُمرَ ڪوٽَ جون، وَرُ جھَنگرُ ۾ جھوپي،
جو اَباڻَنِ اَڏيو، ڳُٺَنِ سين ڳُوپي،
ويندسِ ويڙيچنِ ڏي، لوهُ پيچي لُوپي،
چِپڙُ چُوپي، سِڪَ لاهيندِيَسِ سومرا!

ڏينھن مٿي آيو تہ مون موڪلائڻ جي ڪئي، مکڻ لسيءَ سان

ناشتو ڪرائي اجرڪون اوڍائي روانو ڪيائون.

آئون ڪيئن ڇڏيان سُومَرا، تَنِ پَهنوارنِ پَچارَ،
جَڙَ جَني جي جانِ ۾، لَڳِي رِءَ لُهارَ،
ميخون محبت سنديون، هنيَڙي منجهہ هزارَ،
ڪارو پاٽي ڪُوهَرين، سِنجِيان آءُ سَوارَ،
ٻَڪَرَ شالَ ٻيهارَ، عمرَ چاريان اُنِ جا

جاءِ نہ سارو ڏينهن، هينئڙو اوني وڳ جيئن

جاءِ نہ سارو ڏينهن، هينئڙو اوني وڳ جيئن،
مون پريان سين نيهُ، چنڊ ڪارڻ نہ ڪيو

ڀِٽائيءَ سرڪار جي هن بيت جي ڳولا ۾ وڃي هڪ اوٺو وڳُ ڳولهي لڌم. سياري جا سيءَ هئا ۽ مانجهاندي مهل جَتَ چانهه جي ڪِتلي چلهه تي چاڙهيو ويا هئا. وڃي سلام واريم. حال احوال ڪان پوءِ مون جهٽ ۾ شاه سائين جو مٿيون بيت چيو جنهن تي پوڙهي جت ڪنڌ لوڏيندي چيو سيد سچو آهي، هنن ڀَتارين جا جيڏاهن ڪنڌَ تيڏاهن پندَ. هي اوٺو وڳُ تہ آهي ئي رِتَن جو رولاڪ، سيد سڳورو تہ جَتُ بہ هو تہ وڳُ بہ هو. سسئي بہ هو تہ سور بہ هو مون چيو تہ پنهون؟. چيائين پنهون تہ ويو پنهنجن سان سسئي سان گڏ تہ سور هئا.

سورَ مَ وڃيجاءِ، سڄڻ جيئن سانگ ويا،
پرين پڄاڻا، آئون اوهان سين اوريان.

وڏو شُوڪارو ڀري چيائين تہ اوٺو وڳُ تہ سدائين سورن جي ور چڙهيل آهي ۽ وري مڙي جي ڳاله تہ هنن ويچارين اسان کي تہ سسئيءَ کان بہ گهٽا سور ڏنا آهن. سوال ڪيم تہ اهو وري ڪيئن؟ چيائين، تون تہ رڳو هتي ڪجه گهڙين لاءِ آيو آهين توکي ڪهڙي خبر تہ"عشق" ڇا آهي. اسان تہ هنن سان اُڃون، بُکون، تَڙِڪا، سين ۾ رُهيُن ۽ رُڃن ۾ رهڻ جا پيچ پاتا آهن. جيترا سورَ هيءُ ڀَنارو ڏڻُ سَهي ٿو اوترا ئي اسان کي ڏئي ٿو.

سنڌيون سور ڪرين، هڏَ پڻ ڏکن هوتَ لاءِ،
پرينءَ جي پاڻ ڏنا، سي سُتي سکُ نہ ڏين
جي ماڻهن کي مارين، تن سورن کي سڏ ڪريان.

هن ڏڻَ کي تہ اسين رڳو سياري جي سِيَن ۾ مڙي روڪ ڪندا آهيون. ڏاچي گهڻو ڪري سياري ۾ ويامندي آهي ۽ هن موسم ۾ نر اُٺَ مستيءَ ۾ هوندا آهن انهيءَ ڪري مادين اُٺين کي گڏ ڪري وڳُ گڏ ڪندا آهيون تہ ڪو مستُ اُٺُ مادي اُٺِ کي ماري نہ وجهي. مون چيو مستُ اٺُ؟ ٺهڪُ ڏئي چيائين سياري ۾ ٻئي خلقت ساري اَجهو ڳولي ۽ اُٺَ کي وري مستي، سُهڻيءَ وانگر سيءَ ۾ پيو پٽن تي سردي وسائيندو آهي. جيترا سيءَ گهٽا اوتري مستي گهٽي، ٺاٺُ سياري جي سِهَ راتين ۾ هيءُ اُتر منهن ڪري تارُون ڪڍي پيو گُڙندو آهي. اتي مون چيو سُهڻيءَ وانگر ڪيئن؟ چيائين اڙي چريا سهڻي بہ تہ سياري جي اونداهين راتين درياه پار ڪري وڃي محبوب سان ملندي هئي.

سياري سِهه رات، جا گهڙي وسندي مينهن،
هلُ تہ پڇون سهڻي، جا ڪر ڇاٽي نينهن،
جنهن کي راتو ڏينهن، ميهار ئي من ۾.

سوال ڪيم تہ اونهاري ۾ هيءُ ڏڻُ ڪيڏانهن وڃي؟ نماڻيون اکيون ڪري هيءُ بيت ڏنائين.

سورن ڪري سڏَ، هلندي سورن سامُهي،
سورن ساڙيس هڏَ سي پڻ سيڪي سور سين.

چيائين، اونهاري ۾ جيڏانهن ڪنڌ تيڏانهن پند. ڪو اُٺ ڪٿي تہ ڪو ڪٿي. پڇيومانئس تہ اهو وري ڇو؟ چيائين هيءُ پورو ڏڻُ ڪاڏي جي تلاش ۾ وڻ، وڻ جي ڪانيءَ تي ويندو آهي ۽ ڏينهو رات پيو

وچوڙي جون جهيرون ڳائيندو آهي.

جهوڪون ڏسيو جهيرون ڪري، رَڙي ٿو راڙو،
جهيڪاريو جهڪي نہ، چري نہ چارو
مهيو ويچارو، وجهلي ٿو وڳ لاءِ

پڇيم تہ اهو عرصو اوهين ڇا ڪريو؟ چيائين اسين وري انهن رُڄُنِ جي رولاڪن کي وچي رڄن ۾ ڀيا ڳوليندا ءِ ڀيا ڀٽڪندا آهيون. هڪڙيءَ کي ڏسي تسلي ڪري وري ٻيءَ جي پير پوندا آهيون.

عشق اهڙي ذاتِ، جو مانجهي منجهائي مَهين کي،
ڏيهان ڏورين ڏونگرين، رئن ساريً رات،
اٿي ويٺي تات، ميان محبوبن جي

پڇيم ڪا خاصيت هن ڏرَ جي؟ چيائين اُنيً ڏرَ جو کير ٻٽيهن بيمارين جي لاءِ آمڻ (ٿر ۾ چوٽي جهنجو مطلب علاجً جي آخري دوا) آهي.
اُٺِ هر گاهُ هر وڻ کائي ٿي ان ڪري هن جو کير بہ وڏي حڪمت. وارو آهي. ٻيو هيءُ ڏرُ ٻُڪَنِ، اُڄُنِ، سيارن، انهارن جو ڏاڍو آهي.

ٽيون وري مالڪ جو اڳڻ نہ وساريندو آهي هيءُ ڏرُ ڪٿي بہ هجي ۽ جيترو بہ وقت گزري پر وري وٿاڻ تي ضرور ايندو آهي. چيائين هڪڙي دفعي منهنجي سلوار، (ڍُڪي اُٺِ) وڃائجي وئي جيڪا گهٽي ڳولهي ۽ گهٽيون وڙولون رکيون پر نہ ملي، جنهن کي وڃائي ٽي سال ٿي ويا. هڪڙي ڏينهن کوه تي پاڻي پي پريو سين، ڇا تہ ڏسون اُها وڃايل اُٺِ پنجن انيُنِ جي سَلَهَڙَ ۾ پيٺَ تان اچي لٿي. پڇيم پنج انيون وري ڪيئن؟ چيائين، ڍُڪي ۽ سلوار معنا ٽي تہ اُهي اڳي هيون، باقي انهي جي گوري ۽ اها اُٺِ پاڻ ٻيو دفعو ويائيون تہ اهي پنج ٿي ويون.

اُٺُ نہ وڃي وڳَ سين، چري نہ لاٽو
مهيي کي مجاز جو، ٿُوهي اندر ٽاٽو
پٽاري پاٽو مرندي سين نہ مٽيو.

پڇيم تہ انهن کي گڏ ڪيئن ڪريو؟ چيائين ملڻ جي مندَ مَهَلَ جهوڪنً ڏانهن جهيرون ڪنديون وچوڙي جو وايون ڳائينديون اچي اڳڻ تي بيهنديون آهن.

جوڳ نہ جوڳوتون،ڪرين پچارون جوڳ جون

نانيءَ ويندڙ ويراڳين کي وجي رَسِيُسَ، همرام واڪيندا وڃن، اصل جهلَ ئي نہ ڏينِ هڪ ٻئي سان ٺُپ نہ ڳالهائين ڪنڌُ هيٺ هو گروءَ جي پنيان قطار ۾ وردُ پڙهندا واڪيا وڃن. هلندي هلندي همراه کي ڪن ۾ چيمُ مون کي بہ وٺي هلو. مون کي بہ توهان سا هلڻ جو وڏو شوق آهي. ڪلي چيائين شوق آهي تہ فقير ڳهرِ ويهہ. منزل تي اهو رسندو جنهن کي عشق هوندو آهي، شوق وارا وچ ۾ ڪِپي ويندا آهن.

جوڳ نہ جوڳو تون، ڪرين پچارون جوڳ جون،
هڪڙو پنڌُ پيرينءَ ڏي، ٻي جا تَتِي پوُن،
سامي سيٽِنِ ڏوُنِ، روئندا ئي رَتُ ويا.

مون ڏانهن ڏسي چيائين، فقير تون ڪٿي تو رسين اسان جي راهَ کي، اهي ڪاتِنِ جا ڪپڙا، انگريزي بوٽَ، اکين تي چشما، چڙٽا پوندءِ ۽ پيرن ۾ ڪيتڙا، هٿ ۾ ڏنڊو، ڪلهي ۾ گبري، منهنَ ۾ مندرا پاٽا پوندءِ.

جي پائنين جوڳي ٿيان، تہ مُنهَن ۾مندراپاءِ،
ڳَنَڻِ ڪينَ وڃائيو جَنِ ۾ ڪوري ڪگرَ وڏاءِ،
چَڏِ چادر، ٻڌُ چمڙو جُتِي تون نہ جُڳاءِ،
تہ ساميڙاسندياءِ ڳُرُوَتِ ڳلا نہ ٿِئي.

چيائين تنهنجي ڳالهہ گروءَ جي اڳيان رکيان تو جيڪڏهن اهو توکي پاسِ ڪري تو تہ سَتَ بسم الله.

ڳچُ پنڌُ اڳتي هَلي هڪ وڏي وڻَ هيٺيان ساهي پٽيائون. منهنجي ڳاله گروءَ جي اڳيان رکيائون. گروءَ مونکي سڏُ ڪري پَرِ ۾ وهاري سندسُ تنبيءَ مان پاٽي پياري، ۽ گبريءَ مان سُڪلَ ماني ڏئي چيائين بابلا تون پلين آئين ۽ چيلَنِ کي چيائين هَنِ جي پارتِ اٿئو. تڏهن مونکي بہ وڏو سهارو ٿيو تہ آئون ضرور منزل تي پهچندُسُ.

جي پائنين جوڳي ٿيان، تہ ڪينَ پيالو پيءُ،
ناهِ نهاري هَتِ ڪرِ، آئون سين اُتِ نہ بيهُ،
تہ وحدَتَ سندو ويءُ، طالِبَ توڙا ماڻِين.

سنگت مون کي هڪ گبري ۽ لانگوٽي پڏڻ لاءِ ڏني، چيائين يار تون بہ اسان جي رنگ ۾ رنگجُ گهٽئي فيشن ڪئي.

لُنگ ڪيائون لاونگ، موتي نہ ڪَنِ مَسَحو
جااسلامئون اڳي هئي، ساسئائون ٻانگ،
سامي چڏي سانگ، وجي ڳڏياگورک ناٿَ کي.

جهنگ جهاڳيندا وڃي وَسوُنءَ ڪان پري پيا سين. شامَ تي پاڻ ۾ صلاح ڪري هڪ جاءِ تي ٿاڪُ ڏنائون. ڪو ڪانيون ڪرڻ نڪري ويو تہ ڪو پاٽي پرڻ، مونکي گروءَ اتو ڳوهِڻَ جو چيو سنجهي مان ٿي ماني ڪائي سابہ پاٽيءَسان سمهي پيا. فجرڪان پهريان ئي سفرتي رواناٿيا.

وچينءَ وينا هُونِ، سانجهيءَ رَهَنِ سُمَهي،
آڌيءَ رات اُٿي ڪري، راوَلَ رَتو رُونِ،
وِهاٽيءَ واٽِنِ تي، پاسا ڪوڙيو پُونِ،
مَهيسِيِ مُنهنُ پانهنجو ڏاران ڏُوڙ نہ ڌُونِ،
ڪنهن کي اِئين نہ چوَنِ، تہ اسين آديسي آهيون.

سياري جا ڏينهن هئا سيءَ ساموڻ پنڌُ هو صبوح ٿيو جبل جي

اوٺ ۾ آسَڻُ ورتائون، سليماني چانهِ پي هَلِڪو ڊاڍو ڪيائون، هڪَ ساٿيءَ سنڪَ وڄايو سڄي سنگت راهي رواني ٿي.

اَڄُ نہ اوطاقن ۾، تازا پَٿَرَ ڪَڪَ،
دونهِين دُکَڻُ چَڏِيو پيئِي اُڏامي رَکَ،
سامي ڪٽي سَنڪَ وَڄائي واٽَ ٿِئا.

ڏينهن مٿي آيو وڃي جبل ۾ پيا سين، منهنجو ڪڏهن بہ جبلَ جو پنڌڪو نہ ڪيل هو. سوآئون جبل ڏسي گهبرائجي ويسُ، ٻين ساٿين جيئن ئي جبل ڏٺوتہ اچي نعرا هنيائون سِڱيون وڄائي خوش ٿيا. مون سبب پڇيو تہ هڪ دوست چيو پيارا اهاخوشي هڪ منزل کي ماٽي ٻيءَ ڏانهن روانا ٿيڻ جي آهي. جبل جي پنڌ ۾ سختي گهٽي هوندي آهي جنهن لاءِ اسين نڪتا آهيون. چيائين تون گهبراءِ نہ جيڪڏهن گهبرائِئي تہ منزل ڪڏهن ڪون ملندئي.

مٿي ڪان مٿي وڃي، جوڳيءَ ڏٺي جُوءِ،
اوڏو ٿِئو الَکَ کي وڃي رُوءِ بَروءِ،
بابُو چکي بوُءِ، منجهان باغَ بقاءَ جي.

شامَ ٿي جبل وچ ۾ ڏيرو ڏنائون، هرڪو پنهنجي ڪم کي لڳي ويو سنجهي مان ئي سمهي رهيا، آڌيءَ راتِ جو سنگت هلڻ جي سِنڱي وڄائي راهي ٿيا روانا.

صبح سِڱِڙيوُن ڪَڙِي وِئا وڄائي ويرَ،
ڏوريان ڏوريان نہ لهان تَنِ بيراڳين بهيرَ،
آسڻ جَنِ عنبيرَ، آءُ نہ جيئنديس اُنِ ريءَ.

هلڻَ مهل ايڏي تہ جلدائي ڪندا آهن جڻُ اجهي رسيا، ڪنڌُ هيٺ ڪري هونداريندا ايئن هلن جڻ هڪ ٻئي سان هو ڏ ريل هُجين.

ڪنهن جنهن سناسِي ۾، وَهَلُورئا وَتَنِ،
اَنَئِي پَهَرَ اَلَکَ جو ڪو، وَڏُ ويراڳِينِ،
سدائين صاحبَ ٻِرِ ٿا ڪاپڙي ڪَنَبنِ،
جي راتو ڏينهن رَمَنِ، هلو تَڪِيا پَسون تَنِ جا.

شام ٿي رستي تي هڪَ عورت جو ڏيرو آيو جنهن کي چيله ۾ چَڙا ۽ پيرن ۾ نيئر ٻڌلُ هو.

گهندبِنِ، پاسي گِهندبَ، گڏُ گڏارينِ گودڙيا،
پليتيءَ ڪان پنهنجا، پاڪُ رکيائون پِندبَ،
نانگا ڪَنِ تہ نندَبِوڃن روئندارامَ ڏي.

تنهن گروءَ کي رات رهڻ لاءِ جهولي وڌي تنهن تي گروءَ سنگت سان صلاح ڪري رات رهڻ جي حامي ڀري. عورت ڏاڍي خوشِ ٿي وڏو مَڇُ ٻاري لنگر ڪارائي، اسان جا ڪپڙا ڌوئڻَ لڳي. مون بہ ان عورت کي ڪم ۾ هٿ ونڊائڻ جو چيو تنهن تي اُنَ عورت وراٽيو تہ اڄوڪي رات منهنجي ثوابُ ڪٽڻ جي آهي تون ماٺ ڪري آرام ڪرينس.

رهيا اٿيئي راتِ، صُبُحَ ويندَءِ صابري،
لُونءَ لُونءَ منجهہ، لطيف چئي ڪَرُ تنين جي تاتِ،
سندي جوڳيان ذات، ٻئي پيري مَس مڙي.

فجُرِ تي ان عورت جي سليماني چانهہ پي سڱيون وڄائي راهي روانا ٿيا.

تان ڪِي ساٽِنِ اوِرِ، جان آهينِ اوطاقن ۾،
ڏَهَ ڏَهَ پيرا ڏينهن ۾، پاڻُ مَٿانئُن گهورِ،
ويا جي هنگلورِ، تہ ڪَرَمِ ملندءِ ڪاپڙي.

اُتر ڏي منهن هو سيءَ اصل پارو هو ۽ جبل جو پنڌ هو.

پارو پَوارڙا ڪري، لڳي اُتَر مُٺِ،
لاهوتي لطيف چئي، ڪن جُسي سين جُٺِ،
پَوَڻِ نہ ڏينِ پُٺِ،مَڄُڻُ پَوينِ وِٽِ وصال ۾.

گروءَ مونکي پنهنجي رِلي اوڍائي مونکان پڇيو ڏي خبر پڇتائين تہ ڪون تو سوچيمُ جنهن سان توهان جهڙو سُنگ گڏ آهي تنهن کي گهبرائڻو ڪهڙو.

جا گُر ڏني گودڙي، سا مونکي تي مَرڪُ،
چيلا ماري چَرَخُ، اوڍي ويهہ ادب سين.

ڏينهن جو بہ سيءَ وڏو هو سو شام ٿيندي ئي اُتر اچي اوتون ڏنيون. ساٿين پاٿاري ناهي وڏو مَچُ ٻاريائيون. مَچَ ۾ پاڻُ پيڙايندا ويا ۽ سڱيون وڃائيندا ويا.

ميڙيو پاڻُ پريوُن ڪِئو جوڳي جلائين،
سامي سِڱِڙين سين، خوديءَ کي کائين،
هُو جي تارَ تڳائين، آءُ نہ جيئندي اُنِ ريءَ.

ڏينهن جو جهنگ جهاڳيندا وِردُ ڪندا ڪاهيندا پيا هلنِ شام تي رات گذارڻ لاءِ جاءِ ڳولي ٿَڪُ ڀڳائون. پاڻي تمام گهٽِ هو ۽ کاڌي لاءِ بہ صبح واري سُڪل ماني بچيل هئي، سا پاڻ ۾ ڳيو ڳيو ڪري ورهائي کائي، عبادت شروع ڪيائون. اها رات سڄي عبادت ۾ گذري، فجر تي سڱيون وڃائي واٽ ٿيا.

بُکَ وڏائون بگريين، جوڳي ڪندا جُڄَ،
طلب نہ رکن طعام جي، اوتئون پين اُڃَ،
لاهوتي لطيف چئي مَنُ ماري ڪِئو مُڄَ،
سامي جهاڳي سُڄَ، وَسوَءَ کي ويجها ٿيا.

جبلُ جهاڳيندي هڪ جاءِ تي قبر ڏسڻ ۾ آئي. سنگت سڱيون وڃائڻ شروع ڪيائون. ڪجه دير ان قبر جي چوگرد جهاڳيندي رهيا ۽ وِردُ ڪندا رهيا. مون ساٿيءَ کان پڇيو هيءَ قبر ڪنهن جي آهي، چيائين اها قبر اسان جي هڪ ساٿيءَ جي آهي جيڪو ٽي سال اڳ راهَ هلندي بيمار ٿي پيو ۽ گذاري ويو. اسين هر سال هن جي قبر تي اچي حاضري ڏيندا آهيون.

مڙهہ پوريا، ماٿِ تي، تَڪيين ناهِ توارَ،
آسڻَ متي ان جي نتِ تمايَم نارَ،
سامي سَپِ جمارَ ڏيئي ڏُکَ ڏورِ ويا.

هلندي جبل جي وچ ۾ هڪ جاءِ تي ڏسان تو تہ ڪجه ماڻهو ويٺا آهن ان جاءِ جي ويجهو رسي اسان جي سنگت ۽ سامهون وارن، سڱيون ۽ سنکَ وڃائڻ شروع ڪيا. هڪ ٻئي سان ملڻ بعد ڏسان تہ هڪ اڇيءَ ڏاڙهيءَ سان پوڙهو جهورُ همراهہ آسڻ ماريو ويٺو آهي ۽ ٻيا اُن کي نمي سلام پيا ڪن.

جوڳيءَ کي جُڳَ ٿيا، متي سين ميري،
اکيون آلَکَ سامُهيون، پونءِ ڏي نہ ڦيري،
ڪاراوارڪڪا ٿيا، اجرا ٿيا جيري،
لُڙُڪَ لالُلطيف چئي، ڪنبي ۽ ڪيري،
نيهنُ نہ نبيري، سورَ چرندي سنرو.

پڇيم هيءَ ڪيرُ آهي چيائون اهيو هڪ ناٿُ آهي. جنهن وڏيون جوڳون ۽ تپسيائون ڪيون آهن، سالن جا سال چِلا ڪڍيا آهن. دنيا کي تياڳ ڏئي اچي جنگهل وسايا اٿس.

جي پائئين جوڳي ٿيان، تہ سگ سَپيئي توڙ
جي جاوا نہ چاپندا، جي تنين سين جوڙ
تہ تون پُهچين توڙ محبت جي ميدان ۾

صبح ٿيو چشمي جي پاڻيءَ ۾ سنان ڪيائون، سياري ۾ چشمي

جو گرمُ پاڻي مون لاءِ عجيب ڳالهہ هئي. مون بہ ايئين تڙُ ڪيو جڻ ڪو سالن جو ميرو هجان. چو جو پورو هفتو تہ اسان کي تڙُ ڪرڻ لاءِ ڪو پاڻي مليو ئي ڪونہ. سو سڀني سنگت تڙُ ڪيو ۽ ڪپڙا بہ ڌوتا. مون پنهنجن هٿن پيرن تان مڙُ پئي لاٿي تنهن تي هڪ ساٿيءَ مسڪرائي چيائين. آهي مُڙ تہ اسان جو حُسنُ آهي ۽ تون اها رَڳڙي لاهين پيو.

هر هر ڪَنِ اميسَ، ڌُوَنِ ڌيهاڙي ڌوتيا،
جَنِ ماري ميسَ، ناٿُ نہ نمي تَنِ کي.

ٻيءَ رات بہ ان ۾ ڪاڌي جي هر شيءِ مليل هئي چانور، دال، آلو سبزيون، مانيون، بہ ان ۾ هيون. هڪَ وڏي ڏولي (ديگ) چڙهيل هئي ۽ جيڪو تي آئيو ۽ ان وٽ جيڪا بہ ڪاڌي جي شيءِ هئي سا ان ڏوليءَ ۾ تي وڌائين. اُن لنگر کي سنگت وڏو پاڪ سمجهي ڪائي رهي هئي جنهن تي هو خوش ٿيو ۽ چيائين سائين اهي داٽا پاڳن وارن کي نصيب ٿيند ا آهن. سڄو ڏينهن سفر ڪيو. شام تي نانيءَ جو آستان هنگلاج ڏسڻ ۾ آيو سنگت سڳيون ۽ سنکَ وڄايا ۽ نارابہ هنيا. وڃي نانيءَ جي پيرين پيا. ۽ اهو زار روئڻ لڳا. اتي تہ وڏو ميلو متلُ هو ۽ مزي جي ڳالہ هيءَ هئي تہ هر ماڻهو هڪ ٻئي جي خدمت پيو ڪري. هڪ ٻئي جا ڪپڙا پيا ڌوئڻ. زورَ پيا ڏين. اها خدمت هنن لاءِ وڏي ثواب واري هئي. هنن جي عبادت ۾ روئڻ، توبه، تڙپڻُ، جسم کي سختي ڏيڻ، مَنَ کي مارڻُ، جِهجَڻُ، جهوري اها عبادت ڏينهن رات هنن جي جاري هوندي هئي. هوينهنجي پاڻ کي ايئن روليِن ۽ تڙپائڻ ٿا جڻ ڪا رُوح جي ڪا وڃايل شيءِ جي ڳولا ۾ نڪتل هجن.

جوڳيئڙا جَهانَ ۾، اهڙي رَوشِ رَمَنِ،
نَڪا دِلِ دوزخ سِين، نَڪو بهِشِتُ گُهرنِ،
نَڪو ڪم ڪُفارَ سِين، نَڪِين مسلماني مَنِ،
اُيا اِيئن چَوَنِ، تہ پرين ڳجاءِ پنهنجو.

عشق ايئن ڪري، جيئن چارو ڄامَ ڪُلهي تي

چوَڻ تا جڏهن وقت جي بادشاهہ ڄام تماچي جي جڏهن نوريءَ تي نظر پئي تڏهن نوري ٻيڙيءَ تي چڙهي ڪنول وَلِ جي گلن جي جهرمٽ جي وچ مان ڪوٽيون ۾ ٻِہَ پئي ڪڍيا.

ٻَنَ ٻِٻِرَڻ، ڪُمَ ڪُوٽيون، مٿي ڄَرَ ڄَرِڪَنِ،
اچي رهيا ريل ۾، ڪارڻ ڪالُوڙنِ،
سَهسِين راڄَ سيدُ چئي، پاسي ٿَنِ پَرَنِ،
مِڙي ملاحَنِ، راتِ تماچي رانئِيو.

نوري ننڍي لاڪون حَسِينَ هئي، توڙي وڏي ٿي تہ هن کي ڪوڙهہ جي بيماري لڳي جنهن سان نوري ڪوجهي ٿي پئي. مائٽن مان نوريءَ جو سڱ ونڻ لاءِ ڪيرُ بہ تيار ڪون هو پوءِ هُنَ جو پيءُ هڪ درويش وٽ دعا لاءِ ونئي ويو جنهن جي دعا سان نوريءَ جي بيماري دُور ٿي وئي ۽ حُسنُ موٽي آئيو. نوري جوان ٿي تہ حُسنَ جو هڳاءُ چئو طرف هُلڻ لڳو اها ڳالهہ تماچيءَ جي تخت تائين وڃي پهتي، تنهن تي تماچيءَ نوري جو حُسنُ ڏسڻ لاءِ ڪينجهر تي شڪار بهاني اچي پهتو ڏسي تہ هڪ حسين ڇوڪري ٻيڙيءَ تي چڙهي ڪينجهر ۾ ڪنول وِلِ جي گلن سان پئي کيڏي، جڏهن تماچي نوريءَ جي ويجهو آيو تہ نوريءَ اهڙي ناز منجهان ڪنول گل پيش ڪيو جو تماچيءَ اصل موهجي ويو نوري حُسِنَ ۾ تمام حَسِينِ هئي ۽ نَکَتَنِ ۾ صفا اصل نُورُ هئي، اَکِ جنهن تي ڪٽي اصل ڪُهي وجهي. ۽ تماچيءَ کي پهرين ڏَکَ ۾ نوري نهوڙي وڌو.

پاپوڙو پيشِ ڪِئو، نَٿُون نوريءَ نيئِي،
حاضُرُ هُيُوُن هَڪيُون، سَمِيون سَپِيئِي،
نوازِي نيئِي، ڳاڏيءَ چاڙهي ڳندري.

هاڻِ تماچيءَ ڪان شڪار وسري ويو اک اصل نوريءَ ڏانهن. شام ٿي هرڪو پنهنجي گهر ڏانهن روانو ٿيو. پر تماچي کي ڪٿي آرام راتِ اکين تي ڪٽيائين، صبح ٿي وري تماچي ڪيجهرَ ڪناري

ٿَڙُ تماچيءَ ڄامَ جو ٿَڙُ تماچي راءِ،
تماچيءَ جي ٿَڪِيي، تون تماچي ڳاءِ،
تہ تون تماچياءِ، تَماچي تِتان لَهين.

سپ ڪم ڪار ڇُتا فجر مهل تماچي ڪينجهر جي ڪنڌيءَ تي سجو ڏينهن نوريءَ سان ڳڏ رات ٿي وڃي تہ بہ محل ۾ وڃڻ جي دل ئي ڪون ڪري هاڻِ تماچيءَ جو تختُ چڻ ڪينجهرَ ڪنڌيءَ آهي.

ڄامُ تماچي آئيو وري ٿي وَراڻ،
ڪينجهر پنهي ڪنڌيين راتو ڏينهن رهاڻ،
پرچي وينو پاڻ، ٿيون مرڳنِ مڃيءَ واريون.

هڪ ڏينهن نوري تماچيءَ کي عرض ڪيو تہ تون بادشاه آهين ۽ آئون مسڪين ملاح جي ڌيءَ ڪٿي مون کي ڇڏي نہ ڏجاءِ.

تون سمون آءُ ڳندري، مون ۾ عيبَنِ لَکَ،
هِنَ منهنجي حالَ جي توکي سَبِ پَرَکَ،
ڪارَڻِ رَبَ آلَکَ، متان مان ڳِرِ مَٿِيين.

تنهن تي تماچيءَ چيو تہ هتي اچي مون توتي کو ٿورو ڪو نہ ڪيو آهي. اهاتہ منهنجي خوشنصيبي آهي جو تنهنجي نازُ نظر ۾ نوڙت مون ڏني جنهن مون کي اُجاري اچو ڪيو. هن ڪان پهريان تہ منهنجي دل

جو ڪاغذ ڪورو هو تو ملڻ بعد هزارين عشق جا داستان لکجن پيا. مونکي توسان ملڻ بعدِ ئي زندگيءَ مزو ڏنو آهي هن کان اڳ جي زندگي جڻ خالي هئي.

مُهاڙيءَ جي مَنَ ۾، نہ گيرَبُ نہ گاءُ،
نيڻَن سِين نازُ ڪري، ريجهاياڻين راءُ،
سَمُو سِين مُلاءُ،هيرياڻين حِرفَتَ سِين.

هڪ نوريءَ جو حُسنُ پيو جامَ تماچيءَ جو ڏهڪاءُ انهن ٻنهي کي ڏسي ڪينجهر جرڪڻ لڳندي هئي.

هيتِ جَرُ متي مَچَرُ، پاسي ۾ وٽراهَ
اچي وڃي وِچَ ۾، تماچيءَ جي ساءِ،
لڳي اُتر واءُ ، تہ ڪينجهر هندورو ٿئي.

جام جي محل جي سَمِيُن عورتن کي خبر پئي تہ جام تماچي هڪ ملاح چوڪري سان گڏ روز شڪار ڪندو آهي. جيڪا ايڏي تہ حسين و جميل آهي جو تماچي محل ڇڏي وڃي ملاحن جي مياڻِ وسائي اٿس.

ميءَ هَٿَ ۾ مَڪِڙِي، جامَ هَٿَ ۾ جارُ،
سَجو ڏينهن شڪار، ڪينجهر ۾ ڪالهہ هو.

تنهن تي محل جي سَمِيُن پهہ ڪيو تہ هلي ڏسون تہ تماچي روزو ڪينجهر تي ڇا ٿو ڪري.

سَمِيوُن ڪري سينگارَ، راءِ ريجهائِڻَ آئيون،
جام هٿن ۾ جار، جُهلي جهَبيرَنِ وِچَ ۾.

ڪينجهر جي مياڻِ تي ملاحن ۾ سرهائي اچي وئي، جن کي ڪير بہ نہ پڇندو هو تن وٽ جام تماچيءَ اچي رڱي ڇڏيا.

ڪِڪِيءَ هاڙِيوُن ڪاريُون، ڇِڇِيءَ هاٿا ڇَجَ،
پانڌُ جَنين جي پانڌَ، سين لڳو ٿئي لَجَ،
سَمُون جامُ سَمَجَ، اُيو ڪري ان سِين.

جام روز پيو اچي جڻ ميلو متو پيو آهي. نوريءَ جيون سڀ ساهيڙيون اچي ڪينجهر ڪناري پيو رَڃَ سنوارين. مڇيون پيون مارين پاٻوڙا وَلِ جا گل وارن ۾ سنواري نوريءَ جا ڪوڏَ پيون ڳائين.

ٿَرِ ترين ڊوئين، ڳَنِ رِهاڻيوُن ريل ۾،
رَڃَ پنهنجي راڃَ ۾ وينيون سموئين،
مُهاڻيون موهين، تَخُتُ تماچيءَ جامَ جو.

——

پکا پکارئو جامُ تماچي آئيو
گوندرُ لاهيو گندريوُن آتڻ اُجارئو
مَڪِڙيون سين موتيين سَهجان سينگارئو
ڪينجهرُ قرارئو سمي جامَ سَمَگَئو.

هاڻِ تماچيءَ جو تخت ڪينجهر ڪناري، هلڻَ لڳو وزير مشير خدمت گذار سڀ اچي ڪينجهر تي ڪنا ٿيا. ڪينجهر جي ملاحنِ جا وارا نيارا تي ويا. بازارين لڳي ويون اصل رونقون تي ويون.

تهڙو ڪينجهر ۾ ڪِينَ ٻئو جهڙي سونهہ سَندِياس،
مَڏَ مياڻيون مُڪُڙا، مِڙَئِي مُعافُ ٿياسِ،
رِيسُون راڻين ڇڏيون، وَهي ڪينَ وتانسِ،
مورچَلُ متانسِ، هٽي جامُ هٿَنِ سِين.

هاڻِ اهو ڏينهن آيو جنهن ڏينهن جام تماچيءَ نوريءَ جو سڱ گهرڻ لاءِ مانگا موڪليا. تنهن تي ڪينجهر جي ملاحن جهولي جهلي

هاڪار ڪئي. ڄام جي نوريءَ سان شادي ٿي وئي، مسڪين ملاح ڄام تماچيءَ جا سيڻَ ٿي ويا.

هٿين پيرين آرڪَٽين، مُنهِ نہ مُهاٽي،
ڄِئن سَڳوِچَ سُرندڙِي، تئن راڻين ۾ راڻي،
اصل هئي اُنکي، اَهَلَ ڄاماڻي،
سَمي سُڄاڻي، ٻيڙو ٻَڌُس ٻانهن ۾.

نوريءَ کي ڄام تماچي شادي ڪري دهلن ڏمالن سان وٺي آيو. سيئي سَمِيوُن سيئي سُومريون سينگار ڪري پنهنجن ڪمرن ۾ ويٺيون تہ اجهوڄام آيو پر ڄامَ وڃي نوريءَجي ڪمري جودرُ کوليو.

سَپيئي سُهاڳِڻِيُون، سَپِنِ مُنهہ جَڙاءُ،
سَيَڪنهنِ پائيو پاڻَ کي، ايندو مون گهرِ راءُ،
تان پينو تنهن دَراءِ، ڄِئن پَسي پاڻَ اَڃائيُون.

هاڻِ نوريءَ جون ساهيڙيون بہ ڄام جي محل ۾ بنا روڪ ٽوڪ اچن پيون.

گندُ جني جيءَ گوڏِ ۾، ڪُلهنِ تي ڪُونڙيون،
اَنَ ناپي ڄِيُون اُنِ کي، مٿي تي مُوڙيون،
اَچِنِ سنپوڙيون، سَمي جي سلام تي.

نوريءَ جي ڪري مياڻِ جي سڀني عورتن تان ڪم ڪار معاف ٿي ويو اهي سڀ اچي محل ۾ رهڻ لڳيون،

ڪاريون ڪوجهيون ڪُوَڙِيون، مُنهَ ميريون مُيئُون،
پاڪُرَ پائي پَنَ کي، پاٽيءَ ۾ پيئُون،
جي سامَ سَمي وييُون، تَنِ تان لَٿو حَرفُ حِسابَ جو.

--

ڪاريون ڪوجهيون ڪُوَڙيُوُن مُنهِ نہ موچاريون،
وٺي ويٺيون واٽَ تي،ڪِڪِيءَ ڄِوُن ڪاريُوُن،
اُنهي جون آريون، سَمي رِءَ ڪيرُ سهي.

ڄام تماچيءَ جيون اَڳُ جون راڻيون بہ ڄامَ جي عشق ۾ راز کي سمجي نوريءَ جي خدمت ڪرڻ لڳيون.

تختُ، بختُ، تَڙُ، تماچي، سَڀِ نوريءَ کي نِمَنِ،
لِڪِي لِياڪا پائيا، ساري راتِ سَمِينِ،
ٻائيوُن، دائيوُن، راڻيون، تَهِنجا پيرَ چُمَنِ،
ڏِنسِ ڏيہَ ڏٽيَنِ، معافيءَ جي مُهِرَ هٽي.

--

ڪُوءِ سَمِيُون، ٻَنِ سُومِرِيُون، جي اچِنِ اوچي ڳاٽِ،
وَرُسي ڪينجهر ڄائيون، جن تماچيءَ جي تاتِ،
راڻينِ مُلان راتِ، ماڻِڪُ مي پِرائيو.

نوري تماچيءَ جي راڻي ٿي وئي پر هن جي ناز نوڙت، ۾ ڪا بہ ڪمي ڪونہ آئي. تماچيءَجي محل ۾ اچڻ ڪانپوءِ هن جي ناز ۾ نوڙت ۾ نکارُ اچي ويو. ان ڳاله تي محل جيون سڀ راڻيون نوريءَ جي نوڪري ڏيڻ لڳيون.

نہ وڏي نہ وِڪڙي نہ ڪِڪِيءَ لائي هَٿُ،
ڪُرُ نايو ڪيتريون، مِڙِئو ڪَنِ مِنَٿُ،
جا سَمي وِهاري سَٿَ، تنهن سِين رِيسَ نہ ڪنديون راڻيون.

سمِي ڄامَ جي سيڻَ ٿيڻَ سان ملاحن ۾ سرهائي اچي وئي مُهاڻِيون مَرِڪِي ويون، سڄي ڪينجهر تي سُکُ ٿي ويو. جيڪي ملاح ڏَنُ ۾ ڏوهُ پريندا انهن کي انعام ۾ اڪرام ڏنا ويا.

Header Page 49 of 141.

ڦوٽُ جَنِي جو ڪُوڙيون، ڀَرَهَنِ پاٻوڙا،
پايو مُنهُ مهراڻَ ۾، ڳَڍَنِ ڪالوڙا،
جَنِ تي ڏَنَ هئا ڏوڙا، سي سَڀِ انعامي ٿئا.

هن داستان ۾ حُسنَ عشق کي اهڙو چڪر ڏنو جو تماچي تخت ڇڏي اچي نوريءَ سان مڇيون مارڻ شروع ڪيائين.

ڪو جو ڪامڻ مي، آهي اکڙين ۾،
تَنُ تماچيءَ ڄامَ جو، نائِنُ پايو ني،
عشق ايئن ڪري، جيئن ڄارو ڄامَ ڪلهي تي.

سنها پانءِ مَ سَپ، وياءَ واسينگن جا

ڪڇهري ڪندي هڪ پوڙهي جهور جوڳيءَ سان اصيل نانگ جو ذڪر ڇڙيو چيائين اصيل ڪنهن کي پلا چو ڪائي، هو تہ پنهنجي مستيءَ ۾ مست هوندو آهي. هن کي ڪير ڇيڙي تہ پهريان ڦونڪارا ڏئي ڀڄاڻ جي ڪوشش ڪندو آهي، پوءِ جي نہ مڙي تہ اصل آخري وارُ ڪندو آهي وارُ بہ اهڙو جو همراهہ ڇڙهي بہ نہ هٽي.

پهرين ڪاري نانگ کي، جي ڪو ڇرِڪِيلُ ڇيڙَ ڪري،
جي هٽي ڏنگُ ڏسائِيو، ويجهو ڪينَ وري،
جيڪي ٽُپُ مري، جيڪي سِڪي صحتَ کي.

چيائين ڪاري ڪڏهن بہ ڪنهن واٽ ويندڙ بيگناه کي ڪونہ ڳَڪِيو (ڏنگيو) آهي هو تہ ماڻهو ماڻهو کي ڏسندو آهي ۽ ڀڄندو آهي، هن کي بيگناهہ کي ڳَڪَڻُ مِٺو آهي.

ڪاري ڪُرُ لَڳي، جي اَڙَ ڪڄاڙئو ڪاءِ،
ڄاڙئان اندرِ ڄِڀَ ۾، ڳُجهو ٿو ڳالهاءِ،
اُتي اُو ساماءِ، ڄِتِ رَتي ناهي ريجَ جي.

سوال ڪيمُ، ٻڌو آهي ڪارو نانگ پنهنجو ويرُ نہ وساريندو آهي، چيائين هائو ابا جيڪڏهن هُنَ جي ٻچن کي ڪير ماري يا نَرَ ماديءَ مان هڪ کي ماري تہ اُهو ڪڏهن بہ ويرُ نہ وساريندو آهي.

ڪوهُ جاڳائي ڄِيڄُن کي، ٿو سُتَلِنِ هَٿُ هَٽي،
جو ڏاڙُون ڏاڙُنِ وينِيُون، تہ وڙهندئي وِههُ وٽي،
جَنِ جي ڏُوجُ ڏَٽي، تون ڪيئن وجهين ويرُ تَن سين.

پڇيمُ ڪاري نانگ جي ننڍين ٻچن ۾ زهرُ هوندو آهي ڇا؟ چيائين ڪاري جا ٻچا بہ ڪاراهوندا آهن. ٻچي جوڏنگيل بہ سِگهو ساهُ نہ ڪڍندو آهي.

سنها پانءِ مَ سَپ، وياءِ واسيگن جا،
لَتاڙيا لطيف چيئِ چوريا وِجهَنِ چَپ،
تَنِي جي جهڙَپ، هاٿي هنڌان نہ چُري،

پڇيمُ اوهين ڪهڙا نانگ جهليندا آهيو؟ چيائين اسان کي تہ هميشہ ڪاري جي ڳولا هوندي آهي، جنهن جي مٿي ۾ مَڻِ هجي چيائين ڪارا اصيلَ گرمين ۾ زمين جي اندر رهندا آهن، بنا ڪاڌي بنيا پيتي، اُنهَنِ جو وِههُ (زهرُ) مٿي ۾ ٽِڪيءَ وانگر ڄمي ويندو آهي جيڪو مَڻِ جي شڪل اختيار ڪندو آهي.

جَنِ جِوُن اوطاقون اَريجَ ۾ مَٽِيوُن تَنِ مَٿَنِ،
ماٿِ مرتبو سُمِيت جو وَسان ڪينَ ڪُڇَنِ،
جو اوڏو وڃي اُنِ، تَنِ جوڪو ٿِيِي جانِ کي.

چيائين اصيلَ ڪارو نانگ زمين جي اوناهيءَ پنهنجو آسڻُ ڪندو آهي اُتي جتي ريجُ ختم ٿئي اتي وڃي آرامي ٿيندو آهي اهي بہ مهينن جا مهينا، ۽ ڪاري کي مري وِئي سئو سال بہ ٿي وڃَنِ، تہ بہ اُنَ جي ڪنڊي تي ڪنهن جو پيرُ اچي تہ اُنَ ڪنڊي ۾ بہ ايڏو تہ وِههُ هوندو جو اُهو وِههُ موت مار ٿيندو آهي.

آسَرُ جَنِ اَريجَ ۾ تَنِ جي وِهَ جو وَرَنُ ٿِئو،
تَنِ جو ڪنڊو ئي ڪمُ ڪري، جي مَتِسِ پيرُ پِئو،
پَريين آهي پڌرو، تَنِ نانگَنِ جو نِهو،
ڳَلِي ويرَ ڪِهو جو سامُهون ٿئي سَپَنِ ڪي.

پڇيم توهان کي نانگ ڪائن ڪون؟ چياين اسين پاڻ نانگ آهيون. اسان کي نانگ ڀلا چو ڪائيندا؟ چيُمِ اهو وري ڪيئن؟ چياين اسان کي تہ سُتي بہ نانگ جي زهر جي ملندي آهي. نانگ جي خاندان مان آهن ۽ اسين نانگن مان آهيون. اسين تہ اَڪِ ڪولڻ سان ئي نانگ ڏسندا آهيون. ننڍي هوندي ٻين جا ٻارَ رانديڪن سان کيڏين ۽ اسين نانگن سان . اسان کي ڏاڏي جي دعا آهي سو اسين نانگ جي پڪڙڻ مَهلَ گوگي پيرَ جي ٻوهي ڏيندا آهيون. جنهنجي ڪري نانگ اسان جو يارُ ٿيو وڃي.

ڪَپَرَ گاروڙين سين، وڏو وِڏُءِ ويرُ،
نانگ نہ ويندين نڪري، تو ڏَرِ مٿي آهي پيرُ،
هيءُ تني جو ڏيرُ، جَنِ جهونا ڳُڙهہ جلائيو.

چياين کي نانگ تہ ايڏا زهريلا هوندا آهن جو انهن کي اسين بہ ويجهائي ڪونہ وڃون، جي وياسين تہ اڦٽ مئاسين.

واتان جني وِهُ وَهي، سي آيا اوڳارين،
جي آرَڙِ آئيا تان نانگ نہ نهارين،
ڏَنيرَ تَنِ ڏارين، ميلُ جَنِي جي منَ ۾.

پڇيم توکي ڀلا نانگ ڪڏهن ڪاٽو؟ چياين هائو ابا مڙئي ڪڏهن ڪڏهن درويش ناراض ٿيندو آهي تہ چڪُ هڻي ڪيندو آهي پڇيم پوءِ؟ چياين پوءِ وري ڇا، سندس ڏنگ تي سندس ئي مَڻِ رکندا آهيون. جيڪا زهر کي چوسي ٻاهر ڪيڍي ڇڏيندي آهي. اسين وري

اهڙي جا اهڙا. پڇيم ڊاڪٽر وغيره ڏانهن ڪون وڃو؟ چياين اڙي ابا انهيءَ ڪاري جي ڪکيل کي ڊاڪٽر ڀلا ڇا ڪندو. اسان جو ڊاڪٽر اها ڪاري جي مَڻِ آهي. اها مَڻِ نہ هجي تہ ڪاري جو ڏنگيل ٿوڙي ڊاڪٽر تائين رندو، اصل اڦَتِ مرندو.

پڇيم مَڻِ سان ڪيئن علاج ڪريو؟ چياين علاج وري ڪهڙو هوڏانهن ڪاري ڳَڪِيو ناهي، مَڻِ ڏنگ تي رکي ناهي. اها مَڻِ نانگ جي زهرَ کي چوسي ڇڏيندي آهي. جڻ نانگ ڪکيو ئي ڪون هو. پوءِ انهيءَ مَڻِ کي کير جي ڪٽوري ۾ وجهندا آهيون جنهن سان اها مَڻِ انهيءَ زهرَ کي اوڳاڇي ڇڏيندي آهي جنهن سان اهو کير جو ڪٽورو زهر ۾ سائو ڇڄُ ٿي ويندو آهي. اها مڻِ هميشہَ اسان جي گودڙيءَ ۾ هوندي آهي، انهيءَ مَڻِ کي اسين سڄو سال کير پيارينداآهيون. ان کي ڪپڙي جي پوشَ ۾ ويڙهي رکندا آهيون.

سوال ڪيُمُ اوهان ڪاري نانگ کي جهليو ڪيئن؟ چياين ڪاري اصيل جو ليٽاڙو ئي پڌرو ليڪو وٺي وڃي ڏسندا آهيون. ڪارو خاص ڪري جهنگل يا ويران جڳهہ تي رهندو آهي. ۽ هو ٻرَ يا جهاڙين ۾ لڪي ويهندو آهي. هن جو ڪاڙو جيت جٽا آهي ڪاڏي لاءِ بہ رات جونڪرندو آهي ڏينهن سڄو آرام ڪندو آهي. جهلڻ کان پهريان گوگي پيرجي ٻوهي ڏئي پڙُ ڪيبيندا آهيون پوءِ پَڙهَتِ ڪندا آهيون. پَڙهَتِ ڪرڻ کان پوءِ ڪارو اسان جو اسين ڪاري جا.

پڇيم ڪيترو عرصو پاڻ وٽِ رکندا آهيو؟ چياين سال جي ٻوهي ڏيندا آهيون سال ڪانپوءِ جتان پڪڙيو اتي ئي ڇڏي ڏيندا آهيو. پڇيم کاڌو ڪهڙو ڏيوس چياين کاڏي ۾ کير کوئا، ڏيڏر ۽ گوشت ڏيندا آهيون. چياين ڪاري اصيلَ جي مادي سال ۾ هڪ دفعو ٻچا ڏيندي آهي. ۽ اسيلُ سال ۾ هڪ دفعو کل بہ لاهيندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڇيم ناڳن جا ڪھڙا قسم آھين؟ چيائين ناڳن ۾ ڪارو ڪنيارو گبرو پدمُ ڪَپَرُ ڪلانڪاري جُھوڙُ ۽ ٻيا ڪيترائي ناڳ آھن انھن مان ڪارو ھرويرو ڪنھن کي ڪو نہ کائيندو آھي. ڪنيارو ۽ گبو بنا ڇيڙڻ ئي چڪُ ھڻي ڪيندو آھن. پدم ناڳ جي تمام وڏي عمر ھوندي آھي. جھوڙُ ناڳ پاڻيءَ ۾ رھي ٿو اھو پاڻيءَ ۾ مينھن کي بہ پيٺ وَرُڙئي ماري ڇڏيندوآھي.

چيائين بلائُنُ ۾ لُنبڙي، پيئڻ، ڊمڻ، پِمُھي، ھُڪُڪَڻُ، ارڙَ ڪوڏياري سِگہَ ۽ ٻيون ڪيتريون آھن انھن مان لنبڙي ٻي پيري آھي. ۽ پيئڻِ ستي ماڻھوءَ جي وات ۾ زھرُ ٿڪي ان ماڻھوءَ کي پُڇَ ھڻي جاڳائي ويندي آھي پيئڻِ جو کاڌل مَس بچندو آھي.

پُڇيمُ ناڳ ۽ مورَ جو پاڻَ ۾ ڪھڙو ويرُ آھي؟ چيائين اھو پراڻو جھيڙو آھي مور ناڳ جو وڏو ويري آھي. ناڳ کي مورَ ڏٺو ناھي جَڻُ ڪنييو ناھي.

موران موتڻُ مِھِٽو نوٽي ناڳ نہ ڳنِ،
ڪارايَلَ ڪارَنِ کي، ڳاراڪِئو ڳِھَنِ،
وٺيين وِھُ پيَنَ،سِڪَ سُرِڪِيين نہ لھي.

چيائين مورُ ناڳ کي زمين تان چنبن ۾ ڪٽندو آھي ۽ وچي آسمان ۾ وڙھندو ۽ اتان کان ھيٺ اڇلائي وري مٿي کڻي وچي وڙھندو آھي.

مٿي جھَڙَ جھيڙين، مورُ ڪارايَلُ پاڻَ ۾،
نوٽي ناڳ نہ ڏين،موران موتَڻُ مِھِٽو.

چيائين مورُ ناڳ کي آسمان ۾ ماري اچي زمين تي کائيندو آھي. ڇو جو مٿي آسمان ۾ ناڳ جو زور نہ لڳندوآھي. پوءِ بہ ناڳ جو وَسُ لڳو تہ مور کي مٿي ئي ڏنگي وجھندو آھي، جنھن سان ٻئي اچي زمين تي ڍيري

ٿيندا آھن.

سَپَ، ڪَپَرَ سَجا ڳِھي، ناڳن ڳولھيو کاءِ،
ٿَنِي کي واجھاءِ، مَٽِيُون جَنِ مَٿَنِ ۾.

چيائين ڪاري اصيل ناڳ کي مورَبہ ويجھا ڪو نہ ويندا آھن.

ڪنھن ڪنھن ڪاريءَ، ذاتِ کي مورَ بہ مٿائين،
لتاڙٿا لطيف چئي، ڇُرئا ڇَڪائين،
توڙي ٿُپ مارين، ناتہ سِڪِن صحتِ کي.

چيمُ پٽائيءَ سرڪار تہ چوي ٿو ڪارو ناڳ وڏو خطرناڪ آھي ڪِلِي چيائين سرڪار تہ اسان کي بہ ناڳن کان وڌِ سمجھي ٿي اسان چا ٿا چئي سگھون.

اُتَنِ وِهَنِ اَدَبَ سِيِنِ، ڳالهائين نرم

ڪجهہ ڪهاڻين مان هڪ هيءَ بہ آهي ڍڪار جي ڏينهنَ ۾ لطيف سرڪار جڏهن اڇڙي ٿر جي سوڍن راجپوتن جي ڳوٺ ۾ پهتو، ڏسي تہ مرد ماڻهو ڪير بہ ناهي ڪجهہ پرديدار عورتون جَنِ شاهہ سائين کي ٻارڙن جي هٿان پيغام موڪليو تہ سيد کي چئوسِ تہ اوتاري ۾ پڌاري (ويهي) سرڪار جي خبر پئي سوڍا سپ ڍڪار جي ڪري مال سانگي ٻين علائقن ڏانهن ويل آهن ۽ سوڍيون پنهنجن گهرن ۾ اڪيليون آهن. سوڍين جو پردو، ادب، اخلاق نوڙت ۽ مهمان نوازي ڏسي شاهہ سائين سرڪار ڏانهن هٿ کڻي هيءَ دعا گهري.

ڏونگها آڇُ مَر تَنِ کي، ڪاسا تَنِ ي نہ ڪَمُ،
اُتَنِ وِهَنِ ادبَ سِين ڳالهائين نَرَمُ،
پِنَدي پَرَ ڏيهہَ ۾، تَنِ سوڍين ٿئي شَرَمُ،
قادرَ ڪَرُ ڪَرَمُ، تہ وَسَ ويچارين تي.

اڇڙي ٿر ۾ سوڍن راجپوتن جا ڏهاڪو کن ڳوٺ آهن، جيڪي، مڻو، ڦلاهُو، راڻاهُو، رابلاهُو، جيٺهارُ، آسوڏرُ، ڪُورَ، نالن سان آهن. انهن ڳوٺن ۾ ويرسي نُکَ جا سوڍا راجپوت رهن ٿا. عمرڪوٽ ضلعي ۾ جيڪي سوڍا رهن ٿا انهن جي نُکَ گنگڏاس، سرتاڻ، اُڏا ۽ ڪيلَهَڻَ سوڍا راجپوت آهن. ٿرپارڪر واري پاسي نَرا، نَبا، مالڏي، مَڏا ٻِيبا ۽ ٻيون سوڍن جو نکون رهن ٿيون.

مرد سوڍن جي نالي پويان سنگه لڳندو آهي مثال پوپت سنگه، پومجي سنگه، پدم سنگه، سجان سنگه سروپ سنگه، ۽ عورتون جي نالن پٺيان ڪنورِ جو لقب لڳندو آهي مثال طور، نيل ڪنور، بخت ڪنور وغيره. هي سوڍا پنهنجي نياڻين جون شاديون راجپوتن جي ٻين نُکنِ ڀاٽي، راولوت راجپوتن ۾ ڪرائين ٿا. جيڪي خاص ڪري گڏَ يا ٺڪاڻي جا مالڪ هوندا آهن.

پاڻ وري انهن نُکنِ ۾ شادي ڪن ٿا جيڪي سوڍن جي نُکَ مان نہ هجن جيڪي هيل مَهَلَ گهڻيون هندستان ۾ رهن ٿا. ان سرحدي بنديءَ ڪانپوءِ سوڍن جي نياڻين وري اڇي پنهنجو وطن ڏٺو آهي ۽ نہ ئي وري ڙالن پنهنجو مائٽراڻو ملڪ ڏٺو آهي.

ڳالهہ ڪجي سوڍين جي شرم حيا ۽ پردي جي تہ ڏندين آڱريون اچي ويندين. ساجهر مهل اجان سج ڳنِي بہ ڪو نہ ڪڍندوآهي ان مهل سوڍا گهرچڏي اچي اوتاري تي پاٿاري منديندا آهن. انهيءَ جو سبب اهو تہ سوڍيون پنهنجوڪم ڪارآسانيءَسان ڪري سگهن. چوجو جڏهن ڪو مرد سوڍو ڏينهن مهل گهر ۾ موجود هوندو تہ پردي وچان سوڍيون گهرجوڪم ڪارآسانيءَ سان نہ ڪري سگهنديون.

پردو ايترو جو ننڍي ڀاءُ جي زال وڏي ڀاءُ جيٺَ (ڏير) کي ڪڏهن بہ ڏيٺاري ڪونہ ڏيندي. وڏو ڏير، ساهرو يا ساهراڻي ڪيڙَجو ڪيربہ مرد هجي ان کان وڏو پردو ڪنديون آهن. سواءِ ننڍي ڏيرَ جي جنهن کان پردو ڪو نہ ڪنديون آهن. جيڪڏهن سندس وَرُ ڏينهن جو ڪمري ۾ موجود هجي تہ سندس زال ان ڪمري ۾ ڏينهن جو ڪڏهن ڪو نہ ويندي. رات جوسپ لوڪ سمهي تڏهن بہ لِڪَ ۾ ويندي. صبوح ساجهرستي لوڪ اهاچله تي ڪم ڪارڪندي ڏسڻ ۾ ايندي، ۽ حجاب وچان ايئن محسوس ڪرائيندي جڻ سجي رات چله تي ڪٽي هجي. سوڍيون ساجهر

ستي لوڪ گهر جو ڪم ڪار ڪري ڇڏيندين آهن. جيڪڏهن ڳوٺ جو ڪو وڏو مرد گهر ۾ ايندو ته ان کي ڏيناري ڪونه ڏينديون.

سڏ جو جواب جيڪاري ۾ ڏينديون آهن مڙس جو نالو نه ڪٽنديون آهن.مڙس کي پنهنجي پُٽ يا ڌيءَ جي نالي جي نسبت سان سڏينديون آهن. سَهُري کي باپ جي ۽ سَسُ کي ڀهو جي جي نالي سان سڏينديون آهن وڏي جيٺاڻي (ياجائي) کي ڀاڀي ڪري سڏينديون آهن. ننڍي جيٺاڻي کي لاڏي ۽ مڙس جي ڀيڻ کي ٻائيءَ جي لقب سان سڏينديون آهن. گهر ۾ سَسُ سَهُري ڪانپوءِ وڏي جيٺُ ۽ جيٺاڻيءَ جو پڻ وڏو ادب ڪنديون آهن. ننڍي جيٺاڻي ۽ مڙس جي ڀيڻ ۽ مڙس جي ننڍي ڀاءُ سان کِلَ ٻوڳ يا ڪچهريون ڪنديون آهن. فارغ وقت ۾ چوپڙ راند ڪنديون آهن. ان راند جو ذڪر مومل راڻي جي داستان ۾ پڻ اچي ٿو. اها راند سوڍا پنهنجي نياڻين کي ڏاج ۾ پڻ ڏيندا آهن.

سوڍن جي ڳوٺ مان جيڪڏهن ڪو گذر ٿيندو ته ڪوبه عورتاٽو آواز ٻڌڻ ۾ ڪونه ايندو. سوڍيون ڳالهائڻ ۾ جهيڻيون ۽ تمام نرم هونديون آهن. هو پاڻ ۾ ڳالهائينديون ته به ڦسڪي ياپٽڪي ۾. اڄ به سوڍن جي ڳوٺ مان ڪنهن مهل گذر ٿيندو ته توهان کي ڪابه سوڍي ٻاهر گهمندي نظر نه ايندي.

گهر جي ڪم جون سگهڙ هونديون آهن. گهرن جي صفائي اصل دنگ. جيڪڏهن ڪچا گهر هجن ته انهن تي رنگين ڇِٽ سالي اصل غذب. گهر هميشه ليپيو ٿيل نئون لڳندو.ڪاڏو ڪائڻ ناهڻ ۾ به ڀَڙُهونديون آهن.ننڍڙا سنهڙا قلڪا،ڀوڙجي ترڪاري اصل ڀوڙي وجهي. هونءَ به هو راجستان جون ته آهن سو راجستاني ڪاڌي جو سواد سوڍين جي هٿ جي ڪاڌي ۾ ضرور ايندو.

سوڍيون پنهنجي نياڻين جي تربيت ۾ ڪا به ڪسر ڪونه

ڇڏينديون اهن. ته جيئن ساهرن ۾ وڃي پنهنجي مائٽن جو ڳاٽُ اونچو ڪري. سوڍين جي لباس ۾ چولي گهاگهرو ۽ زيور هنن جو شان آهي.

ڪنگڻَ ڪڙولا. ڪيوڙيون. هٿَنِ ۾ هِيرا.
مَڪِيِنَ ٿِيُون. مُشُڪَ، عطرُ ۽ انبيرا.
خانن اچي کوڙيا. ڪنڌيءَ پاسِ ڪيرا.
سوڍِيُوُن سوئيرا. آڏا پائي آئيون.

هڪ دفعي جي ڳالهه آهي ته سوڍن جي ڳوٺ راڻاهوءِ جي نياڻي هندستان جي ڳوٺ ۾ ڏنل هئي. ان وقت هندستان پاڪستان هڪ هو. سوڍن جي ڳوٺ راڻاهوءَ جي پرسان هڪ هڱورجن جي ڳوٺ مان ڪجهه اُٺين جو وڳ ان چوڪريءَ جي ساهرن جي ڳوٺ جو هڪ ماڻهو چوري ڪاهي ويو هو. تنهن تان وڳ جو مالڪ پيرُ کٽي ان ڳوٺ ۾ پهتو. ان چوڪريءَ کي خبر پئي ته منهنجي مائٽاڻي ملڪ مان اٺين جو وڳ چوري ٿي اسان جي ڳوٺ ۾ آيو آهي. ان چوڪريءَ سڄي ڳوٺ کي گهرائي چيو جيڪڏهن توهان کي منهنجي مائٽن جي چوري ڪرڻي هئي ته پوءِ مون کي چو وٺي آيا. تنهن تي چوڪريءَ جي ساهُرن چيو ته اهو وَڳُ تنهنجي مائٽن جو نه پر پرواري ڳوٺ جي هڱورجن جو آهي. تنهن تائن چوڪريءَ وراڻيو ته اسان جي وڏن جو چيل آهي ته پاڙي وارن جو به احترام گهر وارن جيترو ڪبو آهي. جيڪڏهن اهو اٺين جو وڳُ واپس مالڪن کي منٿ ميڙ سان نه رسايو ته مون کي مُئل ڏسندئو پوءِ اهو وڳُ منٿَ ميڙِ سان واپس مالڪن تائين پهتو.

سوڍن جي ڳالهه ڪجي ته مَڏَ ۾ جوڌا جوان. قد ۾ ڊگها هٿَ ۾ هنيلا ۽ صورت ۾ سهڻا ڏسڻ ۾ ايندا مٿي تي ڦينٽو (رنگين پٽڪو) ٻڌل هوندو. لباس ۾ چوتي قميص ۽ لانگو تو ٻڌل هوندو. پيرن ۾ ڪڙهائيءَ وارو موجو ۽ هٿ مُڇَ تي هوندو وڏيون مڇون رکڻ سوڍن شان آهن. هلَڻَ واري ٿورَ

فخريا انداز واري ۾ ويهندا ۽ وڏي شان شوڪت سان.

عام ڳالهه مشهور آهي تہ سوڍو پيٽ بکيو بہ ڪڏهن محسوس نہ ڪرائيندو تہ هو بکيو آهي. هنن جي زندگيءَ ۾ رک رکاءُ تمام گهڻو آهي.

اوتاري جا خان ۽ سخاوت هنن جو شان آهي. ملڻ مهل سلام ۾ مجرو ڪري ملندا آهن. جيڪڏهن ڪو هنن کي مجرو ڪرڻ کان سواءِ بيو ڪو سلام ڪري تہ ان کي عيب سمجهندا آهن.

هنن جي ڪچهريءَ کي رهاڻ چوندا آهن. رهاڻ ۾ مختلف قسمن جيون مٺايون ڳُڙ مصري ۽ ٻيون مختلف شيون هونديون آهن اِنَ رهاڻ ۾ عَمَلُ ۽ دارون (شراب) لازمي هوندو اهي. عَمَلُ پاٽيءَ جو دئورُ هميشہ وڏي کان شروع ٿيندو آهي. رهاڻ جي شروعات هنن جو مڱڻهار وياڳ يا ڏوئو ڏئي ڪندو آهي جنهن ۾ سوڍن جو شجرو ۽ بهادريءَ جا قصا شامل هوندا آهن.

رهاڻ هلندي ڪو مهمان اچي وڃي تہ اهو هٿ نہ ڏيندو آهي ٻئي هٿ ٻڌي مجرو چئي رهاڻِ ۾ شامل ٿي ويندو آهي.

عمل پاٽي ڪرڻ جو سلسلو بہ عجيب هوندو آهيو. عَمَلَ کي ننڍڙيءَ وٽيءَ ۾ ڳاري ۾ ان ڪپڙ جو ٻُڙو پسائي ساڄي هٿ جي تِريءَ تي نائي هڪ مخصوص انداز سان مهمان کي پياريو ويندو آهي اهو عمل سڄي رهاڻ ۾ هلندو آهي. ڏارونءَ جي شروعات بہ وڏي شان سان ڪئي ويندي آهي سپ پيگ (گلاس) پري وڏي جو انتظار ڪندا آهن تہ هو ڪڏهن گلاس کٽي اجازت ٿو ڏئي ان وچ ۾ ڳائڻ جي محفل هلندي رهندي آهي.

ننڍا سوڍا رهاڻ هلندي وڏي سوڍي جي احترام ۾ ڪڏهن بہ سامهون نہ ويهندا آهن. هميشہ جهيڪي آواز ۾ ڳالهائيندا آهن. سڏ جي ورندي جيڪاري(جيسا چئي) ڏيندا آهن.

رهاڻ جي آخر ۾ مانيءَ جو دور هلندو آهي. رهاڻ واريءَ مانيءَ ۾ مصريءَ جي ماني مختلف قسمن جيون مٺايون. ترڪاريون ۾ گوشت ضرور هوندو آهي. ماني کائڻ کان پهريان هٿ ڌوئڻ جو دور بہ وڏي کان شروع ڪيو ويندو آهي

اڄڪلهه سوڍا هندستان ڏانهن لڏي پيا وڃن ڇو جو هنن جون رشتيداريون هندستان ۾ جن علائقن ۾ آهن انهن علائقن ۾ پاڪستاني ماڻهوءَ کي وڃڻ جي اجازت تمام گهٽ ملي ٿي.

هُئَس وڏيرو وڳ جو

هُئَس وڏيرو وڳ جو مڙني ۾ معندار،
چِنمُ تي چاڳ مان، موڙيو مجر تار،
لکئي جي لغار، آڻي پڌم اکيا.

هن بيت جي تلاش ۾ مون وچي هڪ گهاٽي ۾ هلندڙ اُٺ کي ڳولي لڌو. ڏسان ت اُٺَ جي اکين تي اکيا (کموپا) پڌل هئا. تمام ڪمزور هو پوئين ٽنگ تي هڪ وڏو ڦٽ (زخم) هو ۽ گهاٽي ۾ پئي گول گهميو. اتي مون کي شاه سائين جو هيءُ بيت ياد آيو.

ڪنين ڪامڻَ ڳياءِ؟ ڪيئن پنيولئين ڳرها،
اکين متي اکيا، پڙَّ ۾ پيرَ ڳناءِ!
وَڳ ڪين وسرياءِ؟ پڌو جئن گهاٽي وهين.

مالڪ گهاٽي جي مهريءَ هيٺيان سرنهن جو ٻج تيل ڪڍڻ لاءِ وجهندو پيو وڃي ۽ منهنُ تيڙو ڪري وات مان اُٺَ کي هڪلڻ لاءِ ڪِٽڪارَ پيو ڪري ۽ اٺ پيو هلي.

هُنگرَ هلايو ڏئي موڙ مُهار جي،
وسان تي ويو، ڳرهو نہ ڪامون سهي.

مون مالڪ کان سوال ڪيو اٺ کي پلا ساهي ڏئين؟ ، چيائين ساهيون هيون وَڳَ سان، هتي ساهي ڏنم تہ آئون ۽ اُٺُ بئي ٻُڪَ مرندا سين.
پڇيم تہ ڪرهو ڪٿان ورتو اٿئي؟ چيائين اڄُ کان ٽي سال اَڳُ هن کي اڄڙي ٿَرَ مان لک ربئي ۾ وٺي آيو هوس.

لَکَ لاکيڻو ڳرهو، ڪوڙيون ڏيئي ڪاهِ،
ايلاچيُون آهُرَ ۾، پوُجَ مَيي کي پاءِ،
ڪَڻَ نہ ڪندو ڪاءِ، پلاڻيو تہ پرينءَ مڙي.

پُڇيمُ ان وقت هن جي حالت ڪهڙي هئي، چيائين اصل قوهُ جوان هو مستي ايڏي جو مهارَ بہ نہ وٺي اصل اُٺُ چوي تون ڪير؟ چيُمُ پوءِ؟ چيائين پوءِ وري چا، اچي ٻُڪن جون مارون ڏنمُ، جنهن سان اثر اهو پيو جو هڪڙيءَ هونگر تي سجو ڏينهن پيو هلي.

اَڄ نہ اڳئين ڏارَ، ڳرهو جيئن ڪاله هو،
اڱِڻِ آيو نَ ڪري، پاهوڙي پچارَ،
ڪا جا منجهہ قطار، وَلِ چنائين وِهَ جي.

منهنجي ٻئي منزل ان همراهَ ڏانهن هئي، جنهن کا هِنَ اِهو اُٺُ ورتو هو وڃي ڳولهي لڌم. جيئن ئي مون فقير سان اُٺَ جو ذڪر ڪيو تہ فقير جيون اکيون پرجي آيون. چيائين سائين چو ٽا سورَ جاڳايو. اُهو اُٺُ ڪو نہ منهنجو ٻچڙو هو هُنَ جي ننڍي هوندي ماءُ مري وئي هئي، آئون وَڳَ مان هُنَ کي گهر وٺي آيو هوس پوءِ پورا ٻہ سال هُنَ کي مون ٻڪريءَ جو کير پنهنجين آڱرين سان چوسائي وڏو ڪيو هو. جيڏانهن بہ ويندو هوس، پيو منهنجي پنيان هلندو هو ۽ جي آئون نہ هوندو هوس تہ پيو رڙندو ۽ جهيرون ڳائندو هو.

گورو ڳلائون ڪري، اُيو اوٺين جون،
سائو پاسو سندن، ڏائو بِہ ڏُڏائون،
ڏئي ڳهُ ڪامُڻُ جو چوکي چڏيائون،
اهڙو ئي آئون، جو وريو وهان وَڳَ سين.

پڇيم پوءِ؟ چيائين پوءِ وري چا، گوري مان اچي ڪنواڻُ ٽيو.

هلڪا ڦلڪا پلاڻَ رکيم ۽ سواري شروع ڪيمُ. ڏاڍا ڏڪَ ڏنائين پر آئون ڪو مُڙان. ٻنهي جي جواني هئي ٻنهي کي ڪا پرواهه ئي ڪون هئي. ڪلندي ڪُڏندي خبر ئي ڪون پئي جو گورو اچي ڇَهنِ سالن جو ڏاگو ٿيو. هاڻ سياري جي سيئن ۾ ڪجھ مستي ڪرڻ شروع ڪيائين. خير قصو هلندو رهيو. اچي اٺن سالن جو قوهُ جوان نيشُ اُٺُ ٿيو پڇيم نيشُ؟ چيائين اَٺِنِ سالن ۾ اُٺُ چار نيش ڏندَ ڪڍندو آهي. جنهن کي مڪمل اُٺُ يا ڏاگو چئبو آهي. ميڙن (ميلن) ۾ وٺي ويندو هوس وڏي ڪوڏ سان نچندو هو ۽ تيزي به وڏي هئس. ڪوڏ مان نالو رکيم مجنو هاڻ مجني جو ملڪان ملڪ نالو وڃڻ لڳو. هڪ رات ٻڌل چنائي ويو.

نَو نِيرَ پائي، جان مون هنئڙو جهليو
وِيڙو چِنائي، پوئينءَ رات پرين ڏي

چيائين پير ڪنيمُ وڃي ڏسان ت اُٺُ هڪ ماديءَ اُٺ سان گڏ بيٺو آهي ۽ تارون ڪڍي مستيءَ ۾ پيو گُڙي. اُهي ٻئي مون ڪان پري هئا. جيئن ئي اُنَ جي مون تي نظر پئي تہ اُٺِ ڇڏي مون ڏانهن وڌڻ لڳو اچي ويجها ٿياسين. مون کي اچي ڏَپُ ٿيو انهن ڏيهَنِ ۾ علائقي ۾ هڪ مستَ اُٺَ ماڻهو ماريو هو. سو سوچيمُ ت واپس وڃان ڪنهن کي گڏ وٺي اچان. وري سوچيمُ تہ سياڻي ڪنهن کي وٺي ايندس. اهو سوچي اڳتي وڌيس. اچي ويجها ٿيا سين. اُنَ ڳَرُ ڪٽي مون ڏي پئي آيو. اچي آمون سامهون ٿيا سين. اُٺُ منهنجو منهنُ سونگهڻ لڳو منهنجي جڻ رڳن ۾ ساهُ ئي ڪون هو ڪجھ دير ۾ اُٺ ماٺ ڪري مون گڏ بيٺو رهيو مون بہ ڏڪندڙ هٿن سان مُهارَ ناڪيليءَ ۾ فاسائي. پوئين پير گهر ڏانهن وڌڻ لڳس. ڏپ مان پُٺي نہ پيو ڏيان. تورو اڳتي هلي. پٺي ڏنم اچي گهر رسياسين اٺ کي ڪلي ۾ اٽڪائي اچي آهَرَ ڏنم پر اٺ ڪو ڪائي. اصل ڪاڏي کي ويجهو ئي ن وڃي.

چانگا! چَندَنُ نَہ چرين. مَيا! پِئين نَہ موڪ.
اگر اوڏو نہ وڃين. ٿُڪيو ڇَڏئين توڪَ.
لاٽي وچان لوڪَ. تو ڪهڙي اڪرِ آئڙي؟

هاڻ اچي مون کي ڏپ ٿيو تہ ڪٿي اٺ مونکي يا منهنجن ٻارن کي ماري نہ وجهي. سو اچي اُٺِ ٺُڙِ ۾ پيُس. سنگت يار بہ جهليو تہ اٺ جي ويجهو نہ وڃجاءِ. سو پِهُ ڪيم وڪڙَ جو. پڇيُمُ گاهُ نَہ پئي ڪاڏائين پو جيئرو ڪيئن پئي رهيو؟ چيائين اُٺُ مستيءَ ۾ پيو پنهنجو رَٺُ کائيندو آهي.

اٺ نہ وڃي وگَ سين. چري نَہ لاٽو
ميي کي مجاز جو توهي اندر ٽاٽو
پتاري پاٽو مرندي سين نَہ متيو.

پڇمُ پلا پتاري کي گهاٽي تي چو ڏنئي. رَڙِ ڪري چيائين آئون اونڌقلبو پُلجي پيُس. ڪاتيءَ جي ڏپَ ڪان سوچيم تہ گهاٽي ۾ هلندو تہ مستي بہ ختم ٿيندي ۽ جيئرو هوندو.

اتي اڙائينس. ڇڏيو تَہ ڇيڪُ ٿيو
ڪارايان ڪڙيو وجي. پلاٽي پائينسِ.
ڏاوڻ تنهن ڏائِينس. جئن چَري ۽ چنگهي پِٽو.

پڇِيُم پلا وري ڪڏهن ڏنئي؟ چيائين هائو هڪڙي ڏينهن پتاري جي اچي ياد ستايو سو وڃي ڏنم. ڏسڻ سان ئي منهنجا تہ ڦہ نڪري ويا. اوچينگار ڏئي چيم تہ مون هي ڇا ڪيو. ان ڪان تہ ڪاتي ئي صحيح هئي. اهو هيڪر سورُ هوهتي تہ پتارو روز جيئي تو تہ روز مري تو.

وَڏيَڻُ ۽ واءُ. ڪرهي ڪاڏو ڪوڙيو.
ڪوءِ ٻَن پلاٽٺاءُ. اولاٽئو نہ اُٺيي.

پڇيم ڪنهنجو بيت آهي. چيائين بولي تہ شاهه سائين جي آهي. باقي اوهين پڙهيا لکيا آهيو جنهنجو ڪريو.

هنجڻ سِينِ هيڪار، جي پاڄھ ڪري نهارينِ

هنجڻ سين هيڪار جي پاڄھ ڪري نهارين،
تہ ٻگھن سين ٻيهارَ ٻيلھ نہ ٻڌين ڪڏھن.

فقير چوي ٿو هنجھَ پکين جي اڏام کي ڪير بہ رَسين ٿو سگھي، هوآسمان ۾اُڏامنِ ٿا ۽ پاتالَ ۾ موتي چُڻنِ ٿا. هنن جي منزل دُور ۽ پنڌُ اڙانگو هوندو آهي. اُهي آڌي ڏئي اڏامندا آهن ۽ اونهي ۾ آسَرَ ڪندا آهن. انهن جي رمزکي هر عام نہ ٿوسمجھي سگھي.

جيھَرَ لوڪُ جَپَ ڪري اوهيرَ اُڏامنِ،
پِٿُون جي پاتارَ جا، چيتارئو چُڳَڻِ،
ڪوھُ ڪندا کي تَنِ، پاڙهيري پَہُ ڪري.

ٻَگھ پکين جي هيٺيائين ۽ ننڍي اڏام هوندي آهي، ۽ خراب ۽ چِلڙَ پاڻيءَ ۾ رهندا آهن انهن جو کاڌو پونئرا ۽ ننڍيون مڇيون هوندو آهي.

ٻگا ڪوھُ ٻُجھنِ، تہ سِپُن ۾ چاسِپچي،
قِريوقُهيارنِ کي وَريو واٽُ وِجھَنِ،
سندي ذاتِ هنجھَنِ منهنُ لايوموتي چُڻي.

ڪنگُ پکي بہ ٻگھ پکيءَوانگرخراب پاڻيءَ ۾ رهي ٿو ۽ چِلڙَ ۾ چُوڻِ ڪريٿو.

لُڙُ جو هيٺِ لَئِي، وِنِن هَٽي وڃائيو
پيتو تَنِي پيئِيُون، جاتُون منجھِ جَئِي،
ٻوڙون منجھ ٻَهِي ڪنگ ڪُجاڙتا پائِيين.

ڪانيرو (ڪانئرو) پکي سٺي پاڻيءَ ۾ چُوڻِ بہ ڪندا آهن ۽ ان پاڻيءَ کي گدلو بہ ڪندا آهن هي پکي ٽولن ۾ هوندا آهن ۽ سڄو ڏينهن لُڙُ ڪندا رهندا آهن. هنن جو ڪم صاف پاڻيءَ کي خراب ڪرڻ آهي.

ڪُوڙنِ ڪانيرَنِ، سُرَهو سَرُ وڃائيو
آڏيءَ راتِ اُٿِي ڪري ڏَدا دانهُون ڪَنِ،
سندي ذاتِ هنجنِ، منهنُ ڪوڙيو موتي چُڻي.

فقير چوي ٿو هنجھ پکي ڏسڻ ڏاڍو خوبصورت ۽ قَدَ ٻُتَ ۾ وڏو سنهي ڏگھي ڳچي ۽ رنگ جو سفيد ٿيندو آهي هيءُ پکي اڇي اونهي پاڻيءَ ۾ رهندو آهي.

اڇو پيو اَڇاھُ تہ اَئين اَڇائي اُبھو
وِهَڻُ وَڙُ نہ آهنِ جو لُڙَ پاڻي لَلاھُ
سُسَر ڏجي ساھُ ڪُسَر ڪَنگنِ قبرون.

ٻگھ پکي رنگ جو اڇو سَنهو ڊگھو ۽ ڳچي سنهي ڊگھي ڏسڻ ۾ بہ خوبصورت هوندو آهي پر خراب پاڻيءَ ۾ چُوڻِ ڪندوآهي ڏُونڊَ ۽ گندُ بہ آهي.

ٻَگھن سِين ٻيلهَ ٻَڌي، هنجھڙا مَ هيريجُ،
چِلڙَ سين چاھَ ڪري، ٻَڪَ مَ پُسائيجُ،
سو سَرُ ساڳائيجُ، جِتِ پارڪ سندي پَکيِين.

ڪنگُ رنگ جو ڀُورڙو قدَ جو ننڍو هوندو آهي. ميري پاڻيءَ ۾ پونئرا پيو کائيندو آهي. جنهن پاڻيءَ ۾ ڪنگ پکي رهندو آهي، ان پاڻيءَ تي هنجھَ پکي ڪڏهن ڪونہ ايندا آهن.

اَڇو پاڙي لُڙُ ٿيو، ڪالُوِيو ڪنگَنِ،
ايندي لَڄَ مَرَنِ، تنهن سَرَ مٿي هنجهڙا.

ڪانئرو پکي رنگَ جو ڪارو اڇي پاڙيءَ ۾ اچي لُڙُ ڪري خراب ڪري وري وڃي ٻي ڪنهن اڇي پاڙيءَ کي ميرو ڪندو آهي.

ڪنگَ ڪانيرا، ڪانئرا، ٻَگا ڇِڪَ چُٽَنِ،
سي لَعلُون ڪيئن لَهَنِ، جي گهورا گهوگهيٽَنِ جا.

پٽَ ڏٽيءَ هنجهَ پکيءَ جو مثال ان ماڻهو لاءِ ڏنو آهي، جيڪو هن دورنگيءَ دنيا ۾ پنهنجو پانڌُ پاڪ رکندو آهي، ۽ هو سچائي، پاڪائي ۽ ارادي تي اٽلُ بيهڻ تي ئي يقين رکي ٿو. هو ڪڏهن بہ غلط ڪم نہ ڪندوآهي ٻُک مرندي بہ گندُن کائيندو آهي. جيئن هنجهُ پکي سچا ماڻِڪَ ۽ موتي کائيندو آهي، ايئن ئي اهو انسان سچَ حق جي راهَ تي اٽل بيٺل هوندو آهي.

ٻگاڪوهہُ ٻُجهَنِ، تہ سِپُن ۾ چا سَپَجي،
ڦريو ڦهيارَنِ کي، وَرئو واتُ وجهَن،
سَندِي ذاتِ هَنجهنِ، منهن لايو موتي چُٽي.

ٻَگَ پکيءً جو مثال ان انسان لاءِ ڏئي ٿو ٿو جيڪو رنگ ۾ تہ هنج وانگر سچ ۾ حق تي نہ هوندو آهي هو پاڻَ کي هنجہ وانگر صاف سٿرو سڏائيندو آهي، پر ان جي من ۾ هميشہ ڪوڙُ م نَڳي هوندي آهي.

هَنجهنِ سِينِ هيڪارَ جي گُڻُ ڪري نِهاريِنِ،
تہ ٻَگَنِ سين ٻِيهارَبيلهَ نہ ٻَڏين ڪڏهن.

ڪنگُ پکيءَ جي مثال ان انسان جي ڏني آهي جيڪو نہ تہ هنجهنِ وانگرصاف سٿرو هوندوآهي ۽ نہ وري ڪو هنجهن وانگرڪم هوندوآهي. پرمَنَ ۾ پنهنجي پاڻَ کي تمام وڏو سمجهندوآهي

هَنجهَ هَرِيوئي پيرُ، سَرَ سُڪي سالَ ٿيا،
ڪنگُ ويچارو ڪيرُ، جو رَسي اِنَ رَمِزَ کي.

ڪانئيري پکي جي مثال ان انسان لاءِ ڏني آهي جيڪو نہ هنجهَ جهڙو آهي ۽ نہ ئي وري هنجهَ جهڙو سڏائي ٿو. ان ماڻهوءَ جو ڪم سدائين سٽي ڪم ۾ دخل اندازي ڪري اُنڪم کي خراب ڪرڻ هوندوآهي. اِهواُهوانسان آهي جيڪو ڪنهن بہ ڪم جونہ آهي پرٻائٽال اهڙو ڪندوآهي جڻ هيءُ ئي تہ آهي جنهن سان جهانُ هلي ٿو.

اونهُون جو اوڙاهہ هيءُ هنجهُ تنهن ۾ هوءِ،
اِيءَ ڪانئيرو ڪوءِ ڇاڇرَ ۾ ڇيريون ڪري.

فقير چوي ٿو هنجهَ ڪڏهن بہ متارا ڪون هوندا آهن هو هميشه گهٽِ کاڌوکائيندا آهن. آڌيءَ جو اڏرندا آهنِ انسان ذات کان هميشه پري رهندا آهن.

پکي سَپِ مَڃَنِ، هنجهَ هميشه ڏُٻِرا،
آهِنِ اَڳاهِيِن پنڌَ جو وَهَمُ ويچارنِ،
لوڪُ سُتو ننڊَ ڪري، هي آڌي ڏيو اُڏَرَنِ،
مامري ماريءَ جي، هي رُڃِنِ ۾ وڃيو رهِنِ،
الله تن ٻِڪِين ٻِسُمَهي سُڪُ نہ ماڻِيو.

فقير چوي ٿو پِٽَ ڏٽي اها ڳاله انهن انسانن جي ڪري ٿو جيڪي هن دنيا جي ظلمت ۽ غفلط کان ٻڄَنِ ٿا ۽ اِنَ غم ۾ نڪو ٿا کائين نڪو ٿا پيئن. ساري عمر اهو اُلڪو هوندو اَٿن ڪٿي هننِ هٿان ڪو غلط ڪم نہ ٿئي. ان ڪري لوڪَ کان لڪي الله اڳيان آهو زاري پيا ڪندا آهن.

آڇو پئو اَڇاهُ، تہ ائين اَڇائِي اُٻهو،
وِهَڻُ وَڙُ نہ آهن جو، لُڙَ پائي لَلا هہُ
سُسَرِ ڏِني ساهہُ ڪُسرُ ڪنگِنِ قبرون.

اتي شاهہ سائين چوي ٿو جڏهن خراب ماڻهو اچي سٺن ماڻهن جي جاءِ تي ويهي رهندا آهن تڏهن سٺا ماڻهو هليا ويندا آهن يا پاسيرا ٿي ويندا آهن.

فقير چوي ٿو هنج پکي ڪڏهن بہ ميري پاڻيءَ ۾ ڪونَ رهندو آهي، ۽ نہ ئي هوپاڻ ميرو هوندو آهي. هنجهُ جتي بہ رهندوآهي ان پاڻيءَ کي جرڪائي ڇڏيندو آهي.

هنجهَ مِڙوئي هنجهَ، ميرو منجهنِ ناهِ ڪو،
جتي رهن سنجهَ، سو سَرُ ڪرين سَرَهو.

چوي ٿو هنجن جهڙا انسان ڪڏهن ڪڙو ٻولُ نہ ٻوليندا آهن هميشہ مني ٻولي ۽ مني لولي واتَ ۾ هوندي اٿنِ.اِهي انسان هميشہ دنيا کي نيون راهون نيون واهون، نوان پنڌ پيچرا ڏيکاريندا آهن. اهي انسان جڏهن ڳالهائيندا آهن تڏهن ٻگنِ جهڙن ماڻهن جو واتُ بند ڪري ڇڏيندا آهن.

لَلي لَئي لاتِ، سَرَ ۾ ڪِيو سوجهرو،
ٻَگا ٻاتاڙا ٿيا، وائي ڪَنِ نہ واتِ،
جُنگنِ پنهنجي ذات، نيئِي رَساڻِي روهَ کي.

فقيرَ کان پڇيم پلا ڪي تو هنجهَ پکي ڏٺئي؟ اتي اکڙينِ ۾ آبُ آڻي چيائين مون هنجهَ پکي تہ ڏٺا پر هنجهنِ جهڙا انسان ضرور ڏٺا.

ڪارايَلَ جي ڪوڏَ، مون ڪينجهر سَڀ نهاريو،
وري وانهيري نہ ورئا، لَلَا لاکيِڻِيءَ لوڏَ،
هينئڙي جنِي هوڏَ، سي هنجَڙا سَڀِ هلي وئا.

فقيرُ چوي پيو تہ اجان بہ هنجهن جهڙا انسان هن خلقِت ۾ آهن پر اُهي انسان اسان جهڙن انڌن کي ڏسڻَ ۾ ڪونہ ٿا اچن. هيٺيون بيت ڏئي چوي ٿو انهن انسانن جي نشاني هئڙي آهي.

ماڻِڪ چُوڻو جَنِ جو، هنج حُضوري سي،
چِلُڙَ ۾ چُهِنجَ هڻي، مڇي کِينِ نہ اي،
لوڪَ نہ لَکِئاتي،جيلاهَ پُوڻَنِ ٻَگنِ گڏيا.

مون پڇيو اهي ٻگهنِ سان ڇو پيا گُهمن؟ اتي چيائين هنجهَ ٻگنِ نہ پر ٻَگَهہ هنَن سان پيا گهمنِ. چوي ٿو هنجَهنِ جا ساٿي جڏهن هليا ويندا آهن تڏهن ان کي اڪيلو سمجهي اچي ٻگنِ جهڙا ماڻهو گهيري وٺندا آهنِ. نہ تہ هو اڪيلوئي گذاريندا.

سَرَ ۾ پَکي هيڪڙو، ڇَڻي ڇُونگاري،
جيڪا رضا رَبَ جي، سا پَکيئڙو پاري،
وٺان ويچاري، وَڳَرَ سَڀِ وَهي وِئا.

فقير کان پڇيمُ اهي ٻگهنِ جهڙا انسان هنجهنِ جهڙن انسانن سان گڏُ رهندي بہ اهي هنجهن جهڙو ڪم ڇو نہ ڪندا آهن؟ چيائين اڙي پورا انسان جيڪي اندار جا ڪارا م ٻاهرِ جا اڇا هوندا آهن آهي سيني کان خطرناڪ ٿيندا آهن. انهن کي اندر ويٺل ڪارو انسان ڪڏهن بہ سٺو ڪم ڪرڻَ نہ ڏيندو آهي.

لالُون لتاڙي، ٻَگا ٻيءَ وِئا،
ڇُڻَنِ چِلُڙُ ڪنڌيينِ پکي پُوتِ پيا،
اُمُلُ اُتِ ڪئا، تانگهو جَنِ طَلِبئو.

پُڇيمُ پلا ڪنگهنِ جي ڏيو خبر اهي ڇا ڪندا آهن؟ چيائين ڪنگهہ پکيءَ جو مثال انهن ماڻهن جو آهي جيڪي نہ تہ هنجن يا ٻگنِ جهڙا اڇا ڏسڻ ۾ ايندا آهن ۽ ئي وري هنجهَ وارو ڪم ڪندا آهن اهي ماڻهو ايڏا تہ سست ۽ ڪاهلَ هوندا آهن جو هڪڙيءَ جاءِ تي ساري عمر گذاري مري ويندا آهن. ۽ اهي جتي بہ رهندا آهن ان جاءِ کي گندوڪري ڇڏيندا آهن.

اڇو پيو اَڇاھُ تہ اَئين اَڇائي اُبھو،
وِھڻُ وَڙُنہ آھِنجو لُڙُپاٽيلَلاھُ،
سُسَر ڏجي ساھُ ڪُسَرِ ڪنگڻِ قبرون.

پڇيم ڪانئرن جي ڏيو خبر آهي اهو ڪهڙن ماڻهن لاءِ چوي ٿو؟ اتي ٿَھَڪَ ڏئي چيائين هاڻِ هِنَ دنيا ۾ ڪانئرن جو تہ راڄُ آهي. اهي جهڙا اندران ڪاراتهڙائي ٻاهرا ۾ هُلُ ايڏو پياڪن جڻ هنجهَ بہ اهي تہ مورَبہ اُهي. ۾ اسان ڄاڻون ٿا تہ اُهي ڪوڙ ٻُپياڳالهائين پوءِ بہ اسان انهن کي ساٿُ ڏيون ٿا انجو مطلب اسان بہ ڪانئرا آهيون.

ويا مورَ مري، هنجهُ نہ رهيوهيڪڙو
انهن آڪيرن تي وِيٺا ڇپ چڙهي،
وطنُ ٿيو وري، ڪوڙن ڪانئرن جو.

فقير کان پُڇيمُ جيڪڏهن هنجهنِ جهڙا انسان موجود آهن تہ پوءِ اهي ظلم خلاف ڪُڇَنِ ڇونٿا. چيائين ڪنهن جي اڳيان ڪِڇنِ هيءُ ملڪ سڄو ٻگنِ، ڪنگنِ ۽ ڪانئرن جهڙن ماڻهن گهيري ڇڏيوآهي. ان ڪري ويچارا لِڪا پُٽَنِ ملڪَ ۾.

ڪُسَرِ ڪنگنِ قبرون، سُسَرِ ساڱاهيڄُ،
هنجهَ هُتي جي ڳالَهڙي، ٻَگَنِ مَ ٻوليڄُ،
ماٽي ٿُون مَريڄُ، ڇَئِڄُ مَ ڪَهِين ڇُهنجَ سِين.

چيائين هيءَ پليل دنيا سٺن انسانن جو قدر نٿي ڪري تڏهن هن دنيا ۾ ڪروڙِ ۾ ڪينو آهي. اسين سڀ پليلَ آهيون جو انهن کي سڃاڻو نٿا. انهن وٽِ ظلم ۾ ڏاڍ کي ختم ڪرڻ لاءِ حڪمت عمليون آهن، پر اسان عقل جا انڌا وتون ٿا ٻِگهنِ ۾ ڪنگنِ جهڙن انسانن پٺيان پٺِڪندا.

هيءُ نہ هنن ڏيهہُ، هِتِ مسافر هنجڙا،
پري موتين ڳچيون، پسڻ آئيا پر ڏيهہُ،
وڃي ساٿِن ويهہُ، مٿان وڃن اڏامي اوچتا.

چوي پيو هن دنيا ۾ ايڏو تہ گند ۽ خلفشارُآهي جوسٺن ماڻهن جيڪا هلي ئي نٿي. ان ڪري ماٿ ٿي ويهي رهيا آهن.

جنهن پاٽيءَ ۾ پُونئرا، ڇِلُڙُ ڇِڪَ گهٽي،
ويا ڇِتُ ڪَٽي، تنهن سَرَ مٿان هنجهڙا.

مون چيو تہ اڇي سٺا انسان ماٿِ ٿي ويهي رهيا تہ اهي ٻگهن ۾ ڪنگن جهڙا ٿي ويندا؟چيائين تون چوين سچ ٿوهن وقت انهن هنجن جهڙن انسانن جي هن دنيا کي وڏي ضرورت آهي. انهن کي اڳيان اچي هن خرابي جوحصو ٿيڻَ جي بجاءِ خرابيءَ کي دور ڪرڻ لاءِ اپاءَ وٺڻ گهرجن.

پَڪِيئڙا پوئِيان، لَڙِهيُون موتِين سنديون،
آءُ اڏامي تون، توکي جهوليءَ ۾ جهوئيان،
تہ سيئي ڪنپَ ڪٿوري ۾تنهنجا لاڪيٽا لوئيان،
ساري سموئيان، هڪ هڪ ڪري هٿن سِين.

فقير چوي ٿو پري چو پيو وڃين اهو سٺو انسان تون بہ ٿي ٿوسگهين. پنهنجي اندرِ جهاتي تہ ڏِسُ اُهو هنج اهو ٻگهہ. اهو ڪنگُ ۽ اهو ڪوڙو ڪانئرو تنهنجي اندر آهي. هاڻِ اهو توتي آهي تہ تون ڪهڙي پکيءَ جي روپ ۾ هن دنيا ۾ اچين ٿو.

سو پکي، سو پڃرو، سو سر، سوئي هنجهہ،
پيهِي جان پروڙيو، مون پاهنجو منجهہ،
ڏيلُ جنهن جو ڏنجهہ، سو ماري ٿو منجهِ وڙهي.

وَڳَرَ ڪِئو وَتَنِ، پِرِتِ نہ چِنن پاڻَ ۾

وَڳَرَ ڪِئو وَتَنِ، پِرِتِ نہ چِنن پاڻَ ۾،
پَسو پَکِيئَڙَنِ، ماڻهنِئان ميٺُ گهڻو.

فقير چئي ٿو هڪ شڪاريءَ مون کي ٻڌايو تہ هڪ ڏينهن سڄو ڏينهنُ رليُسُ پر شڪار نہ مليو. مايوس ٿي گهرَ ڏانهن موٽندي ڏسان تہ هڪ ڪونجن جو ولر مون مٿان گذريو آئون لَڪُ وٺي لِڪي ويهي رهيس جڏهن ڪونجن جي روهہَ مون مٿان گذريو ان مهلَ مون بندوق جو ڏڪ هيو. تنهن تي هڪ ڪونجَ ولرَ مان ڇِڄ زخمي ٿي ڪِرِ پئي.

بَغَلَ منجِهہ بندوقَ، ماريءَ ميرا ڪپڙا،
ماري ميرَ ملوڪَ، لتاڙيو لَڪُ چڙهي.

جتي ڪونجَ ڪِري اتي هڪ وڏو جهنگُ هو ۽ شام جو وقت هو مون ڪونجَ گهڻي ڳولي پر ڪونجَ نہ ملي، راتِ ٿي وئي آئون بہ گهر ڏانهن روانو ٿيس. سڄي راتِ ان اُلڪي ۾ گذري تہ ڪونج نہ ملي، ڇوجو ڪونج جو اهو شڪار منهنجي زندگيءَ جو پهرين شڪار هو. ۽ مون کي ڪونج ڏسڻ جو وڏو شوق بہ هو. سو ٻئي ڏينهن وري صبح سوير وڃي زخمي ڪونجَ ڳوليم پر ڪونجَ نہ ملي اِتي ڏسان تہ ڪونجن جي روهہَ رڙيون ڪندي پئي اچي.

ڪوهُ نہ ڪُڪِيين ڪُونجِڙِي، روهِ نہ وِيِئين راتِ،
اَڄُ تُنهن جي تاتِ، سَر ۾ سارَڻَ آئِيُون.

ڏسان تہ مونکان ٿورڙو پري ان زخمي ڪونج بہ رڙيون ڪرڻ

شروع ڪري ڏنيون تنهن تي روهہَ مان هڪ ڪونجَ ڇِڄِي رڙيون ڪندي سڌي اچي زخمي ڪونج وٽ لٿي. آئون بہ ڊوڙي اچي انهن ڪونجن جي ويجهو ٿيس ڏسان تہ ٻئي ڪونجون پاڻ ۾ پَرَنِ جو ياڪُرُ پائي دانهون ڪن پيون، اُهي ڪونجن جون دانهون اُپُ ڏاريندڙ هيون. دانهون ڪندي ڪندي زمين تي هيٺ ڪِري پيون آئون ويجهو وڃي ڏسان تہ ٻنهي ڪونجن ۾ ساهُ ڪو نہ هو.

مَ لَئون ڪونجڙي ماٺِ ڪَرُ، چورُ مَ هيئين چاڪَ،
ڦٽيون جي فِراقَ، سي گهرِ گهاريندين ڪيترو.

منهنجي پيرن هيٺيان زمين ڇڏائي وئي ۽ آئون بيهوش ٿي پٽ تي ڪِرِي پيُسُ، گهڻيءَ دير ڪانپوءِ هوش آيو توبہ زاري ڪندو گهرَ ڏانهن موٽيُسُ، ان ڏيهن ڪان پوءِ مون شڪار ڪان بَسِ ڪئي.

ماري مَرِين شالَ، ڏَپَ وَڃِنَئِي ڏِيِيُون،
جيئن تو اچي ڪالهہ، وِڏو وِڃُ وَرِهَنِ جو.

فقيرُ چوي ٿو ڪونجَ ڏسڻ ۾ خوبصورت ۽ ٻولي مٺي هوندي اٿس هن جو رنگ گهرو سرمئي ڳچي سنهي ڊگهي پير ڊگها ۽ قد جي پوري پني هوندي آهي. ڪونجن جو قرب وڏو مشهور آهي اهي هميشه قطار ۾ اڏامنديون آهن اها قطار گهڻو ڪري پهرين تاريخ جي چنڊ وانگر اَڌُ گول وانگر هوندي آهي. ڪونجن جي خاصيت اها آهي اهي هميشہ پَرُ پَرَ سان ملائي اڏامنديون آهن. ۽ ڪڏهن بہ هڪ ٻئي پٺيان قطار ڪري نہ اڏامنديون آهن.

وَڳَرَ ڪِيو وَتَنِ، پِرِتِ نہ چِنَن پاڻَ ۾،
پَسوپَکِيئَڙَنِ، ماڻهنئان، ميٺُ گهڻو.

ڪونجن جي باري ۾ هڪ هيءَ ڳالهہ مشهور آهي تہ اهي

پنهنجي ديَس ۾ آنا لاهِي سفر ڪنديون آهن. انهن آنِن جي ڦٽڻَ جي اُلِڪي سجي سفر ۾ پيون جهيرينديون (رڙينديون) آهن ۽ اهو بہ مشهور آهي تہ هنن ڪونجن جيِاَن سِڪَ ۽ اُڪِير ۾ ئي آنا پَڄِي ڦٽندا آهن. ٻچا نڪرڻ مهل اهي ڪونجون واپس آکيري تي ويهنديون آهن.

ڪُونجن ڪي ڪِيمَ چَئو جي ٻاجهارو ٻولِين،
ساريو سانپِيڙَنِ ڪي، رَڙيُون ڪِئو رُئَنِ،
سائين سندا ٿَنِ، ٻَچا ميڙِيين ٻاجهَ سِين.

فقير چوي ٿو ڪُونجون سَجو ڏينهن سفر ڪنديون آهن نِما شامَ ڏاري اچي ڪنهن سڌي پَٽَ (سڌي زمين) تي لهنديون آهن لَهڻ کان پهريان ان پَٽَ جي چئوطرف گول ڦيرا ڏئي اچي لهنديون آهن.

قِسِمَتَ آنديون ڪُونجڙيون، وطن سندُنِ روهُ،
ڪنهن جو ڪونهي ڏوهُ، رِزِقُ رازِقَ هَٿَ ۾.

ڪُونجون اُڏامندي بہ رڙيون ڪنديون آهن تہ لهندي مهل بہ هنن جي رَڙ ۾ وڏو سوزَ هوندو آهي. ڪونجون هميشہ گڏجي وَڳَرَ ۾ رڙنديون آهن. جيڪڏهن ڪا هڪ رَڙندي آهي تہ ان سان ٻيون گڏجي ڪيِهُون ڪنديون آهن پوءِ گهڻيءَ دير تائين منهن مٿي ڪري پيون رڙنديون آهن.

روهَ راماٽا ڪَنِ، اَڄُ پُرڻُ هَلَڻَ واريون،
ڪَرڳَلُ ڪُونجِڙِين، رائي ۾ راتِ ڪِئو.

فقير چوي ٿو ڪُونجن مان ڪا ڪڏهن وڇڙي وڃي ٿي تڏهن ٻيون وڇوڙي جون پيون وايون ڳائينديون آهن. ۽ اهي هر سال ان وڇوڙي واريءَ جاءِ تي اچي ڪجھ دير رهي رڙيون ڪري پوءِ اڏامي وينديون آهن.

ڪُونجڙيءَ ڪالهَ لَئِي، سَجَڻَ وِڌَمِ چِتِ،
آءُ جَنِ رِيءَ هِتِ، گهنگهرَ گهاريان ڏينهڙا.

ڪُونجن جي روهَ مان ڪا ڪونج بيمار يا ٿڪجي ٿي پوي تہ ان لاءِ ڪونجن جو روهُ وڏا وَسَ ڪندوآهي تہ ان ڪونجَ کي گڏ وٺي هلي. ان ڪوشش ۾ ان روهَ کي جتي هڪ راتِ رهڻو پوندو آهي اتي ٻ بہ ياٽي راتيون بہ گذري وينديون آهن. ۽ جڏهن اها زخمي يا بيمار ڪونج اڏامڻ جي ڪوشش ڪندي آهي ان سان گڏوگڏ اهو روهُ سارو ان ڪونج سان اوترو ئي حُلانپ ڏيندو اڏامندو آهي جيترو اها ڪونجَ اڏامندي آهي. اهو قرب ڀريو منظر عجيب هوندو آهي.

ڪالهونڪرَ ڪُونجَ، ڪري اُتَرَ ڏي آلابَ،
پرين پَسي منجهِ خواب وهاٽيءَ وايُون ڪَري.

پوءِ جڏهن پوري روهہَ کي پڪ ٿيندي آهي تہ اها اسان جي ساٿي ڪونجَ هلڻ جي قابل نہ رهي آهي پوءِ ٿڪجي هاجي آسرو پلي رڙيون ڪنديون وڇوڙي جيون وايون ڳائينديون اڏامنديون هليون وينديون آهن.

مَ لَنؤ ڪُونجڙي ماٿِ ڪر، چورُ مَ هِنيِين سَلَ،
ڳوڙها مٿي ڳَلَ، جِمَ وِهاٽيءَ وِهائِيين.

فقير چوي ٿو ڪونجَ پنهنجي ساٿي ڪونجن کان وڇڙڻِ کان پوءِ نہ آرام ڪندي آهي ۽ نہ ماٺِ هوءَرڙيون ڪندي مري ويندي آهي.

وَڳَرَ وِساري، ويٺِين ڪِئن ماٺِ ڪري،
ڪِ تو نہ ماري، رُڄُهڻِ سَندِي سَجَڻِين.

ڪونجَ جون رڙيون ٻڌي ٻيا پکي بہ اچي ساٿ ڏيندا آهن پرهن کي اُڪيرَهميشه پنهنجن جي هوندي آهي سو هيءَ ويچاري نہ ٻين سان گڏچُٽندي آهي نہ ئي ٻين سان پُٽندي آهي.

وڏي وَڳَرَ هيرِئِيين، چُڻِي نہ ٻِئَنِ گَڏُ،
ڪُونجَ ڪريندي سڏُ،ويئِي وِهاميراتِڙي.

هن خوبصورت ۽ معصوم پکيءَ جو شڪاري شڪار نہ ڪندا آهن. جيتوڻيڪ هن ۾ ڪو گهڻو گوشت نہ هوندو آهي پر هن جي خوبصورتي ۽ مٺي ٻولي هن جي مرڻ جو سامان آهن.

ڪونجن ڪي ڪِينَ چونِ، جو ٻاجهارو ٻولين،
ساريو سانبيڙن ڪي، رڙيون ڪيو رونِ،
سائين سندا تونِ، ٻچا ميڙين ٻاجهَ سين.

ڪونجَ ڪي هڪ تہ بندوق سان ماريو ويندو آهي ۽ ٻيو وري ڏِٻَ جيڪو ڳَڪَنِ ۾ لِڪائي ناهيو ويندو آهي، جنهن ۾ چوڻ اڇلائي ويندي آهي جنهن جي چٽڻ تي اهو معصوم پکي ڦاسي پوندو آهي.

ڪونجَ نہ پَسين ڳَڪَ، ڏِٻَ جَنِي سِين ڏِڪِئو،
مارِيءَ ماري لَڪَ، وَڳَرَ هٽي ويڇُون ڪِئا.

فقير ڪان پڇيم ان ڪونجن جي داستان ۾ ڀِٽائي سرڪار اسان کي ڪهڙو سبق ڏني ٿو؟ تنهن تي چيائين ٻابَلَ وڇوڙي ڪان ڪو وڏو سبق ٿيندو آهي.

ڇُٽي نہ ٻِئَنِئَان ڏار، وڏي وَڳَرَ هيرئين،
ڪونجن لاءِ قطارَ رائي ۾ رڙي مئي،

وَڳَرَ اُڪِيري سَرُ، سارئو سُورَ چَري،
جُهريي جهجَندي ڏي، سنيها ڪي سجَڻِين.

وطن جي حُبَ ضروري آهي توهان زندگيءَ جي سفر ۾ ڪيترا بہ اڳتي نڪري وڃو پر وطن کي ياد رکن ۽ وطن ڏانهن موٽڻ ضروري آهي.

ڇُٽي چيتاري، ڳُونجَ ڪاڇي ڪنڌيين،
سَڳَرَ سو ساري، هئي جنهن جي هيرئين.

يعني پنهنجي ساٿيءَ سان ساٿ مرڻ گهڙيءَ تائين توڙ نڀائڻو آهي.

ڪونجڙيءَ ڪالهَ لَئي، سجڻُ وڌوم چِتِ،
آئون جنين رِءَ هِتِ، گهنگهر گهاريان ڏينهڙا،

مطلب تہ پنهنجن تي پيرو ضرور پرڻو آهي.

وَڳَرَ ۾ وائي، ڪالهَ تنهنجي ڪونجڙي،
سَرَ ۾ سارينئي گهڻو پينر ۽ پائي،
پَسين نہ قاهي جاماري سندي مَنَ ۾.

پنهنجا جڏهن هليا ويندا آهن انهن کي بہ ياد ڪرڻ ضروري آهي ۽ اهو بہ ياد ڪرڻ ضروري آهي تہ اسان کي بہ هتان جلدي وڃڻو آهي.

وَڳَرَ ويا وَهي ڪالهَ، تنهنجا ڪونجڙي،
ڪندين ڪوهُ رهي، سَرَ ۾ سُپيرين ريءَ،

يعني تہ پکين ۾ ايڏو قرب ۽ ٻڌي آهي تہ پوءِ اسين انسان پاڻ ۾ چونٽا ٻڌي ۽ قرب ڪري سگهون. فقير چوي ٿو لطيف سرڪار جي ٻڌيءَ واري پيغام تي عمل اڄ اسان سنڌين لاءِ اشدُ ضروري آهي. اڄُڪله خاص ڪري سنڌ ۾ انتشار، بگاڙ ڪروڌ ۽ نفرت جو عروج آهي يعني دنيا جي هر برائي اسان ۾ گهر ڪري وئي آهي. جيڪڏهن ان برائيءَ خلاف اسان ٻڌي نہ ڪئي سون تہ اسانجو نالو نشان بہ نہ رهندو.

تَنِ سُورَنِ کي شاباس، جَنين مُون سِينِ گھاريو

تَنِ سُورنِ کي شاباشِ، جَنِين مون سِين گھارِيو،
هِڪُ وِيو هوتَ سِين، سَڀ رهيا مُوهِين پاسِ،
جڏهِين پُنهُون مِلِياسِ، تَڏَهِين ويچارا ويا هليا.

فقير چوي ٿو جنهن هن دنيا ۾ سور نہ سَنا تنهن جڻ نلهي گھوئي ڪاڏي. اهي سور ئي تہ آهن جيڪي سڄڻ جي سُڌِ تا ڏين. سکن ۾ تہ نہ ساڃاهوندي آهي ۽ نہ ئي وري سُرتِ.

سَرَتِيُون سُورُ پُنهونءَ جو، سُڄن ۾ شامِلُ،
ڪوهيارو ڪامِلُ، مونکي ڏُکَ ڏيکاريو.

ڏُکَ انسان کي سيکاري ٿو سُکُ انسان کي ڪاري ٿو. هن دنيا ۾ جيڪي بہ عظيم انسان ٿيا آهن انهن ڏک ڏٺا آهن سکن جي اُهي اوڏا ئي ڪون ويا شايد اهي ڏک نہ ڏسن ها تہ انهن جو نالو ڳڻهڻ وارو بہ ڪير ڪون هجي ها.

سکر سي ئي ڏينهن جي مون گھاري بند ۾،
وسايمُ تي وَڏَڙو متي ماڙين مينهن،
نيرَنِ منهنجو نيهنُ، اُجاري اچو ڪيو.

فقير چوي ٿو سُکِيا گھڻو ڪري احمق هوندا آهن يا وري ڪم چور. مون پڇيو اهو وري ڪيئن؟ چيائين سکئي کي ڪڏهن بہ اندر جي وِلوڙ نہ هوندي آهي. اندر جي ولوڙ ڏکئي کي هوندي آهي اندر جي ولوڙ ئي

توهان کان ڪو ڪارنامو سرانجام ڏياري ٿي.

ڏُک سُکَنِ جي سُونهن، گھوريا سُکَ ڏُکَنِ تان،
تَنِهي جي وِرُونهن، سڄڻُ آيو مون گھري.

فقير هڪڙو قصو ٻڌائيندي چوي ٿو وقت جي بادشاه ابراهيم بن آدم جي محل ۾ هڪ نوڪرياڻي ڪم ڪندي هئي. هڪ ڏينهن اها نوڪرياڻي ڪم ڪندي ٿڪجي پئي سوچيائين تہ ٿورڙو آرام ڪري وٺان. سو هوءَ ابراهيم بن ادم جي ريشمي بستري تي سمهي پئي. بسترو عاليشان هو هن کي ڪجھ آرام گھڻو اچي ويو. ايتريءَ دير ۾ ابراهيم بن ادم بہ اچي ويو ڏسي تہ هن جي بستري تي ڪنيز ستي پئي آهي. ان ستل ڪنيز کي ابراهيم بن ادم ڪجھ لَڪُڻَ وهائي ڪڍيا.

سُورنِ سانديياسِ، پُورنِ پالِي آهيان،
سُکنِ جي سِيڌُ چئي، پُکي آئون نہ پِياسِ،
جيڪسِ آئون هياسِ، گُرِي گُوندرَ وَلِ جي.

تنهن تان اها ڪنيز رَڙ ڪري اٿي ۽ کلندي ڪمري مان نڪري وئي. ابراهيم بن ادم ان کي گهرائي پڇيو تہ تون پهريان رُني ۽ پوءِ کلندي پڳي وئي ان کلڻ ۾ ڪهڙو راز آهي؟

تنهن تي ڪنيز جانِ جي امان گهرندي عرض ڪيو آئون تہ ان بستري تي ڪجھ گھڙيون ستي آهيان جنهن تان مون کي ايتري مارَ ملي آهي. جيڪو انسان ان بستري تي سڄي عمر سُتو آهي ان سان ڪهڙو حشر ٿيندو.

اها ڳالھ ٻڌي بادشاه حيران ٿي ويو ۽ سوچيائين تہ مارُ پِٽِسان هيءَ تہ مون کي سبق ڏئي وئي. واقعي سُکِنِ سان سڄڻ نہ ملندا محبوبن لاءِ ڪشالا ڪرڻا پوندا. سو بادشاه هاڻِ ان ٻُڌِ تَرِ ۾ هو تہ ڪجي ت چا

ڪجي.

هڪ ڏينهن ڏسنِ هڪ درويش بادشاهه جي محل تي رَسو ڪلهي تي رکي هونگر لايو ويٺو آهي. بادشاهه ان درويش کان پڇيو تہ فقير ڇا پيو ڳولهين تنهن تي فقير وراڻيو اُنِيُون وڃائجي ويون آهن سي پيو ڳولهيان. بادشاهه چيو فقير چريو ٿيو آهين اُٺيون وڃي جهنگلَ ۾ ڳوله منهنجي محل ۾ توکي نہ ملنديون. تنهن تي فقير وراڻيو جيڪڏهن مون واريون اٺيون ان محل ۾ نہ آهن تہ پوءِ تون جنهن کي پيو ڳولهين اهو توکي محل ۾ نہ ملندو. اها ڳالهہ ٻڌندي ئي بادشاهه محل مان نڪري وڃي جهنگل وسايو.

جڏانهن ڪرِ ٿيامِ ساجاهَ سُپيريان جي،
تڏهان ڪرِ تِرَ جيترو ويلَ نہ وِسريامِ،
اندر روح رهيامِ سجڻَ اوطاقون ڪري.

پوءِ سڄي زندگي الله جي عبادت ۾ گذاريائين ۽ غلطين جي معافي وٺندو رهيو ۽ روئندو رهيو.

نَڪِي روئَڻَ واريون، نَڪِي ڪي اوسارين،
مُونهِين ڪي مارِينِ، مُوهِين سَندا ڏُکَڙا.

پوئيان بادشاهيءَ جو نظام درهم برهم ٿي ويو تنهن تي ان بادشاهيءَ جي ريائيا سوچيو تہ هلي ابراهيم بن اڌم کي جهنگل مان وٺي ٿا اچون. سو ان بادشاهيءَ جي خلقت اچي ابراهيم بن اڌم کي ڏسي تہ هو هڪ درياءَ جي ڪناري تي آهوزار روئي رهيو آهي.

گوندرَ وِڏو پيچُ، ماءُ منهنجي جيءَ کي،
ڏکوئين جو ڏيجُ، روئڻُ رَتُ پِرينِ لئي.

ان رعايا ابراهيم بن اڌم کي عرض ڪيو تہ سائين توهان ڪانپوءِ بادشاهي رُلي وئي آهي اسان دربدر ٿي ويا آهيون ڇڏيو جهنگل هلو

بادشاهي سنڀاليو گهڻي اصرار ڪانپوءِ ابراهيم بن اڌم ان خلقت سان هڪ شرط رکي، چيائين آئون هڪ ڪم توهان کي ٿو ڏيان جيڪڏهن توهان اهو منهنجو ڪم ڪيو تہ آئون توهان سان گڏ هلندس. هنن چيو تہ سائين اسان تنهنجو هر ڪم ڪرڻ لاءِ تيار آهيون پر توهان اسان سان گڏ هلو. ابراهيم بن اڌم هڪ سُئي پاڻيءَ ۾ اڇلائي ان خلقت کي چيائين اها سُئي مون کي ڳولي ڏيو تنهن تان انهن ماڻهن ابراهيم بن اڌم کي چيو سائين اهيو تمام مشڪل ڪم آهي سو اسان جي وس کان ٻاهر آهي. ان جواب بعد ابراهيم بن اڌم درياءَ جي مڇين کي حڪم ڪيو تہ اها سئي ڳولهي ڏيو تنهن تي سڀ مڇيون اچي حاضر ٿيون انهن مان هڪ مڇيءَ جي وات ۾ اها سُئي هئي.

ابراهيم بن اڌم ان خلقت کي چيو تہ مون توهان تي هيتري عمر حڪمراني ڪئي ۽ توهان منهنجو هڪڙو ننڍڙو ڪم بہ نٿا ڪري سگهو. هاڻِ ڏسو مون اهي محل ماڙيون ڇڏي اچي جهنگل ۾ الله کي راضي ڪيو اٿم تنهن ڪري مون لاءِ هر ڪم آسان ٿي ويو آهي.

سَوَ سُکنِ سانتي ڏَئي، وِرِهُ وِهائيمُ هيڪڙو،
مون کي تنهن نِيهي، پيرُ ڏيکاريو پرينءَ جو.

فقير چوي ٿو اهو بادشاهه انهن ململ جي بسترن تي سمهي ها تہ ان سان الله ايترو راضي ڪون ٿئي ها. هن اهي ململ جا بسترا ڇڏيا، بادشاهي ڪاڏا ڇڏيا. بادشاهت ڇڏي وڃي جهنگل ۾ ڏُکَ ڏٺائين، انهن ڏکن اهڙا سهنجَ ڪيا جو هاڻِ اهو بادشاهه مڇين جو بادشاهه ٿيو ويٺو آهي.

ستي ملن نہ سُپَرين، ويٺي وَرَ نہ پَوَنَ،
جي رندَنِ مٿي روئَنِ، ساجنُ ملي تَنِ کي.

فقير چوي پيو گهر ويٺي سُورَ ڪون ملندا آهن سورن لاءِ وڏا

ڪشالا ڪرڻا پوندا آهن. ۽ سورن جو جنهن مزو ورتي ڏٺو تنهن کي ڪڏهن آرام ڪون ايندو.

سنڌيون سورَ ڪرِين، هَڏَ پُڻُ ڏُکَنِ هوتَ لاءِ،
پُنهونءَ جي پارَ ڏِنا، سي سُتي سُکُ نہ ڏِين،
جي ماڻهوئَنِ کي مارين، تَنِ سورن کي سَڏَ ڪريان.

مونکي چياڻين تون ڪڏهن بہ اهو نہ سمجهجان تہ سکيو رهي منزل ماڻيندين منزل اهي ماڻي جنهن سُکَ ڇڏي ڏکن جي ڏوليءَ پيا.

سِکَنِ واري سَڏُ، متان ڪا مونسِين ڪري،
اندر جنِين اڏُ، ڏونگر سي ڏوريندِيون.

مون کان پڇياڻين توکي ڪڏهن عشق ٿيو آهي؟ مون چيو نہ ان تي وڏي رڙ ڪري چياڻين پوءِ فقير تون ايڏا خفا ڇو پيو ڪرين؟ ماٺِ ڪري جاءِ جَهلُ. چياڻين عشق بنا انسان اڌورو آهي. ۽ آئون جيڪي تو سان ڳالهيون پيو ڪريان انهن جي توکي سُڌِ بہ ڪون پوندي. چياڻين جڏهن نہ عشق ٿيئي تڏهن توکي ڳَلَ پوندئي. مون چيو جيڪڏهن عشق نہ ٿيو آهي تڏهن بہ تو جهڙن عاشقن جي صحبت بہ نصيب ٿي آهي. چياڻين اسان کان عشق وري ڪٿي ٿيو مڙي پئي جهنگ ۾ جهوتون پاتيون سين.

جيڪِي سِڪَڻُ سِکُ، نا تہ پَسُ سِڪنديُون،
پاسي تَني مَ لِڪُ، نِيهُن نہ سُڃاڻَن جي.

چياڻين عاشقن جي منزل دور ٿيندي آهي عاشقن اهي جيڪي زهرُ بہ ماکي ڪري کائيندا آهن.

عاشق زهرَ پياڪَ وِهُ ڏسي وِهسِنِ گهٽو،
ڪَڙي ۽ قاتل جا، هميشه هيراڪ،
توڙي ڇِڪَنِ چاڪَ، تہ بہ آهَ نہ سَلِينِ عامَ سين.

چياڻين يار توکي ڪهڙي خبر تہ سُورُ ڇا هوندو آهي، جڏهن توکي عشق ٿئي تڏهن تون خلقن کي ڏَسَ ڏيندين تہ سڄڻِن جو سورُ ڇا هوندو آهي.

سَگهنِ سُڌِ نہ سُورَ جي، تہ گهايَلَ ڪيئن گهارين،
پيَلُ پاسو پَٽَ تي، واڍوڙَ نہ وارين،
پَرَ ۾ پَڃَنِ پرين لاءِ، هَئي هنجهون هارين،
سَجَڻَ جي سارين، تَنِ رويو وهامي راتڙي.

چياڻين سسئيءَ جو قصو پڙهو اٿئي؟ مون چيو مڙي ڪجھ ڪجھ.
چياڻين محبوب سائين سسئي مڙئي سورُ اٿئي. سورن جي سُڌِ وٺڻي اٿئي لطيف کي ضرور پڙهُ خاص ڪري سسئي، جنهن ۾ سسئي سورن کي چوي ٿي مون وٽان محبوب تہ ويا هليا، پيلي سُورَئو اوهين تہ مون وٽِ رهو تہ جيئن آئون اوهان سان اندر جون ڳالهيون اوريان.

سُورَ مَ وڃيجاءِ، سڄڻَ جيئن سانگِ ويا،
پِريَن پُڄاڻا، آئون اوهان سِين اوريان.

هڪڙيءَ جاءِ تي تہ سسئيءَ حد ڪري ڇڏي آهي اها مستيءَ ۾ اچي سورن کي سڏَ ڪري ٿي.

سُورنِ ڪري سَڏَ، هلندي سُورن سامُهِي،
سُورنِ سازِيَس هَڏَ، سي پُڻُ سيڪي سورن سِين.

فقير چوي ٿو ايئن ئي هر وڏي منزل ڏُکَ ڏاران نہ ملندي آهي. هيءُ جيڪو اڄ ڪله اسان جي معاشري ۾ گهوڙو ڪٽڪ لڳو پيو آهي انهيءَ جو واحد سبب اهو ئي تہ جو اسان هر شيءِ سک سان وٺڻ چاهيون ٿا جيڪا نٿي ملي.

سِڱڻُ ۽ سُوري ٻئي اڪر هيڪڙي،
وِهَڻُ واٽڙين تي، ڪارڻ ضروري،
ٻنهي جي پوري، جيءَ ڏني نہ جڙي.

انهيءَ سُڪُ گهٽڻ جي تڏا ويڙهه ڪري ڇڏي، چيائين تو ٻڌو ناهي تہ اڪثر اهو چوندا آهن تہ يار فلاڻي ماڻهوءَ هيترو گڏُ ڪيو هو. ان جي مرڻ ڪانپوءِ ان جي پٽ ڏڪَ ۾ وڃائي ڇڏيو. اهو ان ويچاري پٽ جو قصور ناهي، ڇو جو هن ڪڏهن ڏک ڏٺا ئي ڪون. اها ملڪيت، اها شهرت، اهو مان مرتبو سنڀالي تڏهن ها جڏهن هو پاڻ گڏ ڪري ها، ڏک ڏسي ها تہ هن جي هٿن مان پيءُ جيون اهي ميڙيل شيون وڃن ڪون ها.

ايئن ئي اهو اسان سنڌين لاءِ سبق آهي تہ اسان کي اڳهور ننڊ مان جاڳڻ کپي ۽ پهنجي لاءِ پنهنجن ٻچن لاءِ، پنهنجي قوم لاءِ پنهنجي سرزمين لاءِ ڪجه ڏک ڏسو ۽ سور سهون تڏهن وڃي ڪجه حاصل ٿيندو. نہ جيڪو آهي سو بہ هٿان هليو ويندو.

پيري پيري پڌُ، سورائتي سندرو
ڪيچُ اڳاهون پنڌُ، سورن رِءَ نہ سُٽرو.

فقير کان پڇيم عشق ڇا ٿيندو آهي؟ چيائين جيڪڏهن تنهنجي اندر ۾ ڪا باهِ ٻري ۽ ان باهِ کي وسائڻ لاءِ تون ڪنهن جي تلاش ۾ هجين، انهيءَ اندر جي باهِ کي عشق چئبو آهي.

پڇيم سُورُ ڇا آهي؟ چيائين سور عشق جو حاصل آهي. سورُ ملئي جڻ عشق جو ڦلُ ڪاڏئي.، ۽ محبت عشق جي ڪيتي اٿئي. ان ڪيتيءَ جو جنهن ڦلُ ڪاڏو جڻُ اهو ئي سرهو ٿيو.

جيئڻ جيرو ڪائي جَرُ، عشق ايئن ڪري،
اجان پرِتِ پري، ڳالهِ ڳاٺيتي ناهِ ڪا.

پڇيم عشق ڪنهن سان ٿيندو آهي؟ چيائين عشق الله جي مخلوق سان ٿيندو آهي. پڇيم مخلوق سان ڪيئن؟ چيائين عشق انسان سان بہ ٿيندو آهي ۽ ڌرتيءَ سان بہ ٿيندو آهي ۽ ڌرتيءَ تي ٻيءَ مخلوق رهي ٿي ان سان بہ عشق ٿيندو آهي. پر انسان وارو عشق وڌيڪ لذت ۽ جتاءُ وارو ٿيندو آهي.

پڇيم خدا سان عشق ٿيندو آهي؟ چيائين خدا جي مخلوق وٽان ئي خدا سان عشق جو جو رستو گذرندو آهي.

پڇيم پنهنجي پاڻ سان عشق ٿيندو آهي. چيائين عشق جي آخري منزل اها ئي تہ آهي جڏهن عاشق ۽ معشوق هڪ ٿي ويندا آهن. تڏهن بندو سڄو سور ٿي ويندو آهي. چيائين ڏسين ڪون تو اهي عليل الف ننگا عاشق جيڪي نڪو ٿا ڪائين نڪو ٿا پيئن، نڪو اٿن اوڍڻ جو الڪو نڪو پهرڻ جو الف ننگا ٿيو عشق جي سور ۾ چورُ ٿيو پيا گهمن، اهو سُورُ هنن لاءِ سُڪُ اٿئي.

سُوريءَ مٿي سيڻَ، ڪهڙي ليکي سَنِرا،
جُ لڳا نيڻَ، تہ سُوريائي سيجَ ٿي

ڪانگ نہ ڪوڙا ھُونِ، پريان سندي پارَ جا

اڇيو اڇيو پُونِ، واڪا ڪِيو وَڻَنِ ۾،
سَنيھا سَڄَڻَنِ جا، چوٽيءَ چڙھيو چُونِ،
ڪانگ نہ ڪُوڙا ھُونِ، پِريان سندي پارَ جا.

فقير چوي ٿو ڪانگ يا ڪانوُ ڪارڙو ڪوجھڙو، پکي جنھن جي نہ شڪل سٺي نہ ئي ٻولي مٺي پر پوءِ بہ عاشقن ۽ معشوقن جو پيارو پکي.

آءُ ڪانگَل تو ڏِيان، ھينئون ساڻِ ھَٿَنِ،
وڃي ڪاءُ ولاتَ ۾، اڳيان عجيبن،
مانَ پرين پُڇَنِ، تہ ھينئڙ قربانُ ڪيرُ ٿيو.

ھي پکي رات مھل ڪنھن وڏي جھنگ يا ھڙيءَ ۾ ٽولن جي صورت ۾ رھندا آھن. جيئن ئي سانجھي ٿيندي آھي ھي پکي رڙيون ڪندا ساھيون ڪائيندا ھڪ ٻئي کي ھڪليندا ٽولن جي شڪلن ۾ پنھنجي واھري ورندا آھن.

وڻَنِ وينا ڪانگ، وچئين تي ويلا ڪري،
گھڙي گھڙو ھَٽِ ڪري، سُٽِي سانجھيءَ ٻانگ،
سي ئي ڊونڊي سانگ، جتي ساھڙُ سُپَرين.

صبوح ٿيندي ئي ڪاڌي جي تلاش ۾ نڪري پوندا آھن. ھي پکي ڪاڌي جي تلاش لاءِ باقاعده منصوبابندي ڪري نڪرندا آھن. ان منصوبابندي تحت علائقا ورھائي رکندا آھن. جيئن تہ سڀ ڪانوَ ڪنھن

ھڪ ڳوٺ يا ھڪ علائقي ۾ نہ ھجن تہ جيئن ڪاڌي جي تلاش ۾ مشڪلات نہ ٿئي. ھنن پکين جو ڪاڌو گوشت، مانيون، سبزيون، اناج، فروٽ مطلب جيڪو مليو سو ڪاڌو.

ھنن پکين جي ٽولي ۾ ھڪ اڳواڻ ھوندو آھي، جيڪو ھر مھل ساٿين کي خطري کان ھوشيار ڪندو رھندو آھي.

ھنن پکين جي خاصيت اھا آھي تہ ھي پکي ڪنھن بہ معاملي تي گڏ ٿي حل ڪڍيندا آھن. جنھن کي عام زبان ۾ ڪانگيرو چيو ويندو آھي. ۽ ٻيو اھيو تہ مشڪل وقت ۾ پنھنجي ساٿي کي مشڪل مان ڪڍڻ لاءِ بہ وڏا وسَ ڪندا آھن.

ھيءُ پکي پنھنجي پاڻ کي وڏو سياڻو سمجھندو آھي، پر حقيقت ۾ ھيءُ آھي بہ وڏو ھوشيار. اسين ھن پکيءَ کي ايئن چئي سگھون ٿا تہ ھي پکي طبيعتن وڏو شاطر آھي.

مثال طور جيئن ئي ھيءُ پکي ڪو خطرو ڏسندو آھي تہ ان تي ايڏو لُڙُ ڪندو آھي جو سڀ ڪانوَ اچي ان خطري واريءَ جاءِ تي اچي گڏ ٿيندا آھن. انھي مان ھنن جي دليري بہ محسوس ٿئي ٿي تہ ھڪ ڪانوَ کي خطري ۾ ڏسي ان خطري واري جاءِ تي ڳچ ڪانوَ اچي ڪٺا ٿيندا آھن. ۽ جڏھن ڪو ڪانوُ مري ويندو آھي ان مھل ٻيا ڪانوَ وڏو لُڙُ ڪندا آھن. ۽ گھڻيءَ دير اھو روڄ راڙو پيو ھلندو آھي.

ڪانگَل ڪُھُ ٿيو جو پيو آھِين پَٽَ تي،
اَڳي اُسَ تِڙِڪو نہ سھِين، اَڄُ سارو ڏينھن سَنوءِ،
پَسِي حالُ سندوءِ، ڪانگنِ ڪانگيرو ڪيو.

فقير چوي ٿو ھن پکي بندوق، تيرڪماڻ، يا غليل ڏٺي جڻ ھوئي ڪونہ! نہ صرف پاڻ ڀڄندو پر پوري راڄ کي رڙيون ڪري ڀڄائيندو. ھيءُ پکي ھميشه خوف ۾ بہ رھي ٿو ۽ چئني پاسن تي ھن پکيءَ جي نظر

هوندي آهي. ڪانوُ ڪاڏو بہ وڏي خوف سان ڪائيندو آهي. جڏهن ڪو بہ خطرو محسوس ڪري ٿو تہ وڏيون دانهون ڪندو آهي جنهن تي ٻيا ڪانوَ بہ اچي ڪٺا ٿيندا آهن.

ڪانوُ پکي وڏو سخي دل بہ آهي جو هن جي آکيري ۾ ڪوئل پکي ڪانوَ جا آنا توڙي پهنجا آنا رکي ويندو آهي ان مهل ڪوئل ۽ ڪانوَ جو وڏو جهيڙو هلندو آهي ڪانوُ پنهنجا ٻچا بچائڻ لاءِ وڏا وس ڪندو آهي پر پوءِ بہ ڪوئل ان ڪم ۾ ڪامياب ٿي ويندي آهي. اهو حشر ڪانوَ جي اکين جي آڏو زوريءَ ٿيندي بہ انهن ڪوئل جي آنن کي ڪانوُ ٿوڙيندو نہ آهي پر آرو پچائي ڦوڙيندو آهي. اهي آنا جڏهن ڦٽندا آهن تڏهن پنهنجا ٻچا ساري ڪانوُ وڏو روڄ راڙو ڪندو آهي. ايئن محسوس ٿيندو آهي چڻ اهو ڪانوُ ٻين کي فرياد ڪري رهيو آهي تہ هيءُ مونسان ڪهڙو ظلم ٿيو آهي. ان مهل ٻيا ڪانوَ ڪانگيرو ڪري هن جي غم ۾ شريڪ ٿيندا آهن پر اهو ڪانوُ انهن ٻچن کي ماريندو ڪون آهي الٽو پاليندو آهي. پوءِ جڏهن اهو ڪوئيل وارو ٻچا وڏو ٿي ٻيءَ ٻولي ڪندا آهن تڏهن بہ وڏو لُڙُ ٿيندو آهي تہ اڙي گهوڙا ڙي هيءُ ڪهڙو ظلم ٿيو آهي. هيءُ تہ منهنجي ٻولي بہ نٿو ڪري. ان مهل بہ سيئي ڪانوَ ڪانگيرو ڪري نصيبن تي پاڙي ماٺ ڪرائيندا آهن. هيءُ پکي پنهنجي پاڻ سان اهو ظلم سهي بہ انهن ڪوئل جي ٻچن کي ڪارائي نپائي وڏو ڪري پنهنجي اصل نسل ڏانهن موڪليندو آهي.

ڪانوُ پکي وڏو سوٽِي پکي آهي ان ڪري خطري کي جي ويجهو ئي ڪون ويندو آهي. هن جي باري ۾ مشهور آهي تہ ڪانوُ ڦاسي تہ ٻہ ٽنگو ڦاسي. اهو انهيءَ لاءِ تہ هيءُ پکي ٻئي پير گڏ ڪٽي ٽپڪيون ڏيندو هلندو آهي ان ڪري جتي بہ ويهندو آهي اتي ٻئي پير گڏ رکندو آهي. مثال طور جيڪڏهن ڪا ڪوڙڪي ڦاسايل هجي تہ ان ڪوڙڪيءَ مان ڪاڏو ڪيڻ

لاءِ ڪانوُ ان ڪوڙڪيءَ تي ٻئي پير گڏ رکي رکي ڪاڏو ڪائيندو آهي. جنهن سان هو ٻنهي پيرين قابو ٿي ويندو آهي. جڏهن تہ ٻيا پکي هڪ پير ڪوڙڪيءَ تي ۽ ٻيو پير زمين تي رکندا آهن.

فقير چوي پيو ڪانگ کي گهريلو پکي بہ چئي سگهجي ٿو هيءُ پکي گهرن ۾ ايڏو تہ هجائتو هوندو آهي جو گهر جي ٻارڙن جي هٿان ماني ڦري ويندو آهي. ٻهراڙي ۾ اڄ بہ جڏهن ماني پچندي آهي تڏهن ڳوهيل اٽي جا پنوڙا ناهي هن پکي کي ڏنا ويندا آهن ۽ پڻ مانيءَ جو ٽڪر توڙي هن کي ضرور ڏنو ويندو آهي

پکيڙا پوئيان، لَڙهِيُون موتِين سنديون،
آءُ اُڏامي، توکي جهوليءَ ۾ جهوئِيان،
تہ سَيِيئي کنپَ کٿُوريءَ ۾، تنهنجا لاکيڻا لوئيان،
ساري سَمُوئِيان، هڪ هڪ ڪري هٿِن سِين.

فقير چيائين ڪانگ جي باري ۾ هڪ چوٽي هيءَ بہ مشهور آهي ته ملائڪن کان پوءِ آسمان کان رُوءِ زمين تي ڪانگ پهريون قاصد آيو هو. چون ٿا جڏهن نُوح نبيءَ جي ٻيڙي پاٽيءَ تي هئي تڏهن نُوح نبيءَ ڪانگ پکي کي قاصد ڪري موڪليو هو تہ وڃي هيٺ زمين ڏسي اچي ٻڌاءِ تہ ڪهڙو زمين جو ٽڪرو سُڪلُ آهي تہ اتي هلي ٻيڙي لاهيون. پر ڪانگُ ويچارو اها ڳاله وساري سڪل زمين ڏسي ڪاڏو ڪائڻ ويهي رهيو. دير ٿيڻ بعد نُوح نبيءَ ڪبوتر کي اهو ڪم ڪرڻ لاءِ موڪليو. ڪبوتر ڏسي ڪانگ سُڪلُ زمين تي ڪاڏو پيو ڪائي.

سو ڪانگُ مَ قاصِدُ ڪَرِ، جو سدا ڍونڍي ڍُونڍَ کي،
ڪِ ڪندو پهچي پيٽَ جي، ڪِ ويندو دوستن دَرِ،
جنهن جي ٻولي ٻَرِ ٻَرِ، سو نياپا ڏيندو ڪهڙا.

پوءِ جڏهن ڪبوتر ۽ ڪانگ سڪل زمين جي خبر وٺي وري جڏهن ٻيڙيءَ تي پهتا تڏهن نُوحَ نبيءَ ڪانگ جي ان غلطيءَ جي ڪري پِٺَ ڏني تہ تُون هميشه خوفَ ۾ رهندين. تڏهن کان هيءُ غريب پکي هميشه خوف ۾ رهندو آهي.

هُئِين وسيلو وِچَ جو، ڪانگلَ پارِيَئِي ڪانَ،
اوتِيَئِي عجيبَ ڪي، ظاهر ساڻِ زبانَ،
توڙُ پُهتِي تانَ، اورِيان ئي آڻِيو ڏين.

چيائين اِنَ خوفَ واري ڳاله جي ڪري تہ ڪانگ ڪڏهن بہ ڪوڙُ نہ ڳالهائيندو ان ڳلهہ ڪي نظر ۾ رکندي عاشقن ۽ معشوقن هن کي وري هڪ ٻئي ڏانهن قاصد ڪري موڪليو آهي.

پرين جي پرڏيهِ ويا، تَني ڪانگلَ ڪِجُ خبرَ،
تہ سَبِ مَڙهِيان سونَ سِين، پکي ٺُهنجا پَرَ،
گُهمِي مَٿان گهر، ڏِجُ پارانيا پرينِ کي.

فقير چيو هيءُ پکي سوڍِي هئڻ جي ناتي ڪجهہ ماڻهو هن پکيءَ سان بہ سوڻَ ٻولائيندا آهن. مثال طور ڪانگ جي ٻوليءَ کي ڪجه ماڻهو سمجهي ويندا آهن تہ اڄ ڇا ٿيڻو آهي. ان ڪري هو ان خطري کان بچڻ لاءِ مختلف طريقا اپنائيندا آهن. يا وري هن پکيءَ سان هيئن بہ سوڻَ ٻولايا ويندا آهن، تہ جيڪڏهن ڪو ڪانگ ڪنهن ماڻهوءَ جي ساڄي پاسي اچي ڳالهائي تہ سمجهيو ويندو تہ سڄڻ ڏانهن سُکُ آهي، ۽ جيڪڏهن کاٻي پاسي اچي ڳالهائي تہ سمجهيو ويندو تہ سڄڻَ سُکَ ۾ نہ آهن.

ڏائي چَڙهِي ڏارَ تي، ڪِي جو ڪانوَ ڪَهِيو،
سُوراتِيءَ سُور پَئِي، ڪامِي اَرِٿُ ڪنيو،
پَهو پَتِ هَنيو، ويچاريءَ وِرُونهَ مان.

ڪانوَ جي باري ۾ هيءَ ڪهاوت بہ مشهور آهي راتيان ٻولي ڪانئرو، ڏيهان ٻولي سنيار (گدڙ) يا مري ڏيهَ ڏٽي يا ڏيهَ ۾ پئي ڏڪار.

دنيا ڀلي هن ڪارڙي ڪانوَ کي ڪوجهو قرار ڏي پر عاشق معشوق لاءِ هن جي ٻولي هيئين جو ٺار هوندي آهي. ڇو جو هو هڪ ٻي لاءِ نياپا هن پکيءَ ذريعي موڪليندا آهن.

ڪانگلَ سي ئي ڪوٺِ، پرين جي پَرَڏيه ويا،
جَنين رِءَ جهانَ ۾، اَڪَرِين اَروٺِ،
لِلا لَڳِ لطيفُ چَئي، ڪِجُ ڳاراڇو ڳوٺ،
جي ڏمريا ڪنهن ڏوٺِ، سي اُڌامي آڻِ پرين.

فقير کان پڇيم لطيف سائين ان ڪانوَ کي ايڏو وڏو مٿي ڪنيو اٿس، ان جي مقابلي ۾ ڪبوتر سهڻو پکي آهي ان کي ڇو نہ ڳايو اٿس؟ فقير ٿڌو ساهُ ڪڍي چوي پيو تہ اڙي ڀورا لطيف سائينءَ هميشه ڪِنڙَنِ ڪوجهِڙَنِ کي پاڻئي ٿو. ڇيائين لطيف جا ڪردار جوڳي، سامي، عورت، ڪانگ يعني جنهن ڪردار کي معاشري ۾ گهٽ سمجهيو ويندو آهي تنهن کي لطيف سرڪار تمام مٿي ڪڍي ويو آهي اها ئي تہ لطيف جي وڏائي آهي.

پڇيمُ ڀلا ان ڳالهہ تي اسان کي ڪهڙو پيغام ملي ٿو؟ چيائين لطيف اسان کي پيغام ڏي ٿو اهي ماڻهو جيڪي تنهنجي در تي روز اچن ٿَنِ جو قدر ڪر، انهن کي ڪِنا سمجهي در تان ڌِڪار نہ اهي تو سان محبت ڪن ٿا انهن کي ئي قرب سان ڪوٺي اچي اڱڻ تي وِهار مٿان اهي اڏامي وڃن.

مٿان منهہ منهنجي، ڪنهن اڏاريو ڪانوُ؟
ڳنهي آيو ڳالهڙي، سندي سُپيرِيانءُ،
جيڏيون جاڙَ ڪِياءُ، سُئُمِ هُوندَ سَنيهڙو.

چوي پيو اهي ئي تہ وڏا امانت دار اٿئي انهن تي ئي پروسو ڪري پنهنجي محبوب ڏانهن پيغام موڪل.

اُڏرِ لَڳُ الله، ويلو ڪر نہ وچ مِ،
آئون جو ڏِيَئِين سنيهو سانڍِ برابر ساهَ
سندي ڳُجهاندرَ ڳاهَ، ڪَهِجُ مَ قريبنِ رِيءَ

فقير چيوجنهن کي ڊپ هوندو آهي سو ئي سچو هوندو آهي، اهي ڪڏهن بہ ڪوڙُ نہ ڳالهائيندو آهن. جيڪو چَيَئي سو ئي سچڻ کي چوندو.

پانڌِي پنڌِ پَوبجُ، وجي پريان سندي پيچري،
وجڻ مهل وقت جون، سختيون سپ سهيجُ،
ڪري سِرُ صدقو، رَمِي اُتِ رَسيجُ،
مُرَهُون مَ موتيجُ، ملڻَ بنا محبوب جي.

فقير چوي پيو اصل ۾ لطيف سرڪار ڳاله تنهنجي منهنجي پيو ڪري ڪانگ ويچاري جي مڙي آڙَ ڪئي اٿس. ڳاله مڙئي ڳُجهَ جي ڪئي اٿس، ان ڳاله کي ڪي سالِڪَ سمجهن تنهنجي منهنجي وس جي ڳاله ناهي پيارا.

آنديون ڪانگَ قريب جيون، اجُ واڌايُون واهَ
مَنَ مُرادُون پُنيُون، ٿيون سراهيُون ساهَ
آندا پرين الله، سَڏَ منهنجا ساپِ پيا

گهوڙن هَنيُون گهٽِيُون، اُنَنِ هَئِي آءُ

گهوڙن هَنيُون گهٽِيُون، اُنَنِ هَنئِي آءُ،
جا نِيهُنُ ڳِنَڍي ناءُ، سا مون جيئن پوندي مامِري.

سَسُئيءَ جو پيرو کٽڻ لاءِ وجي پنيور مان نڪتُس، وجي ڏسان پنيورُ هاڻِ پنيور نہ رهيو آهي اهو هاڻِ مٽيءَ جو ڍير آهي. ڪجهہ سمجهہ ۾ نہ پئي آيو. همٿ ڪري پنيورُ ڇڏي جبل ڏانهن منهن ڪري ڪيچَ جو پنڌ ڇڪيمُ.

پنيوران پاهر ٿي، هلي آسَ پلي،
ڪَرهَنِ جي قدمنِ جي، مٽي منهن ملي،
جانبَ لَءِ جلي، روئي ٿي رتَ ڦڙا.

ڪجهہ اڳتي هلي جبل جهاڳيندي منهنجي استاد خالد سُليمان قاضيءَ جي ڳالهہ ياد آئي جيڪو چوندو هو تہ سَسُئِيُون اجان آهن. تنهن ڳالهہ کي ياد ڪري مون کي آسرو ٿيو ٻيلي سَسُئي ملندي ضرور.

پُڄان جي نہ پُڄان، تہ بہ وڃڻ جا وَس ڪَيان،
سَڳَرُ آئون سُڄان، تہ رائي ۾ رَڙي مُئي.

هو عجيب شخص هو. هُو ننڍي هوندي انگريزي اسڪول جو پڙهيل، مرسڊيز، مَسِلِسِ ۽ رولسِرازِ گاڏين ۾ گهميل سنڌ جي سياسي سڪئي ستابي گهر سان تعلق هئسِ، تمام گهڻو پڙهيو لکيو جڻ ڏاهپ جو درياءُ ۽ علم جو سمنڊ هو. هن جو ننڍي هوندي نالو خيام هيو پر پوءِ مائٽن

هن نالو مٽائي خالد رکيو ۽ هن کي ڪوڏَ ۾ گهر وارا پَپُو بہ چوندا هئا. جڏهن هو چاليهن سالن جي عمر ۾ اچي ٿو تہ هُنَ کي آئون ٻَپُوت بابُوءَ جي شڪل ۾ رِڻَنِ ۾ رُلندي، جبل جهاڳيندي ۽ جهنگل جهوتيندي ڏسان ٿو.

ڪَڙهي ۽ ڪَڙي، پَرَ ۾ پيرُ پُنهُونءَ جو،
سِڪَ ٻڏائين سندرو، جانِبَ لئہ جَڙي،
لَڱِنِ سِرِ لَطِيفُ چئي، مُنڌَ جهيڙي ۽ جَهڙي،
پَٽِيءَ تان نہ پَڙي، جي عمِرِ سپ ايئن ڪري.

هن وٽ ايڏو تہ علم جو خزانو هو جنهن جي وزن سان هو هميشه جُهڪي هلندو هو. هن ڪنهن کي اهو ڪڏهن ڪون چيو تہ ڪو آئون سنڌ جي هڪ تمام وڏي سياسي ۽ پڙهيل لکيل گهراڻي قاضي خدابخش مورائي جي خاندن جو فرزند آهيان، جيڪو 1937 ۾ ڪراچيءَ جو ميئر رهيو آهي. هن جو ڏاڏو سنڌ جو پهريون AG ايڊووڪيٽ جنرل پڻ هيو. ننڍي هوندي تربيت سندس چاچي قاضي مظهر ڪئي هئي جيڪو پڻ وڏو پڙهيو لکيو، پٽي جو ويجهو ساٿي هو ۽ جنهن برطانيا ۾ پيپلز پارٽي جو بنياد رکيو هو ۽ شادي بہ اتان جي هڪ انگريز ڇوڪريءَ سان ڪئي هئي. پپوُ ننڍي هوندي کان ئي انتهائي نفيس ۽ هوشيار ڇوڪرو هو. هيءُ پڙهائيءَ ۾ هميشه نمبر کٽڻ وارو ڇوڪرو هو.

پپوءَ هن جي سنگت هڪ ڇوڪريءَ سان ٿئي ٿي جنهن سان هن جي مڱڻي بہ ٿي هئي. هو چوي ٿو جڏهن اسين پاڻ ۾ ويهندا هئا سين تڏهن، لطيف، رومي، ڀڳت ڪبير، شڪسپيئر، ثقافت، تاريخ، موسيقي ۽ دنيا جا ٻيا علم اسان جو موضوع هوندا هئا. چوي پيو گهڻو ڪري هوءَ شيڪسپيئر ٻڌائيندي هئي ۽ آئون لطيف ۽ وڏي بحث کان پوءِ آئون هميشه هارائي ويندو هئس. مون پڇيو يار شيڪپيئر لطيف کان وڏو شاعر هو جو تون بحث ۾ هارائي ويندو هئين؟ لُڙڪَ لاڙي چيائين يار محبوب

اڳيان هارائڻ ۾ ئي تہ ۾ ئي تہ مزو آهي.

سَري نہ جَنِ رِيءَ ساھُہ رتي رُسُ مَ تَنِ سين،
هُو جهڙين ٿُون جَهڪو ٿيءِ، پانڊُ ڳِچيءَ پاءِ،
پاڙَ وجي پرچاءِ، متان رنوئي رهجي وَڃين.

چوي پيو جڏهن اسان جي دوستي عشق جو روپ اختيار ڪري چڪي هئي، تڏهن هن جي ماءُ مون کان رشتو ٽوڙي هن جو ڪريءَ جي ڪنهن ٻئي سان شادي ڪرائي ڇڏي.

ڪو جو لَڳِسِ ڪانُ، آرِيءَ جي عشقَ جو
تي نِماڻي نِيشانُ، ڇڏي سانگو ساهَ جو.

ان ڏينهن مون گهر ڇڏي جبل ڏانهن منهن ڪيو سياري جا ڏينهن هئا. هڪ ڪاري شال منهنجي ڪُلهن تي هئي ٻيا سڄڻِ جا سُورَ سيني ۾ هئا.

لَڳُمُ باڻُ پروچَ جو اَمڙِ جَهل مَ مُون،
سَبِ رَڳِينديسِ رَتَ سِين، ڪيچان اوري پُون،
مادَرِ مَٿان مون، ڪانگ لَمندا ڳَڏهن.

ٻہ ڏينهن ٻہ راتيون بنا ڪاڏي بنا پيتي بَرَ ۾ پئي پَتِڪِيَسُ جبل جهاڳيندي هڪ ٻڪرين جو ولڙ ڏٺم ٻڪرين جي ٻڪرارن مون کي پاڻي پياريو ۽ کير بہ ڏنو. تقريباً ڏهَ ڏينهن جبل ۾ رهيسُ ڏينهن جو ٻڪرار ٻڪريون ڪاهي اچي ويندا هئا سي ٻڪرين جو کير ۽ کجه ماني بہ کارائيندا هئا. رات ٿيندي هئي سڄڻِ جا سورَ چِتَ تي چڙهندا هئا. آئون جوش ۾ اچي وڏيون رڙيون ڪندو هوئس.

هُتان هوتَ پُنهونءَ سين، مون جيئن ملاقاتِ،
تہ بانهُنِ وِجهي واتُ، رِيهون ڪيو رُجُنِ ۾.

چوي ٿو تہ منهنجيون رڙيون ٻڌي جهنگ جا گدڙ ۽ ڪتا بہ مونسان گڏ اوناڙيندا هئا.

هَلندي هوتَ پُنهُونءَ ڏي، ڪُهِجَنِ ٿيون ڪونڙيُون،
پَهَڻُ تَني پَٽُ ٿئي، جي لالڙَ لَڳ ۾ لُنيُون،
سَيئي سَهيلِيُون سِڪَ کي چُنجُون ۾ چُونڙيُون،
بانيِڙِ ٿِي ٻُوٽِيُون، تہ ڪُتا ڪِينئي ڪيچَ جا.

سڄي رات داهون ڪندي صبح جو ٻڪرار بيهوشيءَ ۾ ڏسندا هئا. اهي ويچارا پاڻي ڇنڊي مونکي هوش ۾ آڻي ڪجه ٽُڪرُ ڳيو ڏيندا هئا پر مون کي وٺندي ڪون هئي پر هو ويچارا زوريءَ کارائيندا هئا.

نڪا طلبَ طعامَ جي، نَڪا ٻُکَ نہ اُڃَ،
اَصُلِ اباڻي ڏيجَ تي، ساري ڏِنُمُ سُڄَ،
رائو رُلَڻُ، رُڃَ، ڪَمِيٽيءَ ڦُوٽُ ٿئو.

چيائين هڪ رات لطيف جو هيءُ بيت چِتَ تي چڙهي ويو.

ڪَنِ پَٽَ، ڪاپَٽَ ڪاپڙِي، ڪنوتيا ڪَنَ چيرَ،
سدا وبهين ساهُمان، عاشق اُتَرَ هيرَ،
تَسِيا ڏَئي تَنَ کي، ساڙيائون سَرِيرَ،
جي فَنا ٿيا فقيرَ، هلو تَڪِيا پَسُون تَنِ جا.

سو مون سياري جي قاتل رات ۾ ڪپڙا لاهي جبل جي چوٽيءَ تي چڙهي اُتَرَ منهن ڪري سڄڻ کي سارڻُ شروع ڪيمُ صبح جو ٻڪرارن بيهوشيءَ ۾ ڏٺو منهنجو جسم سيءَ سڪائي ڇڏيو هو. ٻڪرارن ويچارن وڏا وس ڪيا پر مونکي هوش نہ آيو تَنِ مون کي ڪپڙي جي ڏولي ناهي پنهنجي گهر وٺي ويا. ڏهَ ڏينهن جبل ۾ گذاري آئون جڏهن گهر ڏانهن موٽيس تڏهن مونکي هيءَ دنيا ڇڻ ڪاڻڻ پئي آئي. ڪجه ڏينهن گهر

گهاري پوءِ رڳو رِڻَ جو راهي ٿيس جيڪو اجان پيو ڏٺو ڪان.

جيئن سيِ هرڻ، هماءُ، سرگردان سنسارَ ۾،
هُو پَڳُ نه ڪوڙي پَٽِين، هُو سَرُ ڏِڙُ نه ڏَڙي ڏار،
جيڪُس ان ملاءُ، سَسُئيءَ سُورَ پرائيا.

هو اڪثر چوندو هو تہ الله سائين منهنجي جيڪر هيءَ خواهش پوري ڪري تہ جيئن آئون ڪنهن ڏکوئيل انسانن جي سيني تي هٿ رکيان ۽ ان جا سيئي سُورَ پنهنجي سيني ۾ سانڍي ڇڏيان ۽ هن کي سُور کان آزاد ڪري ڇڏيان. آئون چوندو هئس سُورَ تہ تو وٽِ اڳيئي گهڻا آهن ٻين کي ڇا ڪندين، جواب ۾ چوندو هو يار مون وٽ اهي سُورَ نہ پريَنِ جا پُورَ آهن. انهن پُورن ۾ وڏو مزو اٿئي.

سنڌِيُون سُورَ ڳَرِينِ، هَڏَ پُڙُ ڏُکَنِ هوتَ لئہ،
پِرِينءَ جي پاڻ ڏنا، سي سُتي سُکُ نہ ڏِيِنِ،
جي ماٺهنِ کي مارِينِ، تَنِ سُورَنِ سَڏَ ڪريان.

تاريخ، مذهب، موسيقي، ادب، جو ماهر هو. لطيف هن جي رڳَ رڳَ ۾ رچيل هو. هُو چوندو هو تہ لطيف سرڪار کي جنهن سنڌيءَ ماڻهوءَ نہ پڙهيو تہ سمجه ان تي سنڌي هئڻ جو شڪ واجب آهي. هو لطيف جي بيتن کي انگريزيءَ ۾ ايئن ٽرانسليٽ ڪري پڙهندو هو ڄڻ لطيف پاڻ پيو ڳالهائي. چوندو هو اسين سنڌي رڳو لطيف کي شاعر يا اميدون پوريون ڪرڻ وارو پير ٿا سمجهون. چوي ٿو تہ لطيف دنيا جي ڏاهن مان هڪ آهي اسان جو سماج جيڪڏهن لطيف جي پيغام کي سمجهي وڃي تہ اسان دنيا کان گهڻو اڳتي هجون.

هو چوندو هو تہ علم، دولت، ۽ شهرت گهڻو ڪري ٽِنِ نسلن کانپوءِ انسان ۾ فضيلت آڻينِ ٿيون. ان ڳالہ تي مون کي هن سان اعتراض هوندو

هو. تنهن تي هو دليل ڏيندي چوندو هو تہ انسان اصل ۾ جلدباز ۽ بي صبرو آهي. تنهن کي جيڪڏهن ايڏيون وڏيون نعمتون جلدي ملي وڃن تہ هو پنهنجي آپي مان نڪري ويندو آهي. انڪري اهو انسان انهن شين جو غلط استعمال ڪندو آهي. انهيءَ غلط استعمال ڪرڻ جي ڪري اهو انسان انهن ٽنهي شين کي جلدي وڃائي ويهندو آهي.

ڪاهوڙين ڳَرا، سُوڌي خَبَرَ پَکيَان،
سوجهي جَنِ ڪَيا، مٿي انگُهنِ آنهِرا.

ان ڳالہ جي جهلڪ قاضي صاحب جي زندگيءَ ۾ وڏي نمايان هئي. اهي ٽئي ڳالهيون وٽ هجڻ باوجود بہ هن ۾ سادگي، نوڙت، ۽ هٺ جوڙي ڪُٽي پريل هئي.

هن مختلف ادارن ۾ ڪم بہ ڪيا انهن ۾ ورلڊ بئنڪ، سنڌ مدرسہ، سگا، ۽ ٻيا. مختلف ادارا، جن ۾ هن جو ڪيترين ئي ڇوڪرين سان ملڻ ٿيو پر ڪنهن کي پنهنجي دل نہ ڏنائين. مون کي ياد آهي هن جي هوشياري، قابليت، ڏاهپ، نوڙت، سادگيءَ جي ڪري ڪيترين ئي ڇوڪرين هن سان پيچُ پائڻ جي ڪوشش ڪئي پر هن ان عمل کي پنهنجي محبوب سان بيوفائي ٿي سمجهيو. تنهنڪري انهن ڇوڪرين جي ويجهو ئي ڪون ويو.

ڪاڪِ ڪَڪُوريا ڪاپڙِي، موهِيا نہ ڪنهن مالَ،
جي چورِينِ ڏِنا چالَ، تہ بہ لاهوتي لنگهي ويا.

قاضي صاحب منڊُ بہ پيئندو هو آئون اڪثر هن کي اِهو ڪم ڪرڻ کان روڪيندو هئس، ڇو جو منڊُ پيئڻ ڪري هن جي صحت خراب ٿيندي هئي، ۽ ٻيو تہ ماني نہ کائيندو هو. آئون جڏهن مانيءَ لاءِ زور ڀريندو هُوَسِ تڏهن هو مون کي چوندو هو يار مون کي بُکَ نہ اُڃَ آهي مونکي پيئڻ ڏي.

مُحبتَ جَنِ جي مَنَ ۾، تَنُ تَشِنَگي تار،
پي پيالو اُجَ جو، اُجَ سِپِن اُجَ اُتِيارُ،
پُنهُون پاڻ پيارُ، تہ اُجَ سِپِن اُجَ اُجهائيان.

آئون چوندو هُئَسُ يار منڊُ تنهنجي طبيعت ويتر خراب ڪري ٿو. ماڻهو غم ڀلائڻ لاءِ منڊُ پيِنِ ٿا ۽ تون تہ وڏيڪ غم ۾ اچي ٿو وڃين. پوءِ ڇو ٿو پيئين؟ جواب ۾ چوندو هو ڪير ظالم طبيعت سڌارڻ يا غم ڀلائڻ لاءِ پيئي ٿو. آئون تہ پيئان ئي سڄڻَ ياد ڪرڻ لاءِ ٿو.

وَٿَ وَٿَ وَتِيءَ ۾، مَٿَ مَٿَ مَنڊُ پِيو،
قَدُرُ ڪيفَ ڪلاڙَ جو، پِياڳِن پِيو،
اَڃِنِ دُرسُ دڪانَ تي، ڪنڊُ قَبُولُ ڪِيو،
سُرَها سِرُ ڏيو، چَکَنِ سُرِڪَ سَيَدُ چئي.

جڏهن مستيءَ ۾ ايندوهو تڏهن مونکي چوندو هو يار اڄُ ڪو ڪلام تہ ٻڌاءِ. هو سنڌيءَ ۾ اڪثر ڍولَ فقير ڪي ۽ اردوءَ ۾ kL Seghal ڪُندن لال سهگل ڪي ٻڌندو هو. آئون جيئن ئي ڪُندن لال جي آواز ۾ مرزا غالب جو ڪلام (بڑے بے آبرو ہو کر تیرے کوچے سے ہم نکلے) لڳائيندو هوس ان مهل هو مستيءَ ۾ اچي رقص ڪندو هو ۽ آهہ و زار رئندو هو.

ڪنهن پِرِ رُوئان پرينءَ لئہ پارُ نہ ڄاڻا پيرُ،
ڀَنَرِڻ مون پيرو ٿيو، سُورن لائيو سيرُ،
آرِيءَ لئہ اُليرُ، رقصُ ڀاڳِي رَنَ جي.

ان وقت هن جي اها حالت ڏسي آئون بہ روئي پوندو هئسِ.

اڇو سُورن واريون، ڪريون سُورن پچارَ،
ڪَنِي ٿورا، ڪَنِي گهٽا، ناهِنِ سُورئان ڏاري،
ڏنا جي ڏاتارَ، سي مون جهولي پائي جهليا.

هڪ ڏينهن مون پڇيو قاضي صاحب ڪو شاديءَ جوبه ارادو آهي يا نہ؟ چيائين يار شادي تہ هئي سڄڻ سان ڏاران سڄڻِ ڪهڙيون شاديون.

حَبِيبَنِ هيڪارَ منجهان مَهَرَ سَڏُ ڪيو،
سو مون سَڀِ ڄمارَ اورَڻُ اُهو ئي ٿيو.

هو هر وقت لکندو رهندو هو. هن جون ڪجه لکٽيون تہ محفوظ آهن پر گهٽيون هن پاڻ ساڙي ڇڏيون يا زمين ۾ لَتي ڇڏيون. آئون چوندو هوئس ته يار اهو ڇا ٿو ڪرين يا تہ لِکُ نہ جي لِکِين ٿو تہ محفوظ ڪر. تنهن تي چوندو هو يار آئون نٿو چاهيان تہ دنيا منهنجي درد ڪٿا ٻڌي.

حقيقت هن حالَ جِي، جي ظاهر ڪريان ڏِري،
لَڳِي ماٺِ مِرُوئَنِ ڪي، ڏُونگر پَوَنِ ڏِري،
وڄِنِ وڻ ٻري، اوِيَڙِ اُپِڙي ڪِينَ ڪِين.

آخري ڏينهن ۾ گهڻو بيمار هو. چوندو هو آئون صرف پنهنجي اَمَڙِ جي ڪري زنده آهيان. نہ تہ هتي منهنجو ڪير آهي.

آئون نہ گڏي پرينءَ ڪي، عُمِرِ تان وَئِي،
وِلهِيءَ ڏينهنَ وِڃائِيا، سَرَتِيُون سَپيئي،
پِيريءَ ۾ پيئي، اَڪِيُون آريءَ ڏي ڪٽي.

هن ڪي هيءَ دنيا سمجهي نہ سگهي هو علم جو درياءُ هو. منهنجي ۽ ٻين ڪيترن ئي دوستن جي وڏي رهنمائي ڪندو هو. بس ڏک اهو آهي مونکي هن کان گهڻو پِرائِڻو هو پر افسوس آئون اهو ڪري نہ سگهيسُ.

سُتِينءَ سمجهي ئي، منهن ويڙهي مُئَنِ جيئن،
اوجاڳو اکين ڪي، ڄاتوءِ نہ ڏيئي،
هٿان تو پيئي، ٿي ڪچو ڪيچِيَنِ ڪي ڪرين.

هن سان منهنجو ساٿ تقريبن ٻارهن سالن جو هو. هو مون تي ايڏو مهربان هو جو جڏهن بہ ڪيري ايندو هو تہ مون وٽ ئي رهندو هو. راتين جون راتيون, ڏينهن جا ڏيهن گذري ويندا هئا پر ڪچهريءَ مان جيءُ نہ ڀربو هو. هن جون تمام گهڻيون ڳالهيون آهن جيڪي سڀ هڪڙيءَ ساعت ۾ نٿيون ڪري سگهجن.

سرتيُون سُوراتِيِن جون, ڪُوهُ ٿيون پٽر پُونِ,
گهاءُ نہ لڳنِ گهوٽُ جو اُو رِيا مان ٿيون رُونِ,
چيتاري نہ چونِ, پارَ منهنجي پرينءَ جا.

هن ڪي مون ڏانهن اچڻو هو هن مون ڪي ميسيج ڪيو هو تہ آئون اچان پيو رهيل ڪم پاڻ گڏجي ڪنداسين. اچانڪ اسان جي ڪامن دوست شاهنواز عمراڻيءَ ميسيج ڪري ٿو تہ يار پنهنجو يار موڪلائي ويو.

رُوح مان رَڙ نڪتي گهوڙا ....!!!!!!! هي چا ٿي ويو.

ڏونگر ڏکوئيَنِ جا, ڳِلِ نہ سُڪا ڳوڙها,
گهوڙا ڙي گهوڙا, وڃن جت جيڏي ڪري.

چنڊَ چوَئِين سڄ مَرُ مَنِيائِين پائِيين

فقير چوي ٿو چنڊ عاشقن ۽ معشوقن جي ملڻ جو وسيلو آهي. پڇيم چنڊ وري ڪهڙو وسيلو؟ چيائين لوڪ سمهي هي جاڳن پوءِ جي اڪيلا هجن ته پوءِ چنڊ سان ڪچهريون ڪندا ٻيو وري ڪنهن سان،

چوڏهين چنڊ اڀري، سَهَسِين ڪري سينگار،
پلڪ پريان جي نه پڙِين، جي حيلا ڪرين هزار،
جهڙو تون سڀ ڄمارَ تهڙو دم دوست جو.

۽ جي سڄڻ سان ملڻ ٿئي ته ٻه چنڊ سونهون ٿئي.

چنڊ تنهنجي ذات، سڀ مڙهائيان سونَ سان،
پرين منهنجا پنڌَ ۾، تون ڪر سهائي رات،
وهاڻيءَ پرڀات، لَهِي وڃ لطيف چئي.

مون چيو چنڊ جي روشنيءَ ۾ ته سڀ ڪجهه ڏسڻ ۾ ايندو آهي پوءِ اها روشني ته عاشقن معشوقن لاءِ ته نقصانڪارهوندي آهي. انهن کي ته ملڻ لاءِ انڌيرو کپي.

چنڊ لڳئي منڊ، سنجهيئي شيخَ ٿيئين،
ڪر اونداهي انڌهه، ته ملان محبوبن کي.

چوي پيو چوڏهين راتِ هجي هنن جي ملڻ جو آجام هجي ته هنن جي اها ئي آس هوندي آهي جي ته ڪاش چنڊ ڪجه گهڙيون ڪڪرن ۾ لڪي وڃي ته ملون محبوبن سان.

اونداهيءَ اَڌَ راتِ، پريِنِ پسايو پاڻُ،
چنڊ ڪتين ساڻ پيهي ويو پڙلاءَ ۾.

چوي ٿو عاشقن جي مرضي هوندي آهي اسان جا سڄڻ چنڊ جي روشنيءَ ۾ اچن پوءِ جڏهن پاڻ ۾ ملون ته پوءِ پلي چنڊ لڪي وڃي.

چنڊ کي چورائي، جُهڙَ جَهپي نه وٺين،
اونداهي آهي، اَجهو عاشقن جو.

ڪڏهن ڪڏهن عاشقن جي هيءَ حالت هوندي آهي جو اهي چاهيندا آهن ته اڄ چنڊ ٿوريءَ دير سان اڀري ته جيئن اسان سڄڻن سان انڌيري ۾ آسانيءَ سان ملي سگهون.

چنڊ! مَ آءُ چَڙِهي، سنجهي ڪر مَ سوجهرو،
اسان پريِنِ پاڻ ۾، گهارڻُ ڏي گهڙي،
تو پُڻُ هُوندَ سَرِي، جي پَلَڪَ پانهيرو اُڀرين.

پڇيم چنڊ کي عاشق سڄڻن ڏانهن قاصد ٻه ڪندا آهن ڇا؟ مسڪرائي چيائين اهي مڙئي عاشقن جون رمزون اٿئي. چيائين جڏهن سڄڻ ساڻ نه هوندا آهن تڏهن دل جو بارُ هلڪو ڪرڻ لاءِ ڪنهن نه ڪنهن سان ته دل جا راز اورڻا پوندا آهن. ۽ پوءِ اتي جيڪڏهن ڪا چوڏيهنءَ جي رات هجي ۽ چند سڄڻن وٽان اڀري ته پوءِ عاشق معشوق ڏانهن نياپو ته ضرور موڪلندو.

هيءُ چنڊُ اُهو ئي، جو هُتِ پَسي پرينءَ کي،
آڏتِ چَئِيجُ اُنَ کي، ڏيان جي روئي،
هيڪاندي هوئي، شل سانگَ مَ پوي سڄڻ.

پڇيم عاشق چنڊ سان سڄڻن جي پيٽ ڇو ڪندا آهن؟ چوي ٿو چنڊ جڏهن جوڀن تي هوندو آهي تڏهن هر شيءِ چنڊ جي سحر ۾

اڃي مستيءَ ۾ اچي ويندي آهي. چوڏهين رات جو سمنڊ به جوش ۾ اچي ويندو آهي. پوءِ عاشق ته اڳي ئي اِلستَ هوندا آهن تَنِ ڪان ڪٿي ٿي سڄڻن جي پيشَ ۾ ٻي دنيا جي خوبصورتي برداشت ٿئي.

چنڊَ تنهنجي ذاتِ، پاڙيان تان نه پرينءَ سين،
جهڙو تون اڇو منجهِ راتِ، تهڙو سڄڻ نِتِ سوجهرو.

چوي پيو عاشقن جون اکين کي هر محل اوسيئڙو اهو هوندو آهي ته ڪڏهن ٿا معشوقن جو ديدار پسجن. هي چنڊ کي هيئن نياپو ڏيندا آهن.

ناسيندي نگاهَ پهرين ڪِجُ پرينءَ ڏي،
احوال عاجِزَنِ جا، آکجُ لڳ الله،
روز نهارين راهَ اکيون اوهان جي آسري.

مطلب آئي چنڊ تون جڏهن اپرين تو ان محل پهرين پنهنجي نظر منهنجي محبوب تي ڪري، خدا جي واسطي هيءُ نياپو ڏِجُ اسان جون اکيون روز اوهان جي اچن راهَ پيون نهارين. ۽ اوهان جي ئي آسري تي وٺيون آهن.

ناسيندي نِهارَ پهرين ڪِجُ پرينءَ ڏي،
سنيها کي سَڄڻين، چئجُ چنڊ اپارَ،
ساجَنَ سڀ جمارَ اکيون اوهان جي آسري.

فقير ڪِلي چوي پيو عاشقن جي اَرڏائي ته ڏِسُ چنڊ کي به اهڙيءَ طرح سان نياپو ڏين ٿا جڻُ چنڊ ڪو انسان آهي.

آئون جي ڏيَئِين سَنيهڙا، سي چنڊ پلئي ٻَڌُ،
چئِجُ حالُ حبيبَ کي، نِئي نوڙائي ڪنڌُ،
تو تيڏاهين پندُ، عالمَ جيڏانهن آسرو.

مون پڇيو چنڊ وري ڪهڙو نياپا پلي ۾ ٻڌي سڄڻن جي اڳيان نوڙئي وڃي پيش ڪندو اها ڳاله مونکي سمجه ۾ ڪون ٿي اچي. چيائين توکي ڪڏهن عشق ٿيو آهي؟ چيُمُ نه. چيائين پوءِ تو تي ميارَ ئي ڪون آهي جيڪڏهن نه تنهنجي اندر ۾ عشق هجي ها نه اهي پيو خبرون ڪرين ها.

اُڀرُ چنڊ! پَسُ پرين، تو اوڏا مون ڏُور،
سَجَڻَ سُتا وِلَهَ ۾، چوتا پري ڪپُور،
پيرين آئون نه پُڄڻي، ٻاہل ڏئي نه پُور،
جنهن تي چڙهي اَسُور سنجهيئي سڄڻ ساڻيئيان.

فقير چوي ٿو چنڊ ساري دنيا کي رات جي انڌيريءَ ۾ روشن ڪري ٿو پر عاشقن کي اها روشني اَڪِ هيٺ ناهي. هُو چنڊ کي پرينِ جي پير جي پدمَ ڪان به گهٽِ پائئين ٿا.

چنڊ! چَوَئِين سڄُ مَرُ مَنيائين پائئِيين،
ڪڏهن اُپرين سنهڙو ڪڏهن اُپرين ڳَڃُ،
جو مُنهنَ ۾ ٻَرَئِي مَڃُ، سو پَدَمُ پريان جي پيرَ ۾.

پڇُيُمُ اهو پَدَمُ ڇا آهي؟ چيائين پدمُ پيرُ ان کي چوندا آهن جنهن پيرَ جو زمين تي نشان پهرين تاريخ جي چنڊ وانگر سنهڙو ۽ ان سان ملندو هجي. ان کي پدم پير چيو ويندو آهي.

فقير کان پڇيم، فقير سائين پلا ڪو پهرين جي چنڊ يا عيد جي چنڊ جو ڪو ذڪر ئي ڪون ٿا ڪريو؟ چوي ٿو عيدون انهن جون جن جا سڄڻ ساڻِ هجن باقي بنا سڄڻين اهي عيدون به اجايون ته چوڏهينءَ جاچنڊ اٿيهن جي اونداهي.

سَهَسِين سِجَنِ اُپري، چوراسي چَندَنَ،
بِلاهَ رِءَ پِرِيَنِ، سَڀِ اُنداهي پائيان.

چيائين ڪي درويش تہ چنڊ ڪي چڙهندي ان لاءِ ديدار ڪندا آهن جو هنن جي مَنَ ۾ اهو ئي هوندو آهي تہ آئون جنهن چنڊ ڪي ڏسان پيو ان چنڊ ڪي تہ سڄڻ جون اکيون بہ ڏسنديون هونديون. پوءِ پهرين جو چنڊ هجي يا عيد جو، اکيون چار ڪري ملڻ جا سنيها، عيد جون مبارڪون نيهن جا نياپا انهيءَ چنڊ ذريعي ئي موڪليندا آهن.

ڏِنو ڏِنو ڳَنِ، سٽا ڪيرُوَن سڄَڻِين،
هُنَنِ هُتِ جُهاريو، هِنَنِ هِتِ پَسَنِ،
اسان ۽ پِريَنِ، چارئي ٌ اکيون چنڊ ۾.

پڇيم پلا ڪي تارا ڪي ڪتيون يا ٻئي جهان ڪي عاشق رازدان بنائين ٿا يا رڳو چنڊ ئي يار جو يار آهي. چيائين عاشقن ڪٿي وري تارن کي بہ راز ڏنا اٿن.

هِنَ تاري هُنَ هنڌِ، هُتِ منهنجا سُپِرِين،
سَڄَڻَ، ماکي، منڌُ، ڪوڙا ٿين نہ ڪڏهن.

چيائين تارا اصل ۾ طرف ڳولڻ ۾ مدد ڏيندا آهن. اڄ بہ اسين تارن جي جهان جو اندازو لڳائي سمجهي ويندا آهيون تہ رات جو ڪهڙو وقت ٿيو آهي. ۽ جي سڄڻ جي طرف ڏانهن تارو هجي تہ پوءِ ان تاري کي پاڳ پريو سمجهيو ويندو آهي.

تارا تيلاهين، تو ڏانهن گهٽو نهاريان،
سڄڻَ جيڏاهين، تون تيڏاهين اُڀِرين.

پڇيم فقير سائين اسان کي ننڍي هوندي ڏاڏيون، نانيون جيڪا چنڊ واريءَ ٻڍڙيءَ جي ڪهاڻي ٻڌائينديون هيون ان ۾ ڪيتري صداقت آهي. کِلِي چيائين اها مڙي ٻار وندُرائڻ جي ڳالهہ آهي. اسان جون ڏاڏيون ۽ نانيون اها ڳالهہ اسان کي بہ ڪنديون هيون تہ هو ڏسو هڪ ٻڍڙي هڪ وڻ

هيٺيان کيرُ ولوڙي پئي، ۽ پر ۾ ٻڪري ٻڌي ٻئي آهي. پڇيم واقعي اها ٻڍڙي اتي آهي ڇا؟ چيائين نہ ابا ان چنڊ ۾ هڪ عڪس ڏسڻ ۾ اچي ٿو جيڪو هوبهو وڻ ۽ ٻڍڙيءَ وانگر ڏيکاري ڏئي ٿو پر اها ڳالهہ آهي ڪون. اهو عڪس اصل ۾ چنڊ تي موجود کڏن کوين ۽ جبلن جو آهي.

پڇيم ڇا جهانُ آهي جو عاشق چنڊ تارن سان ڳالهيون ڪرن، اهو چنڊ اهي تارا تہ نڪو ٿا ڪُڇَن نڪو ٿا پُڇَنِ پوءِ ايڏا وڏا دل کي آسرا؟ چوي ٿو جڏهن نہ عشق لڳندو آهي تڏهن سُرتِ ڇڏائي ويندي اهي، پوءِ صرف عشق جون اَولِيُون هونديون آهن لطيف سرڪار چوي ٿو نہ، عاشق زهر پياڪَ وِهُ ڏسي وِهسَنِ گهڻو. پورو جهانُ هڪ پاسي عاشق ٻئي پاسي، ساري جهانَ جو حُسُنُ هڪ پاسي محبوب جي مرڪ ٻئي پاسي.

ڪٽي نيڻَ خُمارَ مان، جان ڪِيائُون نازَ نظر،
سُورج شاخون جَهڪِيون، ڪوماٽو قمر،
تارا، ڪَٽِيُون تائِبُ ٿيا، ديکيندي دلبر،
جهڪو ٿيو جوهر، جانب جي تہ جمالَ سِين.

آٽِينِ ۽ چاڙهينِ، ڏُٿُ ڏِهاڙي سومرا

اڇڙي ٿر جي هڪ ڍاٽيءَ ۾ هڪ ٻُڍِڙيءَ کي ڏسان تہ ڏَکندڙ هٿن سان ڪنيپيون پئي ڳٽيندي وڃي ۽ اُسَ ۾ سڪائيندي پئي وڃي. سوال ڪيم تہ ڏاڏي اهو ڇا پئي ڪرين؟ لُڏندڙ ڪنڌ سان جواب ڏنئين تہ ابا ڏُٿُ پئي گڏُ ڪريان. پڇيم اهو ڏُٿُ ڇا آهي؟ تنهن تي وراڻي ڏيندي چئي ٿي تہ ڏُٿُ اهو آهي جيڪو ٿر ۾ قدرتي طور وڻن يا گاهن ۾ اناج يا ڀَنَ ٿين جنهن ۾ ڪنيپيون، پِپُون، مريڙو لُلُرُ، سناڙي، سانٽو ڦڙهي، لنبُ، پُرٿُ، گوارُ سائون، ٻَرُو موٺِ، سڱرُ، ڏئنرا، پڪا، پيرُون، ڪوڪڙِ ٻير، ڦوڳي، ڳاڱا ۽ ٻيو گهڻو ڪجهہ آهي جيڪو اسان جو ڏُٿُ آهي. انهن گاهن، ٻوٽن جي ڀَنَنِ ۽ ٻجنِ کي وڍي ڪٽي سڪائي سڄي سال لاءِ پيٽ جو قوت ڪرڻ لاءِ رکيو ويندو آهي.

وَرُ اُها ئي وير، جيئن ڏَرُڙ تَسِئي تَڙِ اڇي،
سَرتِيُنِ ڏُٿُ سبيل ڪيو اَڱَڻَ ڍوئي ڍير،
هنيون ان جي هيرَ، ٿو جِهجي جهروڪِنِ ۾.

ڪنيپين جون ڏنڊيون ٽوپيءَ کان الڳ ڪريو چيريو پئي رکي ۽ اٽي واريون ٽوپيون الڳ پئي رکي، پڇيم اهي الڳ الڳ ڇو پئي رکين؟ چيائين ابا اهي ڪنيپين جون ڏنڊيون اُسَ ۾ سڪائي رکنديسِ، جيڪي سڄو سال ڀاڄي جي ڪم اينديون آهن. ۽ اهي اٽي واريون جيڪي ٽوپيون آهن سي ڀاٽيءَ ۾ اٻاري رکنديس انهن جو وري ڪاٽيو ڀلو ٿهي ٿو. پنهنجي نُهَن کي سڏُ ڪري ڪجهہ وڏيل ڪنيپيون ڏئي چيائين تہ امان هنن جي ڀاڄي ٺاهِ

ڀائيي کي ڪارائيون. چوي پئي ڪنيپين جو اٽو ڀَڳَلَ هڏَ لاءِ بہ آمڻ آهي. ڪنهن ماڻهوءَ يا جانور جو هڏو ڀڳل هجي تہ ان کي ڪنيپيءَ جو اٽو ڪارائجي جڻ ريهُ اڇي ويو.

ڪاڄُ ماروئن جو ڪنيپيون، لُلُرُ ۽ لاڻو،
سڱرُ سجاٽون، جيڪو مارو ڪپِنِ ملير ۾.

هڪ ننڍڙي ڇوڪري پِپُون ڪانبي ۾ پٽي ڪٽي اچي ڏاڏِيَسِ کي ڏنئين، ڏاڏِيَسِ بسم الله چئي جهوليءَ ۾ رکي پنهنجي نُهَن کي چيائين امان هنن پِپُنِ جو ٻوڙُ بہ ٺاهِ ۽ چٽڻِي بہ ٺاهجاءِ. ڪجھ پِپُون مون کي بہ ڏئي چيائين ابا هي اسان ٿرين لاءِ قدرت تحفو موڪليو آهي، اهو تون بہ چکي ڏس. پپون ڪائڻ ۾ هلڪيون ڪَٽِيون ۽ لزيز هيون. مون چيو ڏاڏي پپون ڪائڻ ۾ ڪائڻ ۾ تمام لذيذ آهن، چيائين هائو اهي هينئر صبح مهل ڪائڻ ۾ ڪٽيون ۽ لذيز هونديون آهن، ۽ جي انهن کي شام مهل ڪائيندين تہ نڪو ساهُ هوندو نہ سِيرِي. پڇيم اهيو وري ڪيئن؟ چيائين ابا اهي قدرت جا ڪمال اٿئي، آئون نہ ٻُجِهِي انهن کي. چوي پئي تہ تازين پِپُنُ جو ڪاٽيو ڏاڍو مزيدار هوندو آهي.

ٿا جا ٿَرَ جَهلَ، پِپُون پائر وَٿَ ۾،
سيئي ساريو سومرا، اڇي آب اُڇل،
سابين وڏمُ سَلَ، ڏٺي جن ڏينهن ٿيا

نُهن کي چيائين امان اهو مليرو (مريڙو) جيڪو سڪايو هو تنهن کي ڪولجانءِ تہ جيئن سُڪي وڃي. مون پڇيو اهو مليرو ڇا آهي؟ چيائين اهو بہ اسان جو ڏُٿُ آهي. اها هڪَ گاهَ وانگر سبزي ٿئي ٿي. جنهن جو ساڳُ ٺاهيندا آهيون، ۽ پُڙُ هن جو ڪاٽيو بہ ڀلو ٿهندو آهي. ان کي سڪائي سڄو سال ڏٿ تور استعمال ڪندا آهيون.

Header Page 82 of 141.

هن منڌَ مارو سنرا، ڍنگر ڍار رهن،
پاٽي پوڄَ پٽنِ ۾، پکي پانڌ پيئن،
هن کي لوهَ لطيف چئي، هو ڪائڙَ منجھ ڪِلَنِ،
ڪاٿونبا ڪاڄن، مينهن وسندا موٿُ ٿون.

پُڇيمُ ٻيا ڪھڙا ڪاڌا ڌُٿَ ۾ ايندا آهن. چيائين ٻيو لُلُرُ پڻُ اسان جو معشوق ڌُٿُ آهي. ان لُلُرَ جي سبزي ۽ ڪاٿيو تمام ٿلا ٺهندا آهن. ان کي سال لاءِ سڪائي پڻُ رکندا آهيون.

پنھوارن پاٻوهيو، ڪي واهوندن وَسَ،
عمرَ انهيءَ ڏيهَ جا، ڏوٿينِ ڏِنُمِ ڏَسَ،
وَلِيُنِ وڻَ ڦلاريا، لُلُرُ نِگِيو لَسَ،
آٽيو وِجھن آهُرين، سندا توهن ٿَسَ،
ميوا، مَڃَرَ، ماڪيون، سيڪا چکن چَسَ،
ماڙيءَ وِهي مَسَ، مليرَ ويندي مارئي.

سناڙي ۽ ساٿو (واهو) بہ ڌُٿَ ُ ۾ شامل آهي. انهن جي تازي ڀاڄي ۽ ڪاٿيو ٿلو ٺهندو آهي پر انهن جو سڪل ڌُٿُ بہ وڏي ڪم جو آهي.

پڇيم ڏاڏي ٿلا ڪو گاهن جي ٻِجَ وغيره کي بہ گڏ ڪري ڪاڏي لاءِ رکو يا نہ؟ چوي پئي هائو ابا گاهن جا ٻجَ بہ لُٽي گڏ ڪري سڪائي ڇاٽي گڏ ڪري سڄو سال ڪائيندا آهيون.

انهن ۾ ڦڙهيءَ (ٻوڙي) جو ٻجُ ٻيئل سڪل ٻوڙي جي ٻجَ کي ڪپڙي تي هنجهندا (ڇاٽيندا) آهيون پوءِ ان کي اُکريءَ ۾ وجهي مُهِريءَ جي مدد سان ڪٽي اَنُ ڪيدي ان اَنَ کي جنڊَ ۾ پيهي اَٽو ٺاهي ماني پچائيندا آهيون.

لُنبُ کي ساڳئي طرح سان ڇاٽي اُکريءَ ۾ صاف ڪري ڪائيندا آهيون. ان جي اُنَ جي چانورن وانگر لاپسي ٺاهي ويندي آهي. جيڪا

ڪائڻ ۾ چانورن کان بہ لذيز ٿيندي آهي. لنبُ جو ٻجُ صاف ڪرڻ تمام ڏکيو عمل آهي.

آٽينِ ۽ چاڙهين، ڌُٿُ ڏِهاڙي سومرا،
سٽا ڪِئو سيدُ چئي، سائون سڪائين،
منهنجان لَنبَ لطيف چئي، چانورَ ڪِئو چاڙهين،
پُلاءُ نہ پاڙينِ، عمر آراڙيءَ سِپن.

چوي پئي ابا تو ڪڏهن پِرِٽَ جي ماني ڪاڌي آهي؟ چيمُ نہ ڏاڏي. چيائين پوءِ تو ڇا ڪاڌو آهي. چوي پئي پِرِٽَ جي ماني ڪائين تہ دنيا جا ٻيا ڪاڌا اصل وسري وڃنئي ها. پِرِٽُ جيترو تِکو اوترو لزيز هوندو آهي. پرٽُ ۾ سنها ننڍا ڪنڊا تمام ججهي مقدار ۾ هوندا آهن، ان جو ٻجُ انهن ڪنڊن ۾ هوندو آهي. اهو ٻجُ صاف ڪرڻ ۾ وڏو نورُ نچوئڻو پوندو آهي. اسان ٽرين لاءِ پِرِٽَ جو ڌُٿُ گڏ ڪرڻ تمام ڏکيو آهي پر ڇا ڪريو جو ان کان سواءِ دل رهي بہ ڪون ٿي.

اڙڪُ گُوارُ بہ اسان جو خاص ڌٿ آهي جنهن کي آنٽيو گوار بہ چوندا آهيون، ان کي پڻ ٻاقي سڄي سال لاءِ رکندا آهيون.

چيم لطيف سرڪار سائون گاهَ جو ذڪر ڪري ٿو اهو ڪهڙو ٿيندو آهي. چوي ٿي اهي هاڻي گاهَ ڪٿي رهيا آهن ٿي سگهي ٿو لطيف جي دور ۾ ٿر ۾ سائُون گاهُ ٿيندو هجي، پر ٻچڙا مون اهوگاھ ٿر ۾ ُ نہ ڏٺو آهي ۽ نہ ئي وري ان جو ڌٿ ڪاڌو آهي. چوي پئي ٻَروءَ گاهَ جي ٻجَ جي ماني ضرور ڪاڌي آهي. جيڪو سائون گاهَ جهڙو ٿيندو آهي.

پڇيم برساتي گاهن کان سواءِ ٻين وڻن ٻوٽن جو ڌُٿُ گڏ ڪريو يا نہ؟ چيائين مولا جا ڪرم آهن ٿر ڀلين ڀيو ڏسين پر توکي هتي هر وڻ هر ٻوٽي ۾ ڪاڌو بہ ملندو تہ حڪمت بہ ملندي. چيائين هو ڏسين پيو سامهون ڪنڊين جا وڻ اهي ويچارا ڏڪار هجن يا سڪار هر حال ۾ ساوا ڇِڇُ

هوندا آهن. انهن جي ٿاري اسان جي مال جو قوتُ ۽ انهن ۾ جيڪو سڱرُ ٿئي سو اسان جو قوتُ. سائي سڱرَ جي ڀاڄي جي کائين تہ آڱريون پيو چٽين. ان سڱرَ کي اُباري سڪائي سڄو سال کائيندا آهيون اهو سڱرُ وڻ ۾ سُڪِي ڪوڪا ٿيندو آهي تڏهن اهي ڪوڪا کائڻ ۾ مٺا ۽ مزيدار ٿيندا آهن.

پانڌي پرين پنهوار جا، نياپا ني ڪي،
ساري ڏِجُ سَرَتِيِين، جادِ پون جيڪي،
وَلِين وَڻَ ڦلاريا، ڪِرڙَ پڪا ڪي ڪي،
سَڱرُ ڪِين سرتيون، سَيِن جيئن سي ڪي،
جيريون پچي جي ڪي، تہ ملان پرينءَ پهنوار کي.

نينگريءَ کي سڌ ڪندي چوي پئي ابا اها ڏاڏيءَ راتِ جيڪا آراڙي ٿاهي آهي اها تہ ڀائيي کي ڪاراءِ. مون چيو اها آراڙي ڇا آهي؟ چيائين "ڪِرڙَ جي پڪَلَ ڏنئورن کي ماٽيءَ ۾ وجهي جُهڳي رَسُ ڪڍي پوءِ ان کي شربت طور واپرائيندا آهيون." مون ڪاڏي جنهن جو ذائقو فالودي وانگر هوءِ ڏاڍي لذيذ بہ هئي.

ڪرڙُ بہ اسان کي ڏک سک ۾ وڏو ساٿ ڏئي ٿو اهو وري ڏڪار ۾ گهٽو فصل ڏئي ٿو ۽ سڪارَ ۾ گهٽ. ان جي ڀُسي ۽ ڏنئورن جي سبزي تمام سني ٿئي. ڏنئورا هونئن تہ تمام ڪڙا هوندا آهن. پر انهن کي هڪ مخصوص طريقي سان ماري منو ڪيو ويندو آهي. انهن ڏنئورن جو سانڌاٽو بہ ٺاهيندا آهيون. ڏنئورا جڏهن پڪا ٿي ڳاڙها لالُ ٿيندا آهن تڏهن اهي مٺا ٿي ويندا آهن. اهي پڪا اسان جي لاءِ ميواتُ آهن.

پَٽَ پراٽا وسِيا، اڃي چيائون،
ڏوئنرا ڀُسِي ڏيہَ ۾ ساماٽو سائون،
هِتِ هيڪلڙي آئون، هُتِ سڳرَ ساهيڙين جا.

ڳالهيون ڪندي ڏٺ جون ڏسان تہ هڪ ننڍڙي ڇوڪريءَ پنهنجي ماءُ کي اچي دانهن ڏني تہ امان ننڍڙو ادو مون کي ڪوڪڙِ نٿو ڏئي. ڏاڏيءَ کان پڇيمُ ڏاڏي اها ڪوڪڙ ڇا آهي؟ مسڪرائي چيائين اها اسان جي غريباڻي ميواتُ آهي. پيروئن کي پٽي اُسَ ۾ سُڪائيندا آهيون انهن سُڪل پيروئن کي ڪوڳڙِ چئبو آهي. اها ڪوڪڙِ سڄو سال استعمال ڪندا آهيو.

آما پائيان اَڪَ، ڪبڙَ ڪٿوريان اڳرا،
پٽيان پريان پيٽ کي، ماڪيان مٺي مَڪَ،
ڪوڪڙِ ڪنڌيرن ۾، ڦونڪيو پريان ڦَڪَ،
وَرُ هلاڪي سين حَقَ، ڪوءِ وَڏائُون وڙن سين.

اونهاري ۾ ڪبڙن ۾ پيرون ٿيندا آهن جيڪي پُرڻُ اسان جو ڏُٺُ ۽ اسان جي مال جو چارو ٿيندا آهن. پيرو ٿرين جو معشوق ميوو آهي انهن پيروئن ۾ ڪي ڳاڙهَڪَ، تہ ڪي ڏئورڪَ، ڪي ماڇِڪَ تہ ڪي ٻاڏُڪَ ٿيندا آهن ۽ هر قسم جو پنهنجو ذائقوءِ رنگ ٿيندو آهي.

ٿَرِ ساڏوهِيِن سَڌَ مران، ڏنگا جَنِين ڏارَ،
پِرِي ساڻِ پتارَ، پائُرَ پيرون چونڊيان.

مون چيو ڏاڏي ڦوڳيءَ جو ذڪر ئي ڪون ٿي ڪرين. چيائين ٻچا هيلُ الاءِ ڪهڙو واءُ وريو آهي جو هن سال ڦوڳن ۾ ڦوڳي ٿي ئي ڪو نہ. نہ تہ لُڪُنِ ۾ اسان ۽ اسان جي ٻڪرين جو چارو اها ڦوڳي ئي تہ آهي. ان جي چٽِڻي ڪائي ڏسين تہ اصل ڏيهَنِ کي پيو ڏَسَ ڏيئين.

ٿوهرَ ڪُوهرَ ٿر، جِتِ سانيڪا ۽ سنيون،
چارين ٿيون چاهَ پئي، پاسي ڦوڳن ڦر،
ڪيَ لهندم ڪر، مارو پاڻ اپاريا.

مون کي چيائين ٿر ۾ ميها بہ ٿين ٿا. چيمُ اهي اوهين پوکيو ٿا يا قدرتي ٿين ٿا. چيائين اڙي پورا اها اسان جي وس ڳاله ڪٿي آهي اهي تہ مالڪ جا ڪرم جو قسمن قسمن جي ميواتِ اسان لاءِ پيدا ڪري ٿو. چوي پئي ميهن جي ٻاجي تمام سٺي ٿئي ٿي، ۽ انهن کي وڏي سڪائي سڄو سال کائيندا آهيون.

جيها جي تيها، مون مارو ميٺا،
مون جيڏيون ملير ۾، چوندين موڪَ ميها،
منهنجي آهَ اها، ڪڏهن ڪيرائيندين ڪوٽ کي.

چوي پئي چانها بہ ٿين جيڪي ڪچا هجن تہ ٻوڙُ رڌيون ۽ جي پچن تہ ميواتِ ڪري کائيون. پڇيم چانهن کي وڏي سڪائي سال جو ڏٽ ڪون ڪريو. چوي پئي چانهن کي تہ ڪون سڪايون پر انهن جون ڪُرِيُون (ٻجُ) ضرور سڪائي رکيندا آهيون. اهو ٻِجُ جتي گڏُ ڪندا آهيون تنهن کي ڪُرِهُ چوندا آهيون.

چوي پئي ٿر جا چِيڙَ ڪڏهن چکيا اٿئي. چيم هائو هڪ دفعو کاڌا آهن. چوي ٿي اهي چيڙ ڪچا کائڻ ۾ پيلا ٿيندا آهن ۽ پر جي ڪاٽيو يا چٽٽي ٺاهجي تہ وَڄَ وڃي وڃن. انهن کي بہ وڏي سڪائي سڄو سال کائيندا آهيون. چوي پئي چيڙ تہ امان مارئيءَ کي بہ وڏا وڻندا هئا. هوءَ عمر جي قيد ۾ رهي بہ چيڙن کائڻ جون آسون ڪندي هئي.

ڪُوءِ آسَ عمر ڪوٽ جي، وَرُ جهنگل ۾ جهوپي،
جو اباڻنِ اَڏيو، ڳُڻَنِ سِين ڳوپي،
ويديسِ ويڙهيچن ڏي، لوهه پيچي لوپي،
چِيڙَيون چُوپي، سِڪُون لاهينديسِ سومرا.

چوي ٿي گولاڙا بہ اسان جو ڏُٿُ آهن گولاڙا ول ٿيندي آهي جيڪا

مينهن ۾ سائي ٿي ڦل جهليندي آهي ان ڦل کي ڳولهَ يا ڳولهُون چيو ويندو آهي جيڪي کائڻ ۾ مٺيون ٿينديون آهن. اها بہ اسان جي ميواتِ آهي.

سنهيءَ سُئيءَ سبيو، مون ماروءَ سِين ساهُ،
ويٺي ساريان سومرا، گولاڙا ۽ گاهَ،
هينئون منهنجو هُتِ ٿيو، هتِ مٿي ۾ ماهُ،
پَکَنِ منجهِ پساهُ، قالب آهي ڪوٽن ۾.

ڳاڱا ولِ جا ڳاڱا بہ اسان لاءِ ميوات آهن اهي کائڻ ۾ تمام مٺا ٿيندا آهن .چيم ٻيرن جي ڳاله ئي ڪون ٿي ڪرين؟ چوي پئي ابا ٻيرَ اسان جي اچڙي ٿَرَ ۾ ٿين ئي ڪون، پر اهي ٿَرپارڪر ۾ ٿين ٿا. انهن ٻيرن جي ٻيرين کي ڄانگري ٻير چوندا آهن. ننڍڙي ڇوڪري مون لاءِ ماني ڪٽي آئي، مانيءَ ۾ ڪنيين جي ٻاجي، پِپُرِ جي چٽٽي مريڙي جو ڪاٽيو هو. گڏو گڏ گرهيڙي ۽ هڪ ماني ڦڙهيءَ جي هئي. ڏاڏيءَ ڇوڪريءَ کي چيو ابا ڪجه ڳنڊڻُ ڪٽي اڄ مون پڇيو ڏاڏي اهو ڳنڊڻ ڇا آهي. چيائين ڪير، لسي، يا مهيءَ کي اسين ٿريا ڳنڊڻ چئون ٿا.

ٿر وُٺا، بر وٺا، وُٺيون ترايون،
پِرِهَ جو پَٽَنِ تي، ڪن ولوڙا وايون،
مکڻَ پريِنِ هٿڙا، سنگهاريون سايون،
ساري ڏُهَنِ سامُهِيُون، ٻولاهيون، رائيون،
ٻائيون ۽ دائيون، پکي سونهن پنهنجي.

چوي پئي ابا اسان غريبن جو اهو ڏُٿُ توکي وڻي الاءِ نہ؟ جواب ڏنم ڏاڏي توهان وري غريب! توهان تہ اهي شيون کائو ٿا جن لاءِ امير بہ سِڪَنِ ٿا. بنا پاڻ دوا جي اهي کاڌا تہ دنيا ۾ مهانگي ۾ مهانگا آهن ۽ اوهان تہ اهي روز کائو ٿا. تازي هوا، تازي آڪسيجن، بنا شورَ، بنا گندگيءَ واري زندگي

گذاريو پيا جنهن لاءِ تہ امير بہ سِگھِن ٿا. ڪاش مونکي ڪو اهڙو ماحول ملي تہ آئون اتي ئي ديرو لاهي ويهي رهان.

آڳين ۽ چاڙهين، ڏُٿ ڍهاڙي سومرا،
سٿا ڪيو سيد چئي، سانئون سُڪائين،
منجهان لنب لطيف چئي، چانور ڪيو چاڙهين،
ڦُلاء نہ پاڙين، عمر! آراڙيءَ سين.

لاکا لَکَ سُڄَڻِ، ڦلاڻيءَ ڦيرُ پيو

اوڏن جي تلاش ۾ وڃي هڪ اوڏ سان ملاقات ڪيم ڏسان تہ ڪوٺ تي مٿي پيو ٿڦي مٿي تي ٿوال جو پٽڪو ٻڌل هجيس، ڳڏهَ تي سندس زال مٿي سٿي هڪلندي پئي اچي. نمستي ڪري مليسُ، چاچي پليڪار چئي خبر ورتائين. چيم لاکي ڦلاڻي ۽ اوڏن جو قصو ٻڌڻ آيو آهيان. ڪلِيٖ چوي ٿي ابا اهي اوڏ ئي مري ويا ۽ لاکو بہ مري ويو.

جي تون اوڏَ طَلِبِئِين، تئان هِتِ نہ ڪو،
وئا لاکي لوءِ، سنجهي نَهِي ٽنگڙا.

مون چيو چاچا پوءِ بہ ڪجھ تہ ٻڌايو. چيائين هائو ڪوٺ تي مٿي ٿڦيندي پنهنجي ننڍڙي ڇوڪري کي چيائين چانه تہ ڪٽي آ. چوي پيو ڳالهيون تہ گهڻيون آهن لاکي ۽ اوڏن جو قصو لطيف سرڪار بہ چيو آهي. پر سائين لطيف سرڪار جي منزل تمام وڏي آهي جنهن کي تون ۽ آئون پڄي نٿا سگهون. پر مون پنهنجي ڏاڏي کان هيءَ ڳاله ٻڌي.

ڇون ٿا راءِ ڪنگهارُ ڪڇَ ڀُڄَ جي هڪ ننڍڙي رياست جو بادشاھ هو جيڪو ڪنهن ضروري ڪم سان ٽِنِ مهينن لاءِ ٻاهر ويو جنهن ان پنهنجي رياست جون ڪم ڪار هلائڻ لاءِ پنهنجي پاءُ لاکي ڦلاڻيءَ کي واڳون ڏنيون. ان علائقي ۾ اوڏ بہ رهندا هئا. انهن اوڏنِ مان هڪ رُوڙيو اوڏ هو جنهن جي زال جَسِمہ اوڏڻِ هئي. جيڪا تمام گهڻي حَسِين هئي.

جنهن تي هڪ پينوءَ فقير جي نظر پئي، تنهن سڏو وڃي لاکي کي

ٻڌايو تہ تنهنجي رياست ۾ هڪ حَسِين عورت رهي ٿي جنهن جي اڳيان تو واريون ڇهَئي زالون بيهارينس تہ ٽڪوئي نہ لهن. جنهن تان لاکو هِرِڪي پيو تنهن هڪ ترڪيب ٺاهي تہ جسمہ کي ڏسجي. علائقي ۾ هوڪو ڏياريائين تہ ڪوٺ ٺهرائڻو آهي سو اوڏ اچن مون کي ڪوٺ ٺاهي ڏين انهن کي چڱو خاصو معاوضو ڏنو ويندو. اها خبر پوري علائقي ۾ پکڙي وئي جسمہ جي مڙس روڙئي چيو تہ ڪوڏر تغاري کڻ تہ هلون پيٽ گذر ڪريون. تنهن تان جسمہ چيو تہ روڙيا هلين ٿو پر ڏکيو ڏاڍو ٿيندين. ڇو جو جسمہ کي پنهنجي حسن جو اندازو هو. پر سندس مڙس ضد ڪيو تہ هل هلون دنيا پوري وڃي پئي پاڻ کي وري ڇا ٿيندو؟

هي ٻئي اتي پهتا جسمہ پري کان پڌري سو لاکو پهرين نظر ۾ هرڪي پيو. تنهن هڪ دم وزيرن کي حڪم ڪيو تہ اهو ڪوٺ روڙئي اوڏ کيٍ ٺاهڻ لاءِ ڏنو وڃي. ڪوٺ ٺاهي جڏهن حساب ڪتاب جو وقت آيو. تڏهن لاکي جسمہ جو سڱُ گهريو تنهن تان اوڏن ۾ روڄ راڙو پئجي ويو.

اَڏِيو جو اوڏنِ، سو ڏِنگَرُ ڍِلو مَ ٿِئي،
جنهن ڀِرِ ويهِي ڳَنِ، ليڪو لاکي ڄامَ سين.

لاکي کي منٿون ميڙيون ڪيائون تہ ٻيلي جسمہ پرڻيل آهي ڪنواري ڪونهي جو توکي سَڱُ ڏيون. هنن وڏيون ميڙيون منٿون ڪيون پر لاکو اصل انهيءَ ڳالهہ تي هو تہ جسِمہ مونکي ڏيو.

تون لاکو اسين اوڏَ، کهڙو پٽاندرُ پاڻ ۾،
تون پهرين پَٽُ پَٽيهرُ، اسين ڪٿيءَ سين گوڏِ،
لاکا لاھِ ڪوڏ، نہ تہ ماڻهو ڏينديئي مهڻا.

هنن ويچارنٍ وڏا وس ڪيا تہ لاکو ان ڳاله تان ڇِٽُ ڪٽي، چيائون تون هينئر اسان جو بادشاھ آهين. بادشاھ وڏي عدل ۽ اعتبار وارا هوندا

آهن. اسان غريبن سان عدل ڪر.

لاکي لَڄَ ڪَنئِي، اَسان اوڏِڻين جي،
ڪندو ڪان ٻئِي، اَڳُ وِسُوڙَل آهيان.

جڏهن اوڏن ڏنو تہ لاکو اصل هڪڙيءَ تي تڏهن اوڏن ويچارن رات جي پيٽ لڏڻ شروع ڪري ڏنو.

چنلَ چِڄَ هٿَنِ ۾، ڪُلهَنِ ۾ ڪوڏارا،
پورهيي ڪارڻِ پيٽَ جي، اُٺين سَوارا،
اوڏَ بہ ويچارا، لاکا وڃن لڏيو.

انهن اوڏِنِ تي لاکي جو ايڏو تہ ڌهڪاءُ ٿيو جو پنهنجا مالَ مڏيون سامان سڙا ڇڏي لڏي وڃي ٻيا ديس وساياڻون.

اَڏي اَڏي اوڏَ، ڇڏي ويا پيٽِيُون،
ڪانيائِيُون ۽ ڪوڏَ، پيا آهن پَٽَ ۾.

قصو هلندو رهيو ايتري دير ۾ اصلي بادشاه راءِڪنگهار اڇي ويو تنهن کي خبر پئي لاکي اوڏن جي عورت ۾ اکيون وڌيون تنهن تان اوڏ راتو رات لڏي ويا. بادشاه عدل پسند هو تنهن لاکي ڏانهن ڪارو گهوڙو سونو وتو ۽ هڪ تلوار موڪلي ڏنائين تنهن تي لاکو سمجهي ويو تہ بادشاه مون تي ڪاوڙيل آهي ۽ مونکي ڏيه نيڪالي ڏني وئي آهي. ان زماني ۾ ڏيه نيڪاليءَ لاءِ اهو سامان ڏنو ويندو هو. پوءِ لاکي ڪڇُ ڇُڏ مان نڪري وڃي گجرات، ڪنيات، جيسلمير وسايائين اتي سندس اڳواٽيءَ ۾ ڌاڙيلن جو ٽولو ناهي ڌاڙا هڻڻ شروع ڪيائين. پوءِ تہ جتان بہ لنگهندو هو اتان اصل پينگ ڪري ويندو هو. سندس پياءُ راءِ ڪنگهار کي بہ لاکي جي انهن زوراورين کان ڇڏيو ڪونہ.

لاکو نہ لاهي، هَنِي مَتان هٿڙا،
گهونيريان گهيرُ، ڪري اُپوئي آهي،
وڃيو سي ڪاهي، خاصيون ڪنگهارن ڄيُون.

اوڏن وڃي ڪڇَ جي جاڙيجن ۾ پناه ورتو. چوي ٿو لاکو پهريان تہ ان ضد تي هو جسم مونکي ڏيو پر ڏيهَ نيڪاليءَ کانپوءِ هن کي احساس ٿيو تہ مون غلط ڪيو. ان غلطيءَ جو ازالو ڪرڻ لاءِ اوڏن وٽ لاکو هلي ويو پنهنجي غلطيءَ جي معافي ورتائين. اوڏن لاکي کي معافي ڏئي ڇڏي پر جاڙيجا دشمن ٿي پيا. اوڏ ذاتِ تي لاکو ايڏو تہ مهربان ٿيو جو جتي بہ اوڏنِ جو ڳوٺ يا گهر ڏسندو هو اتان ڪان پاسو ڪندو هو ۽ الٽو لُٽيلُ مالُ اوڏنِ ۾ ورهائي ويندو هو.

لاکا وِرِڄُ وَرُ، عيب گهٽيرا اوڏ ۾،
سي پرين توکي پرتا، جي پَکا منجهہ پَڌَرِ،
رَکين پرمُ پُنگنِ جو جي گندڙا اوڏنِ گهر،
جي ڍولا هيٺِ ڍنگهر، تَنِ کي پَٽيُون ڏيجُ پَٽ ڄُون.

ڇِيُمُ ڦُرِ جو سامان مال ڪٽي اڇي اوهان کي ڏيندو هو ڪهڙو پلو ڪندو هو. چوي ٿو نہ سائين لاکي کي ايئن نہ چئو لاکي جهڙا مڙس ڪٿي ملن. لاکي انهن کي لُٽيو جيڪي مُوزِي مروانَ هئا. ۽ ورهائيندو انهن ۾ جيڪو مسڪين بي سهارا هئا.

تَنِ رَهيِنِ ڪَنان لَڏِ، جَنِ جي مُهَڙِ ناهَ ملير ڏي،
جو ڏَرُ ڏَکِيئُون ڏارَ چَري، سا چانگ پِڇِي چَڏِ،
تہ هاچي سندي هَڏِ، ڪُوڪَ نہ سُٽِين ڪڏهن.

لاکو هميشه فجر مهل ڦُرِ ڪندو هو ۽ ڪنهن کي ڪو جاني نقصان ڪون ڏيندو هو.

لاکو لوءِ ٻلوءِ، وِڙهي ويلَ سڀ ڪنهن،
پرهَ ڦُٽيءَ پوءِ، ڪندو ڪرڳلُ ڪَڇَ ۾.

لاکي جو جهيڙو جاڙيجن سان هو خاص ڪري اهي جاڙيجا جيڪي ظالم ۽ پاڻ ڪان سَيَرا هئا. هو هميشه ٻولائي مالُ ڪاهيندو هو هُنَ ڪڏهن بہ لِڪَ چوريءَ يا راتِ جي انڌيري ۾ ڦُرِ يا چوري نہ ڪئي. وڏيءَ هاڪ سان مالُ ڪاهي مال چاريندڙَ هٿان نياپو موڪليندو هو تہ وڃُ تو واري ظالم ڏَٽِيءَ کي ٻڌاءِ تہ لاکو ڦُلاڻي مالُ ڪاهي ويو آهي. ۽ مجالُ آهي جو لاکي جي پوئيان پيرُ کڻي مال وارائڻ لاءِ ڪو ويو هجي.

لاکو لوڙائن سان، چوڏس ٿو چڙهي،
وِڙهيو وريامنِ جا، ڏُٽِيو ڏَڻَ هٽي،
پِيَسِ جي پَڙِي، سي واهُرَ ڳنِ نہ وايُون.

چوي ٿو اهي جاڙيجا ڪَڇَ ۾ رهندا هئا انهن جي اچڻ وڃڻ جو رستو هڪ ئي هو جنهن وٽان تقريبن چوڏهن لنگهہ (چارا) هوندا هئا. اهي لنگهہ اهڙا تہ خطرناڪ هئا جو انهن لنگهن مان حملو ڪرڻ آسان هو ۽ بچاءُ ڪرڻ تمام ڏکيو هو. ۽ اهي لنگهه لاکي جا ڳَسَ هئا.

راءِ سين رُنا جي تَنِ جاڙيجَنِ جاڙَ ڪئي،
ڪيئنً ماڻيندا سي، چوڏهن چارو ڪڇڙو.

چوي پيو لاکي ڦلاڻيءَ جو علائقي تي ايڏو تہ ڏهڪاءُ هو جو جنهن سان بہ هن جي دشمني هئي سي سُکُ نہ سُتا ڪڏهن.

جاڳو جاڙيجا، سَمان سُکُ مَ سُمَهو،
پَسو آن پِئا، لاکو ٿو لوڙيون ڪري.

چيائين جاڙيجنَ ۾ لاکي کي منهن ڏيڻ لاءِ جوڌا جوان جاڳيا پر لاکي جي تَنِ تي اک ئي ڪو نہ ٻڌندي هئي. انهيءَ وقت جاڙيجا قوم جي

ماڻهن ٻين قومن جي ماڻهن سان وڏيون جاڙون ڪيون هيون. پر جڏهن لاکو هنن تي ڏمريو تڏهن مڙنئي ماٺِ ڪئي.

لاکا لک سُڃَنِ، پر ڦُلاڻيءَ ڦيرُ ٻيو،
جنهن پَرِ راڻا راڄيا، ڪوٽنِ ڏٽي ڳنبَنِ،
جنهن جو جاڙيجَنِ، سُتي سونچو نہ لهي.

چوي پيو لاکو راتِ راتِ جي پيٺ ۾ پُڄَ ڪان هلندو هو صبح فجر مهل اچي ڪَڇَ تي ڳَتِڪندو هو.

پُڄِئان پُلي پيرُ، وڏو راءِ رڪابَ ۾،
ڪَڇَ رهندو ڪيرُ، لاکو لوڙائن سين.

چيمُ لاکو هيڪلو هو يا ان جا ساٿي بہ هئا؟ چوي ٿو لاکي جا ساٿي بہ هئا جيڪي لاکي سان هميشه گڏ هوندا هئا. ۽ لاکي سان گڏو گڏ لاکي جي ٽولي جو بہ وڏو دٻدٻو هو.

لاکي لُوڙائن جي، سُڄي داٻَ دَئي،
پُڇو کي پَهي، وڳَ نہ ڇڏيو ويسرا،

پڇيم لاکو ۽ لاکي جا ساٿي ايڏو وڏو سفر ڪنهن تي ڪندا هئا؟ چيائين اهي پلن گهوڙن تي سفر ڪندا هئا. انهن جا گهوڙا اهڙا پلا هوندا هئا جو اصل ميلن جو سفر اصل منٽن ۾ ڪندا هئا.

ٿانوڪين پلاڻَ، سدا هٽن ڪَرِڪِرَا،
لاکي لوڙائنِ جا، اَهِڙا ئي اهڃاڻَ،
ڏيئي تنگن تاڻُ، ڪُوڪُ ڪاريندو ڳِچِڙِي.

چوي ٿو ان زماني ۾ ڪَڇَ پُڄَ ۾ ريٻارين جا بہ وڏا راڄَ رهندا هئا جيڪي تمام وڏا مالوند ماڻهو هئا. جيڪي جاڙيجن جي رعايا هئا

جيتوڻيڪ انهن ريٻارين سان لاکي جو ڪو وير ڪو نه هو پر ريٻارين جاڙيجن جي رعايا هجڻ جي ڪري لوڙيو. ريٻاري وڏا سکيا ۽ مالوند هئا انهن وٽان مال ڦري وجي غريبن ۾ ورهائيندو هو. پر ريٻاري امير هوندي سوندي شريف تمام گهڻا هئا. جاڙيجن وانگر لاکي سان ڪَسندا يا سامهون ڪو نه ٿيندا هئا. لاکي جو ٻڌندا هئا تڏهن پنهنجو مال لڪائي ڇڏيندا هئا ته جيئن لاکي جي نظر نه پوي. ريٻارين جو مال خاص ڪري ريٻارين جون عورتون چارينديون هيون.

ريٻارڻِ ريجهاءِ، لاکو لولاڻن سِين،
سائو ما نه سنڌياءِ، نَٽُ متائي ٽاڪرو

لاکي جو اصول هوندو هو ته هن ڪڏهن به عورت تي هٿ نه کنيو جيڪو مال عورتون چاريندون هيون تنهن مال جي ڦُرِ ڪون ڪندو هو. ۽ نه ئي ڪڏهن مادو ڍورُ يا ان جا ڦَرَ نه ڪاهيائين. هو هميشه نر ڏَڻُ ڦريندو هو سو به جيڪو مرد چاريندا هئا.

رڙي ريٻارڻِ روءِ، واڙيءَ پايو وچڙا،
ڪَرا ويڙَ ڪنگهار ڪي، چنچل اُپي چوءِ،
واڙيءَ وَڇَ نه هوءِ، لاکو لوڙائن سين.

پڇيم پوءِ، چيائين پوءِ آخر ڪار لاکي زوريون ڪرڻ ڇڏي ڏنيون.
جَنِ سان دشمنيون هيون تن سان صُلِحُ ڪيائين.

صُلِحُ ڪَرِ سنگهارَ جَتَنِ جاڙيجنِ سين،
تون وَڳَ ڇڏين تو ويسرا، هُو چِمڪئا چَئوڏارَ
تو جيڏا تو يار، لاکي ڪيئي لڏائيا.

جن سار وير هو تن جو پرجهلو تي بينو. سپئي سنگهار سُکُ تي وينا.

سرها ٿيا سنگهار، لاکي لوڙيون ڇڏيون،
چانڊاڻي چوڏار، وانڍين وَسَ چَرَنِ.

چوي ٿو لاکي جي هڪ گهوڙي هئي جنهن جو نالو هن لَکِي رکيو هو لَکِي هلڻَ ۾ تمام تيز ۽ آرامده هئي.

لاکو لَکِيءَ تي چڙهي، لکي لاکي ساڻِ،
واسي سڀِ وٿاڻَ، چاري چوماسو آيو.

لاکي جو ايڏو ته ڏهڪاءُ هو جو هن جي سيني زوراورين کي ڇڏڻ ڪان پوءِ به ماڻهو هن کان ڏڄندا هئا. هن جي مرڻ ڪانپوءِ ڪيترِيوئي اکيون آليون ٿيون ۽ ڪيترن ئي گهرن جا چلها اجهامي ويا. چون ٿا جنهن مهل لاکي ڏمر ڏٺيءَ کي ڏنو تنهن مهل لَکِي به هن جهان مان لڏي وئي.

لَکِي ۽ لاکو بئي مُئا ٻاجهَ تي،
قادر لاٿو ڪَچ تان اَديون اولاڪو
وانڍينِ ۾ واڪو ريٻاري رهي ويا.

جي پائين پرين مڙان...

جي پائين پرين مڙان، تہ سڪ چوراڪي ڏات،
جاڳڻ جشن جن جو سُڪ نہ ساري رات،
اُجهي ٻُجهي آيا، وائي نہ ڪن وات،
سَلي سُوريءَ چاڙهيا، بيان نہ ڪن بات،
توڙين ڳُسن ڪاتُ، تہ بہ ساڳي سَلَن ڪين ڪِي.

لطيف سرڪار جي هنن سِٽن جي تلاش ۾ مون وٽي هڪ همراهہ ڳولي لڌو. جنهن جو نالو خدا بخش، ڪنهن زماني ۾ المعروف خدو چور هو هينئر هن جي عمر تقريبن 82 سال، ڇُرڻ پُرڻ کان لاچار ۽ ٻڌڻ بہ گهٽ اٿس پر يادگيريون برقرار اٿس.

مون سان ڳالهيون ڪندي جوانيءَ جي پُورن جو هڪ رات جو قصو ٻڌايائين. چوڻ لڳو تہ "ان رات کان بہ ڏينهن اڳ مون ۽ سنگت پاڻ ۾ ويهي چوريءَ جو وقت ۽ هنڌ سِٽيو. اها رات آئي، مقرر هنڌ تي اچي گڏ ٿياسين. سياري جي گهپ اونداهي رات هئي ۽ چوريءَ جو هنڌ اسان کان لڳ ڀڳ 6 ميل پري هو. اهو وقت منهنجي چورين جو شروعاتي هو ۽ ٻي سنگت ڪجهہ پراڻي هئي. منزل ڏانهن روانا ٿياسين. هڪ همراهہ جي هٿ ۾ ڪهاڙي هئي ۽ اسان ٻن جي هٿن ۾ گهوٻاتا ۽ منهنجي چيلهہ ۾ رسو پڻ ويڙهيل هو. ڪلندا ڳُڙندا، پوڳ ڪندا منزل تي وڃي پهتاسين. هڪ همراهہ کي گهر جي ٻاهران جانچ لاءِ چاڙهيڪي تي بيهاريوسين ۽ اسان ٻئي گهر جي گهٽيءَ جي ڪڙهہ لاهي اندر گهڙياسين. ڏاندن جي جوڙي ٻئي

مال کان الڳ ۽ گهر جي اڱڻ جي ويجهو ٻڌل هئي، ٻيا گهر وارا سڀ ڪمرن ۾ سُتل هئا. هڪ پوڙهو ڇپري ۾ سُتل هو جيڪو اسان کي نظر پئي آيو. اسان جيئن ئي وڃي ڏاندن جي جوڙي کولڻ جي ڪوشش ڪئي، ان وقت پاڙي جا ڪُتا ڀونڪڻ لڳا. جنهن تي پوڙهو چاچو ڪنگهيو ۽ اُٿي لٺ هٿ ۾ ڪٽي مال ڏانهن وڌڻ لڳو. اسان بہ ڍڳن جي آهوري جي آڙ ڏئي ساهہ مُٺ ۾ ڪري لڪي ويٺاسين. پوڙهو هيڏانهن هوڏانهن لوٽا هڻي وڏا ڪانگهارا ڪري وري وڃي سُتو. اسان اڌ ڪلاڪ کن اُن آهوري جي پر ۾ ايئن لڪل هئاسين جڻ تہ اسان ۾ ڪو ساهہ ئي ناهي، جڏهن محسوس ڪيوسين تہ پوڙهي کي ننڊ اچي وئي آهي، ڏاند کولي روانا ٿياسين. جڏهن اڌ رستي تي پهتاسين تہ پاٽيءَ جي واري تي ويٺل همراهن جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو. رستو مٽائي تيز هلڻ جي ڪئي سون، هڪ وڏي جهنگ ۾ مقرر ڪيل پاٿاريءَ تي پهتاسين، جتي همراهہ اڳ ئي اسان جي انتظار ۾ هو. جنهن جي حوالي ڏاندن جي جوڙي ڪئي سون. ان همراهہ اسان کي سليماني چانهہ بہ پياري. اُتان هر هڪ پنهنجي گهر ڏانهن روانو ٿي ويو. آئون بہ فجر مهل پنهنجي گهر پهتس، گهر وارا سُتل هئا. ايتري دير ۾ مُلين بہ ٻانگ ڏني، مون لوٽي کڻي وڃي ڊڳي ميڙي، کير کڻي وڃي امان کي ڏنو. چانهہ پي ڏاٽو گندي کڻي ڍڳين لاءِ گاهہ ڪرڻ لاءِ نڪتس، گاهہ ڪري اچي مال کي ڏنم. گاهہ ڏئي ڏاندن جو جوڙو چوڙي ٻنيءَ ڏانهن روانو ٿيس، ٻن پهرن تائين هر هلايم. ايتري ۾ ننڍڙي ڀيڻ ماني کڻي آئي، مانيءَ ۾ بصر جي ٿِپتي ۽ مرچن جي چٽڻي هئي، ماني کائي ٽَڙُ تي ڏاندن کي گاهہ ڏئي ڳوٺ جي پرسان هوٽل تي وڃي يارن سان ڪچهري ڪيم. نِما شام مهل ڏاند ڪاهي گهر پهتس، جسم سُور ۾ چُور هو. سج لٿي ئي ماني کائي سُمهي پيس."

تنهن تي مون سوال پڇيو تہ "چاچا اُن ڏينهن چو نہ سُتين"؟

چاچي جواب ڏنو تہ "ابا جيڪڏهن اُن ڏينهن صبح سوير اچي

سُمهان ها تہ شڪجي پوان ها.

اُن ڪري اهو سچو ڏينهن مون کي عام معمول جهڙو ڏينهن گُذارڻو پيو".

وري مون سوال ڪيو تہ "چاچا اُنهن ڏينهن جو چا ٿيو"؟

چيائين تہ "اَبا ڏيگا پاٿاريءَ تي پهتا تہ سمجهہ اسان جو ڪم ختم."

پڇيم تہ "پاڳيو جاڳي پوي ها تہ پوءِ"؟

ٺهڪ ڏئي چيائين تہ "پوءِ پيرن تي زور".

پڇيومانس تہ "پهرين چوري ڪهڙي ڪئي هيئي"؟

مُرڪي چيائين تہ "پهرين مون هڪ ڪُڪُڙ چورايو هو".

جنهن تي مون پڇيو "اهو وري ڪري ڪيئن"؟

چيائين "ابا سنگت ۾ وينا هئاسين، ڪُڪُڙ چورائڻ جي شرط لڳي، مون هامي پري ڪُڪُڙ ڳوٺ جي وچ واري گهر ۾ ٿائيين تہ وينل هو هٿ ۾ هڪ ڏڳهو تِيلو ڪنيو جيڪو ڪُڪُڙ جي پيرن وٽ سِرڪايم. جنهن تي اهو ڪُڪُڙ اچي تيلي تي ويهي رهيو ڪُجهہ گهڙيون مون پنهنجو ساهہ جهلي اُن تيلي کي هِلڻ نہ ڏنو تہ جيئن اهو ڪُڪُڙ انهي تيلي تي سهمي پوي، تسلي ڪان پوءِ اهو تيلو ڪُڪُڙ سوڌو گهر ڪان ٻاهر ڪيڊڻ ۾ ڪامياب ويس. ٻيءَ رات اهو ڪُڪڙ ڪائي دوستن ڪان داد ورتم. دوستن واهہ واهہ بہ ڪئي ۽ ٽيڪرون بہ ڏنيون، جنهن تي آئون پنهنجي پاڻ کي مُڙس ماڙهو سمجهڻ لڳس".

پڇيومانس تہ "چاچا ڪڏهن چوريءَ ۾ پڪڙيا بہ پلا"؟

چيائين "پڪڙياسين تہ ڪونہ پر هڪ رات گهوڙو چورائيندي پاڳيا جاڳي پيا، اسان سرزمين تان ڀڳاسين، سجي ڳوٺ ۾ هُل پئجي ويو پچندا پچندا پير لڪائڻ لاءِ وهندڙ پاٽيءَ جي ڪڙيي (واٽر) ۾ گهڙياسين،

پاٽي جهاڳندا جهاڳندا اچي پري نڪتاسين. واٽر مان نڪرڻ مهل پيرن تي ڌِپَ ٻڌاسين تہ جيئن پيرن جي سُڃاڻپ نہ ٿئي. رستي ۾ ايندڙ ڳوٺن ۾ بہ پير هنياسين تہ جيئن پاڳيا ان ڳوٺ ۾ شڪ ڪن. وچ ۾ اسان جي هڪ ساٿيءَ جو ڳوٺ بہ آيو جنهن صبح سوير ٻڪرين جو ولر اُنهن پيرن تان گهمائي ڇڏيو. اسان ٿيئي پنهنجي پنهنجي گهر خير خيريت سان پهچي وياسين".

پڇيومانس تہ "ڪڏهن پوليس پڪڙيو"؟

چيائين تہ "هائو پٽ، هڪ نہ بہ ٽي دفعا".

پڇيم تہ "پوليس مار بہ ڏني"؟

چيائين "پلا اهڙي تهڙي؟ چيائين هڪ دفعو هڪ اُترادي صوبيدار جيڪو چورن کي ڪُٽ ڪيڊڻ ۾ وڏو مشهور هو سو بدلي تي اسان جي حد واري ٿاڻي تي آيو تازو ئي علائقي جي وڏيري جو گهوڙو چوري ٿيل هو مون کي پوليس وارن هوٽل تان ڪنيي ڪٽي وڃي صوبيدار اڳيان پيش ڪيائون. صوبيدار ٿاڻي جي اڳيان ڪٽ رکي ويٺو هو همراهہ کي گنجي ۽ ڳوڏ پاتل هئي، ۽ همراهہ رنگ ۾ صفا اسيل پئي لڳو ۽ شربت پئي پيئتائين. مون کي ڏسندي ئي پري کان گار ڪيڍيائين، حُڪم ڪيائين تہ هن کي چئوڳو ڪريو سپاهين مون کي هيٺ ڪيرائي منهنجي هٿن ۽ پيرن جي ترين تي ڪٽ رکيائون، اُن ڪٽ مٿان اهو صوبيدار چڙهي ويٺو. شربت پيئندو رهيو مون کي گاريون ڏيندو رهيو تان جو آئون بيهوش ٿي پيس. رات جو مون کي لاڪپ ۾ ڪُتن وانگر اُڃلائي ڇڏيائون. صبح مهل صوبيدار آيو جنهن کي اڃا بہ شربت جا خُمار چانيل هئا، مون کي اچي ڏنبي سان ورتائين، تان جو آئون وري بيهوش ٿي پيس. شام مهل پوليس وارن مون کي گهلي ٻاهر ڪيڍي صوبيدار اڳيان پيش ڪيائون، صوبيدار مون کي وڏا داٻا دڙڪا ڏنا، پر مون ٻڙڪ بہ ٻاهر نہ ڪيڍي، سپاهين کي

حڪم ڪيائين تہ هن کي ماکي کارايو. جنهن تي سپاهين مون کي هڪ وڏي ٻهر جي ٽُڙ سان ٻڌي پاڙ ۾ پاڻي هاري ڇڏيو جنهن تي ماڪوڙن اچي مون کي ورتو جنهن سان منهنجو جسم سڄو سُڄي پيو پوليس وارا مون کان چوريءَ جو پڇندا رهيا ۽ ماريندا رهيا ۽ آئون انڪار ڪندو رهيس. تان جو آئون وري بہ بيهوش ٿي پيس. ٽئين ڏينهن منهنجي حالت مرڻ جهڙي هئي. صوبيدار مون وٽ آيو مون کي چيائين مون کي پڪ آهي تہ چور تون آهين ۽ هاڻي مون کي اها بہ پڪ ٿي وئي آهي تہ تون چوري نہ ٻاسيندين. اهو چئي مون کي هٿ ٻڌائين. چيائين خدا جي واسطي مون تي وڏيري جو وڏو بار آهي. اهو گهوڙو مون کي واپس ڪرائي ڏي. جيڪو گهوڙو ٻيءَ رات وڏيري کي آهوري تي ٻڌل مليو."

مون سوال ڪيو تہ "ڪهڙي چوري آسان هوندي آهي؟"

چيائين تہ "وڏيري جي چوري آسان ۽ غريب جي چوري ڏکي هوندي آهي".

مون پڇيو تہ "اهو وري ڪيئن؟"

چيائين تہ "غريب مال جي وچ تي کٽ رکي سمهندو آهي ۽ وڏيرو لاپرواهيءَ ۾ بنگلي ۾ سمهندو آهي ۽ نوڪر تہ اُن کان بہ وڌا لاپرواهہ هوندا آهن".

پڇيومانس تہ "چوريءَ جي رٿا ڪيئن ڪندا آهيو"؟

چيائين تہ "چوريءَ کان اڳ پاڻ ۾ ويهي هر هڪ تي ڪم رکندا آهيون. هڪ همراهہ کي پاڳيي جي گهر جي جانچ جو ڪم ڏيندا آهيون. ٻئي همراهہ کي اُن گهر ڏانهن اچڻ وڃڻ جي رستن جي جانچ جو ڪم ڏيندا آهيون. ٽئين همراهہ کي پاتاريءَ واري سان چوريءَ جي رسائي ۽ ڏي وٺ جو ڪم ڏيندا آهيون".

پڇيومانس تہ "چوريءَ مان پلا ڪجھ ڪمايئي؟"

چيائين تہ "ابا ڪمايو وري ڪهڙو؟ مڙئي عادت پوري ڪرڻي هئي".

پڇيومانس تہ "عادت وري ڪيئن؟

چيائين تہ "ابا هڪ تہ پاڙي ۾ ڪا چوري ٿي ويندي هئي تہ پاڳيا اسان وٽ ايندا هئا تہ اها چوري واپس ڪرائي ڏيو جنهن جي واپس ڪرائڻ سان پاڙي وارا اسان جي عزت ڪندا هئا ۽ ٻيو وري اسان کي ايڏي تہ ٽيڙي هوندي هئي جو اسان هلڪي ڦلڪي پاڙيي پُٽي کي ليکيندا بہ ڪونہ هئاسين".

پڇيومانس تہ "اهو وري ڪيئن جو پاڙي وارن جون چوريون بہ ڪريو ۽ عزت بہ اوهان جي ڪن"؟

چيائين تہ "نہ ابا اسان کي پاڙي ۾ چوري ڪرڻ گار برابر هئي. اسان ڪڏهن بہ پاڙي ۾ چوري نہ ڪئي. اُلٽو پاڙي ۾ جتي چوريون ٿيون اُهي سنگت يار تي بار رکي واپس ڪرايون سين".

پڇيومانس تہ "اڄڪلهہ جيڪي چوريون ٿين پيون اُنهن جي باري ۾ تنهنجو ڇا خيال آهي"؟

چيائين تہ "اڙي ابا اڄڪلهہ چوريون تہ نہ پر زوريون پيون ٿين. اهي چور بہ مري ويا ۽ پاڳيا بہ ناهن ساڳيا. سرڪار جيڪا اسان جي وقت ۾ پاڳيي جي پاسي هوندي هئي. اُها هاڻي چورن سان گڏ بلڪ پاڻ چوريون پئي ڪري. اڄڪلهہ ڦورو ڌاڙيل. ٻيو وري دهشتگرد سرڪار سان ملي پاڳين جي پينگ پيا ڪن. اهي لفظ چئي چاچو خدُو توبهہ واري انداز ۾ نڪ ۽ ڪنن تي هٿ رکندي آسمان ڏانهن ڏسڻ لڳو.

اڳڻ تازي ٻهرِ ڪُنڍِيُون، پَڪا پٽ سُونهَن

سر سارنگ جو مٿيون بيت ڏئي فقير کان پڇيم فقير پلا اهو ڇا آهي؟ فقير چوي سهڻا اهو اسان سنڌين جو هني مُونُ آهي پيو وري ڇا. فقير چوي ٿو لطيف سرڪار سنڌين جي مجاز کي چڱيءَ طرح ڄاڻي ٿو تڏهن تہ سنڌ جي ماڻهن لاءِ انهن جي شوق جو سامان گڏ ڪري پوءِ ئي تہ هني مون جو ماحول جوڙي ٿو.

اَڳَڻَ تازي، ٻَاهِرِ ڪُنڍِيُون، پَڪا پَٽَ سُونهَنِ،
سُرهِي سيجَ پاسي ۾، مُرُ پيا مينهن وَسَنِ،
اسان ۽ پِرِيَن، شالَ هُونِ برابرِ ڏينهَڙا.

چوي ٿو سنڌي پلي ڪيڏو بہ اڳيان نڪري وڃي پر پوءِ بہ ڳوٺ جي ڇِڪَ ضرور واپس وٺي ايندي. جڏهن ڳوٺ جي ڳاله ڪبي تہ اُتي پلن گهوڙن، ڪاڄِي ڏاندن، ڪُنڍِي مينهين ۽ پَلَنِ اوتارن جي ڳاله ضرور ايندي، اهي سڀ شيون هجن ۽ سڄڻ ساڻ هجن اُهي بہ سڄي حياتي تہ پوءِ ڇا ٿو سمجهين سنڌين جي هَنِي مُون آهي يا نہ.

هن وقت بہ سنڌ جي گهڻن ڳوٺن ۾ اهي اوتارا، اهي اوطاقون، اهي گهوڙا، اهي ڪنڍيون، اهي ڏاند ۽ اهي ٻڪريون موجود آهن. پر هن تبديليءَ جي دور ۾ ڪجه جاين تي انهن جي جاءِ تي هاڻ وري فارم هائوس يا وڏا بنگلا وٺي رهيا آهن. جيتوڻيڪ اڄ جي اوطاق تي ڇَنَنِ، پَکَنِ، لانڍين واري جاءِ تي وڏو بنگلو ان جي پر ۾ هڪ اينڪسي، پلاسٽڪ جيون

ڪرسيون، سوئمنگ پول، ۽ ٻيون ڪجه اڄ جي دور جون ضروري لوازمات اچي ويون آهن.

فقير چوي ٿو پر لطيف سرڪار ان وقت جي سنڌين جي مزاج مطابق هڪ اهڙو خيال ڇٽيو آهي جنهن ۾ لذت بہ آهي تہ خوشحالي بہ ، شاه سائين ان خوشحال سڪئي سنڌ جي ڳاله ڪئي آهي. جنهن ۾ پلن گهوڙن تي پٽڪو ٻڌي پاڳيا سوار ٿي راج ڀاڳ جي سڏن تي وڏي شان شوڪت سان ويندا هئا .اهي گهوڙا هر سنڌي چاهيندو هو تہ ان جي اڳڻ تي ضرور هجن. انهن گهوڙن جا هاڻ اهي نسل ئي وڃي گهٽ رهيا آهن، جن ۾ سنڌي، مارواڙي، بلوچي، ڪارائي ڇٽو هوندا هئا ۽ انهن کي وري رنگن جي مطابق هينءَ سڏيو ويندو هو. ڪميٽُ، ڪارو اصيل، سرڪو، مَڪڙو، ڪبوتر، سنجاف، انبلَکُ، ٻَگلو، بورُ، شينهن مڪڙو ۽ سَمندُ مَڪڙو اڳڻ جي سونه هوندا هئا. انهن گهوڙن جا سنج اهڙا سنگاريل هوندا هئا جو پڇي ٿي پري، انهن سنجن تي چاندي جو ڪم اهڙو ڄڻ گهوڙو اصل جَرِڪي پيو روز شام جو گهوڙن کي سينگاري ٻنين جو چڪر لڳائي اچي تنبيلن ۾ ٻڌيندا هئا. هاڻ انهن گهوڙن جي جاءِ ڪارون يا موٽرسائيڪل وٺي ويا آهن.

گهوڙن ۽ گهوٽن، جيئڻ ٿورا ڏينهڙا،
ڪڏهن منجه ڪوٽَنِ، ڪڏهن راهي رِڻَ جا.

پر سنڌي وري بہ سنڌي جيڪي انهن ڪارُنِ کي پنهنجن اوطاقن جي اڳٽن تي ايئن ئي بيهاريندا آهن جيئن اڳ ۾ گهوڙن کي بيهاريندا هئا.

پڇيم اهي ڪنڍيون مينهيون وري ڪهڙيون آهن؟ چيائين جيڪڏهن ڪُنڍين جي خبر نہ اٿئي پوءِ حيف هجي تنهنجي حال تي. چوي پيو ڪُنڍي مينهن جو نسل آهي جيڪا سنڌ جي اصلوڪي مينهن

آهي، ڪنڍيءَ مينهن جي نشاني اها آهي ته هن جا، سنڱ (پورَ) چوڙي وانگر وريل هوندا آهن جنهن کي چوڙ ڳُنڍِي به چوندا آهن. ڪنڍي مينهن کير جي پلي، وزن ۾ وچولي، ۽ مهاندري ۾ تمام پلي ڏسڻ ۾ هوندي آهي.

ڪي ويجها ئي ڏور، ڪي ڏور به اوڏا سُپرين،
ڪي چڙهڻ ته چِتَ تي، ڪي وِسرَنِ نه مور،
جيئن مينهن ڳُنڍِيءَ پُورُ تيئن دِلِ وارڪو دوست سين.

فقير چوي ٿو مينهيون مهاندن ۽ رنگن سان هينئن سڃاتيون وڃن ٿيون. ڪنڍي، گوشي، پِلَ، ڏبي، ميٽي، پوري، پولي، گجر، چال، پنج ڪلياڻ، نيور ڪاري، ماٽڪي ۽ ٻيا قسم هوندا آهن.

فقير کان پڇيم لطيف سرڪار ٻڪرين جو ذڪر ڪون ڪيو آهي ڇو؟ چوي ٿو سنڌين جا ڪوڙ سارا شوق آهن ڪهڙن جو ذڪر ڪجي بهرحال لطيف سرڪار مٿين بيت ۾ خوشحال سنڌ جو چِٽُ چِٽيو آهي.

پليون ٻڪريون اڱڻ تي سنڌي پنهنجو شان سمجهندا آهن. هونءَ ته ٻڪرين جا گهڻا قسم آهن پر سنڌ ۾ ڪاموري، پٽيري، ٿري، ٽاپري، ٻَري، ٽِڪِڙِي، جَهرِي، لاسي، ۽ ليڙي ٻڪريون شوق سان پاليون وڃن ٿيون. انهن ۾ ڪاموري ۽ پٽيري نواب ٻڪريون آهن. انهن ٻڪرين کي شوقين وڏي شوق سان پاليندا آهن.

ڍڳين جي باري ۾پڇيم، چوي ٿو پليون ڍڳيون ۽ پلا ڍڳا (ڏاندَ) سنڌين جي اوطاري جي سونهن آهن. ڍڳين جا ڪيترا قسم آهن، جن مان، مليرَ، پارڪرِي (ڪڇي) چولستاني، ٿاريلي سنڌ ۾ پاليون وڃن ٿيون. انهن مان چولستاني ۽ پارڪري ڍڳين جا ڏاند ملوڪ ۽ وزني ٿيندا آهن. سنڌ ۾ ڏاندن جا ميل پڻ ٿيندا آهن جيڪي شوقين وڏي شوق سان سينگاري اچي پِڙَ ۾ لاهيندا پوءِ جنهن جي ڏاندن گوءِ کٽي ان جي اصل ٻانهن ٻئي لڳندي

آهي، اهي پلا ڏاند سنڌين جي اڱڻ جو پڻ سينگار آهن.

اوطاق جو پڇيم؟ چوي ٿو اوطاق اوطاري مان نڪتي آهي، سنڌين جي اوطاق جي خاص ڳاله اها هوندي آهي ته وڏا ڪڪاوانا مَنهَن، پَڪا، ڇَنا، لانڍيون سينگاريل هونديون آهن.جيڪي ڪٿي ڪٿي اجان به آهن. انهن پَکَنِ ۽ مَنهَنِ جو لطيف سرڪار هڪ ٻئي بيت ۾ به ذڪر ڪيو آهي.

ڍِڳهي اَڏُ مَ مَنهِي، پَکو اَڏُ مَ لانڍِيَ،
جَنِي اَڏِيو وِرانڍِيَ، تَن کي لاکي لڏائي ڇڏيا.

انهن اوطارن ۾ پليون جنڊريءَ واريون کٽُون انهن کَٽُن تي ٽُڪَ واريون رِليُون، انهن رلين مٿان پرتيل وهاڻا، ۽ ڪريسين واري جاءِ تي ٽِيلَنِ وارا موڙا سنڌين جي اوطاق جو شان هوندا آهن.

انهن کٽن ۽ مُوڙن تي بوسڪِيءَ جا پٽڪا ٻڌي اجرڪ ڪلهن ۾ وجهي سنڌين جون محفلون هلنديون رهنديون آهن.

ان اوطاري ۾ مَچَ ٻارڻ لاءِ مخصوص جاءِ هوندي آهي، جتي ڪچهريون ڪيون وينديون آهن. انهن ڪچهرين ۾ ملڪي حالات، برادري مسئلن، ۽ راڳ رنگ جا پڻ دورَ هلندا آهن.

انهن اوطاقن ۾ ويهڻ جي هڪ مخصوص ترتيب هوندي آهي، جنهن ۾ برادريءَ جو وڏو يا چڱومڙس هميشه مٿاهين ۽ وچ واري جاءِ تي ويهندو آهي، ان وڏي جي احترام ۾ سڄي برادري خاموش رهندي آهي، ڪچهري ۾ وڏا سيراندي واري پاسي ويهندا آهن ۽ ننڍا پيرانديءَ واري پاسي ويهندا آهن. سلام ڪرڻ، هٿ ڏيڻ، پاٽي پيارڻ، ماني کارائڻ، هٿ ڌورائڻ، جو سلسلو هميشه وڏي کان شروع ڪيو ويندو آهي. وڏا بوسڪيءَ يا ململ جا پٽڪا ٻڌي اجرڪون ڪلهن ۾ وجهي ڦانگهون ٻڌي وڏي شان سان ويهندا هئا.

اصول مطابق اجرڪ جي ڦانگه وڏي جي موجودگيءَ ۾ ننڍا ڪون ٻڌيندا آهن. ۽ جي ٻڌيندا تہ بہ وڏي جي اجازت سان.

چڱا مڙس يا وڏيرا انهن اوطارن ۾ برادرين جا فيصلا پڻ ڪندا آهن. انهن فيصلن جي خاص ڳاله اها هوندي آهي تہ فيصلي ڪندڙ چڱو مڙس ٻنهي ڌرين لاءِ قابلي قبول هوندو آهي.

چوي ٿو سنڌي ماني کارائڻ جا خان آهن. پليل ڪيڏو بہ غريب هجي پر مهمان کي مانيءَ کانسواءِ نہ ڇڏيندو.

چوي ٿو نہ صرف ماني پر پلي اجرڪ جي اوڍاڻي ڪري پوءِ مهمان کي موڪليندا آهن.

چوي ٿو سنڌي عاشق مزاج تہ آهن ئي مٿان جي لطيف سرڪار جي دعا سان اهي سڀ شوق اکين اڳيان هجين تہ پوءِ ڇا ٿو سمجهين.

چوي ٿو برسات وسڻ کانپوءِ سنڌ جو نظارو ئي الڳ هوندو آهي. ماٺهو کيت کيڙيندا آهن. مال لاءِ چارو ٿيندو آهي. سنڌُ سموري سائي ٿي ويندي آهي. مينهن وسڻ کانپوءِ سڄي سنڌ ۾ سرهائي ٿي ويندي آهي.

بَرَ وُٺا ٿَرَ وُٺا، پَرِيُون تَرايُون،
پِرِهَ جو پَٽَنِ تي، ڳَنِ وِلوڙا وايُون،
مَکَڻَ پَرين هَٿَڙا، سَنگهارِيُون سارِيُون،
ساري ڏُهَنِ سامُهيون، بولهايُون رايُون،
ٻانهيُون ۽ ٻايُون، پَکي سُونهَنِ پنهنجي

فقير چوي ٿو لطيف سرڪار هڪ اهڙي خوشحال سنڌ ٿو گهري جنهن ۾ اوطارا وَسِيلَ هجن. انهن اوطارن ۾ هڪڙي پاسي پلا گهوڙا. ٻئي پاسي، پليون مينهيون. اَڱڻَ تي مينهَن پيا وسن مطلب سنڌين جي خوشيءَ جو سارو سامان ڪنو هجي. ۽ تنهن مهل سجڻَ ساڻِ هجن انهن سجڻن جي

حسن جو هيئنين بيت ۾ هيئن ذڪر ڪيو اٿس.

ڳنيرَ ڳَتَ سِڪَنِ، ڇَلَڻَ جي ڇاهَ پَئي،
هِندِاوا حيرَتَ ۾ پِٺا، لالي ڪِي لَبَنِ،
ڇِمڪَنِ ڇوءِڏَسِ ڇنڊَ جٺئ، وِڃُڙيُون وِهسَنِ،
لوڇَنِ ٽِيُون لطيف ڇئي، پَسَڻَ لئهِ پِريَنِ،
ڪيسَرِ ڦَريبَنِ، سنباهي ساڻِ ڪٺا.

اهڙا سجڻ ساڻ هجن تہ پوءِ مَرُ پيا اهڙا مينهن وسن.

ڏَرِّ رَيا، ربيج ٽِيا، ڪِي اوهِيرَنِ اوڪَ،
ميها، ڇِپِڙَ ڦنگِيُون، ٽِينِ سَيئي ٽوڪَ،
چاڇَرِ تي ڇَنَنِ ۾ مينهِيُون چَرَنِ موڪَ،
سَرَهِيُون سَنگهاريُون ٽِيُون، پاٿين تويو توڪَ،
لاٿائين متا لوڪَ، ڏوگاهي جا ڏينهَڙا.

فقير چوي ٿو اهي سيئي سامان ڳني هجن ۽ سجڻ ساڻ هجن تہ پوءِ سنڌين جي هني مون ٿي يا نہ . مونکي ڇيائين اهو بيت وري ڏي

اڱڻَ تازي ٻهرِ ڪنڊيُون، پَکا پَٽِ سُونهَنِ،
سُرهِي سيج پاسي ۾ مَرُ پيا مينهَنَ وَسَنِ،
اسان ۽ پِرِيَنِ، شال، هُونِ برابر ڏينهڙا.

مُومَلَ کي مجازَ جا اکڙين ۾ اَلِماسَ

مُومَلَ کي مجازَ جا، اکڙين ۾ اَلِماسَ،
نَڪو عام نہ خاص، جي ويا سي وَڍِيا.

فقير چوي ٿو مومل ۽ سُومَلَ پنهنجي پيءَ راجا نندَ جون ٻئي لاڏليون ڌيئرون هيون. پيءُ جي هڪ طعني تي ڪاوڙجي ماٿيلي مان نڪري وڃي جيسلمير جي پر ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڪنڌيءَ تي هڪ طِلِسماتي محلُ ٺاهيئُون هِنَنَ جي همراهَ ۽ همراز ٻانهيَ ناتَرِ بہ هنن سان گڏ هئي. فقير چوي ٿو مومل جو حُسُنُ، سُومَلَ جو عقل ۽ ناتَرِ جي نخرن ۽ جادوءَ جا چئوطرف چئوٻول هلڻ لڳا.

هلو هلو ڪاڪ تڙ، جتي نينهن اُڇلَ،
نڪا جهلَ، نڪا پَلَ، سيڪا پسي پِرينءَ کي.

مومل پنهنجي حُسُنَ سوملَ پنهنجي ڏاهپَ ۽ ناترِ پنهنجي ناٽڪ جي ٻانوَرَ تي هوڪو هلايو تہ آهي ڪو مرد مَٿيرُ جيڪو اسان کي ماڻي. جنهن تي پري پري کان ڪيترن ئي خانن ڪاڪ ڪنڌيءَ اچي ڏيرا ڪيا.

ڪنگڙَ ڪڙولا، ڪيوٽيون، هٿِن ۾ هِيرا،
مَڪِينِ ٿيون، مشڪُ، عطر، ۽ انبيرا،
خانن اچي ڪوڙِيا ڪاڪ ڪنڌيءَ ڪِيرا،
سوڍيُون سوئيرا، آڏا پائي آئيون.

ان محل ۾ شاندار ڪمرا، ڪمرن ۾ ريشم جا هنڌ، هنڌن تي عطر ۽ انبير ڇنڊيل، ان محل ۾ ڪيتريون ئي ٻانهيون، انهن ٻانهين جي بدن تي قيمتي لباس پهريل يعني جو ڏسي سو ڪپي.

اطلش آبريشم جا، پاتائون پهرڻَ،
عطر ۽ عنبير سين، تازا ڪيائون تڻَ،
ٻيا هاريا هٿِن تي، سندا مُشڪِن مڻ،
چندنَ سِين ڇِڪَ ڪري، اُجارياءُون اَڱڻَ،
مومل جي مرڪڻَ، لکين لوڏي لُٽِيا.

ان محل جي ويجهو هميرَ سومرو پنهنجي وزيرن راڻو ميندرو، شينهڙو ڏماچاڻي ۽ ڏنئورُ ڀُٽاڻي سان گڏ شڪار ڪري رهيو هو. شڪار ڪندي هڪ بيحال جوڳيءَ کي ڏٺئون، جوڳيءَ کان خبر ورتائون تہ ڪير آهين ۽ ڪٿان پيو اچين؟

آئون اُتاهين آيو، جِتِ ڪنهن جي ناهِ مجال،
مومل جي ماڙيءَ کي طرحين طرحين تال،
لکين ماريو لال، موٽيو اچان ميندرا،

--

ٻِرِهَ جو پيدا ٿيو، ڳاڙاهيءَ جو ڳَچُ،
سائي سالَ ڪلهن ۾، ٻيو منهن ۾ ٻري پيو مچُ
سامي ڇَڙِجُ سَچُ، ڪٿان ڳڪوريون ڪاپڙِي.

جوڳي ڏسڻ ۾ تمام حَسِينُ جميلُ هو، اهو چوي پيو آئون جوڳي ڪون آهيان پر جيڪو مون ڏٺو آهي ۽ جيڪو مونسان ٿيو آهي ان مونکي جوڳي بنائي ڇڏيو آهي. هن کان پهريان آئون بہ ڪنهن رياست جو بادشاهہ هئس. بهرحال ان سان حال احوال ڪندي خبر پئي تہ مومل جي ماڙيءَ تان

سامي سڀ ڪجه لٽائي بيحال ٿي موٽيو آهي.

کالهَ گڏيو سِين ڪاپڙِي، بابُو بانَ بَرِي،
سائي سالَ ڪُلَهَنِ تي، سامِي سونَ سَرِي،
خَبرَ ڏي ڪَرِي، ڪا مومل جي مجاز جي.

جوڳي چوي پيو تہ مومل جي مهل ۾ اهڙو تہ تِلِسِمُ آهي جو آئون منهنجو وڏو قافلو ڪاهي ويو هوس اهو سڄو لُٽائي واپس خالي هٿين موٽيو پيو وڃان.

کالهَ گڏيو سِين ڪاپڙي، پَهَرَ سِڄَ ڪانپوءِ،
پَسُو سونهَنَ ساميءَ جي، رَتُ وَرِنو روءِ،
جو مُنهنُ مومل جي پوءِ، موٽڻُ تنهن مَس ٿِئي.

جوڳي مومل جي حُسنَ تان پنهنجو سڄو ڪجهہ لُٽائڻ جي ڳالهہ شروع ڪري ٿو. چوي ٿو مونکان پهريان ڪي خان آيا سي سنجهي ئي ڪپي ويا. مون بہ وڏا وسَ ڪيا مومل جو مجاز ماڻڻ لاءِ پر ماڻي نہ سگهيسُ، ڳاله ڪندو وڃي روئندو وڃي. هاڻِ سڄو ڪجه لُٽايو پيو چريِنِ وانگر ڦران.

ٻِڪاريءَ ڪي برَ ۾، ويو ڪيفُ چَڙَهي،
ڳالهيون ڪندي ڪاڪِ جون، ڳوڙها پِيَسِ ڳَڙَهي،
ڪا جا انگَ اڙي، جيئن چُتلَ ڦَٽَ چِڙِي پيا.

جوڳيءَ جون اهي ڳالهيون ٻڌي همراهَ هيڪر تہ هَڪِيا ٻَڪِيا ٿي ويا. ۽ ان سوچ ۾ پئجي ويا تہ اهڙو ڪهڙو ڪاڪ ڪنڌيءَ تي جادو آهي جو جيڪو ٿو وڃي سو لُٽجي ٿو اچي.

جوڳيءَ جاڳائي، ماري وڏا مامري،
ليهہ لُڊوڙِئي ڪنڌيين، اَڙَ مَيو آهي،
وڃو جي ڪاهي، تہ نِڪُون پَسو نينهن جِيُون.

جوڳيءَ جون جوش پريون ڳالهيون ٻڌي راڻو راهَ ۾ ئي ڪُسِي پيو. هاڻِ راڻي رَءُ ڪيو تہ اها مومل ضرور ماڻِڻِي آهي سو ساٿين سان صلاح ڪري همير کي راضي ڪري ڪٽي ڪاڪِ ڏانهن ڪاهِيَئون.

کالهَ گڏيو سِين ڪاپڙِي، جهڙو ماهُ مُنِيرُ،
فيضُ، فِراقُ، فَقيرُ، جوڳِي جاڳائي ويو.

ڏِسِ ڏوريندا چارئي يار اچي ڪاڪِ ڪنڌيءَ تي پهتا، اتي ڏسن هڪ ڳاڙهي رنگ جو محل تهيل آهي، جنهن جي چوڌاري هڪ وڏو عاليشان باغ آهي

چڙهيا چارئي يار سُوڏا شڪاري،
ڪاهي ويا ڪاڪ تي، جِتِ مومل موچاري،
بابو گڏيو برَ ۾، جنهن ڏِسِ ڏيکاري،
فِڪِرَ سٍين ڦِتِي ڪئي، تنهن سوڍي سوپاري،
موٽيا نہ ماري، جن ڪونئَرَ لتاڙيا ڪاڪ جا.

ڏسن تہ ان باغ ۾ قسمن قسمن جا وڻ ٻوٽا پوکيلَ آهن، جنهن ۾ ڪيترائي رستا آهن جيڪي مومل جي محل ڏانهن وڃن ٿا. انهن رستن تي ڪيتريون ئي ڪنواريون مهمانن جي ميزبانيءَ لاءِ ڳَرَ ڪنٺيو بيٺيون آهن

ڪرسَڻَ ڪاڪِ ڪنڌين، جِتِ لوهيڙا لال،
سوڍيون سونَ ورنيون، جوپِنُئُون جمال،
تَنِ گهٽا گاروڙي گهائيا، ڳلنگِين سان ڪمال،
ڏاران مينڌري مجال، پيو ڪاڪ ڏٽي ڪون ٿئي.

ان باغ ۾ هنن لاءِ رهڻ جو بندوبست ڪيو ويو. پر راڻي سنگت کي صلاح ڏني تہ جي هتان واپس زنده هلڻو اٿئو تہ رهڻ، ڪائڻ، پيئڻ، جو

بندوبست خود کي ڪرڻو پوندو. تنهن تي هي پنهنجو هڪ الڳ ڏيرو ٺاهي رهڻ لڳا.

لُڏوٽيان لطيف چئي، ڪتون ڪنياڻون،
چڙي حيلا هليا، مومل ماڙياڻون،
وڃي ڪاڪ ڪنڌيءَ، لَڏون لاٿاڻون،
پيرو پڳاڻون، آسڻ آرامي ٿيا.

اتي پهچڻ بعد خبر ورتائون، تنهن تي خبر پئي مومل ماڙڻ لاءِ وڏيون ڪَرڙيون شرطون رکيل آهن اهي شرطون جهڙو تهڙو نہ پار ڪري سگهندو. انهن شرطن کي ڪٽڻ لاءِ ڪي ئي خان آيا ۽ ڪپي ويا.

ڳُجَرَ ڪي ڳجميلَ جون، تارن ۾ تبرون،
هٽي حاڪمن ڪي، زور پريون زبرون،
ڪاڪ ڪنڌيءَ قبرون، پسو پرڏيهين جون.
مومل ڪي مجاز جا، اکين ۾ انبورَ،
هٽي حاڪمن ڪي، پٽَ پيري پورَ،
گهوٽَ پهرين گهورَ جي ويا سي وڍيا.

ان باغ مان مهمانن کي مومل سان ملائڻ لاءِ ناتَرِ بانهي وٺي ويندي هئي، جنهن وٽ مهمانن کي ورغلائڻ لاءِ ڪيترا ئي ڪرتب هئا. جنهن جي ڳالهين ۾ اچي همراهَ وچ واٽ تي ئي ڪپي ويندا هئا.

آيا اُوءِ ڪائي، پسي ڳامَ ڳجرئيين،
تنهن ناتَرِ ڳهٽا نِهوڙيا، جا دَرَ مٿي دائي،
اجان مومل منجهِ تي، جا ٻاڻَ هُئي ٻائي،
ساٿيا سانبائي، ڪامل ڪجو ڪاڪ جي.

پاڻ ۾ صلاح ڪيائون جنهن ۾ اهيو فيصلو ٿيو تہ هميرُ سومرو

پهريان مومل ماڙڻ ويندو. همير تياري ڪري ناتر سان وڃڻ لڳو ڪجھ دير اڳتي هلي ڏٺائين تہ ڳالھ ڳاٽيتي ۾ نتي اچي سو منهن هيٺ ڪري وچ مان ئي موٽي آيو. ساڳيين حالت شينهڙي ڏماچاٽيءَ ۽ ڏنئور پيتاٽيءَ سان ٿي.

سوين شڪاري آئيا، وڏا منجھ ويرَ،
هِتي ڪَئِين هميرَ، لکين خان کپي ويا.

جڏهن راڻي جو وارو آيو تڏهن راڻي هنن تي ڏَنولَ ڪندي چيو تہ اوهين تہ ناترِ جي نخرنِ ۾ ئي ڏير ٿي ويا مومل ماڙڻ ڪو مزاق ناهي ڏسو تہ آئون ڪيئن ٿو ماڙيان.

ڪاهي آيا ڪاڪ تي، ڏٺائون ناترِ،
گهوٽن وِسريا گهر، گهُورَ پهرين گهائيا.

ناترِ راڻي کي وٺي مومل ڏانهن رواني ٿي، تڏهن راڻو سمجهي ويو تہ سچو ڪيل ان ناترِ جي ناٽڪ ۾ آهي راڻي رستي ۾ ئي ناترِ جي ڳالهين کي نظرانداز ڪندي پنهنجي ڏاهپ تي زور ڏنو ۽ ناترِ جي ڳالهين ۾ اچڻ کان پاسو ڪيائين. جڏهن ناترِ ڏٺو تہ راڻو منهنجي جار ۾ نٿو اچي تڏهن راڻي کي ڏَٻ ڏيڻ لڳي.

آئون بانهي پايون پيون، ٽَڙُ مڙوئي تار
هتي لکين لوڏي نهوڙيا، هتي هاڻ هزار
پيا نہ ڏسين پٽَ تي، ڪنڌيءَ ڪاڪ ڪنار
تو جيڏا تو يار، مومل موهي جهليا.

ناترِ ڏٺو راڻو مُڙي ئي ڪون ٿو تڏهن راڻي کي وري پنهنجي ڦَند ۾ آڻڻ لاءِ راڻي جي همدرد ٿي سمجهائڻ لڳي.

ڳامَ مڙوئي ڳجريون، چِتِ رانوڙيون رهن،
ڏَهَ ڏَهَ پيرا ڏينهن ۾، خون ڪلندي ڪن،
سامهون وچ مَ ترِن، اڳيان راڻان تو رِڻُ وهي.

وچ تي ڪيترين ئي ڪنوارين جھولَ جھلي بيٺيون هيون ته راڻي کي رستي تي ئي ڪپائي ڇڏيون. پر سائين راڻو به راڻو هو تنهن جي انهن مان ڪنهن تي به اک نه پڏي اصل مومل مومل پيو ڪري.

ڪاڪ نه جھليا ڪاپڙي، موهيا ڪنهن نه مالَ،
سوڍيون سمجھائي هليا، هي تني جي حالَ،
جي چورين ڏنا چالَ، ته به لاهوتي لنگھي ويا.

آخر راڻو نه هٽيو تڏهن ناترِ آخري حربو هلندي چوي ٿي راڻا تون جيڪا مومل مومل پيو ڪرين سان توکي ڏسندي ئي ماري ڇڏيندي.

مومل هٿ ڪماڻ، نسورو ئي نينهن جو،
هٽي حاڪمن ڪي، ٻنگَ نهاريو پاڻ،
جيلانهن لڳس پاڻ، تي واڍوڙن ڪَرُون لَهي.

پر راڻو ڪو مُڙي نيٺ اچي ناترِ کي مجبور ڪيائين ته مومل ضرور ڏيکار، ناترِ مجبور ٿي اچي مومل سان راڻي کي ملايو.

آسڻَ باسڻَ ان جا، سونا سَپيئي،
رتا هَٿَ رانوڙ جا، پيڙن سِين پيئي،
ناترِ نيئي، راڻو اُتِ رسائيو.

راڻو ڏسي ته مومل جي جيڪا ڳاله دنيا ۾ هلي پئي ان کان به وڌيڪ مومل ملوڪ آهي. خير پئي مليا پاڻ ۾. مومل پهرين ساعت ۾ سمجھي وئي ته جيڪو هيڏيون رڪاوٽون لتاڙي اچي مون وٽ پهتو آهي تنهن ۾ واقعي ڪا مَٽيا ته ضرور هوندي. اها رات ڳالهيون ڪندي گذري وئي ڪا خبر ئي ڪان پئي.

گلستان جھڙيون گُجريون، اِرمَ اوڍيائون،
چوتا تيل قليلَ سِين، واسينگ ويڙهيائون،
ستي لوڪ لطيف چئي، راڻو رانيائون،
سو موتي ڪيئن پاهون، جو گل گجرِ کي گڏيو.

فقير چوي ٿو ان رات راڻي کي پاڻيءَ جي طلب ٿي تنهن تي مومل راڻي کي پاڻي پياريو پاڻيءَ جو ڳاڙهو رنگ ڏسي راڻو چرڪجي پيو. تنهن تي مومل راڻي کي چيو رڻا ڇِرڪُ نه اهو پاڻي ڪاڪ نديءَ جو آهي جنهن جو رنگ ڳاڙهو هوندو آهي. تون بي خوف ٿي پيءُ.

ڳڪو پاڻي ڪاڪ جو، راڻا پاءُ مَ رٽُ،
سوڍا اِيءُ شربت، نسوروئي نينهن جو.

تقريبن ٻن ڏينهن کانپوءِ راڻي کي هوش آيو ته مون سان وقت جو بادشاهه همير سومرو ۽ ٻئي سنگت آيل آهي، سو مومل آتتِ ڏني ته تون پريشان نه ٿي انهن جي خدمت ۾ مون کا به ڪسر ڪون ڇڏي آهي. ناترِ ٻانهي انهن جي خاص خدمتگار آهي.

سوين شڪاري آيا، تون سِرُ سِين جو
مٽيون جنهن جي منهن ۾، سوڊو آهي سو
اِيءُ تَڙُ متايو تو ٻيا ڪامل آيا ڪاڪِ تي.

هميرَ سومري ۽ ٻئي سنگت ناترِ ٻانهيءَ کان پڇيو ڏي خبر راڻي جي ڪيڏانهن ڪيو اٿئي نه ته اسان جي خبر وٺي نڪو ئي ٿو اچي چا ماجرا آهي. تڏهن مومل چوي ٿي راڻو مومل جي آسڻ ۾ آهي هن وقت هن کي پيو سپ جهانُ وسريل آهي.

راڻو ٻن ڏينهن کانپوءِ پوءِ جڏهن سنگت سان مليو تڏهن راڻي جي منهن تي مرڪ هئي ۽ مومل جي مجاز جا خمار چانيل هئا، اهو ڏسي

سنگت سمجهي وئي ته راڻو ڏاڍو خوش آهي.

ڪاڪِ ڪڪوريا ڪاپڙي، تَنِ لَهي نه لالي،
ڪڙي ڪيف خماريا، مَئي پي موالي،
ڪري حاصلُ هليا، ڪيفيتَ ڪمالي،
وطنُ وصالي، لُڏوڻيا لوڏي ٿيا.
پونئر جيئن پِري، سجڻ سلامتَ آيا،
تني کي قِري ڪلِي مون ڪينڪاريو.

سو سنگت ايندي ئي راڻي کان حال احوال وٺڻ شروع ڪيائون. ڳاله ڪندي مومل جي مجاز جي راڻو چوي ٿو مومل ڪيترن کي ماري وڌو پر آئون مومل کي ماتِ ڏيئي پيو اچان.

ڳُجَرَ گهٽا گهائيا، پاٽان لڱسُ گهاءُ،
مينڌري مُلاءُ، لڱسُ ڪانُ ڪپارَ ۾.

سنگت پڇيو راڻي کان مومل ڏسڻ ۾ ڪهڙي آهي اخلاق ۾ ڪهڙي آهي، تو سان هن ورتاءُ ڪيئن ڪيو تو هن سان ورتاءُ ڪيئن ڪيو؟

ڪنديا نَڪَ ڪُنوارئين، ڪارا پِروُن پنيون،
نيٽين پِنيُون نِينگَرِيون، اَچا ڏَندَ اَتورَ،
گهميو لاهين گجريون، سندي قلنِ قورَ،
پيتيون راجا نندَ جون، تِلنِ وڏي تورَ،
هئا مانجهي منهن مٿورَ جي راتِ ڪنوارينِ ڪڪوريا.

فقير چوي ٿو اهي ڳالهيون ٻڌي همير جو مَنُ ماندو ٿيو تنهن مومل جا ديدار پسڻَ لاءِ راڻي کي چيو چون ٿا راڻي همير کي هيٺ ڪرڻ لاءِ شرط رکيو ته جيڪڏهن مومل جا ديدار پَسِڻا اٿئي ته همير توکي مينهين جو

ميهار ٿيڻو پوندو. هميرَ اها شرط قبول ڪئي وچي ويس مٽائي مينهيون ڌُهڻُ شروع ڪيائين. مومل مينهين جو وٿاڻُ گهمندي ڏسي ته جيڪو همراهه مينهيون ڌُهي پيو تنهن جا هٿَ رتُ ٿي ويا آهن. معلوم ٿيو اهو همير آهي جنهن مومل کي ڏسڻ لاءِ اهو روپ ڪيو آهي تنهن تي مومل ڏاڍي مايوس ٿي ۽ راڻي کي چيائين راڻا توکي همير سان ايئن نه ڪرڻو هو.

تون ڏاتي ڏَتَ ڏتي، ڏولا تنهنجو ڏَتُ،
پائي تارازيءَ توريان، ملڪُ نه تنهنجو مَٽُ،
لاهي ڳسَرَ ڳَٽُ، اچي ڪوڙُ ڦناتون ڪاڪِ تي.

پر راڻي مومل سان واعدو ڪيو مومل تون هينيون نه هارُ آئون جلدي موٽي ايندسُ تنهنجي ماڳ تي. مومل آخر تائين راڻي کي ريجهائيندي رهي ته پيلي جيڪو قول ڪيو اٿئي سو پارجُ ضرور.

تون ڏاتي ڏَتَ ڏتي، تون راڻو تون راءُ،
مومل محتاجِيُون ڪري، عاجزيون اڳياڻءِ،
هُو جي قولَ ڪياءِ، سي سگها پارِجُ سُپرين.

نيتِ آخر مومل کان موڪلائي ڏَتَ ڏانهن پنڌ پيا، مومل وڏيون ايلازيون ڪندي رهي پر راڻو واپس ورڻ جا قول ڪندي روانو ٿي ويو.

ڏَتَ مَ وَڃج ڏولَا! ڪاٽِياري ڪاڪ ڪري،
آءُ اڳهين آهيان، ٻڌي تنهنجي ٻولَ،
توکي ساري سُپرين، هينڙي اچن هولَ،
ٽِڪاٽا ۽ ٽولَ، وِسَهُ مون وِهُ ٿيا،

جڏهن هميرُ سومرو چئني يارنِ سان گڏ امرڪوٽ پهتو تڏهن چون ٿا همير راڻي کي خارَ ۾ اچي عمرڪوٽ کان ٻاهر وچڻ جي پابندي لڳائي ڇڏي. پڇيم پابندي جو لڳايئين؟ فقير چوي پيو هڪ ته همير کي

مومل نه ماڻڻ جو ڏک هو ۽ ٻيو ان ڳاله جو جيڪو راڻي همير کي مومل جي مينهين جو ميهارُ ناهيو هو انهن ڳالهين جي ڪري همير راڻي تي ڪاوڙيل هو.

چون ٿا راڻي ڪجهه ڏينهن عمرڪوٽ ۾ گهاري مومل سان ملڻ جي هڪ ترڪيب ڪڍي جيڪا اها هئي ته اهڙو ڪو اٺ هٿ ڪجي جيڪو راتو رات وڃي مومل سان ملائي. سو راڻي وڃي ريبارين کان اٺ گهريو تنهن تي ريبارين راڻي کي چيو اسان جي وڳ ۾ هڪ گورو آهي جيڪو رات مهل وڳ مان هليو ويندو آهي ۽ صبح مهل وڳ ۾ اچي ويندو آهي اهو گورو جيڪا اوڳِرِ واريندو آهي تنهن مان خوشبو ناگيلَ ول جي اچي ٿي جيڪا وَلِ صرف ڪاڪ نديءَ تي ئي ٿئي ٿي ٻيو ڪٿي به نٿي ٿئي.

جي نندِو تان ڪوهُ، وِڪِيِن آهي وِتِرو
وَڃيو ڪاڪِ ڪنڌِينِ ۾، پَهَسِ پَکيءَ جِٺَن پوءِ،
اِنَ ڳُڙهِ سندو ڪوءِ، مَيو ماڻو نه ٿِئي.

راڻي اهو ئي گورو ڏوڙيو، ان گوري تي روز رات جو مومل سان ملڻ لاءِ ڪاڪ محل وڃي نڪرندو هو ۽ صبح مهل همير جي محل ۾ هوندو هو.

اَکُون، ڊاکون، سِرِڪندَ شاخون، جِتِ چوکا چندنَ ڪونئرَ،
مَيي سي ئي ماڻيا، جِتِ نه پِرَنِ پوءَنر،
ڪُئاريون ۾ ڪوءنرَ، ڪاهِ ته پَسُون ڪاڪِ جا.

مومل ۽ راڻي جي ملاقاتن جو سلسلو هلندو رهيو، هڪ ڏينهن راڻي جي پيڻ جيڪا همير جي زال هئي تنهن ڏٺو ته راڻو آرامي آهي ۽ راڻي جي زلفن مان ڳارهو رت جهڙو پاڻي وهي رهيو آهي. تنهن وڃي همير کي اهو ماجرو ٻڌايو همير معلوم ڪيو ته خبر پئي ته اهو ڳاڙهو پاڻي

ڪاڪ نديءَ جو آهي همير سمجهي ويو راڻو رات مومل سان ملڻ وڃي ٿو تنهن وري راڻي تي سختي ڪري چڏيائين ۽ اُٺ جا پيرن لوهي ڪِلا هٽائي ڇڏيائين.

هڪ راتِ راڻي کي مومل جي ياد اچي ورايو تنهن وري ساڳيو ڪرهو ڪاڪ ڏانهن پلاڻيو پر ڪرهي جي پيرن ۾ ڪِلا لڳل هئا، ڪرهو هلڻ ۾ هيٺو ٿي ويو.

ڪرها ڳَسَرَ چڙ، وِکَ وڏندي پاءِ،
منهنجو هلڻُ اُتي ئي، جِتِ جانب جاءِ،
توکي چندنُ چاريان، ٻيو وڳُ لاڙِي ڪاءِ،
ايئن اُٺَ اناءِ، جيئن هونديءَ راتِ هُتِ مڙون.

راڻي ڏٺو رات ڪرهي جي قدمن ۾ ته لوهُ لڳل آهن سو اهو ڪڍي ڪاڪِ ڏانهن ڪاهيائين. پوءِ ته ڪرهو چئي اصل ڪاڪ ڪٿي.

ڳَسَرَ چڙُ ڪنواٺَ، وِکون وِجُه وڏنڊِيُون،
سَئِي سُپيرين جي، ونگِي پاءُ مَ واٺَ،
چَڙُ جُهوري ڏي جهاٺَ، هونديءَ رات هُتِ مڙون.

وڏيءَ راتِ راڻِي کي ڳَرَهي ووي ڪاڪ رسايو، ڏسي ته مومل ڪنهن مرد سان ڳڏ سُتي پئي آهي، سو راڻو ماٺِ ماٺِ ۾ پنهنجو لَڪُڻُ نشاني رکي روانو ٿي ويو. مومل جاڳي ڏسي ته راڻو رات آيو هو جيڪو ڪاوڙجي پنهنجي نشاني لَڪُڻُ رکي هليو ويو.

ڪاڪِ ڳَڙهِي وڙَ ويا، جَلي منهنجي جانِ،
رکي ڪامَ ڳَڙِکِيو، مارِيَسِ تنهن ڳُمانَ،
هَڏِ نه جيئان هاڻِ، سِگهو موٽِجُ سُپِرِين.

فقير چوي ٿو راڻي ملئي مومل کي گهڻا ڏينهن ٿي ويا هئا سو مومل

سومل کي چيو تہ راڻي جي وڏي سِڪَ لڳي آهي تون مون سان مردن وارا ڪپڙا پائي سمهُ. ان رات مومل کي خبر ڪان هئي تہ ڪو راڻو ان رات اچي پيو. سو مومل سومل سان گڏ سمهي رهي، راڻي جيئن ئي مومل سان ڪو مرد سُتَلُ ڏسي شڪ جي بنياد تي ڪاڪِ کي ڪاٽياري ڪري وڃي عمرڪوٽ مان نڪتو هِتي مومل جي من ۾ جڻُ مڇُ ٻري ويو.

ڪاڪِ ڪڙهي وڻ ويا. جلي منهنجي جان،
رکي ڪامَ ڪڙڪيو ماريَسِ تنهن گُمان،
هَڏِ نہ جيئان هاڻِ، سِگهو موتجُ سُپرين.

--

هئي جي نہ هئي، تہ نہ راڻو رنجُ رکي ويو،
ماريس تنهن مامري، جا سپ ڪنهن ڳاله سُئي،
ڳُٽَنِ سان ڪُهي، ويو نهوڙي ننڍَ ۾.

فقير چوي ٿو مومل کي راڻي کان وڇڙڻ کان وڏيڪ ان داغ جو غم ٿيو جيڪو گناه هن ڪيو ئي ڪو هو. تنهن غم ۾ هيءَ ڏينهون ڏينهن اندر ئي اندر ۾ ڳرندي وئي.

راڻا رُسِي ڪاڪِ سِين، وڇوڙو وِڌوءِ،
فوڙائي فراق جو قدر ڪونَ پيوءِ،
دل کي داغُ ڏنوءِ، مُئِيءَ نہ وسري مينڌرا.
راڻو رُنو ڪاڪِ سِين، ٿي قيامت ڪاري،
جنهن پر مير مينڌرو سا پر نہ مون پاري،
ڍولي سا ڍارِي، جيئن ڪنڌُ مٿاهون نہ ڪٽان.

مومل ڪان راڻي جي رُسَڻَ بعد ڪائڻ، پيئڻ، کِلَڻُ، ڪُڏَڻُ سپ وسري ويو هاڻِ ڪاڪِ تي اصل ڪانگ ويهي رهيو.

ڪاڪِ ڪڙهِي وڻَ ويا. ٻريا رنگَ رَتولَ،
تو پُڄاڻا سُپرين، هينئڙي اچن هولَ،
هُو جي ڪَيَئِي قولَ، سي سگها پارجُ سپرين.

فقير چوي ٿو راڻي ۽ مومل جي ملڻ جو وقت رات جو هوندو هو ۽ اڳي رات جو وقت جو تعين چند، تارن، ڪتين، لوڏي، ٽيڙوئن جي هلچل تي ڪيو ويندو هو ۽ مومل جون سڄيون راتيون نگاهون، راڻي جي راهَ ۽ تارن جي هلچل تي هونديون هيون.

ڪَتِينِ ڪَرَ موڙيا. ٽيڙو ايا ٽئي،
راڻو رات نہ آيو رات ٽَرِي ويئي،
ڪُوءِ سا ڪاڙِي راتڙي پِرِيَنِ لئہ پيئي،
مون کي ڏَنءُ ڏيئي، وڃي ڍوليو ڍَٽِ قراريو.

هاڻِ اهو ڪاڪِ محلُ جنهن ۾ مومل کي ئي ڪوڏَ ڪيا سو مومل کي ڄڻ ڪائڻ پئي آيو. راڻو رسيو ڄڻ مومل جي مَتِ کَسِي چرين وانگر لُڏاڻي ڏانهن اک هجي هاڻ راڻي ۽ راڻي جي ڪرهي کي ساريو پئي رتُ روئي.

مومل ويٺي مينڌرو سدائين ساري،
وَلِيون واسَ ورنيون، چانگي کي چاري،
جڏهن تڏهن سپرين، ايندمُ اوتاري،
سوڍي سين ساري، ڳالهيون ڪنديس ڳُجهيُون.

راڻي ڏانهن نياپو موڪليندي چوي ٿي راڻا تو جيڪا مونکي عيبن هاڻي سمجهي سا آئون نہ آهيان. منهنجي من ۾ صرف ۽ صرف تنهنجو ئي ٻارڻُ آهي، جي تون نہ آهين تہ سمجه مون لاءِ ڪجه بہ نہ آهي. اها ڪاڪِ، اهي باغ، اهي ٻانهيون، اهي ٻايون مون لاءِ حرام آهن. تون هڪ ڀيرو ڪاڪِ تي گهِي اچ.

ڏجانءِ ڏاتي ڏولَ کي، سنيهو ساري،
مونکي ڦَٽَ فراق جو، مينڌرا ماري،
اچين جي واري، ڪرهو ڪميٽيءَ تي.

چوي پئي راڻا آئون تنهنجي ئي رنگ ۾ رنگيل آهيان. مونکي ٻيو ڪجھ بہ نہ ٿو سُجهي، تون ئي منهنجو ننگُ آهين تون ئي مون کي عيبن هاٽي ڪندين تہ پوءِ آئون ڪيڏانهن ويندِيس.

راڻا تنهنجو رنگ، ڪنهن ويسريءَ نہ وسري،
اسان ڏي اچڻ جو، دوست وجهجُ مَ دنگُ،
نَرَ سڄاڻِجُ ننگُ، مِهِڻِي آب متان ڪرين.

پر راڻو نہ آيو مومل ارادو ڪيو هاڻِ راڻي ڏانهن مونکي پنهنجي صفائي ڏيڻ لاءِ خود وڃڻو پوندو. سو مومل مردانو ويسُ ڪري ڪاڪِ ڇڏي لُڏاڻي ڏانهن پنڌ چڪيو اچي عمرڪوٽ پر سان ڏيرو ڏنائين. راڻي کي خبر پئي تہ ڪو پرديسي آيل آهي جيڪو چوپڙ راند جو وڏو ماهر آهي، راڻي کي شوق ٿيو تہ ان سان بہ اها راند ڪجي، سو راڻو بہ اچي رسيو. ڏسي تہ هڪ مرد جنهن جي چهري تي پردو آيل آهي اهو ماڻهن کي چوپڙ راند ۾ ماتِ ڏيو وينو آهي. راڻي بہ رَءُ ڪيو تہ چو نہ ان کي راند هارائجي، سو راڻي راند رهڻ جي حامي ڀري راند رهڻ شروع ڪئي. راند هلندي رهي هڪ راڻو راند ماري تہ ٻيءَ مومل ماري، اصل راند جو نبيرو ٿئي ئي نہ اچي شام ٿي. راند ڪندي مومل جي هٿ جي ڪرائيءَ تان ڪپڙو لهي پيو جنهن سان راڻو مومل جي هٿ جي ڪرائيءَ تي نشان ڏسي سمجهي ويو تہ اها مومل ئي آهي جنهن سان آئون راند پيو ڪيڏيان. راڻو ڪاوڙ ۾ اٿي روانو ٿيو ۽ چوڻ لڳو مومل هاڻِ تون ڪيڏا بہ هيلا بهانا ڪرين پر راڻو تنهنجو ڪو نہ ٿيندو، سنو آهي تون هتان هلي وڃُ. مومل رڙيون ڪندي چوندي رهي راڻا آئون پاڪ آهيان تون مونکان ساکَ وٺ جيڪا آئون ڏيڻ لاءِ تيار آهيان. پر مونکان ناراض نہ ٿي.

پائي پانڌ ڳچيءَ ۾، اڱڻَ جي اَچن،
منهن ۾ مديُون تن کي، ڏسڻ سين نہ ڏجنِ،
اوڳُڻَ عيب اُٺايون، ڍڪڻُ ٿي ڍَڪِجن،
توڙي ڪچيُون ڪنِ، تہ بہ معاف ڪجن مينڌرا.

فقير چوي ٿو راڻي ڪون مڃيو اتان ڪان اٿي هليو ويو ۽ چوندو ويو مومل تون هتان هلي وڃ. مومل رڙيون ڪندي رهي ۽ چوندي رهي راڻا آئون توڪان سواءِ ڪيڏانهن وڃان جيڏانهن ٿي وڃان اوڏانهن تنهنجو ئي عڪس سامهون اچي ٿو.

ڪيڏانهن ڪاهيان ڪرهو، چوڏس چِٽاڻو
منجهئي ڪاڪِ ڪَڪوري، منجهيئي لُڏاڻو
راڻو ۽ راڻو، رءَ راڻي ناهي ٻيو ڪو.

پر راڻو اتان ڪان هليو ويو، مومل راڻي ڏانهن نياپو موڪليو تہ راڻا جيڪر توکي مون تي اعتبار نہ آهي تہ سڀاڻي اچي ڏس آئون مَچَ جي آڙاهَ ۾ توکي پنهنجي ساک ڏيان ٿي. ٻئي ڏينهن مچُ ٻريو ملڪ ۾ هوڪو هليو، خلق اچي گڏ ٿي، مومل تيل ڦليلَ ڪري هارن سينگارن سان گڏ ڪلندي ڪڏندي اچي مَچَ ۾ ٽپو ڏنائين. فقير چوي ٿو اها ڳاله جڏهن راڻي جي ڪَنَنِ تائين پهتي تڏهن راڻي بہ اچي پنهنجو پاڻ مچ ۾ وڌائين.

مون گهر اچي ٿئي، مينڌرو مهمان،
آٽي جهوڪيان آگ ۾، جيري وجهان جاڻ،
تاٽي تنورن ۾ پيري هٽا پاڻُ،
پيڪنِ سوڏو پاڻ، گهرُ، تڙُ گهوريان ٻِرَ تان

موڪي منڌُ پيارُ اُونچو اُونچي مَٽَ مان

فقيرچوي ٿو موڪيءَ جو جنهن جاءِ تي هَٽُ هو ان جاءِ وٽان متارن جو گَسُ هو. موڪي جي هَٽَ تي شراب ملندو هو ۽ متارا موڪيءَ جي ان منڌَ جا مشتاق هئا. هونءَ ته ان گَسَ تي ٻيا ڪيترائي هٽَ هئا پر موڪي جي هٽَ جو چَسُ ئي ٻيو هو.

عاشق! معشوقن جي، وٽي ويهُجُ واٽَ،
موڪي سندي مَٽَ تي، اَچِجِ اُوچي ڳاٽَ،
لاهيندئي اُساٽَ، وَٽِيُون پياري وڪَ جون.

فقير کان پڇيم موڪيءَ هئي ڪير؟ چوي ٿو هُوننئن خلق ڳالهيون ته ڳُچُ ٿي ڪري، پر مونکي جيڪا ڳاله عقل ۾ ٿي اچي ٿي اُها اِها آهي ته موڪي ناٿرِ جي ڌيءَ هئي. جيڪا ناٿرِ مومل جي ٻانهي هئي.

آيا اُو ڪائي، پَسِي گام گجرئين،
تنهن ناٿرِ گهٽا نهوڙيا، جا دَرَ مٿي دائي،
اجان مومل منجه ٿي، جا ٻاڙَ هٽي ٻائي،
ساٿيا سانباهي، ڪامل ڪجو ڪاڪِ جي.

فقير کان پُڇيم متارا ڪير ۽ ڪيترا هئا؟چوي ٿو لطيف سرڪار موڪي جي مئخاني جي مستانن کي متارا ڪري پڪاري ٿو. متارن جي باري ۾ ٻه مختلف ڪهاوتون آهن، ڪي چون ٿا اهي ڇَهَ ڄڻا هئا ته ڪي چون ٿا اهي اَٺَ ڄڻا، پر هڪ بيتُ شاهدي ڏئي ٿو جيڪو لطيف سرڪار

جو آهي يا ٻئي ڪنهن درويش جو آهي، جنهن مان شاهدي ملي ٿي ته اُهي اَٺَ ڄڻا هئا، پر جي مزارن تي وڃبو ته اتي ڇه قبرون هڪڙيءَ لانڍَ ۾ آهن ۽ ستين قبر انهن کان الڳ آهي.

ٻه سمان، ٻه سومرا، ٻه چنا، ٻه چوهان،
موڪيءَ دَرِ مهمانَ، ايندا هئا اَٺَ ڄڻا،

موڪي جو هَٽُ ڪراچيءَ جي اُيِرنديين پاسي ناراٿر جبلَ جي ٽڪريءَ تي هو. جتان کان سامونڊي واپاري لنگهندا هئا. اهي واپاري وڏا مالدار، ملڪيت وارا هوندا هئا. انهن جو ٿَڪُ لاهڻ لاءِ موڪيءَ ٻه اڇي شراب جو هٽُ کوليو هو.

عاشق! معشوقن جي، وٽي ويهج راهَ،
موڪي جي مَئِخانَ تي، نَمِي ڪجُ نگاهَ،
وَڃُ ته ڏِينَئِي واهَ، سُرڪي ڪا شراب جي.

موڪيءَ ماٽسِ وانگر ڏسڻ ۾ سُهڻي هئي ۽ هن جي ادائن ۾ ٻه وڏي نماڻائي ۽ نِوڙَت هئي. جنهن ڪري موڪيءَ جي هَٽَ جو وڏو چرچو هو.

وِڄهجُ واناٽن تي، مئخاني جي ماڪَ،
ٿيندي سُڌِ سيڪنهن، هنڌ هنڌ پوندي هاڪَ،
پرِهَ جا پياڪِ، جه سي اگڻ آئيا.

هڪ دفعي موڪيءَ جي متوالن اچي موڪيءَ وٽ لَڏُون لاٿيون. ايندي ئي موڪيءَ کان سري جي سَڌَ ڪيائون.

جهُ سي اگڻَ آئيا، ته سرو ڪندا سُڃَ،
سائي ٿيندي اُڃَ، هِي پيتو هُو آڻ ڪي.

موڪي وڃي مٽنِ جا منهن اُپِٽِيا ته مار هي ڇا! مٽ ته سمورا خالي لڳا پيا آهن ٻيا مٽَ خالي ڏسي هُن جڏهن آخري مَٽُ اُپِٽِيو ته ڇا ٿي ڏسي

تہ ان مَٽ ۾ هڪ وڏو ڪاريهر نانگ مُئو پيو آهي. پر ان سري جي بُوءِ وڃي متارنِ تائين پهتي.

موڪي سندي مٽ ۾، سِري سَپُ پئو،
ڳري سو ڳيا تي، پرزا تي ويو،
ڪنڌن ڪرون جهليون، مچي منڌُ پيو
قضا ڪم ڪئو ڪونهي ڏوهُ ڪلاڙَ جو.

موڪيءَ انهن کي انڪارُ ڪيو تہ مون وٽ منڌُ ختم ٿي چڪو آهي ان ڪري آئون توهان جي اها خدمت نٿي ڪري سگهان. متارن سمجهيو موڪيءَ سري جو مُلهُ مهانگو ڪرڻ لاءِ پئي نخرا ڪري. تڏهن متارن موڪيءَ کي چيو "موڪيَ تون پئسي جي پرواهہ نہ ڪر جيڪو توکي مُلهُ کپي سو وٺ پر اسان کي شراب تنهنجي ئي هٿان پيئڻو آهي".

موڪي متارنِ جا ننديا ڪِيمَ نهارَ
ساماٽا سري ڏٺي، اچا اڳڻ ڏارَ
ناٽو ڪِيمَ نهارَ سِرَ پُڻُ ڏيندا سَٽَ ۾.

موڪي کي چيائون اسين بہ ڪنهن رياست جا راجا آهيون پر موڪيءَ تو اسان جي بہ سردار آهين تنهنجي هٿن جو ناهيل شراب اسان کي ڪٿي بہ ڪون ٿو ملي. نہ ئي تو جهڙو ساقي. نہ چاڻ ڪهڙو تو ۾ ۽ تنهنجي شراب ۾ نشو آهي جو اسان بہ ئي ڪنهن ڏانهن ڪنڌ ڪٽي نهاريندا ئي ڪون آهيون. تنهنجي شراب مان اسان کي وڏا قرار اچن ٿا.

موڪي! منڌُ پيار، اُونچو اُونچي مَٽَ مان،
ڏيندي ڏاتارن کي، وَتِي وِجهہ مَ وار،
سِرَ ڪٽي سردار، اڳڻ تنهنجي آئيا.

پر سائين متارا ڪي مُڙِن هنن کي موڪيءَ جي ميخاني مان سَري

جي بوءِ تہ پهريان ئي پهچي چڪي هئي. تن ضدُ ڪيو تہ جيڪو تو وٽ موجود آهي سوئي اسان کي پيش ڪر.

موڪي مَٽَ اُپِٽيا، سوارا صُبُوح،
اُونچي جي عبداللطيف چئي، باسَ پُهتين بُوءِ،
ڪڙو جي ڪڪوهہ تہ بہ وَٽَ سِرِ گُهرن وٽيُون.

موڪي مجبور ٿي ان مَٽَ منجهان متارنِ کي وٽيون پري ڏيندي وئي ۽ متارا ٽِڪُون ڏيندا ويا ۽ پيئندا ويا. تان جو وچي مَٽُ خالي ڪيائون.

عاشق زهرَ پياڪَ، وِهُ پِسِئو وِهسِن گهٽو
ڪڙي ۽ قاتل جا، هميشہ هيراڪَ،
لَڳِيَنِ لَئُون لطيف چئي، فنا ڪِئا فِراقَ،
توٽي چِڪڻِ چاڪَ، تہ بہ آهَ نہ سَلِن عامَ کي.

موڪيءَ متارن کي وِهَ واريون وٽيون ڏيندي وئي، متارا ان وِهَ کي پنهنجو جيءَ دانُ ڪري پيئندا ويا. موڪيءَ ڏٺو هنن جو پيئڻ مان پورائو نٿو ٿئي، سو آٽي مَٽُ اڳيان رکيائين.

گُهٽَنِ ۽ گُهٽڪَنِ، وٽيُون پيئَن وِهَ،
سِرِ گاڏئون، پِدهہ ساقي برخيز پيار کي پرين،
هو پِڪين نہ پرچنِ، مَٽَ ٽَڪِيائون منجهيان.

موڪي ڏٺو سچو سَرو تہ سُڃَ ڪري ويا پر مُرڳو متارا مستيءَ ۾ اچي اچا وڏيڪ منڌُ پيا گهرن.

مشتاقَ مئخاني جا، مُوران نہ موٽنِ،
جہُ ڪاتَ ڪلاڙَ ڪيڊيا، پتنگ جيئن پوڻِ،
نَفِيان نابود ٿي، اِثباتان اچن،
ڪنهن جنهن چالِ چلِن، آڳڙيا اَجلَ کي.

موڪيءَ جي من ۾ اها وِرونهن تہ متارا اجهي مئا، پر متارا مستيءَ وچان منڊُ منڊُ ڪندا راهي روانا ٿي ويا.

نَڪِي منڊُ مَٿَنِ ۾، نَڪِي جهولي جهانءِ،
متارا ناهِنِ ڪي ڳَڳُوهُ ڪيڍيان، ڪنهن لاءِ،
وِئا ڪنهن ڏينهاءِ، ٻہ ٿي لڳِنِ ڏينهڙا.

گهڻو عرصو لڳي ويو متارا وريا ڪون، اهي محبت جا ماريل، پِرِهَ جا پياڪ اڳي هر ڇهين مهيني موڪيءَ تي مهربان ٿيندا هئا پر هن دفعي هُنن کي سال ٿيڻ جي ويجهو اچي ٿيو پر متارن موٽڻ جي ڪان ڪئي. هاڻ موڪي جي اک متارن جي واٽ تي هجي ۽ اندرو اندر پئي ڳري.

موڪي مٽَ مٿي تي، اپي نِهاري واٽَ،
متارا نہ موٽِئا، اُونچا جني ڳاٽَ،
گهڙيو ڪئين گهاٽَ، واتون جَهليو وِجُهلي،

تان جو اچي سال ٿيو هڪ ڏينهن موڪيءَ کي خبر پئي تہ متارا اچن پيا.

ٻئي گُهتِ ٻارهين آئيا، اڳي ڇَهين ماهَ اچِنِ،
اچي گهريائون گهورن سين، پروڪو پرين
پِئا لالَ لُڇَنِ، ڪنهن ڪڙي ڪيفَ خمارئا.

موڪي متارن کي زنده ڏسي خوش بہ ٿي تہ حيران بہ ٿي تہ اهو ڪيئن ٿو ٿي سگهي جيڪي پَرُ سال هتان زهريلي نانگ وارو شراب پي ويا هُئا سي وري زنده سلامت منهنجي اڱڻ تي ڪيئن اچي ويا آهن.

جي اٿئي سڌَ سُرِڪَ جي، تہ وَنءُ ڪلاڙَنِ ڪاٽي،
لاهي رڪُ لطيف چئي، مٿو وَٽِ ماٽي،

تِڪَ ڏيئي پِڪَ پيءُ، تون گهوٽَ منجهان گهاٽي،
جو وِرونهنَ وِهاٽِي، سو سِرَ مَٽِ سَرو مهانگو.

--

ماءُ! متارا آئيا، سَري جا سردار،
مڙِنِي مهاين جي، هٿن پئي هاڱار،
سٽي سا تنوار، موڪي مٽ اپٽيا.

موڪيءَ متارن کي پنهنجي مئخاني ۾ وهاري وجي مٽنِ جا ڍڪ اُپِٽِيا.

موڪي مٽَ اُپِٽئا، آٽي اُتر هيٺَ،
گهوٽَ گهرِئون نِڳِئا، ناٽا ٻڌي ٻيٺَ،
متارا تنهن ميٺَ، اچن سِرَ سنباهيو.

متارِن جي اچڻ جي خوشيءَ ۾ موڪي هارَ سينگار ڪري متارِن جي خدمت ۾ لڳي وئي، متارا تہ اڳي ئي موڪيءَ جي محبت ۾ مستان هئا.

چکي مَئي مٽِنِ جي، آڪِڙِيا آئيا،
ڪڙي قاتل ڪوڏيا، ورونهَ وهائيا،
هي گُهورن سين گهائيا، پيئڻ تہ پري ٿيو.

موڪي متارن کي شراب اچي پيش ڪيو متارِن بہ هيجَ منجهان وٺيون وات ڪيون، پر متارِن کي مزو نہ آيو، تنهن تان متارِن موڪيءَ کي چيو تہ موڪي تنهنجي منڊَ ۾ اڳيون مزو نہ رهيو آهي. اسان کي اهو منڊُ پيار جيڪو تو اسان کي پَرُ پياريو هو.

موڪي متارِنِ کي، پَروڪو پِئار،
ناٽو ڪيمَ نِهارُ، ماٽڪَ ڏيندئي مُوڙِيين.

موڪي چيو پروڪو منڊُ هيلُ ڪتان آڻيان. هيلوڪو پيئو اهو منڊُ مون پنهنجي مَنَ سان توهان لاءِ ناهيو آهي. پر متارن جو تہ پروڪو پيتلُ هو. تَنِ چيو موڪيءَ توکي خبرَ آهي اسين هر ڇَهين مهيني تو وٽ ايندا آهيون پر هن دفعي سال ٿي ويو آهي پر پروڪي منڊَ جا خمار اسان تان اجان ڪون لٿا آهن. منڊُ اسان کي پروڪو ئي پيار، اسان تي مهرباني ڪر پنهنجي مٽنِ ۾ نهارُ من ڪو پروڪي منڊَ جو چُڪو بچيل هجي.

موڪي مٽ نهارِ مَنَ پروڪي پلنگ لَهين،
ان سري جي سُرڪَ سِين، اَپر لَڳين آر
دائم تو دربار، اجهي آگهوري آئيا.

موڪي ڏٺو متارا مُڙَنِ ئي ڪون ٿا، تنهن تي موڪيءَ پروڪي شراب جو قصو ڪندي ٻڌايو چوي ٿي تہ "اهو شراب ڪون هو زهرُ هو. ان مَٽَ مَٽَ ۾ ڪاريهر اصيلُ نانگُ مئل هو.

جو پَرُ پيتو آن، سو سندو سَپَنِ ساڻ
جي واسينگ وتنِ ويڙهين، سي نہ وهيٽا ماڻ،
تيلانهن لَڄَ مران، جنئن اَٽهوند آئين گهرو.

--

موڪي سندي مَٽَ ۾، پئو نانگُ نَچي،
ڳنڊَنِ ڳر جهليا، پئو مَٽُ مَچي،
اَسارَنِ اَچي، پِيتيُون سُرڪيُون سِڪَ جُون.

توهان ضد ڪيو مون آڻي پيش ڪيو توهان پيئندا ويا آئون ڏيندي ويس توهان تي زهرَ ڪو اثر ڪون ڪيو پر نشي جي خمارَ ۾ ونجي ويا.

موڪي سندي مَٽَ ۾، آهي عاشقن آرو
پيئَنِ وٽيون پُرِ ڪيو سَڄو ڏينهن سارو
ڪَتو جي ڪارو، پِئا اوتينِ اندرَ ۾.

توهان هتان ڪان مستيءَ مستيءَ ۾ روانا ٿي ويا. مون سمجهيو توهان ڪڏهن جا مري ڪپي ويا هوندا پر توهان وري ان ئي وِهَ جي گهرجَ ڪري رهيا آهيو.

پَروڪو پَرو، موڪي متارنِ کي ڏنو
جنهن پارهين ماهَ ٻڌايو هي سپاٽو سَرو
ڳالهاءِ ٿِيَنِ ڳرو، سِرَ ڏِنائون سَٽَ ۾.

فقير چوي ٿو موڪيءَ جيئن ئي اها ڳاله متارن کي ٻڌائي چيهُ ڪئي، تيئن اچانڪ ئي متارنِ تي پروڪي پيتلَ زهرَ جو اثرَ چڙهڻ شروع ٿي ويو. موڪيءَ کي متارا چون ٿا موڪي اسان توتي پروسو ڪري ايندا آهيون نہ تہ هٽَ ملڪ ۾ ٻيا گهڻا آهن، تنهنجي ادائن، تنهنجي نازن، تنهنجي نخرن جا اسين مستانا آهيون توکي اسان سان اهو قهر ڪون ڪرڻو هو. گهٽ ۾ گهٽ اسان جي محبت جو تہ مانُ رکين ها.

موڪيءَ متارن سِين، ڪِي جا ڳُجهي ڳاله ،
وَ نَحنُ اَقرَبُ اِلَيِّهِ مِن حَبلِ الوريدِ، ويجها ٿئا وِصالَ،
ڪري نام نِهالَ، سُتا ٻُنيءَ ٻِرِ ۾.

متارن تي پروڪي زهرَ ايترو تہ اثر ڪيو جو متارن تڙپي تڙپي موڪيءَ جي مئخاني تي دم ڏنو.

ڪلاڙڪي منهين، ڪُسَڻَ رِئَي پيو ڪِينَ،
متا متارنِ جا، پِئا پَسُ زمينَ،
رکي رُوهَ رهينِ، وٽيون پيتائون وِهَ جون.

فقير چوي ٿو متارا مري ويا. موکيءَ جو ويڙهو ويران ٿي ويو ۽ مئخاني تي ماڪَ چانئجي وئي موکيءَ متارن مرڻ بعد چرين وانگر پئي روئي ۽ رڙي.

وِڄھئو منھن مَٿَن ۾، موکي اُڀي رووءِ،
متارا مري وئا، اڱڻ اڃي نہ ڪووءِ،
متارَئُون پووءِ، منا مَٽَ متي ٿِئا.

موکي متارن جون ڳالھيون ياد ڪندي اندر ئي اندر پئي رت روئي.

موکي متارنِ کي مئخاني ۾ دفناني انھن جي قبرن جي مٿان آھو زار پئي روئي.

نہ اڱڻ آڳَرِيا، نہ سا سِٽَ سري،
ڪتورا قاتل جا، پيتا جن پري،
انئي پھرَ اُلٽِيا، ٽرتي سِرِ ٽري،
وَئي اجھامي اُن جي، ٻٺي ٻس ڪري،
ساريو سورَ چري، موکي متارن جا.

موکي کي ڏکُ ان ڳالھ جو ھو تہ جيڪر آئون ھنن سان اھا ڳالھ نہ ڪريان ھا تہ اھو شراب ڪون زھرُ ھو تہ شايد اھي اڄ زنده ھجن ھا. موکي انھن جي موت جي ملامت پنھنجي پاڻ تي ڪٽي، سندس ويڙھو ئي ويران ڪري ڇڏيو.

نہ ڪنھن ماريا جنگ ۾، نہ ڪنھن سورَ ٻَري،
اوريجن ھئا تان نہ آئيا، جيڪس ويا پري،
ھاٽي رُئان ڪيئن ڪري، مادر متارن کي.

موکي سوچي پئي ڪاش اھو زھر وارو مٽ آئون پيچي پورا ڪري ڇڏيان ھا. تہ آئون انھن منھنجي مئخاني جي مورن کي ھن ويلَ زندهَ سلامت محبت جو مَي پيئندي پئي ڏسان ھا.

ڪُوڪِيين ڪِينَ ڪَلاڙَا جُہ ڏِنَہءِ سَپُ صُراحَ ۾،
پَچِي مَٽُ پورا ڪري، ھنڌ اُنھين ئي ھار،
دائم تو دربار، اِڄھي آگھوري آئيا.

ان غَمَ موکيءَ کي جھوري وڌو نہ کائڻ نہ پيئڻ. موکيءَ لاءِ جيئڻ جڻ زھرُ ٿيڻ لڳو. پنھنجي پاڻ کي ميارون ڏيندي چئي پئي موکي تنھنجا مستان متارا تو ماري ڇڏيا تون ڪنھنجي ڪارڻ پئي جيئين.

متارا مري وئا، موکي! تون بہ مرُ،
الفراقُ اَشَدُ مِنَ الموتُ، سچو سراسرُ،
پي پيالو پُرُ ٿِئا، جھليائُون ٻُنين پَرُ،
گھوڙا ڇڏي گھرُ، وِيرَ سُتا ويرانَ ۾.

ان بعد موکيءَ بہ سِگھوئي دمُ ڏٽيءَ کي ڏنو.

موکي متارَنِ سِين، کھڙو قَھَرُ ڪيووءِ،
سنڌِيَلُ سَپُ سيدُ چئي، ڏيندي ڏکُ نہ ٿيووءِ،
اِنَ اوپالِيان پووءِ، موکي ماڳِ مَرِي وئي.

ھاڻِ ان مئخاني ۾ متارا ابدي ننڊ ستا پيا آھن ٺورڙو پريان موکي جو مَڙُھُ ھڪ ويران ويڙھي ۾ اداس ماحول جوڙيو ويٺو آھي.

وِيرَ سُتا ويرانَ ۾، ڇڏي ماڳ مڪانَ،
پيئندي پورا ٿئا، ڦھري لڳن ڪانَ،
موکي ۽ مھمانَ، اَڄُ نہ انھيءَ پيٽِين.

جي لِيلائي نہ لَهِين، تہ پُڻُ لِيلائيجُ

جي لِيلائي نہ لَهِين، تہ پُڻُ لِيلائيجُ،
آسَرو مَ لاهيجُ، سجڻَ سپاجها گهڻا.

فقير چوي ٿو چنيسر لِهورَ رياست جو بادشاهہ هو لِيلان چنيسر جي راڻي هئي، سندن پاڻ ۾ وڏي محبت هئي. ليلان حُسنَ ۾ راڻين جي بہ راڻي هئي، ان حُسنِ جي هاڪ ليلان جو مٿو خراب ڪري ڇڏيو هو. ان ڪري ليلان چنيسر جي محل ۾ پئي انگل آرا ڪندي هئي.

وڏيري هُياسِ، چنيسرَ جي راڄَ ۾،
ڏُهلين ڏَمامين، نَقرين، پَرَ ۾ پُڇيئاسِ،
جيلانهن ڏيولي ڍِلياس، تي تِنَسِ ڏُهاڳڻِ ڏيہَ ۾.

هُنَن جي محل ۾ هڪ ٻانهي هئي جنهن جو نالو ڪنئرو هو. ڇون ٿا ڪنئرو چنيسر کي پاڻ لاءِ ٿي محل ۾ ٻانهي ٿي آئي هئي، ڪنئرو جي ماڻِسِ بہ ساڻس گڏ هئي.

هُيَسِ دادلِي درگاهَ جي، پيو وَرَ جو هومُ واءُ،
چانڪَ ڪِلِي چڙهنديسِ، ڪَٽَ تي ريجهائينديسِ راءُ،
ڪنئرو جهڙيون ڪيتريون، دايُون در مَهَنداءُ،
پوءِ اهڙو ٿي اللهُ، جنهن ڪلنديءَ ڪان وَرُ ڪسيو.

ڇون ٿا ليلان جي جڏهن چنيسر سان شادي ٿي هئي تڏهن چنيسر ليلان سان واعدو ڪيو هيو تہ ليلان توکي پنهنجي زندگي ۾ ٽِن غلطين

جي معافي ڏئي سگهان ٿو ان ڳالهہ تي ڳنڍِ ٻڌي ليلان محل ۾ مغرور ٿي اچي انگلَ ڪرڻ شروع ڪيائين.

ڇَئي چنيسر جامَ سِين، ليلا تون مَ لَڪاءُ،
دوست تنهنجو داسڙو ڪانڌِ وڏي ڪاءِ،
ڍولو ڏِڪُ سنديا‌ءِ، عيبن ڪي آڏو پَئي.

ليلان چنيسرَ جو چاهہُ ڏسي مستيون ڪرڻ شروع ڪيائين. پر چنيسر پنهنجي چاهَ هٿان مجبور ٿي هن کي ڪڏهن ڪون روڪيو. روڪيندو بہ ڪيئن جو چنيسر پنهنجي دل جي هٿان مجبورُ عوام هو.

ڇَئي چنيسرَ جامَ سِين، ليلا لَڪاءِ مَ تون،
اِيءُ ڪانڌُ ڪنهن جو نہ ٿئي، نَڪا مون نہ تون،
روندِيُون ڏٺيون مون، ان در مٿي دادليون.

ليلا جي پنهنجي حُسنَ جي ٻانورَ تي سندس عيبن تي ڪو ڌيان ڪون ڏريندي هئي ، هُوءَ حُسنَ جي زور تي هُوڙاهِيُون ڪندي رهي ۽ چنيسر سهندو رهيو.

ليلا لڪڻَ پانهنجا، سارجُ سَيِيئي،
وَرَ سِين وِڙهيو اُٺِيين، ڏوراپا ڏيئي،
ڪُهُ جاڻان ڪيهي، چنيسرَ جي چِتَ ۾.

چنيسر جو چاهہُ ۽ ليلان جا نازَ نخرا اصل محل جي ماحول کي مچايو وينا هئا، هڪ ڏينهن ڪنئروءَ ليلان کي هڪ قيمتي مِٽِيَنِ سان مهڪندڙ هارُ ڏيکاريو جنهن تي ليلان جو منُ اچي ماندو ٿيو تہ اهو هارُ مونکي ڏئي.

مٿيي اُتي موهجي، هاريا! پاتُئِي هَسُ،
تو پانئيو مون سِين هوندا، رِهاڻيُون رَسَ،
وري ويئي وَسَ، تي آيو ڏَنءُ ڏُهاڳَ جو.

تڏهن ڪنئوروءَ وَجُه وٺي ليلان سان شرط رکيو تہ توکي جيڪڏهن اهو هارُ کپي تہ ان جي بدلي چنيسر هڪ راتِ لاءِ منهنجي حوالي ڪرڻو پوندو. ليلان ان ڳاله کي هلڪو وٺي ڪنئروءَ کان هارُ وٺي پنهنجي ڳلي ۾ پاتو ۽ چنيسر کي هڪ رات ڪنئروءَ جي حوالي ڪرڻ جي حامي ڀري ڇڏيائين. ان رات چنيسرَ کي شراب جي نشي ۾ ڪنئرو جي حوالي ڪري ليلان اهو قيمتي هارُ ڳلي پائي خوش ٿي.

جو تو پانيو هارُ، سو سُورن سندو سڳڙو،
چنيسر چِٽُ ڪٽي، ٿِئو پورهيت جو پارُ،
اَوَڳِتِ جو آچارُ ڪانڌُ ڳنهِين سِين نہ ڪري.

صبح ٿي چنيسر کي هوش آيو ڏسي تہ آئون جنهن عورت سان ستو پيو آهيان; اها ليلان نہ پر مون واري نوڪرياڻي ڪنئرو آهي. جنهن تي پشيمان ٿي محل ڏانهن هلڻَ لڳو تہ ڪنئرو چنيسرَ کي روڪيندي چوي ٿي ”چنيسر تون مون وٽ وِڪِيلُ آهين توکي تو واري لاڏليءَ زال مونکي ڪي هڪ هار جي بدلي وِڪيو آهي.“

مَٽِيي اُتي موهجي، مُوڙهي ڪِيوءِ مَرَڪُ،
ڇَئي چنيسرَ ڄامَ سِين، وِڌوءِ وڏو فرقُ،
وري وِئو وَرَقُ، آيُئِي ڏَنءُ ڏُهاڳَ جو.

تڏهن چنيسرَ کي هوش آيو مار پَٽِسان مونکي ان وِڪيو آهي جنهن سان آئون تمام گهڻي محبت ڪريان ٿو. تنهن ڏينهن کان چنيسر ليلان کان منهن مٽيو. تڏهن ليلان کي بہ هوش آئيو تہ مون وڏو ڏوهه ڪري وڌو آهي. هارُ اڇلائي پٽَ تي هنيائين ۽ ايلازيون ڪرڻ شروع ڪيائين.

مَٽِيُون هارُ هٽِي، پَلنگَ سِرَ پِٽُون ڪيان،
جنهن تان چِٽُ ڪٽي، وِئو وينڌَڙِيارو وَلَهو.

فقير چوي ٿو هاڻِ ليلان کي اُها ڳاله ياد آئي جيڪا ليلان چنيسر جي شادي مهل چنيسر ڍَڪڻَ رسم ۾ ناڪام ويو. فقير کان پڇيم اها وري ڪهڙي رسم ٿيندي آهي؟ چوي ٿو جڏهن گهوٽُ سنبري نهي ڪري ڪنوار جي گهر ڏانهن ويندو آهي تنهن مهل گهوٽ جي ڪٽ هيٺيان هڪ ڍَڪڻَ تي ڏونگهي رکي ويندي آهي، ان ڏونگهيءَ کي گهوٽُ کي پير هٽي ڀڃڻو پوندو آهي. چنيسر اها ڏونگهي ڀڃڻ ۾ ناڪام ويو هو. اج بہ عام خيال اهو آهي تہ ان رسم ۾ ناڪام وڃڻ جو مطلب اهو تہ اها شادي ان گهوٽ کان نيئي نہ سگهندي.

پونچا ڏِنمُ پير ڍڪڻَ مٿي ڍولَ جا،
مون پانئيو تنهن وير، ڪوجهي ڪندو پرِيتڙي.

هاڻِ ليلان کي هوش آيو تہ مون جيڪي حُسُنَ جي زور تي زورآوريون پئي ڪيون تَنِهن تہ مون کي آڻي چنيسرَ جي چِٽَ تان لاٿو. مون کي جيڪر اهو هوش هجي ها تہ اهو هارُ منهنجي ڏهاڳ جو سبب بڻبو تہ آئون ان کي مورهون تن تي آڻيان ئي ڪون ها.

جيڪرَ پانيان ايئن، تہ ڪو دل مٿائيندو داسڙو،
تہ سُوڙهَ لڳندي سِينئَن، هوندَ هٿين هارُ نہ جهليان.

فقير چوي ٿو هاڻِ ڪنئروءَ جو قبضو چنيسر تي ٿي ويو. چنيسر ليلان کي ڏهاڳُ ڏئي من تان لاهي ڇڏيو. ليلان هارُ اڇلائي ڦٽو ڪيو. هاڻِ چنيسر جي ڏهاڳَ جي ڏِپ کان پئي روئي ۽ رڙي.

داغُ تنهنجو دائما، ماري معذوري،
سائين ڪارڻ سپرين، وڃِجُ مَ ڏُوري،
آءُ تون حُضُوري، تہ مَٽِيُون وجهان مَچَ ۾.

ليلان جيڪا چنيسر جي لاڏلي زال هئي تنهن ڏنو چنيسر ان چِٽَ

ئي ڪون آهي جيڪو آئون سمجهيو ويٺي آهيان. ليلان چنيسر وٽ وڃي اهو واعدو بہ ياد ڏياريو جيڪو چنيسر شادي مهل ليلان سان تي غلطيون معاف ڪرڻ وارو ڪيو هو. چنيسر چيو ليلان اهو واعدو آئون ڪڏهن جو پاڙي چڪو آهيان. هن ڪان پهريان تو تي نہ پر ڪيترين ئي غلطيون ڪيون جيڪي مون توکي معاف ڪيو پر هاڻوڪي غلطي ڪڏهن بہ معاف نہ ڪندس. ليلان ڏنو چنيسر جيترو هِنَ ڪان پهريان منهنجو هو سو هاڻِ اوترو ئي ڪنئرو جو آهي.

چِئي چنيسر جامَ سِين، ليلا لَڪايو
تو جو پانئيو پنهنجو، تنهنجو پرو ڪون پِيوءِ،
ڪنئروءَ ڪانڌُ سندوءِ، دوست ڪيو داسڙو.

ليلان پڇي وئي ڪنئروءَ کي چيائين تہ هي وٽ پنهنجو هارُ مونکي منهنجو وَرُ ورائي ڏي.

جان مون پوءِ پروڙيو، ايٌ وڏوريو واپارُ،
هاڻِ ڪرُ هيُ پنهنجو هارُ، واري ڏي مون وِلهو.

ڪنئورو چيو مون جنهن مهل توکي اهو هارُ ڏنو هو تنهن مهل تہ تو کِلِي کُڏي هارُ گِهِڃيءَ پاتو هو. تڏهن توکي اهو هوش ڪون هو تہ هيءَ آئون چا پئي ڪريان.

کِلِي هارُ هَتِ ڪَئِيئِي، تي سَرَهي سانجهيءَ وير،
خبر پئي تنهيَر، ڪا پِرِهَ ٿيندي پَڌِري

ليلان وري پڇي چنيسر وٽ وئي چوي پئي چنيسر تنهنجيون ڪيتريون ئي زالون ۽ ٻانهيون آهي مونکي انهن برابر سمجهي تو وٽِ وِهارُ آئون تنهنجي ٻانهي ٿي گزاريندس پر مون کي ڏُهاڳُ نہ ڏجانءِ

ڪوڙين تنهنجيون ڪامڙيون، تون ڪوڙين سندو ڪانڌُ،
مون کي ڇڏ مَ داسڙا، تہ وڃان نہ وِڙواند،
مون ڳچيءَ ۾ پاندُ، تو چنيسر هٿَ ۾.

ليلان وڏيون ايلازيون ڪندي روئندي، رڙندي چنيسر جي پيرن پئي چئي تي چنيسر آئون پليل هيسِ مون توتي وڏا انگل ڪيا جيڪي تو وڏي دل ڪري سَنا. هاڻي هيءَ غلطي بہ معاف ڪر. مون توبه ڪئي هن کان اڳيان ڪڏهن بہ اهڙو ڪچو ڪم ڪون ڪنديس. چنيسر چوي تو ليلان تو کان وقت ويو مون گهٽيون غلطيون معاف ڪيون آهي پر اها غلطي توکي ڪڏهن بہ معاف نہ ڪندس.

جيڪَر چَئِين تي هيرَ، تنهن جي اَنين پَنِي جي اڳ چَئِين،
تہ خُونَ سَيَئِي بخشيان، مَنَ ۾ آٽي مَهيرَ،
هاڻِ جهڙا ڪنيَئِي پيرَ، تهڙا موتي آيَئي منهن ۾.

هاڻِ ليلان بي حالَ ٿي محل ۾ چرينِ وانگر پئي ڦري، هوءَ پنهنجا انگلَ آرا، منَ مستيون ساريو پئي رتُ روئي.

ٽِڙڪي ٻَسي ٽوڪُ، ٽِرڪي تڪبر پئي،
اچئو اچئو اَگِلي، چَئِي ليلا کي لوڪُ،
اندرُ اوپالن سِين، ساڙي ڪيائونسِ سوڪُ،
ٻالاپڻ جو ٻوڪُ، وئو ويچاريءَ وسري.

ليلان پڇي وڃي پنهنجي سهيلين کي چيو توهين وڃي چنيسرَ کي سمجهايو تہ ليلان هارُ ڏسي پلجي پئي، پر تون تہ وڏي دل ڪر ليلان کي نہ ڇڏينسِ ماڻهو چا چوندا چنيسر. ليلان کي ڏُهاڳُ ڏئي ڇڏيو.

پينئَرُ پيريو داسڙو چنيسرُ چئي،
هيءَ جو ڏَنيُ ڏُهاڳُ جو سگهان تان نہ سهي،
مون کان تان پئي، تون ڪَمِ ڪانديلا سُپرين.

فقير چوي ٿو چنيسرَ هڪ بہ نہ مڃي، نيٺِ اهو ڏينهن بہ آيو جڏهن چنيسر ليلان کي ڏُهاڳُ ڏئي محل ڇڏڻ جو چيو. تڏهن ليلان وري چنيسر وٽ ليلائي ٿي چنيسر مون کي محل مان ڌڪي نہ ڪڍُ آئون تنهنجي ٻانهي ٿي محل ۾ نوڪري ڏيندي‌س، پر مونکي محل مان تڙي نہ ڪڍي.

لڏي نڪرُ لِهورَ مان، ويو چئي چنيسر،
ڪجاڙٍيان ڪاوڙيو ڌڪايائيم در،
ڪونئروءَ اهو قهر، پسو پاڙي ۾ ڪيو.

وري چوي ٿي مونکي تون محل ۾ رهڻ نٿو ڏيئين تہ ٻيلي پاڙي ۾ ڪواجهو ڏي تہ تنهنجي ڇانوَ ۾ بقايا زندگيءَ جا ڏينهن گهاريان.

جي مون کي وَرَ وهارئين، مٿي هٿ ڏئي،
تہ پاڙي ۾ پيئي، هوندَ ڪانڌَ ڪميٽي گهاريان.

پر چنيسر هڪ نہ مڃي، هاڻ محل ۾ ڪونئروءَ جا فرمان پيا هلن، چنيسر هاڻ ڪونئروءَ جي ڪَڇَ ۾ ويٺو ڪونئرو ڪونئرو پيو ڪري.

ڪونئروءَ ڪوسو چاڙهيو، تون ليلا پنهنجو لاهِ،
سندي هار اُهاءِ، وڃي اورُ ارٿَ سِين.

ليلان وڏيون منٿون ميڙون، ايلازيون ۽ نيازيون ڪرڻ بعد ٿڪجي هارجي پئي اندرون اندر ڳري ۽ رت روئي.

لَڄَ منهنجي لوڪ ۾، واريءَ جيئن ويئي،
جيئن اٿو پئي پاٽيءَ ۾، تيئن پگهرجي پئي،
مٿي هٿ ڏيئي، ڪانڌُ نہ ڪوني ڪڍهن.

اهو حشر ڏسي ليلا چنيسر جي محل مان لڏڻ جي تياري ڪئي.

ليلان ڇڏ لِهورُ، وڃُ پنهنجي مائٽين،
هار منجهاران هور، تو سوپيءَ سورُ پرائيو.

فقير چوي ٿو جڏهن ليلان چنيسر جي محل مان نڪرڻ محل اٺ تي سوار ٿي وڃڻ لڳي تڏهن بہ اٺ کي جهيڪي ماٺهن کي چيائين وڃي هڪ دفعو وري چنيسر کي چئي اچو تہ ليلان لڏيو پئي وڃي.

نيهو جهليو روءِ، اڳڻ جهوڪيو ڪَرَهو،
ڪو چنيسر کي چوءِ، تہ ليلان وڃي لڏيو.

خلق وڃي چنيسرَ کي چيو ليلان لڏيو پئي وڃي، چنيسر چيو ليلان کي آئون نہ روڪيندس اِها اُها عورت آهي جنهن مون کي هڪ هارَ جي بدلي وڪيو هو، هن کي نہ روڪيو ڇڏيو تہ هتان ڪان لڏي وڃي.

لَڏي تہ لَڏايوءِ، منڌَ مَ روڪيو ماڙهان،
هيءَ اها ئي جوءِ، جنهن مٽِئِي تي وَرُ مٽيو.

ليلان ويچاريءَ وڃي پنهنجي مائٽن جو ويڙهو وسايو. اڳلا انگل، وسري ويا، منهن مٿاهون ڪرڻ وسري ويو. هاڻ چِتَ ۾ چنيسر ئي چنيسر آهي.

پيئنَرَ پِنِيءَ رات، مون چنيسرُ چِتَ ۾،
سُتو لوڪُ ننڊُون ڪري، مون پِرِيان جي تاتِ،
سَجَڻَ سِين پِرِياتِ، مَنان مُورِ نہ وِسِري.

فقير کان پُڇيم نيٺِ آخر ليلان جو ڇا ٿيو؟ چوي ٿو ٿيندو وري ڇا ليلان ٻين جي لاءِ سبق ڇڏي وئي، تہ جيڪا مون جيئن مغرور هوندي سان مون جيئن ڏهاڳڻ ٿيندي.

ڏيئين جي ڏُهاڳُ، تہ سَنئُون سُهاڳُ آئون پائيان،
تنهنجو مونکي سُپرين، سَيوئي سُياڳُ،
دوستَ تنمنجو داڳُ، ڏُنَان ڌوتو تہ لَهي.

چوي ٿو ليلان پهريان غافل هئي، پنهنجي وَرَ جي وَڙَنِ کان پهريان هن کي پنهنجي حُسُنَ ۽ رُتبي مغرور ڪري ڇڏيو هو. هوش تڏهن آيو جڏهن محل مان تڙجي نڪتي. ۽ بين لاءِ سبق ڇڏي وئي تہ ڪو مون جيئن غافل ٿي پنهنجو وَرُ وڃائي ويهي.

سهاڳَ پُڻُ سنبران، ڏُهاڳُ پُڻُ ڏِنوم،
هن اياڻي حال کي، ڪٽي هٿين هار ڇُتوم،
تِهان پوءِ پيوم، قدرُ ڪاٽياريِن جو.

ﮂﮂ

محرم موٽي آئيو، آئيا تان نہ امام

محرم موٽي آئِيو آئِيا تان نہ مام،
مديني جا ڄام، مولا مون کي ميڙين .

فقير چوي ٿو جڏهن بہ محرم ايندو آهي تڏهن مون کي امامن جي غم هر انسان کي ڏکوئيل ڏٺو آهي، اهي هندو هجن يا مسلمان ڇڻ تہ اهو قضيو انهن جي گهر ۾ ٿيو آهي.

ڏٺو محرمُ ماهُ، سونکو شهزان ٿيو
ڄاڻي هيڪُ الله، پاڻ وٽنديون ڪري.

چوي ٿو جڏهن شهزادا پنهنجو قافلو ڪاهي ڪوفي ڏانهن روانا ٿيا تڏهن مڪي، مديني جي ماڻهن ۾ وڏي غم واري ڪيفت هئي، ۽ پڻ حسين کي صلاح ڏنائون اَئي حسين تو ڪُوفي ڏانهن نہ وڃ، اهي ڪُوفِي تو سان وفا نہ ڪندا. پر حسين رَبَ جي رضا سمجهي ڪوفي ڏانهن روانا ٿيا .

ڏِٺو محرم ماهُ، سونچو شهزادن جو ٿيو،
مڪي، مديني، ماڻهين رُنُو مٿي راهَ،
تنهن واحدَ کي واهَ جو حُڪمَ هھڙائي ڪري.

فقير چوي ٿو ڪوفي جي رهاڪن حسين کي خط لکي موڪليو هو تہ ائي حسين تون سهڻي نبي محمد صلي الله عليہ وسلم جو ڏوهيٽو آهين اسان تو مان ئي اميد رکيون ٿا ۽ تو کان ئي مدد گهرون ٿا تہ اچي

اسان کي يزيد جي ظلم کان ڇوٽڪارو ڏيار. اچي اسان کي آزاد ڪراءِ.

ڪُوفيِنِ ڪاغذ لکيو، وچ وجهي االله،
اسين تابعَ تنهنجا، تون اسان جو شاهه،
هيڪرَ هيڏي آءُ، تہ تخت تابئي تنهنجي.

ڪوفي جي رهاڪن جي خط جي تصديق ڪرڻ لاءِ حسين پنهنجو نمائندو موڪليو تنهن پڻ اتي پهچي تصديق ڪئي تہ واقع ڪربلا جي ماڻهن جو مطالبو درست آهي.

ميرَمدينئان نڪري، ڏيرا ڏنائون،
ڪانيءَ، پاٽيءَ، گاهَ کي، ماڻهو مڪائون،
چڙنهندي چيائون، تہ ٿيندي ويڙهِ وڏاندڙي .

تنهن بعد حسين رفيقن سان صلاح ڪري شام ڏانهن قافلو ڪاهڻ شروع ڪيو.

ميرَ مدينئان نڪري، رِڙهِيا مٿي رندَ،
گهوڙا تَنِ گهوٽنِ جا، پُڙِيا مٿي پندَّ،
ڪُلها ڪرنگرَ ڪندَّ، جُهرَنِ جُهوجهارن جا .

چون ٿا تہ حسين جي ڪل قافلي ۾ ٻاهتر ماڻهو هئا، جنهن ۾ عليءَ جو سڄو اولاد، ڪجه رفيق، ڪجهہ ٻيلي، ۽ ڪجهہ جانثار گڏ هئا .

چنڊ وهاٽيءَ چڙهيا، مَلَهَ مدينئان ميرَ،
اُن سِين طبل، َ بازَ تبرُون، ڪُندَّ، ڪٽارا، ڪِيرَ،
علي پُٽَ امير، ڪندا راڙو رُڪَ سِين .

اچي ڪربلا جي ميدان ۾ رسيا اتي سنگت کي حڪم ڪيائون تہ قافلي جو پڙاءُ ڪيو وڃي.

ڪربلا جي پِڙَ ۾، خيما کوڙيائون،
جهيڙو يزيد سامهون، جنبي جوڙيائون،
منهن نہ موڙيائون، پسي تاءُ تَراڙ جو .

ڪربلا ۾ پڙاءُ ڪرڻ بعد حسين پنهنجي رفيقن سان صلاح ڪري دشمن سان ڳالهيون ڪرڻ شروع ڪيائين.

ڪامل ڪربلا ۾ آيا پاڻ پيهي،
پَهُ ڪيائون پاڻ ۾ مقابل ويهي،
قضا هيءَ ڪيهي، هَئِي هَئِي ٿي حسين سِين.

ڳالهيون هلنديون رهيون، حسين حق ۽ سچ جي راهَ جو عَلَمُ چڏڻ کان انڪاري هو ۽ يزيد ظلم ۽ ڏاڍ جو. انهن ڳالهين ۾ حُرُ جيڪو يزيد جو سپہَ سالار هو تنهن حسين کي صلاح ڏني تہ توهان هتان موٽي وڃو ڇو جو يزيد جي نيت توهان لاءِ بَدِ آهي ۽ حُرَ ان وقت حسين جي پويان نماز پڙهي هئي .

حُرُ هلي آئيو، مانجهي مردانو،
آهيان عاشق آڳ جو، پَتنگُ پروانو،
مانَ راضي ٿِئي رسولُ رَبَ جو، نبي تو نانو،
هيءُ سِرُ سمانو، گهوٽَ مٿان ئي گهوريان.

فقير چوي ٿو، جنهن تي يزيد ڏمري حُرَ کي هٽائي ٻيو ماڻهو ڳالهين لاءِ چونڊيائين پر حُرُ انهن ڳالهين ۾ گڏ هو. نيتِ حُرَ ڏٺو تہ نبيءَ جو ڏوهيٽو حق تي آهي ۽ يزيد ناحق تي آهي، جڏهن جنگ جي ميدان ۾ حسين جو قافلو ۽ يزيد جي فوج آمهون سامهون هئا، تڏهن حُرُ يزيد کان ڦري حسين جي پاران يزيد سان وڙهڻ لاءِ تيار ٿي ويو ۽ فقير چوي ٿو ان جنگ جو پهريون شهيد بہ حُرُ آهي .

هُئي هدايتَ حُرَ کي، اَزَلَ ۾ اَصُلان،
چڙهي آئيو جَنگِ تي، هلي هُنَ پاران،
ايندي چيائين امامَ کي، گهوريس آئون مٿان،
لايُڪَلِف الله نَفِسًا اِلا وُسُعَها، جيڪا پُڄَندِيَم سان،
گهوٽَ بہ لڳا گهاءَ، سِرُ پُڻُ شيرُ شهيدُ ٿيو.

حُرَ حسين جي قافلي ۾ شامل ٿي يزيد کي اهو پيغام موڪلي تہ:.

جهيڙو لاهِ يزيدَ، عليءَ جي اولاد سين،
سا نہ پسندِين عيدَ، جا هوندي ميرَ حُسينَ سين.

فقير چوي ٿو جڏهن حُرُ حسين سان وڃي مليو تڏهن يزيد جا ساٿي حُرَ تان ڪليا تہ ڪيڏو تہ چريو آهين، جو يزيد جي هيڏي فوج ڇڏي وڃي حسين جي ننڍي ٽولي سان مليو آهين .

بَهادُرَ گَڏِيا بَهادُرين، ڪَڙڳَ ڪِلِ ْوِلِ ڪَنِّ؛
وِجَهنِ ڏَڙَ ڏَڙَنِ تي، هاڪارِينِ هٽَنِّ؛
ڪِرَن، ڪَنڌَ نَچَنِّ، رِڻُ گَجِيو راڙو ٿِيو.

تڏهن حُرَ يزيد جي ساٿين کي چوي ٿو.

جَنين جهيڙو اَڄُ، عليءَ جي اولاد سين،
پَئي تَنِي کان پَڄُ، جي جماعتي يزيد جا.

يزيد ڏٺو تہ حسين هُنَ جي داب ۾ نٿو اچي تڏهن يزيد عليءَ جي اولاد جو پاڻي بند ڪري ڇڏيو.

ڪُوفي ڪربلا ۾، پاڻي نہ پيارينِ،
اُتي علي شاهہ کي، شهزادا سارين،
نِڪريو نهارين، ڇڙهُ ميرَ محمد عربي.

پاڻي بند ٿي ويو شهزادن تي سختي اچڻ شروع ٿي وئي، پوءِ بہ صبر ڪيائون، جو جو صبر هنن جي رت ۾ شامل هو.

سختي شهزادن جي، ملاڙ مڙوئي،
زرو ناهِ يزيد جو آثارُ اُهو ئي،
ڪُسَڻَ جو هوڪوئي، اصل امامن سين.

آخر اهو ڏينهن بہ آيو جڏهن يزيد جون فوجون سِرَ تي هيون. يزيد جي فوجن جو تعداد هزارن ۾ هو ۽ حسين جا ساٿي سَوَنِ ۾ بہ ڪون هئا. حُرَ حسين کي عرض ڪيو تہ سائين پَهرِيَن مون کي ڏيو تہ آئون توهان تان سِرُ صدقي ڪيان.

پاٻوهيو پُڇَنِ تہ ڪٿي هٿُ حبيب جو
نيزي هينان نِيهن جي، پاسي پاڻ نہ ڪن،
عاشق اَجَلَ سامُهان، اُوچي ڳاتِ اچن،
ڪُسَڻُ قرب تَنِ، مرڻ مشاهدو تَنِ جو.

جنگ هلندي رهي سُورهہ سِرَ صدقو ڪندا رهيا. هِنَنِ مان هڪ شهيد ٿئي تہ هُنَنِ جا ڪيترائي ڪُسِجِي وڃن. حسين جي جانسارن جي جانِ نثار ڪرڻ جو عجيب طريقو هو.

اڳيان اَڏِينِ وَتِ، پوئين سِرَ سنپاتيا،
ڪاٺُ تہ پوين قبولَ ۾، مَڃُڻُ پائنين ڳهتِ،
ڪلاڙڪي هَتِ، ڪُسَڻَ جو ڪُوپُ وَهي.

فقير چوي ٿو جنگ هلندي هڪ حسين جو جانثار واپس ڪنهن ضروري ڪم سانگي زخمي حالت ۾ حسين وٽ آيو تڏهن ڪجهہ عورتن ان جانثار جي ونيءَ کي چيو تہ لڳي ٿو تہ تو وارو وَرَ پڇي آيو آهي، تڏهن اها وني چوي ٿي،

پڳو آئون نہ چوان، ماريو تہ وسهان،
ڪانڌَ مُنهن ۾ ڏَڪَڙا، آئون سيڪِيندي سُونهان،
تہ پُٺِ لَڄَ مران، جي هُٺَئِس پُٺِ ۾.

اُها وَني سندس وَرَ جا ڦَٽَ اُگهندي وڃي، روئندي وڃي، ۽ چوندي وڃي،

سُورهہ مَرين سوبِيَ کي، تہ دِلِ جا وَهَمَ سَبِ وِسارِ،
هَڻُ ڀالا، وِڙُ ڀاڪرين، آڏي ڍالَ مَ ڍار،
مٿان تيغ ترار، مارُ تہ متارو، ٿِئِين.

اها وڪي پنهنجي وَرَ کي چوي پئي تہ بين سين جا وَر جنگ جي ميدان ۾ حسين تان سر صدقو پيا ڪن، ۽ تو اچي مون تان ماٺهو ڪلايا آهن.

پَڇِي آئين پَڃِڻا، لَڄايئي مون سيڻَ،
وينيون وجهن ويڻ، منهن مٿاهان جن جا.

پنهنجي وَرَ جا ڦٽَ صاف ڪري پٽيون ٻڌي وري جنگ جي ميدان ڏانهن موڪلي چوي پئي،

مَرُ مَرين آئون روئين، موٽي ڪانڌَ مَ آءُ،
مَڃُڻُ تو پُٺان، ڪچا ڳنِمِ جيڏيون.

حسين جي ساٿين جي وڙهڻ جو طريقو مخالفن جون وايون بتال ڪري ڇڏڻ وارو هو مخالفن تي وارُ ڪرڻ سان ڳڏڳڏ سندن ساٿين جي پُٺِ پَرِ گهورَ لَهڻِ پيا، تہ ڪٿي اسان جو ساٿي منجهي نہ وڃي يا ڪٿي ڦاسي نہ پوي.

هَٽَڻُ هَڪِلَڻُ، بيلي سارڻُ، مانجهيان ٿيءُ مَرَڪُ،
وِجهنِ تانَ نہ فرقُ، رُڪَ وَهَندي راند ۾.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حسين جي جانسارن حسين مٿان پنهنجا سِرَ ايئن جانسار ڪيا جيئن پتنگ باهہ ۾ اچي سِرُ صدقو ڪندا آهن .

پتنگن پَهُ ڪيو مڙيا مٿي مَچَ،
پسِي لَهَسَ نہ لِڇيا، سڙيا مٿي سَچَ،
سندا ڳِچين ڳَچَ، ويچارن وڃائيا.

فقير چوي ٿو حسين جي جانسارن تي دشمن جا جيترا تير وسندا هئا. هِي اوترا ئي خوش ٿيندا هئا. ۽ هڪ ٻِڙڪَ به آهَ جي ٻاهِرِ نہ ڪڍيندا هئا .

عاشق زهرَ پياڪَ، وِهُ ڏِسي وِهسَنِ گهڻو
ڪَڙي ۽ قاتل جا، هميشہ هيراڪَ،
لَڳين لَڱون لطيف چئي، فَنا ڪِئا فِراقَ،
توڙي ڇِڪَنِ چاڪَ، تہ بہ آهن سَلِين عامَ سِين.

فقير چوي ٿو سُورهن جا ڏڙَّ ذرتيءَ تي هئا. ۽ ڳِجهن جا آسمان ۾ لامارا هئا. چوي ٿو ڳجھ هميشهہ ڪِنو ڊونڊَ ٿيل ڪائيندي آهي پر هتي عالم ئي بيو هو. حسين جا بزدل دشمن پئي ڪِنُ ٿِئا. ڳِجُنِ اچي سُورهنِ جا ڳارا ڪيا .

ڳِجهڙين ڳارو راتو ڏينهان رڻَ ۾
پُٺِيون پُڇَنِ پارَ ۾ ڪنهن منهن ڪيڏارو
ڪِين ڪَڳُ مارو ڪائنرُ پيو ڪِنو ٿِئي.

فقير چوي ٿو ڳِجُهن کي تڏهن کان پِٽَ آهي تہ هميشہ ڪنيَ ڪُتَلَ هوندئي، چو جو ئي ڳجهڙي توڪي انهن سُورهن مٿان پرنِ جون ڇانهون ڪرٽيون هيون ۽ توان کي ڳارا ڪري ڪاڏو.

ڪنيَ ڪُسَنئِي ڳجهڙي، لِڱين پوِنئِي واءُ،
آميرن مَٿاءُ، جِئن تو ڦُلين ڇانهون نہ ڪيون.

آخر ڏهين محرمَ جو چند چڙهيو حسين پڙَّ ۾ پير پاتڻ جو پَهُ ڪيو فجر نماز پڙهي حسين ذوالجناح کي تيار ڪرڻ جو حڪم ڪيو

گهوڙو گهوٽَ پلاڻِئو مَٿِسِ زِينَ ڌَري،
علي شاهُ پُٽَنِ کي، بينو سَڌَ ڪري،
قَضا ڪيئن ٽَري، جيئن آمُرُ اِلاهي آئِيو.

حسين پنهنجي پيارن کان موڪلائي جنگ جي ميدان ۾ لٿو.

ڪامل ڪربلا ۾ اهلِ بيتَ آئيا،
ماري مِصرِين سين، تَنِ ڪامِلَ ڪنبائيا،
سَڄُ کي ٻيبيءَ ڄائيا، هَٿِڙا سُورهَ سُپَرين.

فقير چوي ٿو جنگ جي ميدان ۾ لهڻ کان پهريان جانسارِ حسين زرهَ (پاڪر) ڪٽي آيا. حسين انڪار ڪندي چيو مونکي موت جو ڊپ ناهي، پاڪر سي ئي پائيندا جَنِ کي جيئڻ جو شوق هوندو. آئون تہ آيو ئي منهنجي پياري ناني محمد صلي الله عليه وسلم جي دين جي راهَ ۾ شهيد ٿيڻ آهيان .

ڪِلي وِيرَ ڪَٽَڪَ ۾ پاڪر جو پائي،
اجان انَ کي جِيئَڻَ جو آسانگو آهي،
سُورهُ سو چائي، جو رُڳو ئي رڻِ گهڙي

پوءِ جنگ جو ميدان هو دشمن سامهون هئا. جيڪو حسين جي سامهون ٿي آيو سو ٿي ويو. اصل پڙُّ ڪري بينو هو سامهون هزارن ۾ هئا هيءُ اڪيلو هو.

ڏِنو ڪالهَ ڳهين، جُهونجهارڪو جهڳڙو
هاٿِيَنِ هَڏَ مچائيا، ريلو رَتَ نَئِين،
پانئِنِ سا سَئِين، جِئان جيءُ جوڪو ٿِئي

حسين جنگ جي ميدان ۾ هو ۽ دشمن جي تيرن جو وسڪارو هو تير وسندا رهيا حسين وڙهندو رهيو. ظهر نماز جو وقت آيو حسين رَتَ سان لتڙيل ذوالجناح لهي نماز پڙهڻ شروع ڪئي. دشمن موقعي جي تلاش ۾ هو. جيئن ئي حسين سجدي ۾ ويو دشمن حسين جو سِرُ ڌَڙَ کان ڌار ڪري ڇڏيو.

پاڪَ جَنِين جا پيرَ، ڪَتان هيٺِ نہ ڪوڙئا،
تنگَ تَراين تِڇِئا، ڇَڙِئو پُون ڇُڳيرَ،
ڌَڙَ تَنين جا ڍيرَ، ڳِجهڙين ڳَرَ لائيا.

ﮐﮑﮒ

رَڇي جي ريٿو ٿيان، ڪِينَ اُباٿِجَنِ اُوءِ

رڇي جي ريٿو ٿيا، ڪِينَ اُباٿِجَنِ اُوءِ،
ڪُهنپُ نہ ڪاري تنهن کي، جو هالاري هوءِ،
توٽي ڏوٻيءَ ڏوءِ، تہ بہ لالائي نہ لَهي.

هن بيت جو پيرو ڪٽي وڃي هٿونگي شهر جي چاچي گوپال داس ڪَٽِيءَ سان مليس. چاچو ٻانڌوٽي ڪپڙي جي رنگاوت جو بهترين ڪاريگر آهي، جنهن جي ميتا ۾ ڪيس صدارتي ايوارڊ پڻ مليل آهي. چاچي کي مٿيون بيت ڏئي سمجهاٽي پڇيم تڏهن ٿڏو شوڪارو هٽي چوي ٿو پُٽَ لطيف کي تون، آئون ڪٿي ٿا رسون؟ لطيف جي اڏام تمام مٿي آهي هن بيت ۾ لطيف انهن سالڪن جي ڳاله پيو ڪري جن پنهنجي پاڻ کي پچائي راس ڪري ڇڏيو آهي، تن کي هن دنيا جي گردش ڪجه بہ نٿي ڪري سگهي، انهن تي جيتريون سختيون اينديون اهي اوترا ئي مضبوط ۽ ثابت قدم رهندا.

چيم حقيقت تہ اها آهي پر تو واري ڪم جو لطيف سرڪار هن بيت ۾ ذڪر ڪيو آهي، ان جي باري ۾ تہ ڪجه ٻڌاءِ، چوي ٿو لطيف اسان جي ڳاله ڪون ڪندو تہ ٻيو ڪنهن جي ڳاله ڪندو اسين لطيف جا آهيون لطيف اسان جو. چوي ٿو مٿين بيت ۾ لطيف سرڪار اسان جي ڪم ۽ ڏوٻيءَ جي ڪم جو ذڪر ڪيو اٿس، چوي ٿو اسين ڪم ڪندا آهيون ٻنڌڻ جو ٻنڌڻ واري ڪپڙي کي ٻانڌوٽو چئبو آهي اهو ڪپڙو

پندرهن مرحلن مان نڪري وڃي پنهنجي اصل روپ ۾ ايندو آهي، پوءِ هن کي ڌوٻي ڌوئي يا ڌوٻن هن جو رنگ نہ مِٽائي سگهندا، ان کي جيترو ڌوئيندا اوترو ئي نکرندو.

پڇيم اهو ڪپڙو ڪهڙو هوندو آهي جنهن تي اوهين رڱاوت ڪندا آهيو؟ چوي ٿو اهو نِجُ سوٽي ڪپڙو هوندو آهي، جيڪو سُٺَ مان ٺهندو آهي انکي کي پهريان پاڻيءَ ۾ پُسائي پوءِ پٿر تي سٽيندا آهيو تہ جيئن ان جو ڪلف نڪري وڃي ۽ ڪپڙو نرم ٿي وڃي. ان پٿر جي سَٽَ ڪُٽَ واري مرحلي کي ڪوڙ چوندا آهيون. اهو ڪوڙ وارو مرحلو پنج يا ست دفعا ڪندا آهيون.

جان پَرِ جُڙِيَمُ جوڙَ دوستُ پيهِي در آيو،
ڏکِنِ اچي سکِنِ کي، مُحَڪم ڏني موڙَ
جان پَرِ ڪَٽِيءَ ڪوڙَ سا پَرِ سُورن سانٽِي.

ان بعد ايرنڊي جي تيل ۾ سوڊا ڪار پاڻيءَ ۾ ملائي پوءِ ان ۾ ڪپڙي کي وجهندا آهيو پوءِ ان ڪپڙي کي پاڻيءَ مان ڪڍي اُس تي سڪائيندا آهيون اهو سلسلو پنج دفعا هلندو آهي تہ جيئن ڪپڙو بلڪل نرم ٿي وڃي.

انهن مرحلن کان پوءِ ان ڪپڙي کي تلاءَ يا واهَ تي ڪٽي وڃي ڌوئيندا آهيو تہ جيئن تيل ۽ ڪار نڪري وڃي.

ان کانپوءِ ان ڪپڙي کي ڦٽڪڙيءَ (ڦٽڪي) واري پاڻيءَ ۾ چويهن ڪلاڪن لاءِ وجهي ڇڏيندا آهيون.

وري ان ڪپڙي کي واهَ يا تلاءَ تي ڪٽي وڃي ڌوئيندا آهيون. ڌوئي اُس تي سڪائي ڇڏيندا آهيون.

پڇيم ڦٽڪڙي ڇو ڏيندا آهيو؟ چوي ٿو ڦٽڪڙي واري ڪپڙي تي رنگ پڪو چڙهندو آهي.

پوءِ ان ڪپڙي تي هلڪي گلابي رنگ جا پور هٽندا آهيون.

ان بعد ٻنڌڻ جو مرحلو ايندو آهي. جيڪو تمام ڏکيو ۽ پيچيده هوندو آهي.

باندوٽا ٻَنِ ڏيان، اَرِغَجَ ۽ انبِيرَ،
ماروءَ سِين مانٽيان، ڪَتِيءَ جهڙي ڪيرَ،
اندرِ اُجَ اُڪيرَ، مون کي پرينءَ پنهوارَ جي.

پڇيم اهو ٻنڌڻ ڪيئن ڪندا آهيو؟ چوي ٿو ٻنڌڻ واري ڪپڙي کي ڌاڳي سان پينديون ٻڌيندا آهيون، انهن ٻڌل پيندين واري جاءِ تي رنگ نه چڙهندو آهي، باقي سڄي ڪپڙي تي رنگ چڙهي ويندو آهي.

چيم اهو وري ڪيئن ٿو ٿي سگهي، چوي ٿو اهو ئي ته ڪتيءَ جو ڪمال آهي نه ته سڄي خلقت رنگريز ٿي وڃي هجي.

پوءِ ان ٻڌل ڪپڙي کي چروءَ جي ٻني ٻاري اليجر رنگ چاڙهيندا آهيون، اهو مرحلو ڪلاڪ ڪن جو هوندو آهي.

پڇيم اهو چَرُو ڇا ٿيندو آهي؟ چوي ٿو اهو پِتَلِ جو وڏو هنڊو جيڪو ڪپڙا رڱڻَ جي ڪم اچي ان هَنڊِي کي چَرُو چوندا آهيون.

پوءِ ان ڪپڙي کي چروءَ مان ٻاهر ڪڍي سڪائي ٻنڌڻُ کوليندا آهيون، ان ڪپڙي ۾ جنهن جاءِ تي پيندي ٻڌل هوندي آهي، اها جاءِ اڇي هوندي آهي باقي ڪپڙي جو رنگ هالاري ٿي ويندو آهي.

پڇيم اهو هالاري رنگ ڪهڙو هوندو آهي؟ چوي پيو ڪُنَلَ ٻَڪِري جو رتُ ڏنو اٿئي ان رت جهڙي رڱَ کي هالاري چوندا آهيون. ۽ جيڪڏهن ان ڪپڙي کي ڪاڪِريچي رنگ ڏيڻو پوندو ته اليجَرَ رنگ کي نِيرَ سان ملائڻو پوندو ته جيئن ان ڪپڙي جو رنگ نيرو ڪارو ٿي ويندو. ان رنگ واري ڪپڙي کي ريٿو پُڙُ چوندا آهن.

پڇيم ٻنڌڻَ کان سواءِ ٻيو ڪپڙي جي رنگڻِ جو ڪهڙو ڪم

ڪندا آهيو؟ چوي پيو ٻيو ڪم اسان ڪپڙي تي پور (بلاڪ پرنٽ) هٽندا آهيون جنهن کي ليمائي رنگت وارو ڪپڙو چئبو آهي .پڇيم اهو ڪپڙو ڪهڙو هوندو آهي؟ چوي ٿو اهو ڪپڙو به سوٽي هوندو آهي، سوٽيءَ (سُٽَ مان ٺهيل ڪپڙو) ڪپڙي کانسواءِ ٻئي ڪپڙي سان اسان واري چَرُوءَ جو چاهُ ئي ناهي، جيڪڏهن ٻيو ڪپڙو هوندو ته اهو هڪ دم ڦاٽي پوندو .

پڇيم ان ڪپڙي جي رڱڻَ جا ڪهڙا مرحلا آهن؟ چوي ٿو ان سوٽيءَ ڪپڙي کي پهريان نرم ڪرڻ لاءِ آسري لَئي (وڻ) جي ٻجن (ساڪونڻُ) کي ڪُٽي، پيهي پائوڊر ٺاهي ان پائوڊر کي پاڻيءَ ۾ وجهي ٿورڙو ان ۾ تيل وجهي، ان ڪپڙي کي ان پاڻي ۾ وجهي ڪجه دير سَهِي پوءِ اُسَ تي سڪائي ڇڏيندا آهي .ڪپڙو سُڪِي وڃڻ بعد ان تي ڳَٿُ جو ٺپو هٽندا آهيون. پڇيم اها ڳَٿُ ڇا آهي؟ چوي ٿو لوهَ جي ٽڪڙن کي هڪ مَٽَ ۾ پاڻي وجهي پندرهن ڏينهن رکي ڇڏيندا آهيون، ته جيئن اهو لوهُ ڳَٿُ ڇڏي. پوءِ ان ڳَٿُ واري پاڻيءَ سان گدامڙيءَ جي ٻج جو اٽو ٺاهي پاڻي ۾ ملائي ان پاڻي مان ڪپڙي تي ٺَپا هٽيندا آهيون. اڄ ڪله ان جاءِ تي ڪيمڪل استمال پيو ٿئي، جنهن کي هيراڪَسُ چوندا آهن .پوءِ ايندو آهي پاهَ جي ٺپن جو مرحلو. پڇيم اهو پاه ڇا آهي؟ چوي ٿو ڦتڪڙي ۾ گدامڙي جو ٻجَ جو اٽو ٺاهي، پاڻي ۾ ملائي ان ڦتڪڙيءَ واري پاڻيءَ جا ٺَپا ان ڪپڙي تي هٽندا آهيون، پوءِ جتي ڦتڪڙيءَ وارو ٺپو لڳل هوندو اتي ئي رنگ ٻيهندو، ٻيو سارو رنگ لهي ويندو .ٻَرِتوو پُنهونءَ جو سهائي سِياهُ مُنهُن ڏئي مون آئيو، رنگا رنگي راهُ، پهرين ڏيندا پاهُ پوءِ رڱيندا رنگ ۾ .

پوءِ ان کي چروءَ جي ٻنيءَ تي چاڙهي اَليجَرُ رنگ چاڙهيندا آهيون. ڳچُ دير ان پاڻي ۾ اڪاري چَرُوءَ مان ڪڍي اُسَ ۾ سڪائي ڇڏيندا آهيون. ان اليجر ڏنل واري ڪپڙي جو رڱ ڳاڙهو ٿي ويندو آهي، جنهن کي اسين ڳاڙهو گهنڊُ چوندا آهيون .پوءِ ان رنگيل ڪپڙي کي واريءَ وارا پورَ هٽي،

وري ان ڪپڙي کي چَرُوءَ تي چاڙهي نيرَ (انڊيگو) سان رڱيندا آهيون ان رنگتِ واري ڪپڙي کي ليمائي رنگ وارا ڪپڙا چوندا آهيون. پڇيم ڪُنيُ ڇا کي چوندا آهن؟ چوي ٿو ڪُنيُ ڌوبيءَ جي ڪپڙا ڌوئڻ جو ٿانوَ آهي جيڪو هڪ وڏو پٽلِ جو هنڊو هوندو آهي ساڳئي اسان واري چَرُوءَ وانگر ان کي ٻنيءَ تي چاڙهي ڌوٻي ان ڪنيَ ۾ پاٽي پري ان جي مٿان ڪاٺين جو چارُ ٺاهي هڪ ويڙهيل پُسِيل ڪپڙن جي گول ديوار ٺاهي وِچُ خالي ڇڏي ان گول ڪپڙي جي ديوار نما سَٿِيءَ مٿان ڪپڙو ويڙهي ڍڪي ڇڏيندا آهن ان ڪنيَ واريءَ ٻنيءَ کي مسلسل تي ڪلاڪ ٻاريندا آهن، پوءِ ان ڪنيَ وارا ڪپڙا مَرُ ڇڏي ڏيندا آهن. انهن ڪپڙن کي ڌوٻي تلاءَ تي ڪٽي وڃي پٿر تي سٽيندا آهن تہ جيئن مَرُ نڪري وڃي ۽ ڪپڙا اڇا اُجرا ٿي وڃن.

رَڇي جي ريٺو ٿيا، ڪِينَ اُٻاتجَنِ اُوءِ،
ڪُنيُ نہ ڪاري تنهن کي، جو هالاري هوءِ،
توٽي ڌوٻيءَ ڌوءِ، تہ بہ لالائي نہ لهي.

پڇيم رنگَ گهڻن قسمن جا رڱيندا آهيو؟ چوي ٿو عورتن ۾ سهاڳڻ عورت جي ڪپري جو رنگ ٻيو تہ ڏهاڳڻ عورت جي ڪپڙي جو رنگ ٻيو هوندو آهي. عورت جي شاديءَ جي ڪپڙن جو رنگ ٻيو تہ عام زندگيءَ ۾ ڪپڙا پائڻ جو رنگ ٻيو هوندو آهي. چوي ٿو اڳي تہ ذاتين جا پورَ (ٺپا) ئي الڳ هوندا هئا، هندوئن جا الڳ تہ مسلمانن جي ڪپڙن جي پورن جا ڇِٽَ الڳ هوندا هئا.

پڇيم پُورَ ڪيترن ڇِٽَنِ جا هوندا آهن؟ چوي ٿو سائين پورن جو تہ ڪو ڪاٿو ئي ڪو نہ هوندو هو.

پڇيم عورتن جي اوڍڻ جا ڪهڙا ڪپڙا رڱيندا آهيو؟ چوي ٿو عورتن جا پَڙا، پيٽِيُون، پُنِيُون، پوتيون رڱيندا آهيون. پڇيم توهين رڳو عورتن جي پهرڻ جو ڪپڙو رڱيو يا مردن جا ڪپڙا بہ رڱيو؟ چوي ٿو ٻانڌوٽو يا پورَ وارو (ليمائي) ڪپڙو اسين عورتن لاءِ رڱيندا آهيون، باقي

مردن جو ڪپڙو ڪو نہ رڱيون. پڇيم اجرڪ رڱيو؟ چوي ٿو اسين اجرڪ ڪو نہ رڱيون، اجرڪ گهٽو ڪري هالا، ڀٽ شاهہ، نصرپور، بدين ۽ ڀرپاسي وارا کٽي رڱيندا آهن، اهي مسلمان کٽي آهن جيڪي گهڻو ڪري سومرا ذات جا آهن، ۽ اسين هندو ڪَٽِري آهيون. چوي ٿو اڳي اهي مسلمان کٽي اسان وارو ٻنڌڻ وارو ڪم ڪندا هئا، پر هاڻ اهي اهو ڪم گهٽ ۽ گهڻو ڪم اجرڪن جوءِ ٻيو فيشني ڪم ڪندا آهن، اسان وارو ڪم صديون پراڻو ڪم آهي، جيڪو هٿونگي، ڪپري، منيءَ ۾ اڃان بہ ٿئي ٿو پر تمام ٿورڙو. چوي ٿو اڳي رڳو هٿونگي شهر ۾ رڱڻ جون اَسِي ٻٺيون هونديون هيون هاڻ صرف هڪ ٻَٺِي آهي اها بہ ڪجھ عرصي ڪانپوءِ بند ٿي ويندي.

پڇيم اهو وري ڇو؟ چوي ٿو تو اسان جو ڪم ڏنو ۽ ان ۾ محنت بہ ڏٺي پر ان جي بدلي معاوضو تمام گهٽ ملي ٿو. چوي ٿو اسان وارا رنگ ئي قيمت ۾ ڪم لاهيو ڇڏين ۽ ٻيو وري ڪپڙو. چوي پيو اهو پانڌوٽو پَڙو جيڪو پريان پيو اٿئي اهو پورا ست وال اٿئي، پر ان جي قيمت چار ڪان پنج هزار ملي ٿي، ۽ اهو جيڪو ليمائي پَڙو آهي، ان جي قيمت تہ مُرُ ڳو پنجَ سئو رپيا ملي ٿي. چوي ٿو ان ڪم ۾ هاڻ اسان جو گذران نٿو ٿئي هاڻ اسان جي برادري جا ماڻهو هاڻي ٻيا ڪم ڪارِ ڪري رهيا آهن، انهن مان ڪي واپاري، تہ ڪي سرڪاري ملازم آهن، ڪي ماستر، ڪي ڊاڪٽر، ڪي وري انجنيئر پڻ آهن. چوي ٿو مونکي منهنجي ابي هيءُ بيتُ ٻڌايو هو، جنهن ۾ کٽي کي سکيو ستابو رهڻ جي دعا ڪيل آهي. بابو چوندو هو تہ اهو بيت ميُون شاهہ عنايت جو آهي.

ڪَٽِي ڪيٺُ مَ ڪيڙُ، توڙي ٿينئي سونا سنگڙا،
هيجَ مجهاران هٿڙا، مٿي پِينديءَ پيرُ،
ابي، ڏاڏي جي پير، سکيو هوندين سيد چئي.

ڪَڙهي ۾ ڪَڙي، پَرَ ۾ پيرُ پُنهونءَ جو

ڪَڙهي ۾ ڪَڙي، پَرَ ۾ پيرُ پُنهونءَ جو،
سِڪَ ٻَڌائين سندرو، جانِبَ لئہِ جَڙي،
لَڳِنِ سِرِ لطيف چَئي، مُنڌَ جهيڙي ۾ جَهڙي،
پَٽيءَ تان نہ پَڙي، جي عُمرِ سَڀِ اِيئن ڪري.

فقير ڪان پڇيم لطيف سرڪار هن بيت ۾ ڪَڙي جو ذڪر ڪري پيو اهو ڇا آهي؟ چوي ٿو سَسُئِي ويچاريءَ ٻَرنِ پَٽَنِ ۾ پنهونءَ جا پيرَ پئِي ڳَڙِيا لطيف اها ڳاله پيو ڪري. ڀمراڙي ۾ ڪا چوري ٿيندي آهي تڏهن پيري ڪانيءَ سان چور جي پير تي گول دائرو ڪيڍي نشانوَرُ ڪندا آهن ان کي پير ڪَڙَڻُ چوندا آهن. چيم فقير سسئيءَ جي چوري تہ ڪون ٿي هئي جو پير پئي ڪَڙِيائين؟ چوي ٿو ان ڪان وڏي ڪا چوري ٿيندي آهي ڇا، چوري نہ پر جَتَ ڏاڙو هٽي ويا هئا ويچاريءَ جو، سُتي رات سڄڻ ڪڇي ويو تہ سمجه ڏاڙو لڳو.

پينر هنَ پنيورَ ۾، منهنجو ڪجاڙو،
ڪلهي ڦاٽَمُ ڪنجرو، مٿو اگهاڙو،
ڏوٻَرِ جو ڏاڙو، هُو جو هوتَ هٽي ويا.

فقير ڪان پڇيم فقير ڏي خبر تون پير سڃاڻي ويندو آهين؟ چوي ٿو هائو ابا پيو اسان ڪيو سين بہ ڇا، سڄي عمر پير ئي تہ ڪنيا سين، ماڻهو جا تہ ڇا پر جانورن جا بہ پير سڃاڻون. پڇيم اهو وري ڪيئن؟ چوي ٿو اها لوڪ ڏاهپ آهي، جيڪا تو جهڙن جي وس جي ڳاله ڪونهي. اها ڏاهپ

انهن وٽ هوندي آهي جيڪي ڳوٺن، جهنگن ۽ رٽپٽنِ ۾ رُلندا آهن.

جيڪِي ڏَڏَنِ ڏي، ڳُجهيائي ڳجهہ ۾،
سو جي سُٽَنِ ڪڍهن، ڪِرتِ وارا ڪي،
تہ سازَ مِڙَئِي سي، پِڻُون ڪن پَلَڪَ ۾.

چوي ٿو هڪڙي ٿيندي آهي چوري، ٻيو ڪاٿُ، ٽيون ڏاڙو، چوٿين ٿيندي آهي ڦُرِ، چوري ۽ ڪاٿُ هٽندڙ کي چور چئبو آهي، ڏاڙو هٽندڙ ڏاڙيل، ڦر ڪندڙ کي ڦورو چئبو آهي. چوري مال (ڏڻ) جي ٿيندي آهي، ڪاٿ گهر ديوار ٽوڙي يا ان مان سوراخ ڪري ان مان سامان ڪڍيو ويندو آهي، ڏاڙو اهو جيڪو سڄي ڳوٺ جو گهيرو ڪري هنيو ويندو آهي ڦر اها جيڪا اڪيلي يا هڪڙي گهر وارن کي يرغمال ڪري سامان ڦريو وڃي. پڇيم اها ڪيئن سڃاڻپ ٿيندي آهي تہ اهو ڪنهن جو پير آهي، چوي ٿو هڪ دفعي پاڙي واري ڳوٺ ۾ ڪاٿُ لڳي ويو ڪاٿُ وڏيري جي گهر جو لڳل هو سو پورو ملڪ اچي ڳنو ٿو. مونکي گهرايَئُون مون ڪاٿَ واري جڳهہ ڏٺي ڪاٺ ڪنهن ڏاهي چور جو هنيل هو، پير ڏٺو سين ٻن چورن جو پير سرزمين تي هو، هڪڙو ڪوٺ ڪان ٻاهر چونڪيءَ تي بيٺل هو. پير ڏٺم انهن مان هڪ چور جو پير سڃاتم، خير اهو راز رکيم ٻيو ڏينهن ٽيو اچي پيرين جي ذات گڏ ٿي، ٽئي ڏينهن پيرن جي پريڊ ڪوٺائي وئي. اچي چورن جو راڄُ گڏ ٿيو، پير لڳو، ساڳيو چور بہ اتي آيو هو ان چوريءَ وارن چورن مان هڪ ٻيو چور بہ آيو هو. سڀني پيرين پير ڏٺا مون ۽ ٻين ٻن پيرين انهن ٻن چورن ۽ ٻين ٽن جا پير ڪَڙِيا سين. وري ٻيو دفعو انهن پنجن چورن جو پير هٽايو سين، انهن مان ٻن اصلي ۾ هڪ ٽئي همراه جو پير ڪَڙِيو سين. وري ٽيون دفعو انهن ٽنهِي جو پير لڳو وڃي آخر ۾ اصلي چورن جو پير ڪڙيو سين. پوليس انهن چورن کي گرفتار ڪيو نيٺِ آخر چورن چوري باسي. پڇيم اهو چور اوهان سڃاتو ڪيئن؟ چوي

ٿو پيريءَ جي اها ڪِرتِ هوندي آهي تہ ايندي ويندي جي پيرَ تي نظر رکندو آهي، خاص ڪري چورن جو تہ اسين پنڌ ڪري بہ وڃي پير ڏسندا آهيون ان ۾ خاص ڪري پير جو چِٽُ، ماپ، چالَ، لَهرو وِڪَ جي مفاصلي جو اندازو رکيو ويندو آهي. جيڪڏهن جُتي پاتل هجي تہ ان کي ڪيئن سڃاڻبو؟ چوي ٿو جُتيءَ ۾ وِڪَ، چالِ، لَهرو، ماپَ، تي نظر رکبي .اِنهنِ چورن جو پير ايئن سڃاتو سين جو هڪ چور جي پير کان آئون اڳ ئي واقف هُئس، ۽ ٻئي چورَ پير هٽڻ مهل پنهنجي پير جي چال متائي تنهن تي سڃاتو سين. چوي ٿو ڪو بہ ماڻهو پنهنجي هلڻ جي چال مَتائيندو تہ ان جي مفاصلي ۽ چالِ ۾ گهٽِ وڌِ جو فرق ايندو، تنهن تان اهو ماڻهو پنهنجي چالاڪيءَ ۾ ئي ڦاسي ويندو آهي. ٻيو وري پير جي نشان ۾ خبر پئجي ويندي آهي .چوي ٿو پيري اهو جيڪو سُبتا ۽ اُبتا پير سڃاڻي، پڇيم اهو وري ڪيئن؟ چوي ٿو سُبتو پير اهو جيڪو چور چوري ڪري جيڏانهن ويو ان پنيان پير کڻڻ، ابتو اهو پير جيڪو چور جتان چوري ڪرڻ آيو اهو پير کڻڻ.

چوي ٿو هڪ همراھ جي ڏاندن جي جوڙي چوري ٿي وئي، مونکي گهرايو ويو ڏسان تہ ٻن چورن جو پير سر زمين تي موجود آهي هڪ کي سليپر پاتل هو ۽ ٻئي کي چپل، صبح سوير پير کنيو سين، پير کڻندا اچي هڪڙي ڳوٺ ۾ پيرُ هنيو سين، چور وڏا هشيار هئا، پير ڳوٺ ۾ هٽي، ڳوٺ جي پَريين پاسي ڏاندَ ڪاهي نڪري ويا. ان ڳوٺ ۾ اسان کي دير لڳي وئي ڳوٺاڻن ڏاندن جي ساک ڏني مون ڳوٺ جي پريين پاسي پير اهاڙيو ڏسان تہ چور ڏاندن جي جوڙي ڪاهي ان ڳوٺ مان نڪري ويا آهن. پوءِ پير کنيو سين رات پئجي وئي وڃي هڪ ڳوٺ ۾ پياسين جيڪو بدنام چورن جو ڳوٺ هو چئني طرفان اهاڙيو سين پير ڳوٺ کان ٻاهر ڪو نہ نڪتو ڳوٺاڻن تي زور پريو سين، يا ڳوٺ کان ٻاهر پير ڪڍي ڏيو يا ڏڳا ڏيو وڏي

زور کان پوءِ ڏاند واپس ٿيا ياڳيا ڪاهي گهر پهتا .

پڇيم توکي چا مليو؟ ٺهڪ ڏئي چوي ٿو چورن سان دشمني ٻيو وري چا ملندو. پڇيم اهو وري ڪيئن؟ چوي ٿو چور ڳولي ڏيندس تہ چور دشمن ئي ٿيندا. پڇيم ڪو نقصان؟ چوي ٿو اهڙو ڪو خاص تہ ڪون مڙئي هلڪي ڦلڪي موسيقي هلندي رهي ٿي. پر چورن جي اسان سان ياري بہ هوندي آهي، پوءِ ڏسندا آهيون ڪٿي يار ڦاسي ٿو تہ مڙئي بچائي ويندا آهيون، اهو بہ ڪنهن امير، يا ظالم جي چوري هجي تہ ، غريب جي چوري مون ڪڏهن بہ وڃائي ڪون پوءِ پلين چور ڪيڏو زورآور چو نہ هجي يا پلين ڪٿي دوست هجي .

پڇيم اها ڪيئن خبر پئي ٿي تہ چور سيڪڙات آهي يا پراڻو؟ چوي ٿو سيڪڙات گهڻو ڪري ڪا نہ غلطي ڪندو آهي، هوشيار چور هميشه غلطيءَ جي گنجائش گهٽ رکندو آهي. چوي ٿو هشيار چور چوري ڪرڻ مهل ان ڳاله کي بہ نظر ۾ رکندو آهي تہ سياڻي پير بہ کڻندا، تنهنڪري هو هميشه پير وڃائڻ جي ڪوشش ڪندو آهي تہ جيئن پيري پير کڻڻ مهل پلجي پوي. چوي ٿو سياري جي وڏيڪ سيئِن وارين راتين ۾ چوريون گهڻيون ٿينديون آهن. چو جو ياڳيا سيءَ ڪري اندر ڪمرن سمهندا آهن ۽ مال ٻاهر اڪيلو هوندو آهي، ۽ ٻيو سياري جون راتيون وڏيون ٿينديو آهن. جنهن ۾ چور چوريءَ کي پاڻاريءَ تي پهچائڻ ۾ ڪامياب ويندا آهي .چوي ٿو اسان کي هر ذات جي ماڻهوءَ جي پير جو پتو پئجي ويندو آهي.

پڇيم اهو وري ڪيئن؟ چوي ٿو هر ذات جي قد، بُتَ ۽ هانيءَ جو پنهنجو نمونو هوندو آهي، ۽ پڻ هلڻ جي چال ٻڌائي ڇڏيندي آهي تہ همراھ ڪهڙن منجهان آهي .پڇيم جانورن جا پير ڪيئن سڃاڻو؟ چوي ٿو جانور جو پير ماڻهو کان بہ سَوَلو آهي. چوي ٿو رڳو اسين نہ گهٽا ياڳيا

پنهنجي جانورن جا پير سڃاڻندا آهن. اٿ جو پير سڃاڻڻ ۾ صفا سَولو هوندو آهي. جيڪڏهن ڪا ٻڪري يا ڍڳي وڃائجي ويندي آهي پاڳيا ان جو پير کڻي وڃي ڳولي لهندا آهن. چوي ٿو هوشاري اهڙي جو سَوَنِ ڏورن جو ڏڻ پيو وڃي پر پاڳيا ان مان پنهنجي ڏور جو پير ڳولي لهندا آهن. چوي ٿو هڪ دفعي منهنجيون ٽي ٻڪريون وڃائجي ويون. منهنجي گهر واريءَ چيو ته پنهنجي ٻڪرين جا پير مون وَڏَ کان پَريين پاسي ڏٺا هئا. شايد اهي انهيءَ پاسي ئي هجن. پوءِ اهي پيرَ وڃي ڪنيم ٻئي ڏينهن وڃي ڏسان ته اهي ٽئي ٻڪريون رُڃيءَ ۾ پيون وڙڪن. ڪاهي اچي گهر پهتس. چوي ٿو هڪ اٺ جي چوري ٿي وئي. منهنجي استاد ان چوري جو پير کنيو پير کڻندا وڃي هندستان ۾ هڪ نَڪَرَنِ جي ڳوٺ ۾ پيا سين نڪرن اسان کي ڪاڏو رڏڻ لاءِ ڪچو سيڏو ڏنو ان سِيڏي ۾ جيڪو آٽو هو سو هٿ سان ٿَڦِيَلُ هو. منهنجي استاد ان ٿڦيلَ اٽي تي هٿ واري نشان ڏانهن اشارو ڪندي ساٿين کي چيائين چوري هتي آهي. سنگت پڇيو اهو وري ڪيئن؟ چيائين رستي ۾ چورن جتي ساهي ڪاڏي هئي اتي هڪ چور اٺڻ مهل هٿ جي ٽِري ڪوڙي اٿيو هو ان هٿ جا نشان هن اٽي تي لڳل عورت جي هٿ جي نشان مان لڳي ٿو اها عورت ان چور جي پيڻ ڪا ويجهي رشتيدار آهي .اسان اها ڳاله انهن نَڪَرَنِ سان ڪئي تڏهن نڪرن پيريءَ جي ڏاهپ جو انصاف ڪندي اٺ موٽائي ڏنون.

چوي ٿو هڪ دفئي جي ڳالهه آهي. پر واري ڳوٺ مان ڪا مادي اُٺِ وڃائجي وئي. وڃائي پورا پنج سال ٿيا همراه ڳولي ڳولي ٿڪا پر نه ملي. هڪڙي ڏينهن ڪو پرپاسي واري ڳوٺ ۾ پَٽُ هيو ان پَٽَ ۾ وڃايل مادي اُٺِ واري مالڪ هڪ نر اُٺَ جو پير ڏنو ان پير کي ان پاڳئي ڪَڙِي چيو ته هيءُ اُٺُ منهنجي وڃايل اُٺِ جو ڦَرُ آهي. نيٺ آخر ڳچُ اٺن جا پير هنيا ويا انهن ۾ به ان پاڳئي انهيءَ ساڳئي اُٺَ جو پير ڪڙيو پوءِ ٿيو

ايئن جو پوئتي ڪونتي ڳولڻ سان اهو اٺ واقع ان وڃايل اُٺِ جو ڦَرُ نڪتو. پوري پَڃين سالين اهو اٺُ ءِ ان جي ماءُ اها به سلوار پاڳئي جي حوالي ٿي.

چيم اهو وري ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟ چوي ٿو توکي پهريان ٻڌايم ته اها ڳالهه اوهان جي سمجه کان متانهي آهي. چوي پيو اها ڪماوت ڪون ٻڌي اٿئي .راڳي. (راڳ ڳائڻ وارو). پاڳي (پير نهارڻ وارو). پارکو (سڃاڻُ). ناڙي ويڄُ (طبيب). نياءُ (فيصلو ڪندڙ) ڳُرُ سيني هيڪڙو اُڪِلي سَيِن هنيانءَ.

ജ്ഞ

پونچا ڏِنُمَ پيرَ، ڏِڪَڻَ متي ڏولَ جا

پونچا ڏنم پيرَ، ڏِڪَڻَ متي ڏولَ جا،
مون پائيو تَنهن ويرَ، ڪوجهي ڪندو پِريتڙِي

فقير ڏي خبر لطيف سرڪار ڪهڙي ڳاله پيو ڪري، تڏهن مسڪرائي چوي ٿو لطيف سائين پاڙئي ۾ مڙس ماٺهو جي سڃاڻپ پيو ڏسي. اهو وري ڪيئن؟ ان ڪي لوڪ ڏاهپ چوندا آهن سنڌين جي شادين جي رِيتُن رَسمُن ۾ سَوڻَ، سانٽَ جو اهم حصو هوندو آهي، جنهن ۾ گهوٽ ۽ ڪنوار جي پرک ڪئي ويندي آهي، تہ همراهن ۾ ڪيترو دم آهي.

چوي ٿو توکي منڊَ ڪان منهنجي شادي جي ڳاله ٿو ٻڌايان ٿو تہ منهنجي پَرِڻي ۾ ڪهڙا ڪهڙا سَوڻَ سانٺَ ڪيا ويا. چوي ٿو ڳاله ڪريون ٿا. سنڱ گهرڻ جي، جڏهن منهنجو سنڱ گهرڻ لاءِ مانگا ويا، پڇيم اهي مانگا وري ڪير آهن؟ چوي ٿو سنڱ گهرڻ وارن ڪي مانگا چيو ويندو آهي، مانگا چوڪري جي مائٽن سان سنڱ جي ڳاله ٻول ڪري منگڻيءَ (مڱڻيءَ ڪي ڪيرُ پيئڻ بہ چئبو آهي) جو ڏينهن پڪو ڪندا آهن.

جانڪِين سَتِيين سِيرُ، تان ڪِينَ وِهَندِئَسِ ڪوٺَ ۾،
سِپَ سَمُنڊرين سَپجي، نَدِيءَ پئي نہ نِيرُ،
جڏَن اُوءِ اَبرَ آسري، تِئَن منهنجي جي مَنِ مليرُ،
ڪاتُڙ پيئڻ ڪيرُ، جي امانت اُتِ وڃي.

ڪيرُ پيئڻ محل منهنجا مائٽ چوڪريءَ لاءِ ڪيرَ منديءَ ۾ مليرَ وٽي

ويا. منديءَ ڪنوار ڪي پارائي ۽ گڏوگڏ ڪنوار ڪي مليرَ پڻُ اوڍايئون. پڇيم اها مليرَ وري ڇا آهي؟ چوي ٿو ڪنوار جي پاڻ جي پوتي جيڪا گهوٽيتن پاران ڏني ويندي آهي، جيڪا ڪَترِيءَ جي هٿن جي رڱيل هوندي آهي، جنهن جو مخصوص ڇاپو هوندو آهي. ڪنواريتن مون لاءِ مڱڻيءَ جي اجرڪ موڪليائون جنهن جا پلا پرت ۾ ٺئورن سان پريل هئا.

نَڪا جَهل نہ پَلَ، نَڪو رائُرُ ڏيہ ۾،
آڻيو وجهنِ آهرِين، روڙيو رَتا ڳُلَ،
هڪ مارو پاڻ امُلہ، ٻيون مَليرون مُرڪِڻِيُون.

مڱڻيءَ بعد شاديءَ جا ڏينهن پڪا ڪيا ويا. ان محل ڪچي ڏاڳي ڪي هئيڊَ جو رنگ ڏئي ڳنڍيون ڏنيون ويون. اهي ڳنڍيون هر روز سج لٿي مهل هڪ هڪ ڪري ڳائي وڄائي ڇوڙيون ويون. پڇيم ڳِبديون؟ چوي ٿو اڳيين زماني ۾ ڏينهن ڳڻڻ جو اهو طريقو هوندو هو پوءِ جيترا ڏينهن هوندا اوترويون ڏاڳي ۾ ڳنڍيون ٻڌي هر روز هڪ هڪ ڪري ڇوڙيون ويندييون هيون.

چوي شاديءَ کان اڳ سَتَ ڏينهن يا پنج ڏينهن ڳائي وڄائي مهندي لائي لاڏا ڳائي سَڳو (ڳانو) ٻڌو ويندو آهي.

مون ماروءَ سِين لَڏِيُون، لوئيءَ ۾ لائُون،
سونَ برابر سَڳِڙا، مونکي ٻانهُنِ ٻڌائون،
عُمَرَ ڪِيئَن آئُون، پَٽُ پِهرِيان سومرا.

ڳاني ٻڌڻ بعد ڪنوار ڪي وَناهہ ۾ ويهاريو ويو. چوي ٿو جيڪڏهن ڪنوارِ مويي آهي تہ ست ڏينهن ۽ جيڪڏهن نندي آهي تہ پنج ڏينهن. پڇيم تو واري ڪنوار مويي هئي يا نندي؟ ٺهڪ ڏئي چوي ٿو اها ياڳن پري مويي آهي. ڪنوار ڪي اهي سَتئِي ڏينهن سج لٿي محل سانجهي ڏني ويندي آهي، جنهن ۾ مخصوص گيت ڳايا ويندا آهن.

پڇيم ڪنوار ڪي وَنواهہ ۾ ويهارڻ جو ڇا مقصد هوندو آهي؟ چوي ٿو ڏيءَ ڏَڻُ ٻاهر جي ماحول ڪان اڻ واقف هوندي آهي، تنهن ڪي هڪ ڪونڙيءَ ۾ سندس سهيلين سان گڏ ست ڏينهن ويهاري ويندي آهي، جيڪي ڪنوار سان گهوٽ ۽ گهوٽيتن جون ڳالهيون ڪري واقف ڪنديو آهن، تہ جيئڻ ڪنوار دل ۽ دماغ سان گهوٽ ۽ گهوٽ جي گهر وارن کي قبول ڪري.

ويٺيسِ ڪاله وناحَ، منهنجي ڪپڙن لَنيُءه نہ لڏي،
لائي منهندي لطيف چَئي، ڏنو پاڙيچِنِ پناهُ،
جتي پِڙا گهميا پئي پُنهل جاَ، انهن پيٽينِ لاتم باهہ
ڦريجي آئون فقير ٿيس، غريب رِءَ گناهہ
هنن اٺن ٻنيان آهہ منهنجو مرڻ جيڏيون.

ڏورو ٻڌڻ مهل منهنجي هڪ ڪنواري دوست کي اَنهِيَرُ چونديو ويو، جيڪو سَتَئي ڏينهن مون سان گڏ هو. پڇيم اهو اَنهِيَرَ ڇو ڪندا آهن؟ چوي ٿو گهوٽ دوستن يا عزيزن جي مائُرن جي اها آس هوندي آهي تہ جيڪو ڇوڪرو ڪنهن گهوٽ جو اَنهِيَرُ ٿيندو تنهن جي شادي جلدي ٿيندي. تنهن ڪري ڪُنوارن ڇوڪرن جو مائُرون وڏي هوڏ ۾ هونديون آهن تہ منهنجو پُٽُ انهير ٿئي.

آخر شاديءَ وارو ڏينهن آيو مونکي سينگاريو ويو ۽ ڪنوار کي سينگاريو ويو. سيگارڻ مهل مون کي هجام ۽ ۾ منهنجي ڪنوار کي هجامڻِ پيٺِي/ ڇِڪِيو (هئيڊ، ميٿ، تيل ۽ شين کي ملائي ڪريم ٺاهيو ويندو آهي) هنيو تہ جيئن حُسن ۾ نکارُ اچي.

ان بعد اسان ٻنهي کي سائي وڻ هيٺيان وهنچاريو ويو. پڇيم سائو وڻ ڇو؟ چوي ٿو سائي وڻ جو مطلب تہ جوڙي سدائين سائي رهي، وڻ نہ هوند تہ سائي وڻ جي ٽاري وڍي ان هيٺيان وِهنجاريو ويندو آهي.

مون کي وهنجاري هڪ سينگاريل کٽ تي ويهاري ڪپڙا پارائي، پٽڪو ٻڌرائي، پٽڪي مٿان ٻِٺَ ٻڌرايئون. پڇيم اها ٻِٺَ وري ڇا آهي؟ چوي ٿو گوٺ کي سينگارڻ مهل اجرڪ ۽ پوتي اوڍرائي ويندي آهي ان کي ٻِٺَ چوندا آهن. ان ٻِٺَ واريءَ پوتيءَ کي آخر ۾ ڪنوار کي اوڍايو ويندو آهي. ٻِٺَ اوڍائي ان مٿان موڙ ٻڌرايئُون. ان وقت هڪ مخصوص پرتيل رومال جيڪو منهن تي رکڻ لاءِ هوندو آهي، ان رومالَ جي پلي ۾ هڪ ننڍڙو چاڪو پڻ ٻڌل هو ۽ هٿ ۾ سينگاريل لَڪُڻُ پڻ ڏنئون.

چوي ٿو ڄڄ جڏهن رواني ٿيڻ واري هئي، تڏهن هڪ پوڙهيءَ ڏوڪريءَ چيو تہ ڄڄ اوير طرف رواني ٿيندي، مزي جي ڳاله اها هئي تہ اوير طرف گهر جي گهٽي ڪون هئي، ان وقت لوڙهو ٽوڙي اوير طرف چارو ٺاهيو ويو. چيم اهو وري ڇا؟ چوي ٿو اسان سنڌي اڄ بہ ڪنهن ڪم لاءِ نڪرندا آهيون تہ وارُ جانچي پوءِ نڪرندا آهيون. مثال طور، ڦلاٽي ڏينهن ڦلاٽي طرف سفر ڪرڻو آهي يا نہ جيڪڏهن ان ڏينهن اوڏانهن سفر نہ ڪرڻو آهي ۽ اوڏانهن سفر ڪيو سين دل ۾ اهو الڪو هوندو آهي ڪٿي خراب وار جي ڪري ڪم خراب نہ ٿي وڃي.

جيئن مثال طور، ڪنهن ڪم سان ويندڙ ماڻهوءَ جي اڳيان خالي دلا اچن تہ سمجهيو ويندو خير ناهي، ۽ جي ڀريل هوندا تہ واهہ واهہ ڪير آيو تہ واهہ جو ڪم ٿيندو.

پويان سڏ ٿيو تہ ڪم خراب، ڏائي پاسي مالهاري، يا ڪانوُ ٻوليو تہ ڪم خراب ٿيندو، ۽ جي سائي پاسي ٻوليو تہ ٻيڙا ئي پار.

ڏائي چڙهي ڏارَ تي، ڪِي جو ڪانوَ ڪهيو،
سورائِتِيءَ سورِ پئي، ڪامي ارٿُ ڪنيو،
پَهو پَٿِ هنيو، هو هَٿُ هُتِ رهيو.

فقير چوي ٿو جڏهن آئون تيار ٿي ڪنوار وٺڻ لاءِ روانو ٿيس تڏهن منهنجي جي ڪٽ جي هينيان ڊڪڻ تي ڏُونگهي رکي ويئي جيڪا مونکي پير سان ڀڃڻي هئي. پڇيم اهو ڊڪڻُ ۽ ڏُونگهي چو پيجبي آهي؟ چوي ٿو ان مهل گهوٽ جي پرک ڪئي ويندي آهي ته همراه ۾ ڪيترو دم آهي. جيڪڏهن اها ڏونگهي ڀڳئين ته سمجھ همراه شادي ۾ ڪامياب جي ته ته ڀاڙيو پال جو نڪرندو. پڇيم ٿو واري ڏونگهي ڀڳي يا ته ؟ تڏهن جوش ۾ اچي چوي پيو پهرين ڏڪ ۾ ڏونگهي ۽ ڊڪڻُ اصل چريُون چرِيُون ٿي ويا.

پونچا ڏنم پير، ڊَڪڻَ متي ڊولَ جا،
مون ڀانئيو ٿَهِين وير، ڪوجهي ڪندو پريتڙي

جَچَ رواني ٿيڻ مهل منهنجي پيرن مون کي ڪٽ تان لهڻ ڪون ڏنو چيائون ادا ابا ۽ چاچن کان پوڳرُ وٺي پوءِ ڪَٽ تا لَهُ پوءِ بابا ۽ چاچن پوڳرُ ڏنو تڏهن ڪَٽ تان لٿس.

پڇيم اهو پوڳر چا آهي؟ چوي ٿو ڪو مائٽ يا عزيز گهوٽ کي ڪو ڏڻُ زمين يا ملڪيت مان حصو ڏئي ان کي پوڳرُ چيو ويندو آهي.

جچ رواني ٿيڻ مهل بندوق جو فائر ڪيو ويو منهنجي جچ اُنَڻِ تي رواني ٿي پهريان جَچَ اسان جي ڳوٺ واري قبرستان تي حاضري ڀري قل ڏئي رواني ٿي. پوءِ دوستن يارن جون چانهيُون ڪيرَ پيئندا وڃي ساهرن جي ڳوٺ جي ويجهو ٿيا سين، اتي هڪ مائي ڏَڙَ مان ڪيرُ ڏُهي اچي اسان جي رستي تي بيٺي، مون ۽ ٻين جاچين اهو ڪير پيتو ان مائيءَ کي ڪارڪون ڏئي روانا ٿيا سين. چوي پيو اها اسان جي پراڻي رسم آهي ته جڏهن ڪا جچ ڪنهن وٽاڻ وٽان گذر ڪندي آهي ته ان کي تازو ڪير ضرور پياريو ويندو آهي. چوي پيو سُهڻي کي به ان سُرڪيءَ چريو ڪيو هو.

ميهاران مِرڪَ، پيتائين پريم جي،
تنهن منڌَ متوالي ڪي، سندِي ساءِ سرِڪَ،
لڳيَسِ ڪامَ ڪِرِڪَ، لوهان تِڪي لطيف چئي.

ڳوٺ ۾ پهچڻ کان پهريان ڳوٺ جا چوڪرا لَٺيون ۽ پتر ڪنيو بيٺا هئا. تن اسان جي واهِ جي جَچَ ڪئي. پڇيم لٺين ۽ پترن سان ورِي ڪهڙي جچ ٿي؟ چوي ٿو اهو پهاڪو ته ڪڏهن ٻڌو ڪون آهي ته ڦلاٽي همراه جي واهِ جي جَچَ ٿي، ٿهڪ ڏئي چوي پيو اِها ئي ته اُها جچ آهي. چوي پيو اهي مڙي اسان جون پاڻ ۾ هجتون هجتون هلنديون رهنديو آهن. پوءِ انهن کي ڪارڪون ڏئي ڪجھ راضي ڪيو سين.

پوءِ ڳوٺ جي ٻاهران اچي اسان جي جچ جو پڙاءُ ٿيو ٿوريءَ دير ۾ ڪنواريتن مان ڪجھ ماڻهو اسان کي وٺڻ آيا. جيڪي اسان جي پڙَ جچ ڪري وٺي ويا. اتي اسان جو وڏو آڌر ڀاءُ ڪيو ويو عورتن اسان جي آجياڻي جا سهرا ڳايا. پڇيم اها پڙَ جَچَ چا ٿيندي آهي؟ چوي ٿو جڏهن جچ ڳوٺ جي ٻاهران اچي پڙاءُ ڪندي آهي تنهن کي ڪنوارتا اچي وٺي ويندا آهن ان کي پڙَ جچ چئبو آهي.

اچي ڪنوار جي گهر پهتا سين، ڪجھ دير ۾ جچ لاءِ منو ڪير ڪجي آيو جنهن ۾ مصري ۽ ڦوتا هئا. ان بعد اسان لاءِ بُسرين (ڳُڙهيري) جا وٽا ڀرجي آيا. پوءِ سڀجي جچ انهن بُسرين جي چُوري ٺاهيندي وئي ۽ ڪائيندي وئي.

ڪنواريتا اَنهيرَ ۽ جاچين سان کِلَ ڀوڳَ پُڻُ ڪندا آهن. جنهن لاءِ گهوٽيتا، ۽ ڪنواريتا اڳ ئي تياريءَ ۾ هوندا آهن پوءِ پاڻ ۾ کل ڀوڳ جو وڏو مقابو ٿيو نيٺ آخر مون وارن همراهن هارَ مڃي تڏهن وڃي هنن جي جان ڇُٽي.

گڏو گڏ رهاڻِ پُڻ هلندي رهي، جنهن ۾ نشا پتا، ڪارڪو ڏوگهيون،

سوپارين جا دور پڻ هلندا رهيا.

ڪجهه دير ڪانپوءِ ڪجهه عورتون آيون جيڪي مون کي وٺي وڃي ڪنوار جي ڪمري جي اڳيان ٻيهاريُئون ڪمري جي در تي ٻن چوڪرن کي ڳاني جهليل هئي. ڪنوار جي ڪمري ۾ انڌيرو هو مون کي هُوءَ ڪون پئي ڏسڻ ۾ آئي، پر هن مون کي ڏٺو پئي. هاڻ ٽيٽوايئن هو جو مون کي ان ڳانيءَ کي ڏک هٽڻو هو ۽ هن کي مونکي چانوَرَ هٽڻا هئا. مونکي منهنجي انهير چيو تہ يار ان ڳانيءَ کي اهڙو لَڪُڻُ هٽينس جو اها ٽُٽِي پوي يا هٽن مان ڇڏائي وڃي. پوءِ مون بہ اهڙو وار ڪيو جو ڳاني اچي ٻَٽَ تي ٻئي. ۽ ڪجهه اندران کان اڇلايل چانور بہ مونکي اچي لڳا. ان سلسلي کي ڪيهه چندڻ چوندا آهن. پڇيم ان ڪيهه چندڻ ۾ ڪهڙو راز آهي؟ چوي ٿو ان جو مطلب تہ زندگي ڪاروهنوار ۾ منهنجي ڳاله ئي ٻڌبي. جيڪڏهن آئون ڳاني ڪيرائيان ها ۽ چانور نہ لڳڻ ڏيان ها تہ زندگيءَ جي ڪاروهنوار ۾ منهنجون ئي من مانيون هلن ها. جڏهن مون کي چانور لڳا تہ ان جو ملطب انهن فيصلن ۾ منهنجي گهر واري جي صلاح پڻ هلندي. ان مهل ڪنوار جي سهيلين ۾ وڏي سرهائي آئي ۽ خوش ٿي کلڻ لڳيون. پر مون وارو انهيرُ مون مان مايوس ٿي چوڻ لڳو يار هيءُ چا ڪَيُئِي توکي ڳانيءَ کي جلدي ڏک هٽي نڪرڻو هو تون واٽُ ڦاڙيو ٻينو هئين تہ توکي چانور لڳن.

وري اچي ڪٿَ تي وينا سين چاچين اها ڳاله ٻڌي تہ مون تي چرچا ڪرڻ لڳا، تہ يار تو سڄي ڄڃ جي بي عزتي ڪرائي ڇڏي، خير قصو ڪوتَهُ، ڪچهري هلندي رهي وري ساليون مون کي وٺڻ آيون چيائون تہ هل تہ ڏانوڻَ جي رسم ڪريون.

مون کي وري وڃي ڪنوار جي ڪمري اڳيان ٻيهاريئون. هڪ پيلو ڏاڳو ڪٽي آيون جنهن جو هڪ چيڙو منهنجي سائي پير جي چيچ ۾ ٻڌائون ۽ ٻيو چيڙو سائي هٿ جي چيچ ۾ ڦاسايئون. پوءِ ساليون واري واري

تي ان ڏاڳي کي آڱرين مٿان وڙهيندين ويون ۽ آئون انهن ورن کي کوليندو ويس. جام دير بعد ٻنهي هار مڃي. تڏهن وڃي ڏاوڻ جي رسم پوري ٿي.

پڇيم ان ڏانوڻَ جي رسم ۾ ڪهڙو منتق آهي؟ مسڪرائي چوي پيو منطق وري ڪهڙو مڙي دل وندرائڻ. چوي ٿو اصل ۾ ڏانوڻ ڏيڻ جو مطلب تہ گهوٽ کي ساهراڻي گهر قابو ڪرڻ تہ جيئن گهوٽ ساهرن جي وڏيڪ ٻُڌي ۽ پنهنجي مائٽن جي گهٽ. پڇيم تون ڪنهنجي ٻڌندو آهين. کلي چوي پيو آئون تہ پنهنجي زال جي ٻڌندو آهيان. نڪو ساهُرنِ جي نڪو مائٽن جي.

ڪجهه ننڊ ڪئي سون فجر مهل وري سڏ ٿيو تہ اچ تہ ڏهي لِلاڙَ جي رسم ڪريون. وڃي ڪنوار جي ڪمري اڳيان ٻيناسون. مون کي منهنجي سَسُ ڪنڌ ۾ ڪپڙو وجهي بہ ٽي دفعا منهنجي ڪنڌ کي هيٺ جهڪايو پوءِ منهنجي منهن ۾ مصري ٻُرِکي دعائون ڏنائين. پڇيم ان ڏَهي لِلاڙَ جي رسم جو مطلب چا آهي؟ چوي ٿو ان جو مطب تہ ساهراڻي گهر هميشه ڪنڌ جهڪائي هلڻو آهي ۽ جي ڪنڌ جهڪائي هلندين تہ هميشه مصريون کائيندين.

ان مهل اسان آندل پڙو ڪنواريتن جي حوالي ڪيو. پڇيم اهو پڙو چا آهي؟ چوي ٿو گهوٽيتا ڄڃ سان گڏ چوڪريءَ، چوڪريءَ جي ماءُ، پيٽڻ، ماسين، چاچين جا ڪپڙا، ڪارڪون، ڏونگهيون، چانور مصري، ڳُٽُ، سوپاريون، ۽ ٻئي سامان کي ٻڌي هڪ هَڙَ ناهيندا آهن. ان هَڙَ کي پڙو چوندا آهن.

ايتري دير ۾ اچي ڏينهن ٿيو صبح سوير ڳوناٽا اچي ڪنا ٿيا. مولوي کي گهرائي اسان جو نيڪاح پڙهايو ويو ڪجهه دير بعد سڏ تہ اچو تہ ڏاج تو ڳٽائجي مائٽن کان سواءِ ڪنوار جي ٻين عزيزن ۽ ڳوناٽن پڻ

مڏيون ڳٽايون. ڇپيم اهي مڏيون ڇا آهن؟ چوي ٿو ڪپڙن جو جوڙو ۽ ان سان گڏ اڳٿ، سڳي، پوتي، ۽ ٻيو پڻ ڪجهه سامان هوندو آهي تنهن کي مڏ چوندا آهن.

پوءِ ساليون وٺڻ آيون هل ته تو کي ڪنوار سان لائون ڏيرايئون مونکي وٺي وڃي هڪ وڏي ورانڊي ۾ ويهاريئون اتي ڪنوار کي به وٺي آيون اسان ٻنهي کي آمهون سامهون ويهاريئون. وچ ۾ وهاٽو رکي پوءِ واري واري تي ڪنوار جي پيٽن ۽ سهيلين اسان ٻينهي جا مٿا پاڻ ۾ ملائينديون ويون ۽ بسملا چونديون.

ڇپيم انهن لائُنُ جو ڇا مطلب آهي؟ چوي ٿو ان جو مطلب هاڻ توهان ٻه جسم هڪڙي جان ٿي ويا آهيو.

مون ماروءَ سِين لڏيون، لوئيءَ سين لائون،
سونَ برابر سڳڙا، مونکي پانڻُن پڏائون،
عمرَ ڪيئن آئون، پَٽُ پهريان سومرا.

ان کان پوءِ مُنڊي ڳولڻ جو سلسلو شروع ٿيو منڊيءَ کي چانورن جي وٽي ۾ لڪائي ڳولڻ لاءِ چيو ويو اسان ٻنهي جا هٿ ان چانورن جي وٽي ۾ منڊي ڳولڻ ۾ لڳي ويا. منهنجي گهر واريءَ منڊي ڳولي لڌي، مون تي هن جي سهيلن ٺٺوليون پڻ ڪيون. ان منڊي ڳولڻ جو مطلب ڇپيم؟ چوي پيو ان ۾ هوشياري يا چالاڪيءَ جي پرک پوي ٿي.

پوءِ ان منڊيءَ کي ڪنوار جي مُٺ ۾ جهلائي مونکي چَيَئون ته اها مُٺ کولي ڏيکار. مون به يارن کان مُٺِ کولڻ سکي ورتي هئي سو جَهٽَ ۾ مُٺِ کولي ڏيکاريم. تنهن تي منهنجي چاچين، منهنجي سالين تي ٺَٺوليون ڪيون.

ڇپيم ان مُٺِ کولڻ جو ڇا مطلب آهي؟ چوي پيو ان مان خبر پوندي آهي ته ٻنهي همراهن مان زوراور ڪير آهي.

ان بعد ڪنوار جي ڪپڙن تي ڪپه جا ٽُڙا رکيا ويا. مون کي

ڇپائون اهي ٽُڙا لاهينس. آئون پنهنجي رومال سان اهي ٽُڙا لاهيندو ويس ۽ ساليون اهي ٽُڙا رکنديون ويون. مون کي منهنجي انهيَر روڪيو ته اهو ٽڙو جيڪو ڪنوار جي مٿي تي رکيل آهي ان کي نه لاهجان. ڇپيم اهو ٽڙو ڇو نه لاٿئي؟ چوي ٿو اهو ٽڙو سهاڳ جو هوندو آهي. ان ٽڙي کي لاهڻ جو مطلب ته ڪنوار ڏُهاڳڻ ٿيندي.

مارو مِٽَ ملير جا، سيئي پَرڪيا سون،
سوڪِيءَ پانئي سيڪو اوڪيءَ تون هي تون،
مولا مٿان مون، ٽِڙو مَ لاهجُ پاجه جو.

اهو سجو ڏينهن ريتن رسمن ۾ ڪِلَ پوڳ ۾ گذريو. رات تي مونکي سيج تي وٺي ويا. ڪڇهريون ٿيون روهَ جا ٽڪَ لاٿا سين. صبح ٿيو ساليين اچي در ڪڙڪايو مٺي ماني ڪجي آئي ٻنهي کاڌي سين. اچي شام تي نيڪيتي جو تياريون ٿيون ڪنوار جي گهر ۾ مايوسي هئي، ڪنوار ۽ گهر وارن هڪ ٻئي کان روئي موڪلايو. منهنجي اجرڪ جي پلي ۾ ڪنوار جي پوتيءَ جو پلو ٻڌائون. ان ۾ سلاڙجي اچي پنهنجي گهر پهتاسين.

ٻڌو ڪنهن ٻڌاڻ هينئڙو هوتاڻ سِين،
ڪاجا پيَسِ ڪاڻِ نِبيريانسِ نه نِبري،

گهر جي اوٽي تي ٻڪر ڪُهي رتَ چاڻ ڪئي وئي. ڇپيم اها رت چاڻ ڇا آهي؟ چو ٿو اهو اسان جي جان جي امانَ جو صدقو آهي، ته جيئن ڪا آفت هجي ته ٽَري وڃي. اهو ٻڪرو اسان جي اوٽي جي گهٽيءَ تي ڪُٺائون ته جيئن ان ٻڪري جي رَتَ ۾ سائي پير جي ڇيڇَ ٻوڙي گهر ۾ داخل ٿيون. ان عمل کي رَتَ چاڻ چوندا آهيون.

ڇپيم اهي ريتون رسمون اجان هلن پيون؟ چوي ٿو اج به اُهي

ماڻھوءِ اھي رسمون ڪن پيا جن کي تاريخ ۽ تهذيب جي ڄاڻ آهي، باقي جيڪي فيشني يا اڻ واقف آهن انهن کي ڪهڙي خبر تہ اسان ڇا آهيون، ۽ اسان جي تارخ ڇا آهي.

پڇيم پوءِ ڇا ٿيو؟ ٺهڪ ڏئي چوي پيو پوءِ ٿيو ايئن جو اسان جا پنج ٻار آهن، پوءِ بہ ھُوءَ مون تي ساھ ڏي ٿي ۽ آئون ھن تي جڏھ تہ اُھي ڏينهن اُھي نيهن آهن.

ماڙِيءَ ميرا ڪپڙا، ٻَغلَ منجهہ بندوق

ماريءَ ميرا ڪپڙا، ٻغلَ منجهہ بندوق،
ماريو ميرَ ملوڪ، لَتاڙيو لَڪَ چڙهي.

مُحِبَ فقير ڪي ميرا ڪپڙا پاتل هئا مٿان پورو ڪوٽُ ۽ ڪُلهي تي بندوق، ٻغل ۾ ڪارتوسن وارو ٿيلو هو. فقير لَڪُ وٺيو پکين جي لانگهي تي تاڙَ ۾ ويٺو هو. مون بہ وڃي سلام واريو مون کي هيٺ ويهڻ جو هٿ سان اشارو ڏئي پاڻ پکين ڏانهن بندوق تاڻيندي ٺڪ هنيائين، ڏسان تہ ٻہ پکي اچي پَٽِ پيا. ٻنهي پکين کي سِيرَ ڏئي، وري گوڏو منڊي پکين جي اچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳو. پوءِ پکي ايندا ويا ۽ فقير ڪيرائيندو ويو. اچي انڌيرو ٿيو ڊزن کن پکي ڪٺي اتان روانا ٿيا سين.

مارِي مَرِين شالَ، ڏُب ٻَڃِنَئِي ڏِٻِيُون،
تو پُڙُ اچي ڪاله، وِڏا ويچا وَرِهِيَنِ جا.

مونکان پڇيائين تو هتي ڪيئن آيو آهين چيم تهنجو شڪار ڏسڻ ۽ تو سان ڪچهري ڪرڻ آيو آهيا.

چيائين ڀَلِين آئِين. پڇيمُ فقير سائين نڪو ڍَنڍَ نہ پاڻي پر پکي ڪوڙُ سارا ماريو پيو وڃين. اهو ڇا ماجرو آهي؟ مسڪرائي چيائين ڍَنڍَ اسان جي ويجهي هئي پاڻ پکين جي گَسَ تي ويٺا هئا سين. جنهن کي اسين شڪاري لَڪُ چوندا آهيون. ان جڳهہ تي پکي تمام ويجها لڳندا آهن سي مارڻ ۾ سَوَلا هوندا آهن.

فقير ميرا ڪپڙا پاتا اٿئي؟ چوي ٿو ميرو ڪپڙو هوندو تہ شڪارُ شڪاريءَ کي ڏسي ڪون سگهندو. اڇو يا چمڪيلو ڪپڙو پري کان ڏسبو آهي جنهن کي شڪار پري کان ڏسي رستوئي مٽائي ويندو آهي.

ڍَنڍَ ڪناري پُهچي مون کي چيائين اڄ تہ ڪانيون ڪريون، ڪانيون ڪري ڪجه پکي صاف ڪري وڍي ڪُٺي گوشت سان چانورَ وجهي ڪچهري ڪرڻ لڳا سين. ڪچهري ڪندي چانورَ پچي ويا ديڳڙي کي دم ڏئي چانور کائي وري ڪچهري کي لڳا سين مَچُ ٻرندو رهيو ڪچهري هلندي رهي.

سياري جي رات هئي ۽ ڍِنڍَ ڪنارو هو. فقير کان پڇيم سيءُ ڪو نہ ٿو لڳي؟ چيائين سيءُ لڳندو تو جهڙن کي اسين سيءَ کي لڳندا آهيون.

اهو وري ڪيئن؟ چيائين فجر مهل ڏسجان، وري ڪچهري ڪرڻ ويهي رهياسين. اهي پکي ڪهڙا آهن جيڪي ماريا اٿئي؟ ٻہ سهڻا رنگين پکي ڪٺي چوي پيو هي نِيرَڳَ اٿئي، ٻين ٽن ڏانهن اشارو ڪري چيائين اهي ٽُراندا پکي اٿئي. باقي پيل پکين جي باري ۾ چيائين اهي ڊگوش آهن. پُڇيم پلا هنن ۾ ڪا آڙي بہ آهي؟ ٺهڪ ڏئي چيائين اها ڪاري لَڪَ تان لنگهي ئي ڪو نہ. پڇيم ٻيا ڪهڙا پکي هوندا آهن؟ چيائين پکي تہ هزارين آهين پر هتي سنڌ ۾ جيڪي شڪار وارا پکي اچن ٿا سي، نيرڳ، ڊگوش، ٽُراندو، آڙي، چِيڪِلا، رٺُونيا، شينهون، سانءِ، خاص اهي آهن. پڇيم اهي اچن ڪٿان ٿا؟ چوي ٿو چون ٿا تہ اهي روس جي رياست سائبريا مان اچن ٿا، اتي جڏهن سيءَ پارا پون ٿا تڏهن ڍنڍون برف ٿيو وڃن، تڏهن اهي پکي هيڏانهن اچن ٿا. سياري جا ٽي مهينا رهي وري پنهنجي وطن واپس هليا وڃن.

شڪار کهڙن پکين جو ڀلو هوندو آهي؟ چوي ٿو نيرڳَ پکي جو شڪار معشوق شڪار هوندو آهي، جنهن جي پُڇَ ۾ وريل ڪنڀُ هوندو

آهي، جنهن کي شڪاري خاص ڪري ٿوپيءَ ۾ لڳائيندا آهن. ٻيو ڏگوش، ٿراندي ۽ رتونيي جو شڪار بہ پلو لڳندو آهي باقي جي نٿو شڪار ملي تہ چيڪلا، يا آڙيون ماري مڙي شوق پورو ڪندا آهيون. ڪچهري ڪچهري ۾ ڏينهن اچي ٿيو. فقير بندوق ۾ ڪارتوس پري گوڏ پائي لانگوٽو ڪري ڍنڍ واري پاٽيءِ ۾ گهڙيو پاٽي اصل پارو هو. مونکي چيائين هاڻ ڏسجاءِ نظارو فقير کي چيله تائين پاڻي آيو اَجان ڪجه انڌارو هو. ڏٺم تہ فقير بندوق تاڻي نشان ڪري ڏڪ هيائين. لڳو لڳ بہ فائر ڪيائين ڏسان تہ فقير پاڻيءَ ۾ پکي پيو ڳولي، پکي ڪانبيءَ ۾ وجهي وري شڪار جي تاڙ ۾ بيٺو. ڏسان تہ هڪ پکين جي ٽولي فقير مٿان لامارو ڏنو. فقير بہ وجه وٺي فائر ڪيو. ٽي پکي اچي فقير جي اڳيان ڍيرِ ٿيا. سج اچي اڀريو فقير بہ ڍنڍ مان ٻاهري نڪري آيو ساڻس ويهارو کن پکي هئا. مون کي پري کان رَڙِ ڪري چيائين يار مَڇَ کي مچائينس سيءُ مريو ٿو وڃان. اچي مَڇَ تي هٿڙا سڪيائين. ڪپڙا پائي چيائين هل تہ هلون ڏيري تي.

رستي ۾ پڇيم فقير ڪڏهن هنجهُ پکي ماريو اٿئي؟ توبهَ ڪندي چيائين. يار هنج مارڻ جا پکي ٿوري هوندا آهن. هنجن جا تہ نظارا ڪبا آهن، جيڪي موتي چڱن تن کي بندوقون ٿورئي هڻبيون.

هَنجهَ نہ بندِ ڪَجَنِ، پَکي نہ وجهجن پڃِري،
مَڃُڙُ مري رهنِ، سارينديِ کي سڄَڻِين.

پڇيم پلا اهي هنجه پکي تو ڏٺا آهن؟ چيائين هائو اهي پکي اڳي هتي جام ايندا هئا. هاڻ الاءِ ڪهڙو واءُ وريو آهي جو هاڻ ڏٺي ڏينهن ٿيا، وري نہ ڏٺا سين ڪڏهن.

ڪارايَلَ جي ڪوڏَ، مون ڪينجهر سَڀِ نِهاريو،
وري وانهيري نہ وِرئا، لَلا لاڪِيڙِي لوڏَ،
هِينئَڙي جَنِي هوڏَ، سي هنجهڙا سَڀِ هلِي ويا.

پڇيم پلا ڪو هرڻ ماريو اٿئي؟ چوي پيو ڏاڍا ماريا سين. چوي ٿو شڪاريءَ لاءِ هرڻ جو شڪار وڏي خوشيءَ جي ڳاله آهي. پڇيم پلا اهو شڪار ڪيئن ڪندا آهيو؟ چوي ٿو هرڻ وڏو سجاڳ جانور آهي هرڻ کي شڪاري ڪون ماريندا هرڻ کي سندي ڪُتِي ماريندي آهي. پڇيم اهو وري ڪيئن؟ چوي ٿو هرڻ جي سونگهڻ جي سگه وڏي آهي پري کان ماڻهوءَ جي بُوءِ سونگهي ويندو آهي. هرڻ جي هڪڙي عادت جيڪا مارائيندي آهي. اُها اِها تہ هرڻ ڀڄندي، بيهي پوئتي لوڙو هڻندو آهي ان مهل هشيار شڪاري تاڙَ ۾ هوندو آهي سو وجُه وٺي ڏَڪُ هڻي ڪيرائيندو آهي.

چوي پيو مون ڪڏهن بہ بندوق سان هرڻ نہ ماريو. هميشه رائفل سان نهرا ڪيرايا. پڇيم اهي نهرا وري ڇا آهن؟ چوي ٿو سال جو جوان هرڻ کي نهرو چئبو آهي، سال کان ننڍو هوندو تنهن کي ٻَتَرُ چئبو آهي. چوي ٿو مون ڪڏهن بہ مادي يا سلوار نہ ماري، هميشه نَرُ سو بہ نهرو. پڇيم شڪار رات جو ڪرين يا ڏينهن جو؟ چوي ٿو ڏينهن شينهن آهي، رات جو تہ چوريون ٿينديو آهن. اڄ ڪله ظالم رات جو سرچ لائيٽ تي شڪار کي انڌو ڪري شڪار ڪندا آهن، اهو شڪار ڪون ظلم آهي. شڪاري اهو جيڪو شڪار کي ٻولائي ماري.

چوي ٿو هرڻ جو گوشت رڌڻ ۾ لذيذ ڪون هوندو آهي پر جي ان جي سيخَ پچائجي تہ پوءِ ٻوٽيون واه جون ٿينديون آهن.

پڇيم ڪڏهن سَهي جو شڪار ڪَيَئِي؟ چوي ٿو سَهي جو شڪار بہ ڪو شڪار آهي، سُهو ويچارو معصوم جانور آهي، ان جو گوشت بہ مزي وارو ڪون ٿيندو آهي. ڪجه شڪاري نہ پر خفتي سهي جو شڪار ڪُتنِ سان بہ ڪندا آهن.

تِترن جي باري ۾ پڇيم تڏهن ڀَڙِڪو ڏئي چوي پيو تتر جو شڪار شاهي شڪار اٿئي، اهو بہ اُڏامندي پيرن ۾ ڪيرائيندو هئس. ڪڏهن بہ

چاڙهيڪي جو تتر نه ماريو. پڇيمُ چاڙهيڪو وري ڇا؟ چوي ٿو پورڙو تتر رات جو وڻ تي آرام ڪندو آهي سو ٻه ٽولن ۾، ڪي ظالم انهن سُتلن کي ٻه ڏڪُ هَٽِي وٺندا آهن. اسان ڪڏهن به چاڙهيڪي يا ماديءَ جو شڪار ڪڏهن ڪون ڪيو سين.

پڇيم پلا ڪڏهن ڪا ڪونج ماري اٿئي؟ توبه ڪندي چوي ٿو نه مناڪونج جو شڪار ڪون ٿيندو آهي. چوي ٿو ڪونج جي ڪِيهَ ستين آسمان تائين پُهچي ٿي، ڪونج جنهن ماري تنهن جا اصل جَڻَ ٻچا رُلي ويندا.

وَڳَر ويا وَهِي، ڪالهه تنهنجا ڪُونجڙي،
سَرَ ۾ سارِينئِي، گهٽو پيئَرَ ۾ پائي،
پَسِين نه ڦاهِي، جا ماريءَ سندي مَنَ ۾.

چوي ٿو تلورِ جو بندوق سان شڪار ڏاڍو ڏکيو آهي، هيءُ پکي ڏاڍو هوشيار آهي پري کان خطري جي پڙڪ پئي ويندي اٿس، پيچڻ جو ٽِڪو ۽ اڏام به پري ڪندو آهي.

پر پوءِ به هوشيار شڪاري تلور ڪيرائي وٺندا آهن. ٻيو وري عرب سگورا تلور جو باز سان شڪار ڪندا آهن، اهو شڪار ڏسڻ منجهان هوندو آهي.

پڇيم بندوق هلائڻ ڪٿان سِکِيين؟ چوي ٿو بندوق ته ننڍي هوندي سکيل هيس، جوانيءَ ۾ ٿي منهنجي پَرتِي حُرُ مجاهد فورس ۾ ٿي وئي، پوءِ 65 ۽ 71 واريون جنگون وڙهيُس، اتي ته رڳو گولين جي راند هئي، گولي هٽڻ مجاهديءَ ۾ سِکيُس. پوءِ نشان اهڙو پڪو ٿيو جو جيڪو پکي يا جانور وَرَ تي چڙهيو سو اصل پَٽ تي ڪريو.

پڇيم گوشت ڪهڙي پکيءَ جو پلو ٿيندو آهي؟ چيائين تتر جو گوشت سيني پکين مان پهريون نمبر تي آهي، ٻيو نمبر تلور، ٽيون نمبر

پاتيبڙ جو ٿيندو آهي. ڊيڊ جي پکين جو پلاءُ پلو ٿيندو آهي، خاص ڪري آڙيءَ جو پلاءَ جا اصل هٿ پيو چٽيندين.

پڇيم ڪو گِدِ، سرهَه يا ڦاڙهو مارِيئِي؟ چوي ٿو جوانيءَ ۾ جبل واري پاسي اهي جانور مارڻ ويندا هئا سين هڪڙو سرهه مون به مايو هو. پر گِدَ ۽ سَرَهَ جو شڪار تمام ڏکيو ٿيندو آهي. اهي جانور خطري کي ڏسي جبلن جي چوٽين تي چڙهي ويندا آهن پر جبل جي ڪڇ ۾ ڦاڙها، روجهون ۽ ڪارا هرڻ ڪئين ماريا سين.

گوشت جو پڇيم ڪهڙي جانور جو سنو ٿيندو آهي؟ چوي ٿو جبل جي جانورن جو گوشت صحتمند ۽ لذيذ ٿيندو آهي. چوي ٿو اسين گوشت لاءِ ٿوروئي شڪار ڪندا آهيون، شڪاري جو شوق هوندو آهي ته شڪار هن جي پهرين ڏَڪَ سان پيرن تي ئي ڪِري ته مزو ٿئي.

پڇيمُ شڪارن جا به ڪي قسم هوندا آهن ڇا؟ چوي ٿو ڪوڙ سارا شڪار قسم آهن مثال طور تير ڪمان، غليل، ڪوڙڪي، دام، ڦنڌُ. جار ۽ لٺ سان شڪار سان ڪيو ويندو هو. ڪتن ۽ باز سان پڻ شڪار ڪيو ويندو آهي. هاڻ ته گهڻو ڪري بندوق سان شڪار ڪيو ويندو آهي.

ڊيڊ جي پکين جو بندوق ۽ جار سان ڪيو ويندو آهي. تتر جو شڪار بندوق، دام، جار ۽ غليل سان ڪيو ويندو آهي. هرڻ جو بندوق ۽ ڦنڌ سان شڪار ڪيو ويندو آهي.

ڪتن سان خاص ڪري خفتي سوئر، سهي، جو شڪار ڪندا آهن. پڇيم اڳم شڪار جو مزو هوندو هو يا هاڻي؟ چوي ٿو شڪار هو اڳم هاڻ شڪار آهي ئي ڪون آهي ته مزو وري ڪهڙو ايندو.

پڇيم پلا ڪو شينهن وغيره جو شڪار ڪيئي؟ ٽهڪ ڏئي چوي ٿو تون شينهن جي ڳاله ٿو ڪرين هتي اسان کي سهو به ڳولئي ڪون ٿو ملي. هن ملڪ ۾ شڪار وارا جانور ته رهيا ئي ڪو نه آهن، ڪي ايڪڙ

ٻيڪڙ ڀڪي اچن ٿا سي بہ اسان کان رُسي ويا آهن.

پڇيم مڇيءَ جو شڪار پلا؟ چوي ٿو اڙي ابا ڪمڙا ڪِيَس پڇين ٿو اسان جي ڳوٺ جي پر سان ڍنڍ هوندي هئي تنهن ۾ ڏاڍي مڇي هوندي هئي، تنهن ڪي مارڻ لاءِ اسين روز ڪُنڍِي ڦاسايو ويٺا هوندا هئا سين.

ڪُنڍي ڪَلِيَنِ وچ ۾، جڏهن هنيائون،
موتُ نہ ماريائون، ڏورِ ڏئِي ويا ڏُکَ جي.

ڳالهيون ڪندي شڪار جون اچي فقير جي ڏيري پيڙا ٿياسين، شام جو وقت هو ٻڪريءَ جي کير جي چانه پيتي سون. مون موڪلائڻ جي ڪئي، فقير جو زور پريو تہ ماني کائي وڃ. نيٺ آخر فقير اڌُ ڏزن ڀڪي مون کي ڏانائين تَنِ جو پلاءُ سامهون آهي پيو مڙئي خيرُ.

ﮩﮨ

هيرائي هَٿِ ڪيو، هينئڙو حبِيبَنِ

هيرائي هَٿِ ڪيو هينئڙو حَبِيبَنِ،
ٻڌِي ڪچِيءَ تندُ ۾ سلهاڙيو سيڻَنِ،
جُہ وِڏا پيچَ پرِيَنِ، تہ هينئڙو هٽِيڪو ٿيو.

محبوب پڇيو، هيتري حياتي ڪٿي هُئين، چيمُ ڪاله رات ڄائو آهيان ڪاله صبح تنهنجي خبر پئي اچ اچي پهتو آهيان. هڪڙي رات وچ ۾ پئي ان جي معافي ڏيو. چيائين توکي خبر آهي؟ تہ هڪڙي رات جي سزا ڇا آهي؟ چيم ها مونکي خبر آهي مون اهو عذاب ڀوڳيو آهي، راتوڪي رات مون لاءِ ايئن هئي، ڄڻ تہ ،

ڏَءُ لڳو ڏونگر ٻريو ٻينرُ ڪاٺي ٻون،
جتن ڇڏي آهيان، الله ڇڏُ نہ تون،
مَنان لاٿو مون، جيئڻ سندو آسرو.

چيم تون هيتري حياتي ڪٿي هُئِي؟ چوي پئي آئون بہ ڄڻ تہ ڪاله صبوح ئي ڄائي آهيان، ڪاله شام خبر پئي پرين پنڌ ۾ آهن راتوڪي رات انتظار جي گهاٽي ۾ پي پِيڙهِيُس، صبح تون مليين ڄڻ منزل ملي، راتوڪي راتِ جو صفر مون پڻ هيئن گذريو

ڏينهن تَتو ڏونگر ٻريو، چِپَرَ هَنئِي چاٺَ،
رندَ پَسِيو رِيهُون ڪري، ڳوڙهن ٻريو ڳاٽُ،
آڏيءَ اتي هليا، سَنوَڻَ ڪي ساٿَ،
روئي ڪندو ماٺ، هينئڙو ٻانهيءَ ٻارَ جيئن.

چيم توکي تہ منزل ملي وئي پر اسان جو سفر تہ اڄ شروع ٿيو آهي. توکي خبر آهي انهن مسافرن کي سفر ۾ وڏيون ازيعتون اينديون آهن؟

ٿَڪِيءَ ٿَڪَ نہ جهوريو، ويهي ڪٿي واٽَ،
تَتِي ڏونگر تَئي ٿيو، چِپَرُ هَٽي چاٽَ،
اندرَ جي اُساٽَ، ڪالهوڙِيان اڄ گهٽي.

چوي پئي منزل ماڻڻ کان ڊڄين ٿو تہ ، توسان گڏ هلڻَ وارن مسافر جو تہ الاءِ ڇا ٿيندو؟

ٿَڪِيءَ ٿَڪَ نہ جهوريو، رهي جِتي رات،
پِيَسِ گهٽو پِتِي تي، ڪا بلوچاڻي باتِ،
تَنَ اندر ۾ تاتِ، جيڪا سا جَتَنِ جي.

چيمُ ساٿي مسافر تو جهڙا ٻِرِ جهلا هوندا تہ سفر سکيو ۽ منزل ملي ويندي.

ڪالهوڙِيان اڄ ڪَٿَرَ تي، اُڇلي وِڪُون اڄ،
مرندي مارڳَ وِچَ ۾، ايئن لوڪاٽي لڄ،
پوري اُٿي پيچ، تہ سفر ۾ سڳرَ ٿِئين.

چوي پئي اهي ڳالهيون ڪر تہ رُوحَ راضي ٿين نہ تہ ٻئي وچ منزل ۾ ئي کپي ويندا سين.

سَڳَرَ ٿِئين ساٿَ جي، مَنَ ڪوني ڏِينَئِي ڪانڊ،
نہ تہ لَکِين اِنهِين لَڳنِ تي، مِرُوئن ڪاڏيُون مانڊ،
ٻانيَڙ عشقَ ٻروچَ جو رُلي ياڻءِ مَ راند،
تہ پُنهُون وڃائي پانڊ، وِهارِينَئِين وچ ۾.

چيم گهٻراءِ نہ منزل بہ ملندي، ۽ مسافر ڪون ٿڪبا.

وِهاريندو وچ ۾، جَنِ ڪانڌَ جي ڪئي،
جَنِين پارُ پُنُهوءَ جو، ساجُهرُ رَسِيُون سيئي،
هوتَ اُڪاريُون هَٿَ سِين، ڏونگرَ پيرَ ڏيئي،
پاڙي هُجُ پيئي، اَڱَڻَ نِهاريو اُنِ جا.

پُڇيمُ فقير سائين پوءِ ڇا ٿيو؟ چوي پيو پوءِ ٿيو ايئن جو نئون نيهنُ هو هن جو ننڍون حرام هيون ۽ منهنجو سُکُ چينُ، مِلُون تہ وڃي ڪُجُه مَنَ ۾ ماٺارَ ٿِئي نہ تہ جدائي جا ڏينهن ڄڻ عذاب هئا.

نئون نِيهنُ لڳو، ڳري ۽ ڳالهيون ڪري،
اَرٿُ سورِيندي اوچِتو، پرينءَ پورُ پيو،
پَهو پَٽِ پِيو، هُو هٿُ هُتِ رهيو.

پڇيم فقير سائين پهرين ملاقات ۾ جيڪا ڪله رات ڄمڻ واري ڳاله ڪئي هئي اها ڪجهہ سمجهہ ۾ نہ آئي.

چوي ٿو هن جي حسنَ جا چرچا پوري جڳ ۾ مشهور هئا ۽ منهنجي مست جواني جا چئوگرد چئوٻول هئا. ملڻ ڪان بہ ڏينهن اڳ ستي خواب لڌمُ، خواب ۾ ڏسان سڄڻ سان وڃي مليو آهيان.

سُتي سَنبِريومُ، ڪو ڳُڻُ ٻاروچَنِ جو،
ڳَلِ وِهاٽو پِنُو، هَرِيو هَٿُ ٿيومُ،
پِرينءَ پُورُ پِيومُ، جاڙِ جيان ٿي جيڏيون.

خواب ۾ هڪ ٻئي سان حال اوريا سين، تن ڳالهين اڇي اسان کي پاڻ ۾ ملايو. مون کي هن جو حسن ڏسڻو هو هن کي منهنجي جواني.

ڏِسنِ سي پَسَنِ، جڏهن تڏهن پرينءَ کي،
ڏورينديون ڏسن، اڱڻَ عجِيبن جا.

فقير چوي پيو انسان جڏهن عشق جي وَرِ چڙهندو آهي تڏهن ايئن

محسوس ٿيندو آهي، ڄڻ هن جي زندگي هاڻِ شروع ٿي آهي اڳيئين زندگي ڄڻ ايئن ئي هئي.

تہ ڪَرِ ڪنهن سُئِي، جي سِيرَ نہ گِهڙي سُهِٽِي،
هِتِ حياتيءَ جندڙا، هَڏَ هِنَ تان نہ هئي،
ڇُڪيءَ تنهن ڇَرِي ڪَئِي، جا ڏِنَسِ اُنَ ڏُهي،
سُهٽيءَ کي سيد چئي، وڏو قُرِبَ ڪُهِي،
هُئِين هوندَ مُئِي، ٻُڏِيءِ تان ٻيڙا ٿيا.

سو مون سان بہ ڪجه اهڙو ئي معاملو هو ۽ سڄڻ جا سان بہ ايئن ئي ٿيو هو، ڄڻ ٻئي ان ڏينهن اگهيا هئا سين.

پُنهونءَ ساڻِ پِريتِ جو، ڪو جو پيچُ پِيوم،
پَنيي هن پنيورَ ۾، ويهڻُ وِهُ ٿِئوم،
مَتِيُون موٽڻَ سنديُون، ڪاڪيُون ڪِيمَ ڏِيوم،
سرتيون ساهُ سندوم، ٿِئو حوالي هوتَ جي.

فقير چوي ٿو جڏهن عشق لڳندو آهي تڏهن عقل، ڇڏائي ويندو آهي. ساري حياتي سڄڻ جي ئي سِڪَ هوندي آهي، سواءِ سڄڻ جي روحُ راضي ئي نہ هوندو آهي ۽ من هر وقت ملڻ لاءِ ماندو هوندو آهي.

ڪو جو مَٿس مينهن، آريءَ جي اُڪِيرَ جو،
راتيان روئي رَتَ ڦُڙا، سُکُ نہ سارو ڏينهن،
ٻاروچاٽو نينهن، مُنِيءَ ماٺو نہ ٿئي.

پڇيمُ پلا ڪا روڪ ٽوڪَ ٿي ڪڏهن ملڻ جهلڻ ۾، چوي ٿو نہ بابل اسان جي عشق جي سواءِ قريبن جي ٻئي ڪنهن کي ڪَلَ ئي ڪون پئي. اسان اهڙو سنهو ڪَتِيُو ئي ڪون جو ڪٿي وِٿي يا ڇِنُ پئي.

عاشق ايئن نہ ھُونِ، جيئن تون سَئِين آڳُرِيين،
دَرِ وڃي دوستن جي، رَتُ ڏِھاڙِي رُونِ،
ٻِئِي پَرَڪَ نہ پُونِ، ماڪَرِ محبوبن سِين.

پڇيم ان سان تنھنجي شادي ٿي؟ چوي پيو نہ منا شادي تہ منزل ڪٽائي ڇڏيندي آھي ۽ اسان کي منزل تي پھچڻو ضرور ھو. چو جو اسان پھرين ڏينھن کان ئي منزل ماڻڻ جا وچن ڪيا ھئا.

پِھرِين تون پاريجُ، پارَڻُ پوءِ پُنھونءَ تي،
بولُ مَ وِساريجُ، ھُو جو ڪَيُئِي ھوتَ سِين.

چيم شادي نہ ٿي تہ منھنجي نظر ۾ منزل نہ ملي، تڏھن مون ڏانھن گھوري ڏسي چوي پيو لڳي ٿو تون اڃان ڪو ڪورو آھين. عشق ۾ شادي جي ضرورت ناھي ھوندي بلڪ عشق کي ڪنھن شيءِ جي ضرورت ناھي ھوندي سواءِ سڄڻ جي راضپي ڪانسواءِ. عشق ۾ ملڻ لازم ناھي. عشق ۾ لازم آھي تَنَ اندر جي تاتِ جيڪا عاشق کي جيئرو رکندي آھي.

آئون ڳولِيِن شالَ مَ مِلِين، پرين ھُئِين پري،
ھَڏِ ساھُ نہ سَري، تَنِ تَسَلِي نہ ٿِئي.

چيمُ اھو وري ڪھڙو عشق جنھن کي ملڻ جي ضرورت ئي ناھي، تڏھن ٿڌو ساھ پري چوي ٿو ملڻ سان اندر جي تڙپ ختم ٿي ويندي آھي، ۽ اسان کي ان تڙپ ۾ جي قرار ملن ٿا سي ڪٿي ملڻ ۾ ملندا.

ڳوليان ڳوليان مَ لَھان شلَ مَ ملان ھوتَ،
مَنَ اندر جا لوچَ،مَچُڻُ مَلَڻَ سان ماٺي.

فقير کان پڇيم پوءِ ڇا ملبو ئي ڪون ڇا؟ چوي ٿو اسين تہ مليل آھيون پاڻ ۾، ھو منھنجي روحَ ۾ رچيل آھي ۽ آئون ھن جي ۾، انئي پھر سڄڻ جي سار آھي، ڏاران سڄڻ پيو ڪو مَنُ ڪري ئي ڪون ٿو. بيشڪ

ھو مون کان جسماني پري آھي، پر اسين روحاني پاڻ ۾ سلھاڙيل آھيون.

جيئاريسُ سنيارَ ڪُھُ ڪريندِيَسِ ڳڏجي،
ويرو تارَ وُجودَ ۾ پِريَنِ جي پَچارَ،
سي سَجَڻَ ھُونِ نہ ڏارَ جي ھيئين ۾ حَلِ ٿِيا.

فقير چوي ٿو جڏھن سڄڻ مون کان موڪلايو پئي تڏھن مون سڄڻ جي سيرانديءَ کان بيھي نِوڙي حال پڇيا تنھن مھل منھنجا لُڙڪَ لَڙي محبوبن جي ڳلڙن تي ڪِري پيا. مون ڏانھن اکڙيون کڻي پاڻ بہ لُڙڪَ لاڙي چوي پئي، ويچارو پورو پانئي پيو تہ آئون ڪو مران ٿي، آئون مران ڪون ٿي، توکي ڇڏي ڪيڏانھن ويندس تون روءِ نہ آئون ڪيڏانھن ڪون ٿي وڃان، ڳالھيون ڪندي زندگيءَ پر ڳڏ رھڻ جون سڄڻ موڪلائي ويا، اھا ڳالھ ڪندي فقير پاڻ بہ روئي ڏنو ۽ مون کي رئاري وڌائين.

ڏونگرَ ڏُکوئِيَن جا، ڳِلِ نہ سُڪا ڳوڙھا،
ھُو جي پَھَڻَ پَٻَ جا پَڃِي ٿِيا پورا،
گوندر جا گھوڙا، وَڃَنِ جانِ جُدا ڪِيو.

مينهون مِنَ ميهارَ جون، الله سَپِ بَچَنِ

ڏسان تہ هڪ سريلي اڌڙوٽ عمر جي انسان جي ڪلهن تي نيٺَ جي لٺ رکيل هجي مينهيُون هونگاريندو هليو پيو وڃي. جهڙو پاڻ سريلو تهڙيون ئي مينهيُون سريليون، ڳڻُ وٺيو هڪ قطار ۾ ڪنڌُ هيٺ ڪري هلنديون پيون هلن، ڪنڍين جي ڪنڌ ۾ ٻڌل ڇڙن جي آوازَ سڄي ماحول کي سُرَ ۾ وٺي ڇڏيو هو.

ڇَڙَنِ چوري آهيان، سُکُ ٿي سُمُهان ڪِيئَن،
ڏَمُ ڏوراپا ڏي، ڏَهَ ڏَهَ پيرا ڏِينهَن،
مون مَرڻَ سِيئَن، نِيئَرُ پاٺُمُ نِيهَن جو.

همراهَ کان نالو پڇيم چيائين منهنجو نالو ڪريم ذات جو مري ڳوٺ ڪريم بخش مري لڳ پراڻي ميرپور آهي. پڇيم ڪڏهن کان مينهيون پيو چارين؟ چيائين مئٽرڪ ڪري پٺاريون چارڻ شروع ڪيم. چيم ٻيو ڪو ڌنڌو ڪرين ها مينهيون پيو چارين؟ چوي پيو ٻيا ڌنڌا سڀ وسري ويا جڏهن کان هنن سان پيچُ پيو اٿم. ٻيو ڌنڌو هاڻِ ٿئي ئي ڪون ٿو. فجر مهل کير ڏُهي صبح سوير پٺارين کي چارڻ لاءِ نڪري ويندو آهيان، تان جو سج لٿي اچي وٿاڻ تي وهنديو آهن.

مَري مَ ميهارُ، وٿاڻُ وِلهو مَ ٿِئي،
وَڃُنِ جي وَچارَ جو، وِنگو ٿِئي مَ وارُ،
ساهڙُ مون سينگارُ، ماڻهن ليکي مِهِڻو.

ــ ــ

مينهيون هن ميهار جون، الله سپ بچن،
وڇون جي ڪِيرَنِ سِين، سدا ٿيون سُونهَنِ،
مونکي ماڻِڪِيِنِ، تاٽي هنيو تارِ ۾.

چوي ٿو مون کي مينهيون عشق چارايون. پڇيم اهيو وري ڪين؟ چوي ٿو جڏهن عشق لڳم تڏهن ڏينهن جو مينهون چاريندو هوس ۽ راتِ جو ٽريڪٽر هلائيندو هوس. ٺهڪ ڏئي چيم عشق، مينهيون ۽ ٽريڪٽر ڪوڙو لڳو ڪون ٿو. پاڻ مسڪرائي چوي پيو چوٿون جلال بہ گڏ هو. چوي ٿو عشق لڳو جڻ ڏَنءُ لڳو. ننڊ نيڻن کان اصل رُسي وئي. سڄي رات ٽريڪٽر هلائيندو هوس فجر مهل جلال واتان راڻو ٻڌي بس ڪندو هوس. وري صبح سوير مينهيون ڇوڙي پرين جي ڳس ڏانهن روانو ٿيندو هوس.

آڏيءَ اُڏاٽا، سرتيون سُکَ ميهارَ جا،
لنگهي سِيرَ سنوان ٿيا، ساهڙَ سيباٽا،
پيچَ پِنِيءَ پاٽان، پَسان مانَ پرينِ جا.

پڇيم تو ڇيو پئي مينهيون عشق چارائيون اهو وري ڪيئن؟ چوي ٿو اسين ٻئي گڏ پڙهندا هئا سين، ميٽرڪ ڪرڻ بعد هن کي مائٽن اسڪول وڃڻ کان روڪي ڇڏيو. تڏهن کان منهنجو مَنُ بہ اسڪول کان کڄي ويو. هن جي گهر جي اڳيان منهنجي مينهين جو چارو هو. هن جا ديدار پسڻ لاءِ مينهيون ڪاهي هن جي گهر جي اڳيان گذرندو هوس. اکين جا صبوح شام نارَ ٿيندا هئا، نشا نينهن ۾ ٿيندا هئا.

سِڪَ تنهنجي سُپَرين، جيئن ٽران تيئن تار،
تون ئي رهيو رُوهَ ۾، تون ئي اکين ٺار،
پرين تنهنجي پار، مون واجهائيندي وَرِهَ ٿيا.

پڇيم ٽريڪٽر جو قصو ڇا آهي؟ چوي ٿو رات جو سڄڻن جي سار ۾ ننڊ ايندي ئي ڪون هئي پوءِ وڃي ٽريڪٽر هلائيندو هئس ۽ جلالُ جيءَ جا جوش جلائيندو هو.

چوڌاري ڇَڙا، ٻُرَنِ ٻيلاين جا،
سُتي سانيرن جو، ٻِيَمُ گَنَ پَڙاءُ،
وِهَڻُ مون وَڙاءُ، سُٽِيو جهانءِ جِهجي هينيُون.

چيم جلال وري ڪهڙا جوش جلائيندو هو؟ چوي ٿو جلال ڪي ڪڏهن لطيف جي ٻولي ڳائيندي ٻڌو اٿئي؟ اهو ٻه رات جي پوئين پَهَرَ ۾ لطيف جو راڳو ڳائي ڄڻ عاشقن جا ڇٽلَ ڦٽَ جاڳائي ڇڏيندو.

هِنَ ٻِرِ سُئَمُ هاڪَ، سُتي سنيارن جي،
محبتي ميهارَ جي، ڇَڙَنِ چوريا چاڪَ،
اُنهِين جي اوطاق، وڃڻُ مون واجب ٿيو.

چوي ٿو آئون جنهن جوءِ ۾ ٽريڪٽر هلائيندو هوس اتان سڄڻ جو ويڙهو ويجهو هوندو هو. پوءِ سڄي رات جاڳي دل خوش ڪندو هئس، دل ۾ اها آس هوندي هئي ته جلال جي آواز ۾ لطيف جو راڳو ٻڌي مَنَ سڄڻ جو مَنُ مون لاءِ ماندو ٿيندو هجي.

پڇيمُ ڪڏهن مليا به يا رڳو مَنُ ماندو ڪندا هئا؟ چوي ٿو ملڻ نه محبوبن جي وس ۾ هوءِ نه ئي اسان جي وس ۾. چوي پيو سائين زمانو ڏاڍو ظالم آهي هن ظالم دنيا ۾ پيار ڪرڻ وڏو ڏوهُ آهي، جيڪر پنهنجن کي خبر پوي ته اهي پنهنجا به پراوا ٿي ويندا آهن.

ڳئورا ٻئي پارَ، هينيُون حيرت ۾ پيو،
وِهان ته ويرَ ۾ ٿئي، نيهن ۾ پئي نِهارَ،
وڃان ته واڪو ٿئي، پاڙي ۾ پئي پچارَ،
هُتِ واعدي جي وارَ، هِتِ سُوٽو ڏِيَنمُ سرتيون.

ڳالهيون ڪندي عشق جون ڏسون ته هڪ پوريءَ ڀٽاري ڀڄي وڃي ٻر واري فصل ۾ ٻيلَ ڪئي. سو هن ڊوڙي وڃي لَٽِ جا اولارا ڏئي مينهن کي واپس ورايو. چوي پيو اها ڀَٽاري پاڙي وارن جي آهي ٻه ڏينهن ٿيا آهن ڪٿان وٺي آيا آهن. هاڻ مونکي ڏني اٿَنِ چارڻ لاءِ، ڀٽاري نئين آهي جيسيتائين وڃي مون وارين مينهين سان ڀِري تيسيتائين پئي ٻئي پاسي ڇڪ هڻندي.

وڏي وَڳَرَ هيرِيين، ڇِنِي نه ٻين ڳڏ،
ڪونجَ ڪريندي سڏ، وئي وهامي راتڙي.

پڇيمُ تو وارين مينهين جو نسلُ ڪهڙو آهي؟ چوي ٿو اهي ڪُنڍِيون اٿئي، اصلوڪيون سنڌي نسل جون ڪنڍِيُون ڀٽاريون ٿورَ کائِيُون، کير جون ڀليون ۽ مُهانڊي ۾ موچاريون هونديون آهن.

مينهيُون هِنَ ميهارَ جون، الله سڀِ جِيئَنِ،
ڪاريُون، ڳَڪِيُون، ڪُنڍِيُون، وارا ڪِيو ويئَنِ،
جُوءِ جا جانارِنِ جي، ٻيلا ٻَه ٻَه ڪن،
اڇي ريلَ رهنِ، مون سانپارا سُپَرِين.

پُڇيمُ مينهين ۾ ٻيا ڪهڙا نسل ٿيندا آهن؟ چوي ٿو سنڌ جو سدا ملوڪ نسل ڪُنڍِي مينهن آهي، جنهن جا ڪُنڍا وريل سِنڱَ ٿيندا آهن، پنجاب ۾ جيڪا مينهن ٿئي ٿي تنهن جا سِڌا، يا اَڌُ وريل سنڱَ ٿيندا آهن. ٿي وري پناڻن واري پاسي ٿئي ٿي تنهن جو رنگ اڇو پورو ٿيندو آهي. انهن ٽنهي مان ڪنڍيءَ جو ڪو مقابلو ئي ڪون آهي.

چوي پيو ته رنگ، مهانڊي ۽ عمر سان مينهين کي سُڃاتو وڃي ٿو. ڪي رنگ جون ڪاريون، ته ڪي ڪڪيون، ڪي ڀوريون، ته ڪي ٻولاهيون، ڪي چالون، ته ڪي ماٽڪيون ٿينديون آهن.

چوي تو عُمرِ سان مينهين کي هيئن سڃاتو ويندو آهي.
نئڊڙي کي وَڇَ.. توري وڏي کي پاڏي، ڦرجڻ جي لائق کي ڻهاڻ ۽
وڏي کي مينهن. اهي وصفون مينهين جي عمر جي سڃاڻپ ڏين ٿيون.

اَنڍِيءَ وَڇُون، ڪنڍِيءَ وَڇُون، ٽَنگئا لَهي نہ ٽِڪَ،
صُورتَ جا ساهڙَ جي، ڏيلَ پنهنجي ڏِڪَ،
واهڙُ ٽَنِين وِڪَ، جَني سانيارَ سُپرين.

مُهانڊي ۾ ماٽڪي، پِلَ، حالي، ٻولاهي مينهين جو مُهاڊري ۾ سڃاڻپ جا اهڃاڻ آهن.

ڳالهيون ڪندي اچي نماشام ٿي فقير ڪٺي مينهن کي گهر ڏانهن موٽ ڏني، مونکي بہ دعوت ڏنائين هل تہ هلون ڏيري تي. پوءِ ٻئاريون پاسا پلاند چرنديون سڌيون اچي وٿاڻ تي پهتيون.

چاهَڪَ چَرِي، تارِ تَرِي، آيُون مٿي آرَ،
ڪوڙين ڪَر ڪَٽَندِيُون، سُٽِي سَڌَ ڏرارَ،
مينهِيُون ساڻِ ميهارَ، پَرچِي پار لگهينديُون.

وٿاڻ تي پهچڻ سان ئي ٻئاريون وڃي پنهنجن ڪِلَنِ تي بيٺيون. هڪ هڪ ڪري مينهين جي پيرن ۾ پينگهون ڦاسايائين.

مري تان مَ ميهارُ وٿاڻُ وِلَهو مَ ٿِئي،

وَڃُڻِ جي وَچارَ جو وِنگو ٿِئي مَ وارُ

ساهَڙَ مون سينگارُ ماڻهن ليکي مِهِٽو.

پينگهيون ڦاسائي مينهين جو پاڻ گڏ ڪر دونهي دکايائين. پڇيم اهو ڇا پيو ڪري؟ چوي پيو دونهي پيو دکايان تہ جيئن ٻئارين کي محا (مڇر) نہ لڳن.

ڪٿي ٿيو ميهارُ ڪِٿي تو ڳِهنڊُ ڳُڙي،
ڪِٿي ڏُونهِي دوست جي، ڪٿي پريون پارُ،
جنهن مون سِپِ جَمارَ جَرَ ۾ جهوتون ڏنيون.

پڇيم تو وارا محبوب بہ سهٽيءَ وانگر سهٽا آهن يا نہ؟ تڏهن چوي تو وارڙي درويش پلا ڪير چوندو تہ منهنجا محبوب بين کان گهٽ آهن. مون کي پوري مينهن ڏُهي کير سان گڏ ماني ڏنائين. آئون بہ ڪائي ٽَڙُ ٿيس، گهران بسترو ڪٺي آيو مونکي چيائين تون سُمهي پَوُ آئون وڃان تو تريڪتر ڪاهي ڪيڙي ڪرڻ صبح سوير وري تو اچان.

آڏيءَ اُڏاٽو هينئڙو مون هٿَنِ مان،
وَهِ پِئو واهڙُ تري ساهَڙَ سيباٽو،
پيڄ پِنيءَ پاٽو پِيَہ جو پَسِي آئيو.

اتي هڪ وَڃَ چنائي وئي، پوءِ اسان ٻنهي جي هٿن ۾ رسا هئا گهٽيءَ دير ڪانپوءِ پوءِ وَڃَ وڃي وٺ ڏنو وڃ ٻڌي ٽڙ تڪڙ ۾ تريڪتر ڪاهي يار نڪري ويو.

وَڃُڻِ سِين وِني، سُورُ وهاڃي سُهٽي،
آنَ ڪا تي ڏيني، مينهِين جي ميهارَ سين.

سڄي رات تريڪتر هلايائين ۽ جلال ٻڌائين. فجر مهل اچي مون وٽ بريڪ هنيائين. چيم ڏي خبر ڪي ملاقاتو يا ديدار ٿيا؟ چوي تو يار اهڙا اسان جا نصيب ڪٿي مڙي پئي جلال هڪ ٻئي کي جاڳايو.

ڪرڪين خوش ڪِياسِ، محبتي ميهارَ جي،
پَسَڻَ ڪارڻ پرينءَ جي، آڏيءَ تي اُٿياسِ،
سُتي جاڳاياسِ، سانيَرَ سُپيرين جي.

صبح ٿيو ماکي، مکڻ، لَسِي ۽ ماني کڻي آيو ٻنهي کاڌي. مون

موڪلائڻ جي ڪئي، هن چيو تہ ٻيھ تہ آئون ڀتاريون ڪولي وٺان پوءِ ٻئي گڏ ٿا هلون. مينهيون ڪاهي روانا ٿيا سين. وچ ۾ هن جي محبوبن جو گهر آيو هيءُ ديدار ڪري ڏاڍو خوش ٿيو اڇي روڊ جي ويجها ٿيا سين. وري ملڻ جا وچن وٺي ڌار ٿيڻ سان اتي فقير هيءُ بيت ڏنو.

اوهين جي وجو اوٺيا، تہ الله ڪي پرتا،
اوهان تہ ڪئي سيڪا، پر مون نہ ڪئي ڪا،
سُکن هيريو جندڙو تنهن ڏُکَ مَ ڏيجا،
وري وَڙُ ڪريجا، الله ڪارڻ اوٺيا.